

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 1

การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม
เพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา

**Information Management Community by Community Participation for
Community-based Tourism Management
in Kallayaniwattana District**

โดย

อาจารย์พิศำพิมพ์ จันทร์พรหมและคณะ

สิงหาคม 2556

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการย่อยที่ 1

การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม
เพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา

**Information Management Community by Community Participation
for Community-based Tourism Management
in Kallayaniwattana District**

คณะผู้วิจัย

อาจารย์พิศาทิมพ์ จันทรพรหม

อาจารย์ดร.ชูเกียรติ ชัยบุญศรี

สังกัด

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชุดโครงการ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูง โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น
เครื่องมือ กรณีศึกษา อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย วช.-สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย“การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา”เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือกรณีศึกษา อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ให้ความสำคัญต่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และใช้ กระบวนการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ CBT (Community – Based Tourism) เป็นแนวคิดหลักในการปฏิบัติการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เน้นความสำคัญไปที่การพัฒนาคนในชุมชนผ่านกระบวนการจัดการข้อมูล เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยการสืบค้นข้อมูลของชุมชน โดยชุมชน ในการที่จะร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ของชุมชน โดยใช้การจัดการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ การรวบรวมข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทางผู้วิจัยได้มีการรวบรวมข้อมูลทั้งในระดับอำเภอ ตำบล และ ชุมชน โดยกำหนดขอบเขตของข้อมูลที่มีนัยต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันประกอบด้วยบริบทพื้นฐาน ที่รวมทั้งประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ในทุกระดับของพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ในมิติของการจัดการตนเอง

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือของหลายฝ่าย ได้แก่ นายอำเภอภักดีพัฒนา พัฒนาการและพัฒนาการอำเภอภักดีพัฒนา โครงการหลวงวัดจันทร์ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนหล่อซอ และองค์กรเอกชนในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนา ที่ร่วมสนับสนุน หนุนเสริม และเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้จนทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ได้องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการขยายผลต่อไป

ขอขอบคุณสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนโครงการวิจัยนี้ ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ให้แนวทางการดำเนินงาน และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

(อาจารย์พิศำพิมพ์ จันทร์พรหม)

หัวหน้าโครงการ

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

(Executive Summary)

จากการยกฐานะพื้นที่ 3 ให้เป็นอำเภอใหม่เป็นกรณีพิเศษ ลำดับที่ 25 ของจังหวัดเชียงใหม่ และลำดับที่ 878 ของประเทศไทยตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2551 เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทำให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นสถานที่สนใจของบรรดานักท่องเที่ยวที่ต้องการหาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ อีกทั้งนโยบายจากจังหวัดเชียงใหม่ให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาอำเภอที่กำหนดให้อำเภอกัลยาณิวัฒนา “เป็นอำเภอต้นแบบในการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตและการบริหารจัดการอย่างสมดุลเพื่อความยั่งยืน” โดยมีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/อย่างยั่งยืนเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 1 ใน 5 ด้าน และได้กำหนดประเด็นกลยุทธ์ 2 ประการคือ 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ 2) การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (สำนักงานอำเภอกัลยาณิวัฒนา, 2553) จึงอาจทำให้ภาคธุรกิจเอกชนเข้ามาดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อดักดวงผลประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนดังอำเภอที่อยู่ใกล้เคียงที่เป็นตัวอย่าง คือ อำเภอป่าข่อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การจัดการข้อมูลของชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งและสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การจัดการองค์ความรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะนำไปสู่การอนุรักษ์ สืบสาน พื้นฟู และพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อให้ชุมชนใช้ในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป

โครงการวิจัยเรื่อง “การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอกัลยาณิวัฒนา” มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน
3. เพื่อจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ก

เพื่อให้ผลการวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย จึงได้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. กิจกรรมการสร้างความเข้าใจและค้นหาแกนนำ

1.1 จัดเตรียมข้อมูล สื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อใช้ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนให้เวทีชาวบ้านสามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ คือ สามารถเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

1.2 ติดต่อประสานงานทั้ง 3 ชุมชนเพื่อบันทึกหมายการวัน เวลา และสถานที่การจัดเวทีชาวบ้าน

1.3 ชี้แจงทำความเข้าใจ กระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3

1.4 ชุมชนร่วมซักถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.5 ชุมชนร่วมกันคัดเลือกตัวแทนหรือแกนนำและเยาวชน เพื่อเข้าร่วมกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.6 ชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนและกำหนดผู้รู้หรือปราชญ์ที่มีองค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มแกนนำและเยาวชนเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน

2. กิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

2.1 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างคณะวิจัยและแกนนำในการเก็บรวบรวมข้อมูลของทั้ง 3 ชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นสัมภาษณ์ร่วมกัน พร้อมทั้งให้ชุมชนทั้ง 3 ชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อเกิดประเด็นสัมภาษณ์ อื่น ๆ ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพบริบทของแต่ละพื้นที่

2.3 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ตามประเด็นการสัมภาษณ์ที่ได้ร่วมกันทำ

2.4 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้กลุ่มแกนนำ เยาวชน นำเสนอปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อร่วมกันวางแผนแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนา กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. กิจกรรมทบทวนข้อมูลทรัพยากร

3.1 จัดเตรียมข้อมูลทรัพยากรชุมชน สื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อใช้ในการนำเสนอข้อมูล ทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

3.2 กลุ่มแกนนำและกลุ่มเยาวชนนำเสนอข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนให้แก่ ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้ภาษาพื้นถิ่นของตนเองในการนำเสนอข้อมูล

3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ข้อมูลเสริมและเพิ่มเติมข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนและ สมบูรณ์

3.4 กลุ่มแกนนำและกลุ่มเยาวชนบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมจากการให้ข้อมูลของคนในชุมชน ผู้รู้ และปราชญ์ ในเวทีประชาคม

3.5 จัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อนำเสนอข้อมูลของชุมชนและคืนข้อมูลให้กับชุมชน โดยแกนนำและกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการจัดเวทีประชาคมเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของ ชุมชน

1. กิจกรรมการสังเกตการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1 จัดเตรียมประเด็นการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล ของคนในชุมชนตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ศึกษา

1.2 สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ในกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน กิจกรรมการเก็บ รวบรวมข้อมูล และกิจกรรมเวทีประชาคม

1.3 จัดบันทึกการสังเกตตามประเด็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวม ข้อมูลของคนในชุมชนตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ศึกษา

2. กิจกรรมการถอดบทเรียน

2.1 สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) หลังจากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน กิจกรรมการ เก็บรวบรวมข้อมูล และกิจกรรมเวทีประชาคม เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม

2.2 กลุ่มแกนนำและเยาวชนบันทึกสรุปผลการถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมในแต่ละ กิจกรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน

1. กิจกรรมการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.1 จัดเตรียมข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยว
ของชุมชน สื่อ และอุปกรณ์อื่นประกอบการนำเสนอ

1.2 กลุ่มแกนนำและเยาวชนนำเสนอข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวตามข้อมูลโดยสรุป
ตามปฏิทินวงปี

1.3 ชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนที่
เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ จากข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวตาม
ข้อมูลโดยสรุปตามปฏิทินวงปี

1.4 สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ระหว่างผู้วิจัย แกนนำ เยาวชน ปราชญ์ ผู้รู้
เพื่อจัดการข้อมูลทรัพยากรให้สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ได้รับความเห็นชอบจากชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1. กิจกรรมการหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์

1.1 สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ระหว่างผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และ
เยาวชน เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.2 จัดเตรียมข้อมูลแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและ
ข้อมูลผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน สื่อ และอุปกรณ์ประกอบการนำเสนอผลิตภัณฑ์การ
ท่องเที่ยวของชุมชน

1.3 จัดเวทีประชาคมเพื่อให้กลุ่มแกนนำและเยาวชนนำเสนอแนวทางการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อให้แนวทางการพัฒนา
ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม มีขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การสืบค้นข้อมูล การทบทวนข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และการติดตามผล ในส่วนของกระบวนการจัดการข้อมูลภายใต้ขั้นตอนทั้ง 5 ขั้นตอน พบว่ากระบวนการจัดการข้อมูลในการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีกระบวนการสำคัญ คือ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค ที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาแบบการท่องเที่ยว เพื่อนำมาร่วมกันกำหนดกระบวนการวิเคราะห์ ที่ยังผลไปสู่การคิดวิเคราะห์บนฐานความรู้และทุนเดิมของชุมชน ในการร่วมกำหนดวิธีการ

และวางแผนการปฏิบัติการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิเคราะห์สังเคราะห์ และยกระดับไปสู่การ
ร่างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการจัดการข้อมูล และวางแผนในการประเมินผลและ
สรุปบทเรียนเพื่อรองรับกระบวนการออกแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากกระบวนการดังกล่าวส่งผลให้ทั้ง 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์
ชุมชนบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และชุมชนบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา
เกิดการเรียนรู้ในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ตามมิติของการจัดการพื้นที่ทั้ง
รูปธรรมของแหล่งท่องเที่ยวสำคัญภายในชุมชน และพื้นที่ทางสังคมผ่านแบบแผนทางความเชื่อ
วัฒนธรรม และประเพณี เพื่อนำมาสู่การกำหนดกิจกรรมและการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง
กับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ไปสัมพันธ์กับด้านการจัดการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน ซึ่ง
พบว่าทั้ง 3 ชุมชนได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการข้อมูล ดังนี้

ชุมชนบ้านวัดจันทร์ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรรมชาติ โดยที่มีพื้นที่หรือ
สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญได้แก่ การทำนาขั้นบันได ที่สะท้อนทั้งรูปธรรมการปฏิบัติและกำหนด
กิจกรรมการท่องเที่ยว และพื้นที่ทางสังคมในมิติของการจัดการท่องเที่ยวในรอบปี รวมทั้งป่าสน ที่มี
การนำเอาพื้นที่ป่าน้ำออกมามีกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยกำหนดเวลา
ภายใต้เงื่อนไขของชุมชนเป็นการพัฒนาขั้นตอนการท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านดงสามหมื่น กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรกรรม ที่อาศัยพื้นที่การ
ทำไร่สตรอเบอร์รี่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร และพื้นที่ป่าดงเชิง รวมทั้งพิธีกรรมในรอบปี
เป็นเงื่อนไขในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้รวมไปถึงอาหารการกินของชนเผ่า

ชุมชนบ้านเสาแดง กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมชุมชน โดยอาศัยฐาน
วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมของชุมชน ผ่านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ป่าพิธีกรรมของหมู่บ้าน
และ ดำเนินงานของเสาแดงที่ปกป้องประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรมการแต่งกาย
เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โครงการวิจัย : **การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการ
จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา**

ผู้วิจัย : **พิศาทิมพ์ จันทร์พรหม และ ชูเกียรติ ชัยบุญศรี**

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือกรณีศึกษา อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการจัดการข้อมูลของชุมชน และหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

งานวิจัยนี้ให้ความสำคัญต่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และใช้กระบวนการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ CBT (Community – Based Tourism) เป็นแนวคิดหลักในการปฏิบัติการวิจัย เน้นความสำคัญไปที่การพัฒนาคนในชุมชนผ่านกระบวนการจัดการข้อมูล เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาศัยการสืบค้นข้อมูลของชุมชน โดยชุมชน ในการที่จะร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ของชุมชนโดยใช้การจัดการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม มีขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การสืบค้นข้อมูล การทบทวนข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และการติดตามผล ในส่วนของกระบวนการจัดการข้อมูลภายใต้ขั้นตอนทั้ง 5 ขั้นตอน พบว่ากระบวนการจัดการข้อมูลในการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีกระบวนการสำคัญ คือ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค ที่จะส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เพื่อนำมาร่วมกันกำหนดกระบวนการวิเคราะห์ ที่ยังผลไปสู่การคิดวิเคราะห์บนฐานความรู้และทุนเดิมของชุมชน ในการร่วมกำหนดวิธีการและวางแผนการปฏิบัติการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิเคราะห์สังเคราะห์ และยกระดับไปสู่การร่างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการจัดการข้อมูล และวางแผนในการประเมินผลและสรุปบทเรียนเพื่อรองรับกระบวนการออกแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากกระบวนการดังกล่าวส่งผลให้ทั้ง 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์ ชุมชนบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และชุมชนบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักดีพัฒนา

เกิดการเรียนรู้ในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ตามมิติของการจัดการพื้นที่ทั้งรูปธรรมของแหล่งท่องเที่ยวสำคัญภายในชุมชน และพื้นที่ทางสังคมผ่านแบบแผนทางความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี เพื่อนำมาสู่การกำหนดกิจกรรมและการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ไปสัมพันธ์กับด้านการจัดการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งพบว่าทั้ง 3 ชุมชนได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการข้อมูล ดังนี้

ชุมชนบ้านวัดจันทร์ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรรมชาติ โดยที่มีพื้นที่หรือสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญได้แก่ การทำนาขั้นบันได ที่สะท้อนทั้งรูปธรรมการปฏิบัติและกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว และพื้นที่ทางสังคมในมิติของการจัดการท่องเที่ยวในรอบปี รวมทั้งป่าสน ที่มี การนำเอาพื้นที่ป่าน้ำออกกรมกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยกำหนดเวลา ภายได้เงื่อนไขของชุมชนเป็นการพัฒนาขั้นตอนการท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านดงสามหมื่น กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรกรรม ที่อาศัยพื้นที่การทำไร่สตรอเบอรี่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร และพื้นที่ป่าดงช้าง รวมทั้งพิธีกรรมในรอบปี เป็นเงื่อนไขในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้รวมไปถึงอาหารการกินของชนเผ่า

ชุมชนบ้านเสาแดง กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมชุมชน โดยอาศัยฐาน วัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมของชุมชน ผ่านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ป่าพิธีกรรมของหมู่บ้าน และ ดำเนินงานของเสาแดงที่บ่งบอกประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรมการแต่งกาย เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

**Research Project : Information Management Community by Community
Participation for Community-based Tourism Management
in Kallayaniwattana District**

Authors : Phisaphim Junphrom and Chukiat Chaibunsree

Abstract

The Research Project of the procurement of the community information ,it is the project under research for building Strengthening for community in higher area by using the tourism management in Kallayaniwattana District to be the case study. The purpose is to gather up community 's information and study about the process of participation of community about gathering up information and community information management and also to find the way to develop the product that is the identity of community.

This research gives precedence for research in action by participation and use the process of learning the tourism management by community or CBT [Community - Based Tourism] The main idea is to emphasize in people development in community. Community is the part for developing the identity of community by using tourism management as an appliance.

The result of the research face that about the process of participation of community has 5 steps including searching information , reviewing the information , analyzing the information, bringing the information for using and follow up .As the 5 steps of the information management . It found that the process of tourism information management has the important process is to study together and analyzes the problems and obstacles that affect to tourism development . For joining together to determine and analyzing process that affect to knowledge base and original investment of the community . As the determine the method and plan the collecting information in action and also analz the information and promote to write the plan about tourism management by community . Form the procession which above, it is affect to 3 community including Wat chan community , Tumboon Watchan, Bandong Sammean community Tumboon Maedad and Bansourdang Tumboon Jamrung Amphoe Galyani Vadhana.They all are learning to create the

style of tourism management in each community follows the important areas of the local tourist places and social and faith , culture, tradition in each community. For proving the activity and develop activities for tourism and join them with the participation of people in the local community.

We found that 3 communities determine the tourism management in the following : Wat chan community determine ecology tourism management There are the the important tourist place including rice terrace that reflects concrete in action and tourism activity and also pine forest. They determine the activities follow the forest area . They develop the time under the condition of the community.

Bandong Sammean community determine agriculture tourism. That resides the strawberry ranch to be the resource or tourism. Padongseng and also the ceremony in one year to be the condition to determine the activities for tourism and also including the food tribe.

Bansourdang community determine community culture tourism which resides the culture and faith and ceremony of community . They will travel along the forest area of the village and the Sourdang history that told us about the history of the community including the culture dressing development which is important element in design the truism by community.

สารบัญ

	หน้า
ปกนอก	ก
ปกใน	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทสรุปผู้บริหาร	ง
บทคัดย่อภาษาไทย	ณ
Abstract	ฉ
สารบัญ	ฐ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหา	1
ปัญหานำการวิจัย	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	6
แนวคิด	6
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล	28
ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	28
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	30
การตรวจสอบข้อมูล	31
การวิเคราะห์ข้อมูล	32
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัย	39
ตอนที่ 1 บริบทข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอถ้ำยาฉิมวัฒนา	39
ตอนที่ 2 กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม	79
ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	
ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการจัดการ	97
ท่องเที่ยวโดยชุมชน	
บทที่ 5 สรุปผล	99
สรุปผลการวิจัย	99
อภิปรายผล	107
ข้อเสนอแนะ	111
บรรณานุกรม	113
ภาคผนวก	116
ภาคผนวก 1 ข้อมูลชุมชน	117
ภาคผนวก 2 ผลการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย	190
ภาคผนวก 3 ประวัติคณะผู้วิจัย	204

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากการยกฐานะพื้นที่ 3 ตำบลให้เป็นอำเภอใหม่เป็นกรณีพิเศษ ลำดับที่ 25 ของจังหวัดเชียงใหม่ และลำดับที่ 878 ของประเทศไทยตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2551 เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ทำให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นสถานที่สนใจของบรรดานักท่องเที่ยวที่ต้องการหาแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ อีกทั้งนโยบายจากจังหวัดเชียงใหม่ให้อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ อีกทั้งวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาอำเภอ ที่กำหนดให้อำเภอกัลยาณิวัฒนา “เป็นอำเภอต้นแบบในการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิตและการบริหารจัดการอย่างสมดุลเพื่อความยั่งยืน” โดยมีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์/อย่างยั่งยืน เป็นประเด็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ 1 ใน 5 ด้าน และได้กำหนดประเด็นกลยุทธ์ 2 ประการคือ 1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ 2) การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (สำนักงานอำเภอกัลยาณิวัฒนา, 2553) จึงอาจทำให้ภาคธุรกิจเอกชนเข้ามาดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเพื่อดักดวงผลประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนดังอำเภอที่อยู่ใกล้เคียงที่เป็นตัวอย่าง คือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สุวิธาน พัฒนาไพรวัลย์ (2545) ได้กล่าวว่า ชนเผ่าปกาเกอะญอเป็นชนเผ่าที่มีวิถีการถ่ายทอดและเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งเพื่อให้ลูกหลานได้สืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป แต่ผลกระทบจากการศึกษาของรัฐ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และความเจริญทางด้านเทคโนโลยีที่เข้ามาในชุมชนส่งผลทำให้วิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมคนในชุมชนได้มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นการฟื้นฟูประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้ทบทวน วิเคราะห์ และกลับไปมองคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรม อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ การฟื้นฟู การอนุรักษ์ร่วมกัน และที่สำคัญยังช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวได้อีกด้วย

การจัดการท่องเที่ยวของอำเภอกัลยาณิวัฒนาจัดว่าเป็นโครงการขนาดใหญ่และสำคัญยิ่ง ซึ่งควรเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมตามกรอบแนวคิดธรรมมาภิบาล (Good Governance) ตามที่สินธุ์ สโรบล (2546) กล่าวว่า การบริหารจัดการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม สามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งปฏิบัติตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมผู้เป็นเจ้าของ

ทรัพยากรมีสิทธิในการร่วมจัดการทรัพยากร บำรุงรักษาและใช้ประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน รวมทั้งมีสิทธิในการอนุรักษ์และฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ หรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น

การจัดการข้อมูลของชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการสร้างความเข้มแข็งและสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดวงพร อ่อนหวาน (2552) ได้ศึกษาความต้องการจัดการท่องเที่ยวอำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ผลปรากฏว่า ชุมชนมีความต้องการที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และคนในชุมชนต้องการจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเองบนศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อคนในชุมชน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องดำเนินโครงการการจัดองค์ความรู้โดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ สืบสาน ฟื้นฟู และพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนโดยชุมชนและเพื่อให้ชุมชนใช้ในการจัดการท่องเที่ยวต่อไป

ปัญหานำการวิจัย

1. ข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอะไรบ้าง
2. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนเป็นอย่างไร
3. การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นอย่างไร
4. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน
3. เพื่อจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ข้อมูลของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
2. ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รูปแบบการจัดการข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่
 - อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ โดยทำการศึกษาใน 3 ตำบล ประกอบด้วย
 - 1.1 ตำบลวัดจันทร์ พื้นที่บ้านวัดจันทร์ เป็นชนเผ่าปกาเกอะญอ
 - 1.2 ตำบลแม่แดด พื้นที่บ้านดงสามหมื่น เป็นชนเผ่าม้ง
 - 1.3 ตำบลแจ่มหลวง พื้นที่บ้านเสาแดง เป็นชนเผ่าลีซอ
2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษามี 3 กลุ่ม คือ
 - 2.1 กลุ่มประชาชนที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ ดังนี้
 - 2.1.1 ผู้สูงอายุ/ปราชญ์/ผู้นำชุมชน/เยาวชน
 - 2.1.2 แม่บ้าน/ประชาชน
 - 2.1.3 ผู้บริหารท้องถิ่น
 - 2.2 คณะกรรมการการท่องเที่ยว
 - 2.2.1 บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด
 - 2.2.2 บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ และ
 - 2.2.3 บ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง
 - 2.3 กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ประกอบด้วย
 - 2.3.1 กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ และชาวบ้านทั่วไปในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 ตำบล ในอำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

2.3.2 เครือข่ายองค์กรชุมชน และหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในพื้นที่
อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาครั้งนี้ คือ

งานวิจัยครั้งนี้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหาครอบคลุมด้านวัฒนธรรมของชุมชน ด้าน
ประเพณีและพิธีกรรมในชุมชน ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่และ
ด้านปัจจัยเสริมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีรายละเอียดตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 บริบทข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา

1.1 บริบทโดยทั่วไปของอำเภอภักดีพัฒนา

1.2 บริบททั่วไปของตำบลในอำเภอภักดีพัฒนา

1.3 บริบทการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 2 กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1 กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
ได้แก่ รูปแบบการจัดการ กระบวนการจัดเก็บและการจัดการข้อมูล

2.2 ปัจจัยเงื่อนไขในการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชน ประกอบด้วยปัจจัยเงื่อนไขภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำ การมีส่วนร่วม จารีต ประเพณี และปัจจัย
ภายนอกชุมชน ได้แก่ การหนุนเสริมจากภายนอก ทั้งภาครัฐ เอกชน หรือนักวิชาการ

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การพัฒนาพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนากลไกการบริหารจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การพัฒนาภาคีการะเบียบชุมชนให้เอื้อต่อการจัดการ
ท่องเที่ยว

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการข้อมูลชุมชน (Information Management Community) หมายถึง การจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมโดยแกนนำ เยาวชน ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการจัดการความรู้เข้ามาใช้ในการดำเนินการจัดการข้อมูล คือ การสร้างความรู้ (Building Knowledge) การจัดเก็บความรู้ (Holding Knowledge) การรวบรวมความรู้ (Pooling Knowledge) และการนำความรู้ไปใช้ (Use Knowledge) ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ชุมชนมีส่วนร่วม (Participation Community) หมายถึง กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างประชากรกลุ่มเป้าหมายคือ แกนนำ เยาวชน ผู้รู้ ปราชญ์ และประชาชนในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์ ชุมชนบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และชุมชนบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง ในการดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการสร้างความรู้ กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล กิจกรรมการจัดการข้อมูล และกิจกรรมหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism Management) หมายถึง การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือนโดยมีชุมชนเป็นเจ้าของ มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากร โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์ ชุมชนบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และชุมชนบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาวิจัยในโครงการย่อยที่ 1 การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอถ้ำยาพัฒนาครั้งนี้ เป็นเกี่ยวกับการจัดการข้อมูลของชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยพื้นที่วิจัยครั้งนี้คือ อำเภอถ้ำยาพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ชุมชน 3 ตำบล ได้แก่ ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์ ชุมชนบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และชุมชนบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

แนวคิด ประกอบด้วย

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

วิธีการและกระบวนการรวบรวมข้อมูลชุมชนดังกล่าว จำเป็นต้องมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและหรือเครื่องมือช่วยจำในการศึกษาชุมชน เพื่อที่จะได้ศึกษา วิเคราะห์ชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเครื่องมือเหล่านี้มีประโยชน์ที่ให้ผู้ศึกษาวิจัยชุมชนได้เห็นภาพและเข้าใจถึงชุมชนในสถานะและลักษณะต่างๆ ได้ดีขึ้นและสามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเป็นแนวทางในการอ้างอิงได้อย่างรวดเร็วอย่างไรก็ตาม ก่อนการนำเครื่องมือต่างๆ ไปใช้ ผู้ที่ศึกษาวิจัยหรือผู้ทำงานภาคสนามและชุมชน ควรมีความคิดในเบื้องต้นว่า ต้องการเก็บข้อมูลในเรื่องอะไร และทำไมต้องเก็บ ทั้งนี้เพื่อเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลที่ชัดเจน ในที่นี้จะนำเสนอเครื่องมือการศึกษา และการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่หรือชุมชนอย่างเร่งด่วน ซึ่งเป็นวิธีการแบบมีส่วนร่วมที่ให้โอกาสแก่ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ให้คนทำงานภาคสนามและชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อกัน ซึ่งสามารถทำได้รวดเร็ว ลดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน และเครื่องมือเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่ทำให้เห็น

ประเด็นปัญหาของชุมชนได้อย่างรวดเร็ว โดยจากการศึกษาของ แอนดรู คอร์นีส นันทา สิทธิราช และ อาแซ สะยาอะ (2542 : 1-7) พบว่ามีกระบวนการต่างๆ ดังนี้

เครื่องมือการศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่อย่างเร่งด่วน

1. การทบทวนข้อมูลมือสอง (Review of Secondary Sources)

วิธีการใช้ โดยทั่วไปชุมชนจะมีข้อมูล เช่น หนังสือ รูปภาพ แผนที่ โฉนดที่ดิน เอกสารเก่าๆ เป็นต้น ที่ได้อธิบายสภาพชุมชนไว้ ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นได้ ถ้าเป็นเอกสารเก่าก็ควรนำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลใหม่ และควรศึกษาเอกสารว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์โดยรวมของชุมชนว่าเป็นอย่างไร และต้องจดบันทึกในรายละเอียดของแหล่งข้อมูล สถานที่ จากผู้ให้ข้อมูลทันที โดยไม่นำเอาเอกสารมาเก็บไว้

ประโยชน์ ข้อมูลมือสองส่วนใหญ่ สามารถให้ข้อมูลที่เป็นรายละเอียดเกี่ยวกับชุมชน ที่ไม่มีอยู่ในข้อมูลมือสองที่มาจากห้องสมุดหรือหน่วยงานราชการ ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิการครอบครอง ชาวบ้านก็จะนำมาอภิปรายและให้ข้อมูลเพิ่มเติม

ปัญหา หรือข้อจำกัด บางครั้งข้อมูลมือสองให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพสังคมของชุมชนไม่ชัดเจน และไม่ครอบคลุมทั้งหมด ถ้าเป็นเอกสารที่มีความอ่อนไหวง่ายหรือทำให้นึกถึงเรื่องราวสลดชาวบ้านก็ไม่อยากพูดถึงเรื่องนั้น ตัวอย่างการใช้ เช่น การศึกษามาตรฐานความเป็นอยู่ของครอบครัว

2. การสังเกตการณ์โดยตรง (Direct Observation) วิธีการใช้ มี 2 วิธี คือ

1) การเดินตามทางในหมู่บ้านและบันทึกในเรื่องที่สังเกตเห็น เช่น มีบ้านกี่หลัง วัสดุสร้างบ้าน เป็นต้น

2) การสังเกตโดยการเข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้าน เช่น การเก็บพืช การทำนา เป็นต้น ซึ่งเป็นโอกาสที่ได้ซักถามชาวบ้านถึงวัตถุประสงค์ การจัดการของชาวบ้านในเรื่องนั้นๆ หรือการพัฒนาวิธีการใหม่ ในการทำกิจกรรมของชุมชน

ประโยชน์ การสังเกตโดยตรง ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำกว่าการใช้แบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์และในบางกรณีสามารถให้ข้อมูลในเชิงปริมาณเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติได้ ทำให้คนทำงานภาคสนามมีโอกาสพบคนที่หลากหลายในชุมชน

ข้อจำกัด ไม่สามารถทำให้เห็นการกระทำที่ยากแก่การเข้าใจ เช่น การทำงานในที่กำบัง เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องระงับการเข้าไปมีส่วนร่วม ที่ไม่รบกวนการทำงานของชาวบ้าน

3. แผนที่วงจรข่าย (Network Maps) เป็นเทคนิคที่ช่วยให้เกิดการค้นหามุขพลและทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

วิธีการใช้ แผนทิวจรเครือข่ายสามารถทำให้เห็นถึง คน กลุ่มคน หรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนตามลำดับความสำคัญ เช่น เราต้องการทราบว่าใครเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ รู้จักและการใช้ยาสมุนไพรในชุมชน ก็ต้องใช้การวาดภาพแสดงชื่อคนที่มีความรู้ หลังจากนั้นจึงใช้การสัมภาษณ์จะทำให้ทราบถึง บุคคล หรือทรัพยากรที่ชาวบ้านเห็นว่ามีความสำคัญหรือเป็นผู้รู้ในเรื่องรานั้นๆ

ประโยชน์ แผนทิวจรเครือข่ายเป็นวิธีที่เร็วและมีประสิทธิภาพทำให้รู้ว่าใครเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในด้านต่างๆ หรือรู้ถึงทรัพยากรที่คนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญ และจะเป็นประโยชน์ในการอภิปรายกลุ่มย่อยและในด้านทรัพยากร แผนทิวจรเครือข่ายจะช่วยให้เห็นภาพรวมและเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อจำกัด แผนทิวจรเครือข่าย ต้องมีผู้ให้ข้อมูลมากพอ และต้องสอบถามคนที่เหมาะสม

4. การสัมภาษณ์ (Interview)

วิธีการใช้ การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ดีสำหรับการศึกษาหรือเก็บข้อมูลในเรื่องที่สนใจ โดยเฉพาะ ผู้สัมภาษณ์ควรตั้งประเด็นที่เปิดกว้างและควรถามเช่น ใคร อย่างไร ทำไม คิดอย่างไร

ประโยชน์ การสัมภาษณ์ทำให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่เจาะลึก ใช้ในการศึกษาหรือเก็บรวบรวมข้อมูลได้เกือบทุกเรื่องในชุมชน รวมทั้งหาวิธีในการแก้ไขปัญหาหรือรับมือกับปัญหาของชุมชน

ข้อจำกัด ต้องใช้เวลานานในการสัมภาษณ์ และเป็นเวลาที่สะดวกสำหรับชาวบ้าน

5. แบบสอบถามอย่างสั้น (Short Questionnaire)

วิธีการใช้ เมื่อต้องการเก็บข้อมูลในเรื่องที่เฉพาะเจาะจง การใช้แบบสอบถามอย่างสั้น เป็นวิธีการที่ง่าย รวดเร็วกว่าการสัมภาษณ์ หรือการสำรวจ ให้มีแบบสอบถามที่ตรงประเด็นของเรื่องที่กำหนดไว้

ประโยชน์ การใช้แบบสอบถามแบบสั้น สามารถให้ข้อมูลที่เป็นตัวอย่างของข้อมูลทั้งหมด ในเรื่องที่เราสนใจโดยเฉพาะ และไม่ต้องอาศัยการวิเคราะห์ทางสถิติที่ซับซ้อนสามารถทำได้เร็ว และสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อจำกัด ระวังการออกแบบสอบถามที่สั้น และตรงตามประเด็นที่ตั้งไว้

6. ประวัติบุคคล (Biography)

วิธีการใช้ ประวัติบุคคล สามารถศึกษาได้จากการสัมภาษณ์ โดยถามถึงช่วงเวลาต่างๆ ของบุคคลที่ให้ข้อมูล เช่น เกิดที่ไหน ทำงานอะไรบ้าง ความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเป็นอย่างไร เป็นต้น

ประโยชน์ ประวัติของบุคคลที่มีอายุมาก จะแสดงให้เห็นถึงประวัติของชุมชน/พื้นที่ สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงการได้รับการบริการจากรัฐ ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของชุมชน และสังคม

ข้อจำกัด สามารถให้ข้อมูลได้เฉพาะบุคคลเท่านั้น ข้อมูลที่ได้ไม่สามารถใช้เป็นตัวแทนของข้อมูลทั้งหมดได้

7. การทำประวัติพื้นที่ (Local History)

วิธีการใช้ ช่วยในการสรรหาผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติของพื้นที่ในชุมชน

ประโยชน์ การทำประวัติพื้นที่ สามารถแสดงให้เห็นรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน การเมืองท้องถิ่น การทำงานของคนในท้องถิ่นหรืออื่นๆ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ดีที่ช่วยในการเปรียบเทียบปัจจุบันกับอดีต

ข้อจำกัด การรวบรวมข้อมูลประวัติพื้นที่จากหลายๆ คนทำให้ได้ผลหรือให้ภาพที่ไม่กว้าง และเป็นการอาศัยข้อมูลจากความทรงจำ ดังนั้น อาจจะมีข้อมูลที่ชาวบ้านจำได้ไม่หมด

8. เส้นเวลา (Time Line) เป็นเทคนิคที่แสดงให้เห็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งจะทำให้เห็นกระบวนการและผลกระทบที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา

วิธีการใช้ เส้นเวลาเป็นภาพวาดโดยประมวลเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามลำดับเวลา ซึ่งทำให้เห็นภาพชัดเจนใช้ในการแสดงเรื่องราวของบุคคลหรือประวัติพื้นที่และช่วยในการลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ประโยชน์ เส้นเวลาทำให้เข้าใจภาพรวมของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตได้ง่าย และสามารถชี้ให้เห็นจุดที่ชาวบ้านยังไม่มี ความชัดเจนในเหตุการณ์นั้นๆ การเรียงลำดับเหตุการณ์ตามเส้นเวลา ช่วยมองให้เห็นว่าเหตุการณ์ใด เหตุการณ์หนึ่ง มีผลกระทบอย่างไรต่อเหตุการณ์หนึ่ง

ข้อจำกัด ข้อมูลตามเส้นเวลาจะขึ้นอยู่กับความทรงจำของผู้ถูกสัมภาษณ์ ดังนั้น จึงไม่จำเป็นว่าข้อมูลนั้นๆ จะเป็นไปตามลำดับเวลาที่ต้องการ ซึ่งปัญหานี้สามารถแก้ไขได้โดยการหาผู้ให้ข้อมูลหลายๆ คน

9. การศึกษารายกรณี (Case Study)

วิธีการใช้ การบันทึกแต่ละกรณีศึกษา จำเป็นที่จะต้องทำการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านกลุ่มต่างๆ และเพื่อความแน่ใจว่าข้อมูลที่ได้มาจากกลุ่มคนที่แตกต่างกัน ในข้อมูลที่เกี่ยวข้องเหตุการณ์ ประวัติบุคคลหรือประวัติชุมชน

ประโยชน์ การศึกษารายกรณี ให้ข้อมูลที่สะท้อนบทเรียนที่ได้รับจากพื้นที่ ซึ่งได้แสดงให้เห็นการแก้ปัญหาวิกฤติในอดีตของชุมชนอย่างไร และวิธีนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงกลไกที่ใช้ในการรับมือกับปัญหาในชุมชน และวิธีการของชุมชนในการจัดการกับปัญหา

ข้อจำกัด อาจทำให้ขาดความแน่ใจในความหลากหลายของข้อมูลและแนวคิดที่ได้มา ต้องทำให้มีความชัดเจน

ส่วน ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์ (2541 : 43-52) ได้เสนอถึงเครื่องมือช่วยจำ (Conceptual Tools) สำหรับช่วยบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในขณะที่ทำ RRA และ RSA โดยเครื่องมือช่วยจำบางชนิดสามารถนำไปใช้ในการทำ PRA เพื่อกระตุ้นความคิด จิตสำนึก และก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสาร อันจะนำมาซึ่งการเรียนรู้ระหว่างผู้ศึกษากับคนในชุมชน เครื่องมือเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่มีการใช้กัน และสามารถพัฒนาปรับเปลี่ยนวิธีการใช้เครื่องมือที่มีอยู่แล้วให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมยิ่งขึ้น

เครื่องมือช่วยจำเหล่านี้ จะช่วยในการศึกษาชุมชนได้ดีขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีเครื่องมือ ดังนี้

1. ฟังกิจกรรม (Activity Chart) เป็นการบันทึกข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลลงบนกระดาษเปล่า โดยวาดภาพสภาพพื้นที่ต่างๆ ให้ชัดเจน เป็นต้น
2. พืชครอบครัว (Family Tree) หรือโครงสร้างครอบครัว โดยเขียนถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว และรายละเอียดต่างๆ ของครอบครัว เช่น เพศ อายุ เป็นต้น
3. ปฏิทินแรงงาน (Labor Calendar) เป็นการเขียนข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับกิจกรรมการทำเกษตรในแต่ละช่วงเวลาของครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง เป็นต้น
4. ปฏิทินฤดูกาล (Seasonal Analysis) เป็นภาพปฏิทินที่แสดงข้อมูลด้านต่างๆ ของชุมชน อาทิ ข้อมูลเรื่องน้ำฝน กิจกรรมที่ทำในชุมชน เป็นต้น ที่ทำให้ทราบถึงการทำงานในช่วงเวลาที่สำคัญต่างๆ
5. แผนที่ทรัพยากร (Resource Map) เป็นแผนที่ที่แสดงขอบเขตของหมู่บ้าน เส้นทางคมนาคม แหล่งทรัพยากร ป่าไม้ พื้นที่การเกษตร เป็นต้น
6. แผนที่หมู่บ้าน (Village)
7. แผนผังเวนน์ (Venn Diagram) แผนที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือสถาบัน

8. เครื่องมือกรاپปี (Grapp Method) เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมกับกลุ่มคนที่อ่านหนังสือไม่ออกที่แสดงด้วยภาพวาดของสิ่งต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความหมายของสิ่งๆ นั้น

9. แผนที่ภาพตัดขวาง (Transect Map) เป็นการวาดภาพแสดงลักษณะภูมิประเทศของพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเกี่ยวกับสภาพทางกายภาพและชีวภาพ

10. แผนที่ภาพตัดขวางแต่ละช่วงเวลา (History Transect Map) เป็นการวาดภาพแสดงสภาพภูมิประเทศและการใช้ที่ดินของพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา

11. แผนที่ทางสังคม (Social Map)

12. แผนผังการถ่ายเททรัพยากรชีวภาพ (Bio – resource Flow) เป็นการแสดงภาพจำลองการถ่ายเททรัพยากรชีวภาพระหว่างกิจกรรมการเกษตรประเภทต่างๆ ของเกษตรกร

13. แผนผังการถ่ายเททรัพยากรระหว่างหมู่บ้าน (Village Resource Flow) เป็นการแสดงภาพจำลองการถ่ายเทของทรัพยากรจากหมู่บ้านหนึ่งไปยังหมู่บ้านหนึ่ง เช่น การผลิตข้าว ส่งข้าว เป็นต้น

14. เมตริกคะแนน (Matrix Ranking) เป็นการแสดงตารางวิเคราะห์เปรียบเทียบความสำคัญของพืชผลทางการเกษตรแต่ละประเภทในรูปแบบของการให้คะแนน เช่น เป็นอาหาร เป็นแหล่งรายได้ เป็นต้น

15. เมตริกคะแนนแหล่งข้อมูลข่าวสาร (Matrix Scoring of information Source) เป็นตารางวิเคราะห์การเปรียบเทียบความสำคัญของแหล่งข้อมูลข่าวสารที่มีจากทัศนคติของคนในชุมชน ในรูปของการให้ค่าคะแนนจำแนกตามประเภทข้อมูลข่าวสารและความรู้ที่ได้รับจากแหล่งต่างๆ และบอกถึงประโยชน์และความสำคัญที่ได้รับจากแหล่งข่าวนั้นๆ

16. แผนผังใยแมงมุม (Spider Diagram) เป็นเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ประสิทธิภาพการทำงาน และการให้บริการของหน่วยงานจากโครงสร้างและระบบงานขององค์กร โดยเปรียบเทียบกับหน่วยงานที่ให้บริการในลักษณะเดียวกัน เพื่อศึกษาข้อได้เปรียบเสียเปรียบของโครงสร้างระบบงาน ซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางปรับปรุงโครงสร้างและระบบให้ดีขึ้น

งานวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการดำเนินการวิจัย คือ การจัดเวทีชาวบ้าน การจัดเวทีประชาคม การถอดบทเรียน การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และเทคนิควิธีการอื่น ๆ ประกอบตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้การเก็บรวบรวมข้อมูลมีความถูกต้องและสมบูรณ์

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความรู้

รูปแบบ (Model) หมายถึง รูปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วยข้อความจำนวน หรือ ภาพ โดยการลดทอนเวลา ความพอเหมาะและกาลเทศะ ทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น และรูปแบบเป็นตัวแทนของการใช้แนวความคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ (Raj, 1996: 241) โดยพิจารณาว่าสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบนั้นๆ (บุญส่ง หาญพานิช, 2546: 92) และเป็นเทคนิคอันหนึ่งที่ใช้สำหรับทำความเข้าใจความสัมพันธ์ขององค์การกับปัจจัยต่างๆ หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การนำเสนอความจริงอย่างง่าย (A Simplified Representation of Reality) บุญชม ศรีสะอาดและบุญส่ง นิลแก้ว (2535: 104-106) ได้กล่าวถึงการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบอาจทำได้ 2 ขั้นตอน คือ

1. การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบ ดังนี้ ผู้ศึกษาจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อนเป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแนวความคิด รูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกันหรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์สภาพ สถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบรวมทั้ง ลักษณะความสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างองค์ประกอบหรือตัวแปรนั้น หรือลำดับก่อนหลังของแต่ละองค์ประกอบในรูปแบบในการพัฒนารูปแบบนี้ จะต้องใช้หลักเหตุผลหรือรากฐานสำคัญและการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบอย่างยิ่ง ซึ่งผู้ศึกษาอาจคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อนแล้วปรับปรุงโดยอาศัยข้อสนเทศจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง หรือทำการศึกษารายละเอียดองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรแต่ละตัวแล้วคัดเลือกองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ทำได้ โดยหัวใจสำคัญของขั้นตอนนี้ อยู่ที่การเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปรหรือกิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ผู้ศึกษาควรกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจน เช่น เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ตัวแปรในรูปแบบมีน้อยตัว แต่สามารถอธิบายผลได้มากในการวิจัย และบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตามความถูกต้องและเหมาะสม

2. การทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลังจากได้พิจารณารูปแบบในขั้นต้นแล้ว จำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบดังกล่าว เพราะว่ามีรูปแบบที่พัฒนาขึ้นนั้น ถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้วหรือแม้กระทั่ง การกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ บางครั้ง จึงใช้คำว่าทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ

ประเภทของรูปแบบการจัดการความรู้

1. รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ (Knowledge Management Component Model) ผู้ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบจากผู้เชี่ยวชาญหลายท่านดังนี้

รูปแบบการจัดการความรู้ของ Singapore Productivity and Standards Board: PSB (2001) ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็น Standards, Productivity and Innovation Board (SPRING) เป็นหน่วยงานระดับชาติทางด้านการเพิ่มผลิตของประเทศสิงคโปร์ ได้สร้างรูปแบบของการจัดการความรู้ซึ่งมีองค์ประกอบหลักๆ 2 อย่าง คือ ห่วงโซ่ความรู้ (Knowledge Value Chain) และปัจจัยที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ (Enablers) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

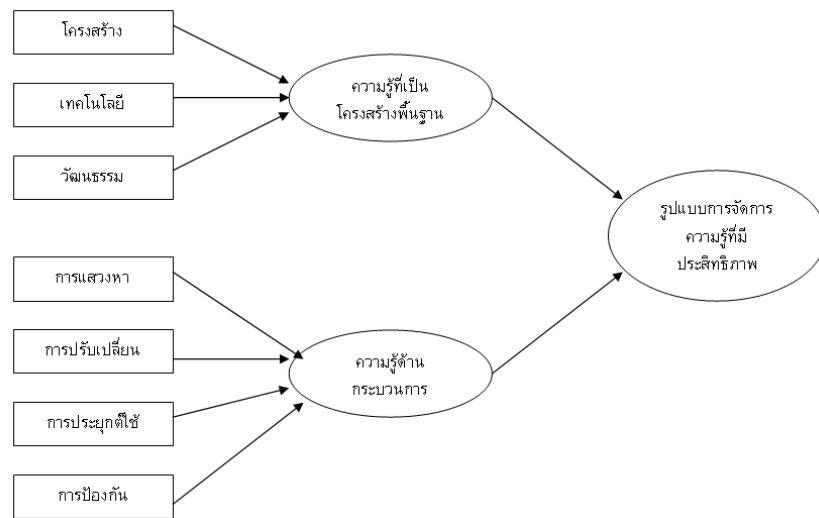
(1) ห่วงโซ่ความรู้ (Knowledge Value Chain) หรือกระบวนการความรู้ นั้น PSB เรียกกระบวนการดังกล่าวว่า GREAT ซึ่งมาจากตัวอักษรแรกขององค์ประกอบหลักของกระบวนการ (Generate, Represent, Access และ Transfer) กระบวนการ GREAT ครอบคลุมกิจกรรมทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ในองค์กร ซึ่งผลสุดท้ายที่ต้องการ คือ การนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์เพื่อองค์กร ซึ่งกระบวนการนี้เป็นวงจรย้อนกลับไปที่จุดเริ่มต้นให้อย่างไม่มีการสิ้นสุด หมายถึงการแบ่งปัน ความรู้จะทำให้เกิดการเรียนรู้และความคิดใหม่ ขึ้นตลอดเวลา เป็นการเพิ่มพูนองค์ความรู้ของบุคลากรและองค์กรอย่างต่อเนื่องไม่มีการสิ้นสุด

(2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดการจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ (Enablers) การที่กระบวนการหรือวงจร GREAT จะหมุนได้อย่างต่อเนื่องนั้นจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยเอื้อหลัก ๆ 4 อย่างคือภาวะผู้นำและกลยุทธ์ วัฒนธรรมองค์กร เทคโนโลยีสารสนเทศ และการวัดผล ซึ่งจะเห็นได้ว่ากรอบความคิดของ SPRING ครอบคลุมทั้ง กระบวนการความรู้ ปัจจัยที่ทำให้การจัดการความรู้ประสบความสำเร็จ ภาวะผู้นำและกลยุทธ์ขององค์กร รวมทั้งผลลัพธ์ของการจัดการความรู้ ซึ่งต้องมีการวัดเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่รายละเอียดตาม

3. รูปแบบการจัดการความรู้ของ Lindsey (2002) ได้เสนอองค์ประกอบในการจัดการความรู้ไว้ 2 ประการคือ

(1) ความรู้ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐาน (Knowledge Infrastructure Capability) ได้แก่ โครงสร้าง (Structure) เทคโนโลยี (Technology) และวัฒนธรรม (Culture)

(2) ความรู้ด้านกระบวนการ (Knowledge Process Capability) ได้แก่ การแสวงหาความรู้ (Acquisition) การปรับเปลี่ยน (Conversion) การประยุกต์ใช้ (Application) และการป้องกันความรู้ (Protection) สรุปได้ตามภาพ

ทุกขั้นตอนมีลักษณะเฉพาะและเป็นลำดับขั้นตอนซึ่งต้องทำให้ง่าย เริ่มตั้งแต่การจัดองค์ประกอบและกิจกรรมต่างๆคู่ขนานกันไป และในแต่ละขั้นตอนสามารถทำซ้ำได้ แต่ควรจะแตกต่างกันในรายละเอียด ในวงจรความรู้นี้ ยังเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องรู้ให้กว้างพอจากทุกแหล่งที่มา เช่น จากประสบการณ์เฉพาะบุคคล การศึกษาและการฝึกอบรมและเพื่อนร่วมงาน ซึ่งเราสามารถจัดเก็บความรู้จากความทรงจำของแต่ละคนได้ในรูปแบบที่จับต้องได้ เช่นหนังสือ หรือฐานข้อมูลที่ขึ้นกับวัตถุประสงค์การนำไปใช้ เป็นต้น ซึ่งในวงจรความรู้เน้นการจำแนกและเชื่อมโยงองค์ประกอบและกิจกรรมต่างๆเข้าด้วยกัน ดังนี้

1. การสร้างความรู้ (Building Knowledge) เป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ประกอบด้วย 5 กิจกรรมหลักได้แก่

1.1 การได้รับความรู้ (Obtaining Knowledge) เป็นลักษณะของการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ มักเกิดขึ้นผ่านการค้นคว้าและวิจัยหรือจากนวัตกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

1.2 การวิเคราะห์ความรู้ (Analyzing Knowledge) ประกอบด้วย การคัดแยกสิ่งที่ปรากฏเป็นความรู้จากข้อความที่ได้รับมา การพิสูจน์รูปแบบของความรู้ที่คัดแยกออกมาได้ การอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ที่กระจัดกระจายอยู่เป็นส่วนตัวและการตรวจสอบความหมายของความรู้ที่คัดแยกได้ว่ามีลักษณะเดียวกันหรือสัมพันธ์กับความรู้จากแหล่งกำเนิดหรือไม่

1.3 การสร้าง/สังเคราะห์ความรู้ (Reconstruct/Synthesize Knowledge) ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อความอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้ได้ขอบเขตที่สำคัญ สร้างสมมติฐานเพื่ออธิบายการสังเกตการณ์ หาความสัมพันธ์กันระหว่างความรู้ใหม่กับความรู้ที่มีอยู่แล้ว เช่น

สนับสนุนความสมดุลของสิ่งที่รู้อยู่แล้วมากขึ้น และการทำความรู้ที่มีอยู่ให้ทันสมัยอยู่เสมอ โดยรวมเข้ากับความรู้ใหม่ๆ

1.4 การประมวลและออกแบบโครงสร้างของความรู้ (Codify and Model Knowledge) เกี่ยวข้องกับการประกอบความรู้ในรูปแบบความคิดให้ออกมาเป็นความรู้ที่จับต้องได้ เช่นในรูปหนังสือและคู่มือ ต่าง ๆ รวมถึงการถอดรหัสหรือการแปลงความรู้เพื่อแสดงในคลังความรู้ (Knowledge Repository)

1.5 การรวบรวม/จัดระบบความรู้ (Organize Knowledge) โดยความรู้ถูกจัดการรวบรวมสำหรับการใช้งานแบบพิเศษและเพื่อสร้างกรอบแนวคิดขององค์กร (เช่น มาตรฐานและการจัดแบ่งหมวดหมู่) ในการรวบรวมและประมวลความรู้ มักจะใช้รูปแบบของความรู้ทางจิตวิทยา (Conceptual Model) และวิชาว่าด้วยการแบ่งหมวดหมู่ (Taxonomy) เข้ามาใช้ในการแบ่งแยกประเภทและหมวดหมู่ของคำถาม โดยมีการให้คำจำกัดความที่ชัดเจน แล้วจึงนำมาแสดงผลตามความต้องการของผู้ใช้

2. การจัดเก็บความรู้ (Holding Knowledge) ประกอบด้วย

2.1 การจดจำความรู้ (Remember Knowledge) หมายถึง การที่บุคคลสามารถรักษาหรือจดจำรายการความรู้ต่าง ๆ เช่น ความรู้ได้ถูกทำให้อยู่ภายในหรือเข้าใจโดยคนแต่ละคน

2.2 การสะสมความรู้ (Accumulating Knowledge) หมายถึง การแปลความรู้ที่มีอยู่โดยผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ให้อยู่ในแหล่งเก็บขององค์กร (Organization Memory)

2.3 การแทรก/เพิ่มเติมความรู้ (Embedded Knowledge) เกิดขึ้นจากการทำให้แน่ใจว่าความรู้นั้นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีองค์กร เช่น การเพิ่มเติมความรู้นั้นในคู่มือวิธีการทำงานหรือหลักสูตรการฝึกอบรมขององค์กร

2.4 การเติมเต็ม/ทำความรู้ให้สมบูรณ์ (Achieving Knowledge) เกี่ยวกับการสร้างคลังความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการยกเลิกระบบที่ไม่เกี่ยวข้อง ไม่ถูกต้องหรือไม่ทันสมัย ออกจากคลังความรู้ที่ใช้อยู่

3. การรวบรวมความรู้ (Pooling Knowledge) ประกอบด้วย

3.1 การประสานความรู้ (Coordination of Knowledge) โดยทั่วไปแล้วการทำงานต้องอาศัยการประสานงานจากเพื่อนร่วมงานในเนื้อหาที่สำคัญเพื่อสร้างเครือข่ายให้เกิดความรู้ที่กว้างขึ้น และเมื่อได้ความรู้ดังกล่าวแล้ว จะมีประโยชน์มาก กับกลุ่มทำงาน ในการอ้างอิงและหาวิธีที่ดีที่สุดที่จะประสบความสำเร็จ

3.2 การรวมความรู้ (Assembling knowledge) เป็นการนำฐานข้อมูลการอ้างอิงจากคลังข้อมูล และแหล่งความรู้อื่น ๆ

3.3 การเข้าถึงและการเรียกคืน (Access and Retrieval) ในกรณีที่มีปัญหาที่ยากและซับซ้อน แทนที่จะใช้วิธีปรึกษาผู้ที่มีความรู้หรือมีประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน หรือแม้กระทั่ง การปรึกษาเพื่อนร่วมงาน สามารถใช้การเรียกดูข้อมูลได้โดยตรงจากคลังข้อมูล เพื่อช่วยในการตัดสินใจ เป็นต้น

4. การนำความรู้ไปใช้ (Use Knowledge) หรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าการประยุกต์ใช้ความรู้ ซึ่งมีวิธีการต่างๆ มากมาย เช่น ใช้ความรู้ที่สร้างขึ้นเพื่อนำมาใช้ในงานประจำวัน (Performs Tasks) การสำรวจสถานการณ์ต่าง ๆ (Survey) การเลือกความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการกับสถานการณ์ (Select) การสังเกตลักษณะเฉพาะของสถานการณ์ (Observe) การวิเคราะห์สถานการณ์ด้วยความรู้ (Analyze) การสังเคราะห์ทางเลือก (Synthesize) การประเมินผลทางเลือก (Evaluate) การตัดสินใจ (Decide) และการปฏิบัติตามทางเลือก (Implement)

การจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการจัดการความรู้เข้ามาใช้ในการดำเนินงานวิจัย คือ การสร้างความรู้ (Building Knowledge) การจัดเก็บความรู้ (Holding Knowledge) การรวบรวมความรู้ (Pooling Knowledge) และการนำความรู้ไปใช้ (Use Knowledge) ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และทบวงมหาวิทยาลัย (2546: 114) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจ ในการกำหนด นโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนใน การควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของ การมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1.การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2.การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือ ชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิด

กระบวนการ และ โครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชน มีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคต ของตนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของ บุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546: 4) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วม การตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและ การเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

จิต นิลพานิช และกุลธร ธนาพงศธร (2532: 350) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชน ในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนได้ขั้นตอน หนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุการณ์จะเอื้ออำนวย

วันรักษ์ มิ่งมณีนากิน (2531: 10) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียในทุก ขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจ การตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมเข้าร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ ผู้มีส่วนได้เสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มาก ขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วม ทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

โกวิทย์ พวงงาม (2545, หน้า 8) ได้สรุปถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชน ในการพัฒนา ควรจะมี 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่น กล่าวคือ ถ้าหากชาวชนบทยังไม่สามารถทราบถึงปัญหาและเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหา ในท้องถิ่นของตนเป็น

อย่างดีแล้ว การดำเนินงานต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาของท้องถิ่นย่อม ไร้ประโยชน์ เพราะชาวบ้านจะไม่เข้าใจและมองไม่เห็นถึงความสำคัญของการ ดำเนินงานเหล่านั้น

2.การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เพราะการวางแผนดำเนินงาน เป็น ขั้นตอนที่จะช่วยให้ชาวบ้านรู้จักวิธีการคิด การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล รู้จักการ นำเอาปัจจัยข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน

3.การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน แม้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมี ฐานะยากจน แต่ก็มีความสามารถที่สามารถใช้เข้าร่วมได้ การร่วมลงทุนและปฏิบัติงาน จะทำให้ชาวบ้านสามารถคิดต้นทุนดำเนินงานได้ด้วยตนเอง ทำให้ได้เรียนรู้การดำเนิน กิจกรรมอย่างใกล้ชิด

4.การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ถ้าหากการติดตามงานและ ประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วมแล้วชาวบ้านย่อมจะไม่ทราบด้วยตนเองว่างานที่ทำ ไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์หรือไม่อย่างไร การดำเนินกิจกรรมอย่างเดียวกันใน โอกาสต่อไป จึงอาจจะประสบความยากลำบาก

นอกจากนี้สำนักมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษ, กระทรวง ศึกษาธิการ, สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา และทบวงมหาวิทยาลัย(2545,หน้า 116)ยังได้ กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนของการพัฒนา 5 ขั้น ดังนี้

1.ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจน กำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความ ต้องการ

2.ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนด นโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

3.ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วม ในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วม บริหารงาน ประสานงาน และดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4.ขั้นการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับ ผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

5. ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่า การพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

การวิจัยในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างประชากรกลุ่มเป้าหมายคือ แกนนำ เยาวชน ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน

ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ในการดำเนินกิจกรรมทุกกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการสร้างความเข้าใจ กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล กิจกรรมการจัดการข้อมูล และกิจกรรมหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546: 178-179) กล่าวว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community base sustainable tourism) คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้าน พร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเงื่อนไขและสร้างโอกาสให้องค์กรชุมชนเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนทิศทางการพัฒนาชุมชนของตนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวจะรุกคืบเข้าไปถึงหรือต้องการเปิดเผยชุมชนของตนให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ให้มีการสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผน การบริหารจัดการทรัพยากรและกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการธรรมชาติแวดล้อมและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"

"เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชนท้องถิ่นและผู้มาเยือน ในการที่จะดูแลรักษาทรัพยากรด้านต่างๆ ของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ตลอดจนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน อันเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชน เพื่อประโยชน์แก่ชุมชน"

กระบวนการเรียนรู้ของ CBT : มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1. **ศักยภาพของคน** คือ คนในชุมชนจะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคีทำงานร่วมกันได้

2. **ศักยภาพของพื้นที่** หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อม

ในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย

3. การจัดการ คือ ชุมชนจะต้องมีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจ เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้ได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึง ร่วมในทุกๆสิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

4. การมีส่วนร่วม คือ การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

ผลกระทบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน : "Community-based Tourism : CBT"

วีระพล ทอง (2547 : 17-22) ได้กล่าวถึงผลกระทบด้านบวกและด้านลบจากการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนี้

1. ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิดเป็น ทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็งในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรัก ความภาคภูมิใจในความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

2. ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้นจากนักท่องเที่ยว การใช้น้ำ ระบบนิเวศธรรมชาติ การรับวัฒนธรรมที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่จะต้องรองรับนักท่องเที่ยว และที่สำคัญคืออาจถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

ในส่วนการตลาดนั้นแต่ละชุมชนจะต้องให้ข้อมูลแนะนำชุมชนตนเองและชุมชนอื่นที่ถูกต้องและน่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว และที่น่าภูมิใจสำหรับชุมชนคือ การรักและหวงแหน

ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา แต่ชุมชนไม่ได้ละทิ้งพื้นฐานเดิม หรือปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามกระแสวัฒนธรรม และไม่ได้มุ่งหวังรายได้จากการท่องเที่ยวที่จะได้ให้เป็นรายได้หลักของชุมชนโดยละทิ้งอาชีพดั้งเดิมที่จะเป็นการทำงานที่ปรับตัวเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ ซึ่งขั้นตอนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือ การค้นหาและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งโครงการวิจัยที่ 1 ได้ดำเนินการโดยใช้แนวคิดการจัดการข้อมูล การจัดการความรู้ และการมีส่วนร่วม เป็นกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการข้อมูลของชุมชนโดยชุมชนเองเพื่อใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาคน อันจะส่งผลต่อการรื้อฟื้นฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป โดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรพรรณ เกตุประกอบ และสุพจน์ นิตย์สุวัฒน์ (2553) ศึกษาการพัฒนาระบบการจัดการองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจากแหล่งต่าง ๆ ด้วยการจัดการความรู้โดยใช้การจัดกลุ่มผลลัพธ์จากการสืบค้นเป็นหมวดหมู่ จากโปรแกรม PHP และใช้ MySQL ในการจัดการฐานข้อมูล ให้อยู่ในรูปแบบของเว็บแอปพลิเคชัน (Web Application) โดยให้มีความยืดหยุ่นสูงใช้งานง่าย จะประกอบด้วย ผู้ใช้งาน ผู้ดูแลระบบ ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นการนำความรู้ที่ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) จากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และสามารถถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้ สามารถจัดการความรู้เกี่ยวกับการนำเสนอบทความ (Articles) การแสดงความคิดเห็น (Comments) ซึ่งผู้ใช้สามารถนำไปใช้งานได้โดยง่าย จากการประเมินความพึงพอใจของระบบการจัดการองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ที่ระดับ 4.3 ความพึงพอใจในระดับดีประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้ระบบ ผู้ใช้งานสามารถนำไปใช้ในการจัดการความรู้ออนไลน์ได้ พร้อมทั้งระบบมีความยืดหยุ่นสูงรองรับการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นโรดม กิตติเดชาณุภาพ (2551) ศึกษาการพัฒนาระบบการจัดการองค์ความรู้เรื่องโรคเพื่อพัฒนาระบบการจัดการองค์ความรู้เรื่องโรคเพื่อช่วยในการค้นหาข้อมูลโรคและนำเสนอข้อมูลอย่าง

มีประสิทธิภาพโดยการพัฒนาแบบนี้มีลักษณะการทำงานเป็น WebApplication ซึ่งใช้ภาษา PHP ในการพัฒนาร่วมกับฐานข้อมูล MySQL

ศุภาวัฒน์ เพิ่มสุวรรณ (2551) ศึกษากระบวนการจัดการองค์ความรู้ และการสืบค้นข้อมูล สำหรับโครงการประเทศไทยจงเจริญ โดยใช้วิธีการจัดกลุ่มผลลัพธ์จากการสืบค้นบนอินเทอร์เน็ต โดยระบบได้ทำเก็บรวบรวมข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวกับบทความต่าง ๆ เอาไว้ในฐานข้อมูล เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันของสมาชิก ที่เข้ามาใช้งานได้อีกจุดเด่นหนึ่งของระบบ ซึ่งทำให้มีความน่าสนใจต่างไปจากระบบการจัดการความรู้อื่นๆ โดยมีผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการองค์ความรู้ให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น การวิเคราะห์และออกแบบระบบการจัดการฐานข้อมูลองค์ความรู้โดยใช้เทคโนโลยีเว็บเซอร์วิส ระบบเพิ่มความสามารถในการเชื่อมโยงระบบสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลได้โดยไม่มีข้อจำกัดในด้านมาตรฐานภาษา และให้ผู้ใช้มีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้เพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญและการใช้คำสำคัญเพื่อช่วยในการค้นหาข้อมูลให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ระบบการจัดการองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการนำเสนอให้ผู้สนใจได้นำความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จัดเก็บรวบรวมเป็นฐานข้อมูล สามารถค้นหา และให้ผู้ใช้งานมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้เพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาโดยผู้เชี่ยวชาญ

สุวิชน พัฒนาไพรวลัย (2445) ศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชน ปกาเกอญอ หมู่บ้านใหม่พัฒนา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเชื่อมโยงและเสริมสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนอันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน และเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ของชาวบ้านของชาวปกาเกอญอในบ้านใหม่พัฒนา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ให้สืบทอดต่อชนรุ่นหลังต่อไป ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ในการฟื้นฟูและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น มี 2 กระบวนการ คือ

ขั้นที่ 1 กระตุ้นให้คนในชุมชนได้ทบทวน วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน และมองกลับไปยังคุณค่าของวัฒนธรรมเดิมและนำไปสู่การเรียนรู้รากเหง้าภูมิปัญญาดั้งเดิม โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้นำชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยมีกิจกรรมหลักเกิดขึ้น 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมรื้อฟื้นภูมิปัญญาด้านภาษา ด้านบทกวี และด้านผ้าทอ

ขั้นที่ 2 หาแนวทางและทดลองใช้หลักสูตรชุมชนในโรงเรียน โดยการนำครูปกาเกอญอในพื้นที่ คณะกรรมการโรงเรียนอาวุโส ประชุมปรึกษาหารือถึงแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อสำนักความเป็นชุมชน ซึ่งสรุปองค์ความรู้ที่ได้ทำมาทดลองในโรงเรียนได้แก่ ภาษาปกาเกอญอ การทอผ้า การจักสาน และเกษตรพื้นบ้าน

รพงษ์ ผูกู้ เจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สถาบันการท่งเทียวโดยชุมชน ได้กล่าวไว้ใน <http://www.cbt-i.org> ไว้ว่า ในพ.ศ. 2553 เครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ร่วมกัน เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาของพื้นที่ภาคเหนือ ตลอดจนการสร้างชุดความรู้จากท้องถิ่น และพื้นที่รูปธรรมจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในประเด็น ความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศและวัฒนธรรม โดยสถาบันการท่งเทียวโดยชุมชน (CBT-I) ถือเป็นเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ที่ขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเชิงประเด็น การท่งเทียวโดยชุมชน โดยมีปรัชญาในการทำงานที่ว่า การท่งเทียวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

เนื่องจากตลอดการทำงานที่ผ่านมาของสถาบันการท่งเทียวโดยชุมชน มีพื้นที่รูปธรรมที่สามารถอธิบายได้ว่าการท่งเทียวสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างไร และในเรื่องใดบ้าง หลายพื้นที่ใช้การท่งเทียวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หลายพื้นที่ใช้การท่งเทียวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนท้องถิ่น และหลายพื้นที่ใช้การท่งเทียวเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น ประเด็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความมั่นคงทางอาหารบนฐานนิเวศวัฒนธรรม แต่ยังไม่มีการศึกษาและม้องค์ความรู้จากชุมชนท้องถิ่นที่จะสามารถอธิบายได้มากพอ

ต่อมาปี พ.ศ. 2555 ได้มีพัฒนาชุดโครงการวิจัยในประเด็นการท่งเทียวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร โดยวิเคราะห์จากพื้นที่ภาคเหนือที่มีสถานการณ์เสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหาร และมีสถานการณ์ด้านการท่งเทียวในพื้นที่ จนกระทั่งได้พื้นที่วิจัย 3 พื้นที่ ที่มีความโดดเด่นในด้านสถานการณ์ด้านการท่งเทียวและความเสี่ยงต่อความไม่มั่นคงทางอาหาร ดังนี้

บ้านแพมบก หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอปายประมาณ 13 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ที่ติดต่อกับเขตป่าสงวนแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า บ้านแพมบกก่อตั้งเมื่อประมาณ 200 ปี ที่ผ่านมา บ้านแพมบกมีครัวเรือนทั้งหมดจำนวน 77 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ ร้อยละ 90 % เป็นคนไทยใหญ่ (คนไต) และมีคนเมือง และชาวปกากะญอ บางส่วน

บ้านแพมบกมีลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าเขา ทำให้มีพื้นที่เพาะปลูกอยู่อย่างจำกัด พืชหลักที่เพาะปลูกในพื้นที่ ได้แก่ ข้าว กระเทียม ถั่วแขก ถั่วเหลือง ถั่วแระญี่ปุ่น มีการเข้ามาของบริษัทที่เข้ามาส่งเสริมการเพาะปลูกพืชในลักษณะของ Contract farming เช่นในกรณีของ ถั่วแขก และถั่วแระญี่ปุ่น และด้วยหมู่บ้านตั้งอยู่ไม่ห่างจากตัวอำเภอปายมากนัก ประกอบกับการมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์จนเป็นแหล่งท่งเทียวที่สำคัญแห่งหนึ่งของอำเภอปาย

ได้แก่ น้ำตกแพมบก ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่อยู่เป็นประจำทุกวันแต่ชุมชนเองไม่ได้รับประโยชน์จากการการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรของชุมชนแต่อย่างใด รวมทั้งการเติบโตด้านการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็วของอำเภอปาย ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมและการพึ่งตนเองของชุมชน เมื่อคนในชุมชนเริ่มตระหนักและมองเห็นเรื่องราวต่างๆที่กำลังเข้ามากระทบโครงการวิจัย **“เรื่อง วิถีพอเพียงแบบพึ่งตนเองเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแพมบก ตำบลทุ่งยาว อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน”** ซึ่งได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ เดือน กุมภาพันธ์ 2555 ปัจจุบันได้ดำเนินการแล้วเสร็จในโครงการวิจัยระยะที่ 1

ผลจากการทำงานวิจัยที่ผ่านมา ได้เชื่อมโยงคนหลากหลายวัยในชุมชนมาทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าในภูมิปัญญา องค์ความรู้ท้องถิ่นที่เป็นรากฐานสำคัญในการพึ่งพาตนเอง ผู้สูงอายุในชุมชนที่เป็นผู้รู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการยกย่องและให้ความสำคัญขึ้นมาโดยกระบวนการงานวิจัยเป็นเสมือนสะพานเชื่อมโยงให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้รับรู้และเห็นคุณค่าความสำคัญในภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จนนำมาสู่การรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีที่ได้สูญหายไปแล้วจากชุมชน วิถีชีวิตอาชีพในอดีตที่เลือนหายไป สิ่งเหล่านี้กำลังหวนกลับคืนมาเพื่อรับใช้คนในชุมชนอีกครั้งในการประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย รวมถึงการตระหนักในการดูแลรักษาทรัพยากรท้องถิ่นที่เป็นพื้นฐานสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการดำรงชีวิตและการพึ่งพาตนเองของชุมชนได้

บ้านดอยมดเป็นหมู่บ้านใกล้ชิดกับ บ้านเมืองน้อย หมู่ที่ 8 ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้าจังหวัดเชียงราย บ้านดอยมด มีจำนวนประชากรทั้งหมด 132 คน 34 หลังคาเรือน ประชากรส่วนใหญ่กว่า 99% เป็นชาวล่าหู่ อาชีพส่วนใหญ่ของชาวบ้านดอยมด ประกอบอาชีพเกษตรกรรมพืชไร่เป็นหลัก ปลูกข้าวไร่เพื่อบริโภคในครัวเรือน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วแดงหลวง(โครงการหลวง) ไม้ดอก(โครงการหลวง) ได้แก่ ลิเธทริส พุดชวีลโล่ แคลล่าลิลลี่ และเฟิร์น ลักษณะภูมิประเทศ ส่วนใหญ่เป็นภูเขาชันประมาณ 95 % มีความสูงจากระดับทะเลปานกลาง 700-1,000 เมตร ลักษณะภูมิอากาศ มีอุณหภูมิเฉลี่ย 20.5 องศาเซลเซียส และมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,400 มิลลิเมตรต่อปี

หอย่อมบ้านเล็กๆแห่งนี้ มีพื้นที่ส่วนหนึ่งติดกับเขตอุทยานแห่งชาติขุนแจ บ้านดอยมดมีการจัดการแหล่งทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนบน 2 ฐานสำคัญคือ ฐานการจัดการในรูปแบบป่าชุมชน ซึ่งมีทั้งป่าชุมชนและป่าชาวบ้าน (ป่าชาวบ้าน: ป่าที่ชาวบ้านปลูกในพื้นที่ทำกินของตนเอง โดยการส่งเสริมของมูลนิธิโครงการหลวง) และการจัดการบนฐานวัฒนธรรมความเชื่อ ซึ่งการจัดการในรูปแบบนี้เป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมล่าหู่ที่แสดงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่าด้วยความเคารพต่อธรรมชาติ เช่น พื้นที่ของผีซาบี ซึ่งเป็นผีที่ชาวล่าหู่บ้านดอยมดให้การเคารพนับถือ และกำหนดพื้นที่ป่าบริเวณนั้นเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จะไม่อนุญาตให้เข้าไปใช้ประโยชน์ใดๆ ในความ

เข้มแข็งทางด้านวัฒนธรรมนั้นก็ยังมีความเสี่ยงต่อความไม่เข้มแข็งในอนาคตเนื่องจากขาดการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ในด้านวัฒนธรรมประเพณีไว้อย่างเป็นระบบ และการความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความหมายอันดีงามของวัฒนธรรมเหล่านี้ของคนรุ่นใหม่

ด้านการเกษตรบ้านดอยมดอยู่ในพื้นที่ของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน ซึ่งมีการส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเมืองหนาว โดยเฉพาะไม้ดอกและไม้ผล การปรับเปลี่ยนจากฐานการผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อสร้างรายได้ ทำให้พื้นที่เพาะปลูกอาหาร โดยเฉพาะข้าวและพืชไร่ต่าง ๆ ลดลง ในขณะที่ประชากรในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น พื้นที่เพาะปลูกมีอยู่อย่างจำกัด ค่าครองชีพรายจ่ายต่างๆ เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว จากการวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่าบ้านดอยมดอยู่ในสภาวะที่ผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคในชุมชนและมีการพึ่งพิงอาหารจากภายนอกเป็นหลัก จากการซื้ออาหารสดประเภทกับข้าวจากรถเร่ที่มายาขายในช่วงเช้า

ในด้านการท่องเที่ยวเริ่มมีกลุ่มผู้ประกอบการเข้ามาจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน มีการให้บริการที่พักซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นชาวต่างชาติและมีการจัดให้ทำกิจกรรมอาสาสมัครในชุมชน เช่น การสร้างห้องน้ำ แต่การท่องเที่ยวในลักษณะนี้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในบางเรื่อง เช่น พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักท่องเที่ยว ชุมชนไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ จากสถานการณ์ที่กล่าวข้างต้นเป็นที่มาของโครงการวิจัยเรื่อง “การฟื้นฟูวิถีชีวิตผ่านการจัดการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ บ้านดอยมด ตำบลแม่เจดีย์ใหม่ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย” ซึ่งได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ เดือน กุมภาพันธ์ 2555 ปัจจุบันได้ดำเนินการแล้วเสร็จในโครงการวิจัยระยะที่ 1

ผลจากการทำงานวิจัยที่ผ่านมาทีมวิจัยเกิดการพัฒนาศักยภาพจนสังเกตเห็นถึงเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านทักษะและวิถีคิด มีการรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่ออย่างเป็นระบบ จนนำมาสู่การปรับใช้ในชีวิต เช่น การจัดทำคู่มือสมุนไพรและสวนสมุนไพรในชุมชน เพื่อเป็นการดูแลสุขภาพอย่างง่ายด้วยตนเอง การเก็บข้อมูลตัวเลขค่าใช้จ่ายจากการซื้ออาหารจากรถเร่ ทำให้เกิดความตระหนักต่อพฤติกรรมบริโภคของคนในชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและการพึ่งพาอาหารจากภายนอกจนเกินความจำเป็น เป็นต้น

บ้านห้วยทุ่ง หมู่ 14 ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ เมื่อ 30 พ.ค. 2540 ปัจจุบันมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 146 หลังคาเรือน อาชีพส่วนใหญ่คือ เกษตรกรรม รองลงมาคือ รับจ้างทั่วไป อาชีพเสริม คือ สานถักว ย สภาที่ที่ตั้งอยู่ระหว่างแนวต่อเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว ซึ่งเป็นเขตต้นน้ำห้วยแม่ลู่ และห้วยละครที่ไหลลงสู่ลำน้ำปิง ทิศตะวันตกมีชายขอบของผืนป่าใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์แห่งหนึ่งของเชียงดาว เรียกว่า “ป่าชุมชนบ้านห้วยทุ่ง” ทุกพื้นที่ในชุมชนสามารถ

มองเห็นคอยหลวงเชียงดาวและคอยนางได้อ่างชัดเจน ซึ่งเป็นทิวทัศน์ที่สวยงามอีกที่หนึ่งของอำเภอเชียงดาว

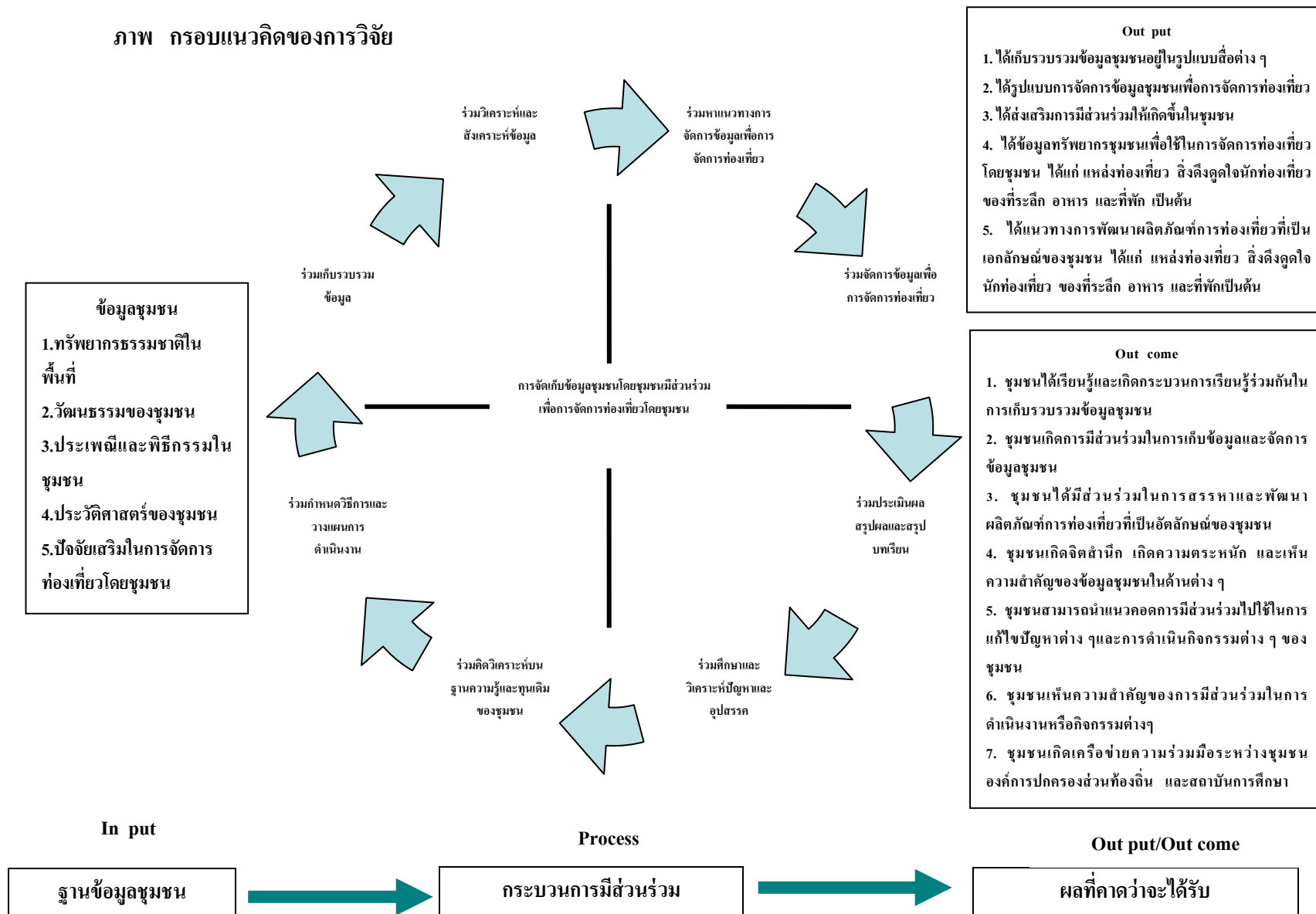
บ้านหัวทุ่ง มีความโดดเด่นในเรื่องของการจัดการทรัพยากร โดยเฉพาะป่าชุมชน มีการริเริ่มกระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 และในปี พ.ศ. 2542 ได้เริ่มโครงการป่าไผ่เศรษฐกิจขึ้น อันเนื่องมาจากบ้านหัวทุ่งมีอาชีพในการสานก๊วย เป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของคนในชุมชนและจะต้องอาศัยวัตถุดิบซึ่งเป็นไม้ไผ่จำนวนมาก ทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาไม้ไผ่จากป่าและมีการสั่งซื้อจากภายนอก จึงเป็นที่มาของโครงการป่าไผ่เศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังมีโครงการพัฒนาอื่นๆ โครงการ เช่น โครงการแม่หญิงฮักถิ่น ที่ปลูกจิตสำนึก สร้างการมีส่วนร่วมให้กลุ่มสตรีเข้ามามีบทบาทในการดูแลรักษาแหล่งทรัพยากรของชุมชน และนำมาสู่โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ในปี พ.ศ. 2548 โดยการสนับสนุนของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

บ้านหัวทุ่งจึงเป็นหมู่บ้านที่มีต้นทุนในด้านการพัฒนาสูงแต่ยังขาดการรวบรวมองค์ความรู้การจัดการความรู้ในการทำงานและการบูรณาการความรู้ต่างๆของหมู่บ้านที่มีอยู่ อีกทั้งสถานการณ์ในพื้นที่ทางด้านการเกษตรซึ่งเป็นประเด็นที่ชุมชนหลงลืมมานาน จากการวิเคราะห์ในเบื้องต้นพบว่า ชุมชนหัวทุ่งมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวลดลง มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น โดยเฉพาะข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปัญหาด้านทุนการผลิตที่สูงขึ้น รวมทั้งผลกระทบที่เกษตรกรขึ้นต่อแหล่งทรัพยากรธรรมชาติจากการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกทำให้แหล่งอาหารตามธรรมชาติ ในห้วย หนอง คลอง บึง เริ่มหายไป คนในชุมชนเองก็พึ่งพาแหล่งอาหารภายนอกมากขึ้นในขณะที่มีความสามารถในการผลิตได้เอง เป็นต้น จึงเป็นที่มาของโครงการวิจัยเรื่อง**“การปรับตัววิถีพึ่งตนเองบนฐานทรัพยากรของชุมชนบ้านหัวทุ่ง ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”** ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2555 ปัจจุบันอยู่ระหว่างการดำเนินการในโครงการวิจัยระยะที่ 1

จุดเด่นของโครงการวิจัยบ้านหัวทุ่งคือ การประสานกับภาคี ที่เป็นสถาบันการศึกษาในชุมชน ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักเรียน ในการร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งการร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ในการตรวจคุณภาพดินและน้ำ โดยเป็นโครงการของนักศึกษาที่เข้ามาสอดคล้องกับกิจกรรมของชุมชน จนนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือและความรู้ในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำอย่างง่ายโดยคนในชุมชน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า การจัดการข้อมูล การจัดการเรียนรู้ และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างและพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้ โดยการที่นำแนวคิดและทฤษฎีมาบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัยและกิจกรรมการมีส่วนร่วมที่ผู้วิจัยได้ออกแบบไว้ ดังจะได้นำเสนอในกรอบแนวคิดในงานวิจัยต่อไปนี้

ภาพ กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยการจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอถ้ำกลีบบัวพัฒนา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน จัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีกระบวนการวิจัยเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ทั้งของการวิจัย ดังต่อไปนี้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดประเภทของแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 ประเภท คือ

ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นข้อมูลของทั้ง 3 ชุมชน คือ บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง ที่ได้จากการสำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมชุมชน การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และจากกิจกรรมต่างๆ ที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการข้อมูล การจัดการความรู้ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการมีส่วนร่วม จากงานวิจัย เอกสารวิชาการ หนังสือ ตำรา ทั่วไป รวมถึงเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ 3 ชุมชน คือ บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ บ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด และบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง ที่มีในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และทั่วไป

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. **สำรวจลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (Ecological Mapping)**
คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมชุมชน ประกอบไปด้วย ที่ตั้ง ขนาดของชุมชน ลักษณะภูมิประเทศ อาณาเขตติดต่อ เป็นต้น เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวทั้ง 3 ชุมชน คือ บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ บ้านดงสามหมื่น ตำบลแจ่มหลวง และบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด

2. **สำรวจประชากร (Field Censuses)** คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจ 3 ชุมชน คือ บ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ บ้านดงสามหมื่น ตำบลแจ่มหลวง และบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด ซึ่งการสำรวจประชากรนั้น ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูล ดังนี้ จำนวนประชากร การประกอบอาชีพ ความเชื่อ ศาสนา เป็นต้น

3. **สร้างความเข้าใจเรื่องการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยว** คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างความเข้าใจเรื่องการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมโดยการจัดทำเวทีชาวบ้านเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจให้กับทั้ง 3 ชุมชน นอกจากนั้นยังมีการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสร้างความเข้าใจเพิ่มเติมให้กับเฉพาะกลุ่มที่สนใจและมีคำถามเพิ่มหลังจากการจัดเวทีชาวบ้านไปแล้ว

4. **ส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว** จากกิจกรรมศึกษาดูงานของโครงการที่ 2 ที่ได้นำทั้ง 3 ชุมชนได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งประเด็นแลกเปลี่ยนเรื่องข้อมูลทรัพยากรของชุมชน ทำให้ทั้ง 3 ชุมชนเริ่มเห็นความสำคัญและวางแผนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยว

การอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น โครงการดังกล่าวนี้ทางสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์กรมมหาชน) โครงการหลวงวัดจันทร์ ได้ดำเนินการขึ้นโดยใช้คณะกรรมการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอภักดีชุมพลเป็นประชากรเป้าหมาย และผู้วิจัยได้เข้าร่วมโครงการดังกล่าวในฐานะวิทยากรของโครงการ ซึ่งประเด็นสำคัญที่ทางคณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ชุมชน คือ บ้านวัดจันทร์ บ้านดงสามหมื่น และบ้านเสาแดง ได้ตระหนักถึงความสำคัญของข้อมูลเพื่อใช้ในการเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

5. **ถอดบทเรียน (After Action Review)** การถอดบทเรียนแต่ละกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้และเป็นกระบวนการดึงความรู้จากแต่ละกิจกรรมออกมาเป็นทุนในการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมกระบวนการ ซึ่งส่งผลให้คณะผู้วิจัยสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงาน และพัฒนากระบวนการดำเนินงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

6. **สนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)** การสนทนากลุ่มย่อยเป็นการนำกลุ่มคนเป้าหมายที่ต้องการ ได้แก่ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำ และเยาวชน ดำเนินการเก็บรวบรวมและจัดการข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งผู้วิจัยในฐานะผู้สังเกตการณ์ได้ตั้งประเด็นคำถามเพิ่มเติมเพื่อขอความกระจ่างในบางข้อมูลและเพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สมบูรณ์ขึ้น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1 การจัดเวทีชาวบ้าน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมรับผลจากการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

1.2 การจัดเวทีประชาคม การจัดเวทีประชาคมเป็นการจัดประชุมเพื่อให้คนในชุมชนร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อมูล ปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา การวางแผนการดำเนินงาน และแนวทางการดำเนินงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชน

1.3 การถอดบทเรียน(Lesson Learned) การวิจัยในครั้งนี้ใช้เทคนิคการถอดบทเรียนเฉพาะกิจกรรม เป็นการถอดบทเรียนในเรื่องต่าง ๆ ที่เป็นประเด็นเฉพาะ เช่น การถอดบทเรียนหลังจากเวทีชาวบ้าน การเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ การจัดการข้อมูล และการหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นต้น

1.4 การสังเกต (Observation) การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้เทคนิควิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ตามกระบวนการ ดังนี้

1.4.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยการเข้าร่วมวัฒนธรรมประเพณีตามปฏิทินกิจกรรมวงปีของทั้ง 3 ชุมชน ทำให้ได้ทราบรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีด้วยตัวเองและยังได้พูดคุยสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงได้รับการถ่ายทอดความรู้ ผู้วิจัยใช้การจดบันทึก การบันทึกภาพ และการสนทนาซักถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.4.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ผู้ศึกษาได้ใช้การสังเกตในการดำเนินกิจกรรมกับชุมชนทั้ง 3 ชุมชน โดยไม่ให้กลุ่มประชากรเป้าหมายรู้ตัวว่า กำลังถูกสังเกตพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยมุ่งสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชากรกลุ่มเป้าหมาย ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดการข้อมูล และการหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.5 การสัมภาษณ์ (Interview)

1.5.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) การสัมภาษณ์จะไม่กำหนดข้อคำถามอย่างตายตัว แต่จะกำหนดไว้เพียงกรอบหรือประเด็นที่จะสัมภาษณ์เท่านั้น คำถามจะเป็นลักษณะปลายเปิด โดยได้มีการทำความเข้าใจร่วมกับแกนนำและ

เยาวชนผู้เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับประเด็นคำถามและเพิ่มเติมประเด็นสัมภาษณ์ร่วมกัน

1.5.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ไม่มีการกำหนดประเด็นสัมภาษณ์อย่างตายตัว แต่อาศัยกรอบและแนวคิดเป็นปัจจัยสำคัญในการตั้งคำถาม ไม่เรียงลำดับคำถาม พร้อมจดบันทึกข้อมูลและบันทึกภาพ

1.6 การสนทนากลุ่ม (Group Discussion)

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการจัดสนทนากลุ่มเพื่อให้กลุ่มประชากรเป้าหมายเพื่อให้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน การจัดการข้อมูล และการหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน

1.7 เครื่องมือและอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1.7.1 แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม โดยได้เตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดเก็บข้อมูล โดยจัดเตรียมตามประเด็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง

1.7.2 สมุดบันทึกและอุปกรณ์เครื่องเขียน เพื่อใช้บันทึกการสัมภาษณ์ การสนทนา และการสังเกต

1.7.3 กล้องถ่ายภาพพร้อมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการถ่ายภาพ เพื่อบันทึกการสัมภาษณ์ การสนทนา การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยบันทึกภาพปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้ง 3 ชุมชน

การตรวจสอบข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้หลังจากคณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ แล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์โดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูลดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยการนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามและนำข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างเวลา สถานที่ บุคคล และเนื้อหาที่แตกต่างกัน ว่าถ้าหากเวลาต่างกัน สถานที่ต่างกัน บุคคลต่างกัน ข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่ หากเหมือนกันแสดงว่าน่าเชื่อถือ

2. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีการและข้อมูลด้านต่าง ๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม ควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งศึกษาจากข้อมูลเอกสาร เมื่อตรวจสอบแล้วพบว่ามีความแตกต่างกันผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลอีกครั้งเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analyzed) ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1. นำข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ มาสรุปสาระสำคัญตามประเด็นที่กำหนดไว้ในขอบเขตของเนื้อหา ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการที่ดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลข้างต้น โดยใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลมาโดยละเอียด
2. หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมเป็นหมวดหมู่ให้เป็นระบบ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และเก็บข้อมูลเสริมเพื่อให้ข้อมูลสมบูรณ์ขึ้น
3. นำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบและเพิ่มเติมมาวิเคราะห์ตามขอบเขตของเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การตีความหมายของตัวแปรต่าง ๆ ที่มีนัยต่อการจัดการข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของอำเภอถ้ำกลีบบัวพัฒนา
4. รายงานผลการศึกษา ผู้วิจัยเสนอรายงานผลการศึกษาในรูปแบบเชิงบรรยาย (Descriptive Research) อธิบาย สรุปเชิงวิเคราะห์ และมีภาพประกอบบางตอน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. กิจกรรมการสร้างความเข้าใจและค้นหาแกนนำ

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1.1.1 เพื่อประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนในการใช้เป็นฐานข้อมูลทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยว

1.1.2 เพื่อหาแกนนำ เยาวชน ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1.3 เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจถึงเนื้อหาและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลของชุมชน

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำ และเยาวชน

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 จัดเตรียมข้อมูล สื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อใช้ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนให้เวทีชาวบ้านสามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ คือ สามารถเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

1.3.2 ติดต่อประสานงานทั้ง 3 ชุมชนเพื่อนัดหมายการวัน เวลา และสถานที่การจัดเวทีชาวบ้าน

1.3.3 ชี้แจงทำความเข้าใจ กระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3

1.3.4 ชุมชนร่วมซักถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.3.4 ชุมชนร่วมกันคัดเลือกตัวแทนหรือแกนนำและเยาวชน เพื่อเข้าร่วมกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.3.5 ชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนและกำหนดผู้รู้หรือปราชญ์ที่มีองค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มแกนนำและเยาวชนเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน

2. กิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

2.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

2.1.1 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

2.1.2 เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้มาผ่านเวทีประชาคม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มอาสาสมัครเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ ปราชญ์ คนในชุมชน และผู้นำชุมชน เป็นต้น

2.1.3 เพื่อสร้างและพัฒนากลุ่มอาสาสมัครเยาวชนเกี่ยวกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและกระบวนการทบทวนข้อมูล

2.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์
แกนนำ และเยาวชน

2.3 วิธีการดำเนินการ

2.3.1 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ระหว่างคณะวิจัยและแกนนำในการ
เก็บรวบรวมข้อมูลของทั้ง 3 ชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการเก็บรวบรวม
ข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3.2 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็น
สัมพันธภาพร่วมกัน พร้อมทั้งให้ชุมชนทั้ง 3 ชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อเกิดประเด็นสัมพันธ
อื่น ๆ ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพบริบทของแต่ละพื้นที่

2.3.3 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
(Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ตามประเด็นการ
สัมภาษณ์ที่ได้ร่วมกันทำ

2.3.4 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้กลุ่มแกนนำ เยาวชน
นำเสนอปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อร่วมกันวางแผนแก้ไข
ปรับปรุง และพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. กิจกรรมทบทวนข้อมูลทรัพยากร

3.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

3.1.1 เพื่อให้กลุ่มแกนนำและอาสาสมัครเยาวชนได้นำเสนอข้อมูลทรัพยากรของ
ชุมชนที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.2 เพื่อทบทวน เพิ่มเติม แก้ไข และปรับปรุงข้อมูลและสืบค้นข้อมูลให้แก่
ชุมชน

3.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์
แกนนำ และเยาวชน

3.3 วิธีการดำเนินการ

3.3.1 จัดเตรียมข้อมูลทรัพยากรชุมชน สื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อใช้ในการ
นำเสนอข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

3.3.2 กลุ่มแกนนำและกลุ่มเยาวชนนำเสนอข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้ภาษาพื้นถิ่นของตนเองในการนำเสนอข้อมูล

3.3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ข้อมูลเสริมและเพิ่มเติมข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนและสมบูรณ์

3.3.4 กลุ่มแกนนำและกลุ่มเยาวชนบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมจากการให้ข้อมูลของคนในชุมชน ผู้รู้ และปราชญ์ ในเวทีประชาคม

3.3.5 จัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อนำเสนอข้อมูลของชุมชนและสืบค้นข้อมูลให้กับชุมชนโดยแกนนำและกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการจัดเวทีประชาคมเอง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน

1. กิจกรรมการสังเกตการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1.1.1 เพื่อสังเกตการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน

1.1.2 เพื่อสังเกตการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

1.1.3 เพื่อสังเกตการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมเวทีประชาคม

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 จัดเตรียมประเด็นการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลของคนในชุมชนตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ศึกษา

1.3.2 สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ในกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล และกิจกรรมเวทีประชาคม

1.3.3 จดบันทึกการสังเกตตามประเด็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลของคนในชุมชนตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ศึกษา

2. กิจกรรมการถอดบทเรียน

2.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

2.1.1 เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน

2.1.2 เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

2.1.3 เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมเวทีประชาคม

2.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

2.3 วิธีการดำเนินการ

2.3.1 สันทนากลุ่มย่อย (Focus Group) หลังจากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล และกิจกรรมเวทีประชาคม เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม

2.3.2 กลุ่มแกนนำและเยาวชนบันทึกสรุปผลการถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. กิจกรรมการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1.1.1 เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจแก่ชุมชนในการจัดการข้อมูลทรัพยากรของชุมชน เพื่อการจัดการท่องเที่ยว

1.1.2 เพื่อนำข้อมูลทรัพยากรของชุมชนมาสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.1.3 เพื่อนำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ได้รับการคัดเลือกและสรรหาแล้วมาระดมความคิดเห็นเพื่อนำมาจัดการข้อมูลเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 จัดเตรียมข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน สื่อ และอุปกรณ์อื่นประกอบการนำเสนอ

1.3.2 กลุ่มแกนนำและเยาวชนนำเสนอข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวตามข้อมูลโดยสรุปตามปฏิทินวงปี

1.3.3 ชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ จากข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวตามข้อมูลโดยสรุปตามปฏิทินวงปี

1.3.4 สันทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ระหว่างผู้วิจัย แกนนำ เยาวชน ปราชญ์ ผู้รู้ เพื่อจัดการข้อมูลทรัพยากรให้สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ได้รับความเห็นชอบจากชุมชน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1. กิจกรรมการหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 สันทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ระหว่างผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.3.2 จัดเตรียมข้อมูลแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและข้อมูลผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน สื่อ และอุปกรณ์ประกอบการนำเสนอผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน

1.3.3 จัดเวทีประชาคมเพื่อให้กลุ่มแกนนำและเยาวชนนำเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อให้แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การดำเนินโครงการวิจัย “การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา” เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือกรณีศึกษา อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ให้ความสำคัญต่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินการและใช้ กระบวนการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ CBT (Community base Sustainable Tourism) เป็นแนวคิดหลักในการปฏิบัติการวิจัย มีวัตถุประสงค์การวิจัยประกอบด้วย หนึ่ง เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอง เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน สาม เพื่อจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ สี่ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีผลที่เกิดขึ้นจากการวิจัยประกอบด้วยกัน 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 บริบทข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา

ตอนที่ 2 กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 บริบทข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา

บริบทของข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของข้อมูลที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งในระดับอำเภอ ตำบล และชุมชนที่ปฏิบัติการวิจัย ที่ครอบคลุมเนื้อหา ด้าน ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน ,วัฒนธรรมชุมชน,ทรัพยากรธรรมชาติ, ประเพณีและพิธีกรรม และปัจจัยเสริมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะให้ความสำคัญในส่วนของการมีส่วนร่วมของชุมชนปฏิบัติการเพื่อสร้างการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในการจัดเก็บและจัดการข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บริบทโดยทั่วไปของอำเภอกัลยาณิวัฒนา

อำเภอกัลยาณิวัฒนาเป็นเขตการปกครองระดับอำเภอลำดับที่ 24 ของจังหวัดเชียงใหม่และอันดับที่ 878 ของประเทศไทยได้ประกาศตั้งอำเภอกัลยาณิวัฒนาในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนที่ 97 ก หน้า 7 วันที่ 25 ธันวาคม 2552

ประวัติอำเภอกัลยาณิวัฒนา การจัดตั้งอำเภออำเภอกัลยาณิวัฒนา สามารถสืบย้อนไปได้ถึง พ.ศ. 2536 โดยเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2546 สภาตำบลตำบลบ้านจันทร์ได้เสนอแยกกิ่งอำเภอออกจากสามตำบลในอำเภอแม่แจ่ม ได้มีการเตรียมการจัดตั้งกิ่งอำเภอใหม่เป็นเวลาหลายปี แต่ด้วยวิกฤตการณ์ทางการเงินในเอเชีย พ.ศ. 2540 ได้ทำให้อำเภอใหม่ทั้งหมดที่อยู่ระหว่างการพิจารณาถูกรัฐบาลยกเลิกไปเพื่อหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ก่อนที่จะกลับเข้าสู่ระเบียบการพิจารณาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2548 โดยได้มีการจัดทำข้อเสนอและการศึกษาโดยจังหวัดเชียงใหม่และกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

วันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2551 คณะรัฐมนตรีไทยเห็นว่าพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแม่แดด และตำบลแจ่มหลวง แห่งอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่การท่องเที่ยว มีเนื้อที่ 674.58 ตารางกิโลเมตร และประชากร 10,561 คน มีการจัดตั้งโครงการพระราชดำริหลายโครงการ มีสภาพภูมิประเทศเป็นป่าและภูเขาสูงชัน ทุรกันดาร การคมนาคมติดต่อเพื่อขอรับบริการต่างๆ จากหน่วยงานของรัฐ ้น ที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม เป็นไปด้วยความยากลำบาก การให้บริการของเจ้าหน้าที่ไม่สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ ประกอบกับพื้นที่ดังกล่าวประสบปัญหาด้านความสงบเรียบร้อย เรื่องยาเสพติด และปัญหาด้านการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า จึงเห็นชอบให้แยกพื้นที่ดังกล่าวมาจัดตั้งเป็นอำเภอใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ โดยเฉพาะ

อย่างไรก็ดี วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่ออำเภอที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่นั้นตามที่กระทรวงมหาดไทยขอพระราชทาน ว่า "อำเภอกัลยาณิวัฒนา" แทนชื่อเดิมที่ใช้ว่า "วัดจันทร์"

เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่ามิโครงการในพระราชดำริในพื้นที่ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอที่จัดตั้งขึ้นใหม่นี้จึงไม่จำเป็นจะต้องจัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอก่อนที่จะพัฒนาจนกลายเป็นอำเภอโดยสมบูรณ์ ที่ว่าการอำเภอกำลังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างในหมู่ 2 ตำบลแจ่มหลวง จนกระทั่งก่อสร้างเสร็จ สภาตำบลบ้านจันทร์จะถูกใช้เป็นที่ว่าการอำเภอชั่วคราว

ดังนั้น เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2552 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบร่าง "พระราชกฤษฎีกาตั้งอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่" ตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ[6] พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 126 ตอนที่ 97 ก หน้า 7 ลงวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ. 2552 และมีผลใช้บังคับในวันรุ่งขึ้น โดยปรากฏเหตุผลในการประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาฉบับนี้ว่า

"...โดยที่ตำบลแจ่มหลวง ตำบลบ้านจันทร์ และตำบลแม่แดด อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีท้องที่กว้างขวาง มีชุมชนและชุมชนการค้าหนาแน่น มีสภาพเจริญขึ้นกว่าเดิมมาก แต่เนื่องจากมีภูมิประเทศตั้งอยู่ห่างไกล ทำให้ประชาชนไม่ได้รับความสะดวกในการติดต่อราชการสมควรแยกตำบลดังกล่าวออกจากอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และรวมตั้งเป็น อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อประโยชน์แก่การปกครอง การให้บริการของรัฐ ความสะดวกของประชาชน และเพื่อส่งเสริมให้ท้องที่มีความเจริญยิ่งขึ้น ตลอดจนเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ จึงจำเป็นต้องตราพระราชกฤษฎีกานี้"

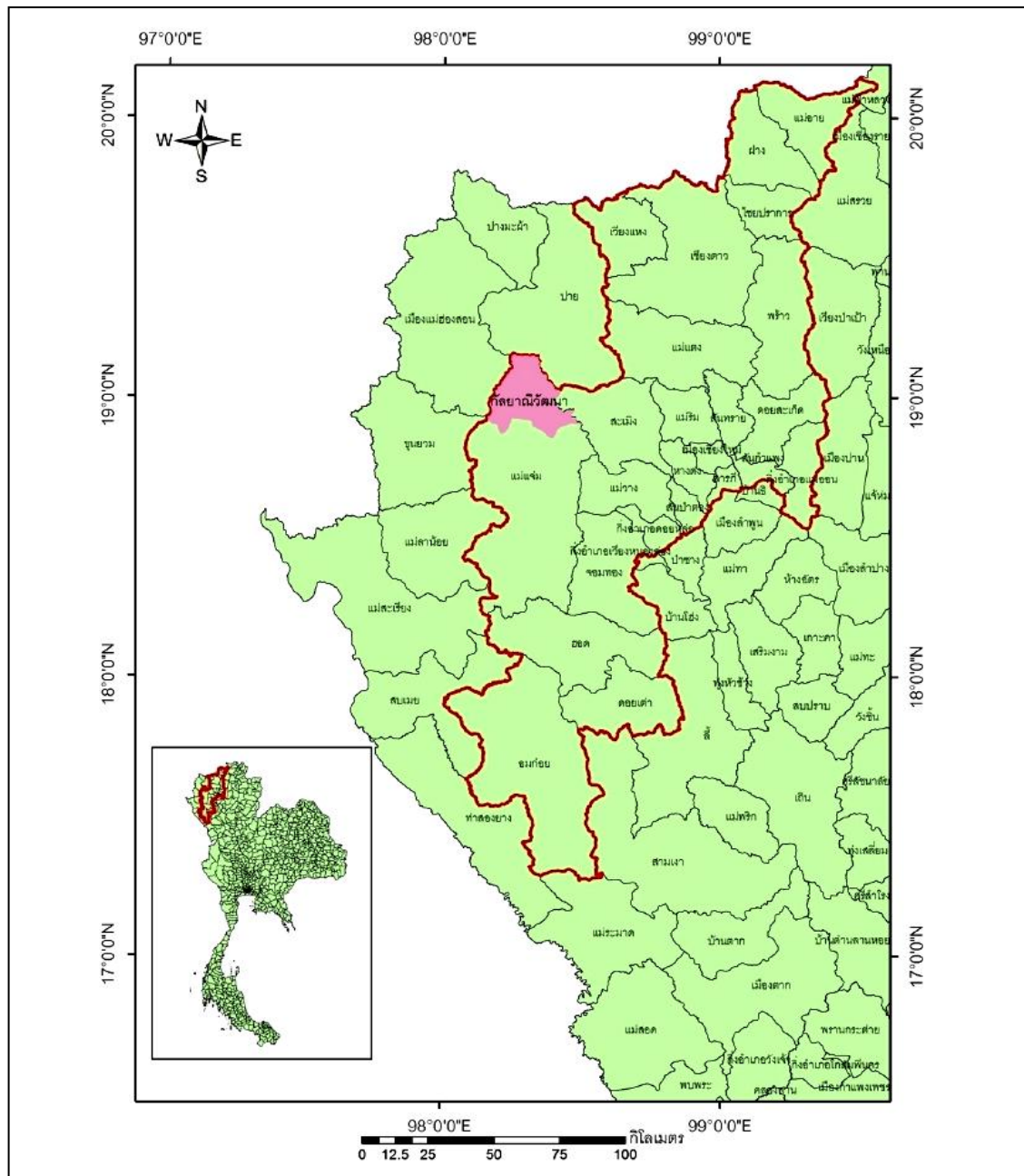
ลักษณะที่ตั้ง อำเภอกัลยาณิวัฒนา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าและภูเขาสูงชันล้อมรอบ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ สภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณ มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี เป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา 605.19 ตารางกิโลเมตร (378,245 ไร่) การเกษตร 48.6 ตารางกิโลเมตร (30,391 ไร่) ที่อยู่อาศัย 5.3 ตารางกิโลเมตร (3,327 ไร่) และพื้นที่โล่งสาธารณะ 7.4 ตารางกิโลเมตร (4,635 ไร่) มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,225 มิลลิเมตรต่อปี ฝนตกเฉลี่ย 122 วันต่อปี

อาณาเขตติดต่อ อำเภอกัลยาณิวัฒนา มีอาณาเขตดังนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และ ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การแบ่งเขตการปกครอง อำเภอกัลยาณิวัฒนา ประกอบด้วย 3 ตำบล 21 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลบ้านจันทร์ มีจำนวน 7 หมู่บ้าน ตำบลแม่แดด มีจำนวน 7 หมู่บ้าน และ ตำบลแจ่มหลวง มีจำนวน 7 หมู่บ้าน

ลักษณะทางสังคม อำเภอกัลยาณิวัฒนา ประกอบด้วยชุมชนชาวเขาหลายเผ่า เช่น กะเหรี่ยง ม้ง ลีซอ เป็นต้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน และการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม

แผนที่.../

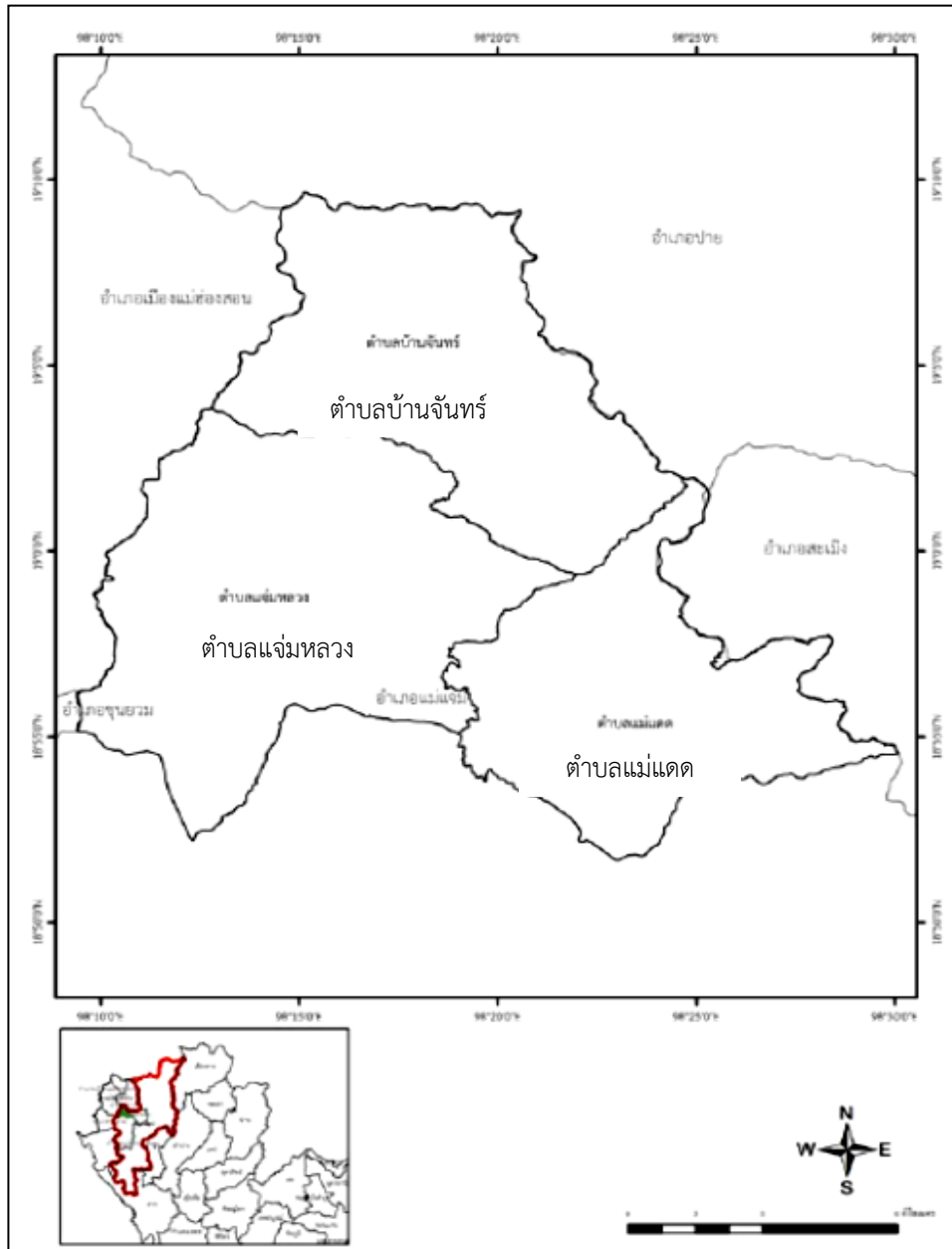

ที่มา : <http://wikipedia.org>, <http://gis.chiangmai.go.th>

แผนภาพ ... แสดงที่ตั้งอำเภอภักดีชุมพล

2. บริบททั่วไปของตำบลในอำเภอภักดีนิวัฒนา

การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญต่อการรวบรวมข้อมูลที่จะส่งผลกระทบต่อ การออกแบบการจัดเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ฉะนั้นในการจัดระบบของข้อมูล การทบทวนข้อมูลทั่วไปในระดับตำบลนับว่ามีความสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยทาง ผู้วิจัยจึงได้มีการรวบรวมข้อมูลตำบล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ที่มา : <http://wikipedia.org>, <http://gis.chiangmai.go.th>

แผนภาพ แสดงที่ตั้งตำบลในอำเภอภักดีนิวัฒนา

2.1 ตำบลบ้านจันทร์

ตำบลบ้านจันทร์ตั้งอยู่บนที่ราบสูงเหนือระดับทะเล โดยเฉลี่ย 1,200 เมตร อากาศเย็นแห้งในฤดูร้อนและหนาวเย็นในฤดูหนาว ฤดูฝนจะมีฝนตกอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ร้อยละ 99 และ เป็นป่าสนเขา สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าและภูเขาสูงชันล้อมรอบ ห่วงไกลทุรกันดาร ลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว โดยเฉพาะฤดูหนาวจะเย็นจัดเหมาะสำหรับ การปลูกพืชเมืองหนาว ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,225 มิลลิเมตรต่อปี

มีจำนวนหมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้าน จำนวน 7 หมู่บ้าน 2 หย่อมบ้าน ดังนี้ หมู่ที่ 1 บ้านห้วยฮ่อม, บ้านคอยคอง หมู่ที่ 2 บ้านสันม่วง, บ้านห้วยครก หมู่ที่ 3 บ้านวัดจันทร์, บ้านห้วยฮ้อ หมู่ที่ 4 บ้านหนองเจ็ดหน่วย, บ้านห้วยบง หมู่ที่ 5 บ้านแจ่มน้อย หมู่ที่ 6 บ้านหนองแดง, บ้านโป่งขาว และ หมู่ที่ 7 บ้านเด่น

มีประชากรสำรวจเมื่อเดือนมกราคม 2556 ทั้งสิ้น 3,813 คน แยกเป็นชาย 1,985 คน หญิง 1,828 คน มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 17.13 คนต่อตารางกิโลเมตร จำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,107 ครัวเรือน

สภาพเศรษฐกิจ อาชีพของประชากรในตำบลบ้านจันทร์ส่วนใหญ่ ทำนา ทำสวน และปลูกผัก แยกเป็น ทำนา 650 ครอบครัวยุ้ย ทำไร่ 16 ครอบครัวยุ้ย ทำสวน 420 ครอบครัวยุ้ย เลี้ยงสัตว์ 610 ครอบครัวยุ้ย ค้าขาย 37 ครอบครัวยุ้ย อื่นๆ เช่น รับราชการ รับจ้าง

สภาพสังคม พบว่า ด้านการศึกษา ตำบลบ้านจันทร์มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 6 แห่ง โรงเรียนสังกัดประถมศึกษา รวมทั้งสิ้น 3 แห่ง 1 สาขา โรงเรียนมัธยมศึกษา 3 แห่ง มีครู อาจารย์ 99 คน และนักเรียน 1,721 คน และมี สถาบันและองค์กรทางศาสนา วัด/สำนักสงฆ์ 12 แห่ง ศาลเจ้า 1 แห่ง โบสถ์ 6 แห่ง ด้านประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ เนื่องจากตำบลบ้านจันทร์ประชาชนทุกคนเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ดังนั้น จึงนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับ ชนเผ่ากะเหรี่ยงหรือชาวปกากะญอทั้งหมดมีรายละเอียดอยู่ในส่วนการจัดการข้อมูลบ้านวัดจันทร์

การคมนาคมตำบลบ้านจันทร์ ประกอบด้วยโครงข่ายถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างอำเภอข้างเคียง ได้แก่

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1265 (เชื่อมไปยังทางหลวง 1095 เข้าสู่อำเภอลำปาง) ระยะทาง 57 กิโลเมตร
2. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1349 เชื่อมจากบ้านวัดจันทร์ไปยังอำเภอสะเมิง ระยะทางประมาณ 93 กิโลเมตร โดยถนนเส้นบ้านวัดจันทร์ – อำเภอสะเมิง ทางมีผิวลาดยางเป็นระยะทาง ประมาณ 1.5 กิโลเมตร โดยอีก 3 เส้นทางเป็นถนนลูกรัง ได้แก่ ถนนจากบ้านวัดจันทร์ –

บ้านขุนแม่รวม – อำเภอขุนยวม ถนนจากบ้านขุนแม่รวม – อำเภอแม่แจ่ม และถนนจากบ้านวัดจันทร์ – บ้านห้วยตอง – อำเภอ เมืองแม่ฮ่องสอน (ช่วงฤดูฝนไม่สามารถสัญจรได้)

สถานที่สำคัญและสถานที่ท่องเที่ยว ในตำบลบ้านจันทร์ส่วนใหญ่ประชากรที่อาศัยอยู่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงและอาศัยธรรมชาติในการดำรงชีวิต เป็นผลให้มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญดังนี้

1. วัดบ้านจันทร์ ที่ตั้งของเจดีย์เก่าแก่อายุกว่า 100 ปี เป็นพุทธสถานที่น่าสนใจ ตั้งอยู่บริเวณ ใกล้ศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

2. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์ เป็นสถานที่ฝึกอบรมการทอผ้าพื้นเมืองเพื่อจัดส่งสำนักพระราชวังและการส่งเสริมอาชีพราษฎรเพื่อเป็นการช่วยเหลือสมาชิกที่มีฐานะยากจนให้มีงานทำหลังจากฤดู ทำนาตั้งอยู่ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์

3. โครงการเกษตรที่สูงวัดจันทร์ เป็นโครงการในพระราชดำริกลางป่าสนธรรมชาติ ทดลองสาธิต การปลูกผักไม้เมืองหนาวชนิดใหม่ให้กับหน่วยงานในโครงการต่างๆ ภายในมีส่วนผักผลไม้ อาทิ กล้วย ฝรั่ง ใน บริเวณหมู่บ้านถัดไป 2-3 กิโลเมตร เป็นป่าต้นน้ำสำคัญแก่เมืองเชียงใหม่ ชาวบ้านเป็นชาวเขาเผ่าปกากะญอดำรงชีวิตโดยอาศัยอาหารตามป่าธรรมชาติ เห็ด หน่อไม้ป่าเป็นอาหาร

4. โครงการหลวงบ้านจันทร์ เป็นโครงการที่มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติซึ่งเป็นป่าสนธรรมชาติที่มีทั้งสนสองใบและสนสามใบ ความงามของป่าสนอายุ กว่าร้อยปี มีจุดชมวิวที่บ้านเด่นรอยต่อระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนสามารถชมทะเลหมอกได้ช่วง ฤดูหนาว และมีน้ำตกห้วยฮ่อมอยู่ห่างจากโครงการหลวงบ้านจันทร์ 14 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่เป็นตาน้ำแจ่ม และน้ำปาย ,การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นกิจกรรมผลการดำเนินงานของโครงการหลวงบ้านจันทร์ แปลงผัก เช่น พักเก็ตเตอร์นัต ไอ้คลีฟแดง พักทองญี่ปุ่น กะหล่ำหัวใจ กะหล่ำปลีแดง แปลงไม้ผล เช่น อะโวคาโด พลัม พลัม ส้ม และสาลี่ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศึกษาถึงวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง การละเล่นเครื่องดนตรี การทอผ้ากี่เอว งานหัตถกรรมเครื่องเงิน และ โบสถ์โบราณที่บ้านวัดจันทร์

2.2 ตำบลแจ่มหลวง

ตำบลแจ่มหลวง มีพื้นที่ทั้งหมด 246.906 ตารางกิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลบ้านจันทร์ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลแม่แดด อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลแม่นาจร ตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และ ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลแม่อุคอ อำเภอขุนยวม ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภูมิประเทศ ตำบลแจ่มหลวงมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ป่าไม้และลำห้วย โดยภูเขาสูง 800 – 1,200 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง สภาพป่าไม้เป็นป่าเบญจพรรณ ป่าสนเขา ทั้งสน 2 ใบ และสน 3 ใบ ยังมีป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง สภาพอากาศจะมีความเย็นตลอดทั้งปี โดยทั่วไปพื้นที่เป็นภูเขาประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ทั้งหมด และเป็นที่ราบเชิงเขาประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมดและเป็นที่ลุ่มน้ำประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด

มีจำนวนหมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน 13 หย่อมบ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านขุนแม่รวม, บ้านแอเอะ หมู่ที่ 2 บ้านกัวโป่ง, บ้านใหม่พัฒนา หมู่ที่ 3 บ้านแม่ละอุป, บ้านขุนแม่ละอุป, บ้านห้วยยาใต้ หมู่ที่ 4 บ้านห้วยยา, บ้านห้วยบะบ้า หมู่ที่ 5 บ้านห้วยเจียดแห้ง หมู่ที่ 6 บ้านแจ่มหลวง, บ้านนาเกลือหอย หมู่ที่ 7 บ้านเสาแดง

มีประชากรสำรวจเมื่อเดือนมกราคม 2556ทั้งสิ้น 3,485 คน แยกเป็นชาย 1,733 คน หญิง 1,725 คน มีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 14.10 คนต่อตารางกิโลเมตร และจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 625 ครัวเรือน ประชากรประกอบด้วยกลุ่มชนเผ่ากะเหรี่ยงและลีซอ

สภาพเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพของประชากรในตำบลแจ่มหลวงส่วนใหญ่ทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และ ปลูกพืชเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ทำนา 139 ครอบครั , ไร่ 217 ครอบครั ,ทำสวน 102 ครอบครั ,เลี้ยงสัตว์ 93 ครอบครั , ค้าขาย 37 ครอบครั อื่นๆ เช่น รับราชการ รับจ้างทั่วไป เป็นต้น

สภาพสังคม ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ ตำบลแจ่มหลวงเป็นตำบลที่มีความแตกต่างกันด้านความเชื่อและศาสนา คือ มีชาวบ้านที่นับถือ ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ แต่ถึงจะมีความแตกต่างในเรื่องของความเชื่อศาสนา แต่การอยู่ร่วมกันและการ ดำเนินกิจกรรมพัฒนาตำบลเป็นไปด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการแบ่งแยกว่าใครนับถือศาสนาใด ยึดถือคำสอนแต่ละศาสนาที่ตนเองนับถือจึงทำให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสุขทั้ง สองศาสนา ต่างก็ทำหน้าที่ศาสนิกชนที่ดี คือ กลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธก็จะมีการเข้าวัดในวันพระหรือวันศีลและในวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา รวมถึงพิธีกรรมทางประเพณีดั้งเดิม เช่น งานผูกข้อมือเนื่องในวันปีใหม่ งานแต่งงาน เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์ก็จะเข้าโบสถ์ทุกวันอาทิตย์ และมี

กิจกรรมประจำปีทาง ศาสนา คือ วันคริสต์มาส รวมถึงวันขึ้นปีใหม่ นอกจากจะมีความแตกต่างด้าน ศาสนาและความเชื่อแล้ว ยังมี ความแตกต่างด้านเผ่าพันธุ์ กล่าวคือ ตำบลแจ่มหลวงมีอยู่ 2 ชนเผ่า คือ กะเหรี่ยงหรือปกาเกอะญอและชนเผ่าลีซูหรือลีซอ ซึ่งทั้งสองชนเผ่านี้มีความแตกต่างกันทั้งการแต่งกาย ภาษาและประเพณีความเชื่อต่างๆ

การคมนาคม การคมนาคมไม่สะดวก ถนนระหว่างหมู่บ้านส่วนมากเป็นดินลูกรัง ขนาดความกว้างไม่เกิน 4 เมตร ถนนเป็นร่องลึกและมีความลาดชัน ถนนระหว่างอำเภอถึงตำบลมีดังนี้

เส้นทางที่ 1 จากตัวอำเภอแม่แจ่ม – ตำบลแม่นาจร –ตำบลแจ่มหลวง –ถนนจะขาด เป็นช่วงๆไม่มีรถประจำทาง ส่วนใหญ่ฤดูฝนจะใช้การไม่ได้ ระยะทางจากอำเภอถึงตำบลแจ่มหลวง ระยะทาง 100 กิโลเมตร

2. เส้นทางที่ 2 จากตัวอำเภอแม่แจ่ม – อำเภอเมืองเชียงใหม่ – อำเภอสะเมิง – ตำบลบ่อแก้ว – ตำบลแม่แดด – ตำบลบ้านจันทร์ – ตำบลแจ่มหลวง ถนนเป็นทางลูกรัง มีรถประจำทางวันละ 2 เที่ยว ระยะทางจากอำเภอถึงตำบลแจ่มหลวงระยะทาง 250 กิโลเมตร

3. เส้นทางที่ 3 จากตัวอำเภอแม่แจ่ม – อำเภอเมืองเชียงใหม่ – อำเภอปาย จ. แม่ฮ่องสอน – ตำบล บ้านจันทร์ – ตำบลแจ่มหลวง ยังไม่มีรถประจำทาง ซึ่งถนนจะมีความสะดวกมากกว่าเส้นทางอื่น แต่ระยะทาง จะห่างไกลกว่าเส้นทางอื่น ระยะทางจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ถึงตำบลแจ่มหลวง 320 กิโลเมตร

สถานที่สำคัญและสถานที่ท่องเที่ยว

1.คอยโป่งกา เป็นคอยที่ชาวบ้านขุนแม่รวมให้การเคารพนับถือและถือว่าเป็นคอยที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะในแต่ละปีชาวบ้านจะขึ้นไปยอดคอยทำพิธีสวดมนต์เพื่อขอให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล ซึ่งคอยโป่งกา เป็นคอยที่มีความสูงชันมาก ถ้าอยู่บนยอดคอยสามารถมองเห็นหมู่บ้านใกล้เคียงหลายๆบ้าน เช่น บ้านปากกล้วย บ้านขุนแม่หยอด บ้านห้วยจีเปอะ บ้านปางอู้ง บ้านปางเกี๊ยะ ตำบลแม่ศึก บ้านห้วยผา ตำบลแม่นาจร และเป็นที่ที่มีทิวทัศน์สวยงาม และจุดเด่นอีกอย่างคือบนยอดคอยมีกุหลาบพันปีซึ่งจะออกดอกในช่วงฤดูหนาว หรือประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมของทุกปี ระยะทางในการไปสู่คอยโป่งกาจากหมู่บ้านประมาณ 2.5 กิโลเมตร ต้องเดินขึ้นไปซึ่งชาวบ้านได้ปรับปรุงทางขึ้นเป็นขั้นบันไดและในแต่ละปีจะมีการขึ้นไปไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง

2. ถ้ำหล่อปู่โป,เส่ววิโซ เป็นถ้ำที่มีความลึกและมีค้างคาวจำนวนมาก และมีหินย้อย บ้างแต่จะไม่ค่อยมีความโดดเด่นเท่าใดนัก ผู้คนที่เข้าไปส่วนใหญ่เข้าไปเพื่อเก็บเอามูลค้างคาวและไปจับค้างคาวเท่านั้น ไม่ได้ไปเที่ยวเพื่อชมความงามของถ้ำ แต่อย่างไรก็ตามถ้ำมีการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวก็จะสามารถดึงดูดความสนใจได้มากเหมือนกัน

3. ถ้าเหล่อู่เด เป็นถ้ำที่มีความลึกอยู่ติดกับถนนสายหลัก คือถนนสายบ้านขุนแม่รวมไปบ้านวัดจันทร์ ในถ้ำมีหินย้อยที่สวยงามและถ้ำแห่งนี้ยังไม่มีผู้ใดสามารถเข้าสำรวจจนสุดความลึกของถ้ำ ซึ่งถือว่าเป็น ถ้ำที่น่าสนใจอีกถ้ำหนึ่งที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แต่ปัจจุบันยังไม่มีการพัฒนาและให้ความสนใจเท่าใดนัก

4. น้ำตกโป่งสะแยง น้ำตกโป่งสะแยงอยู่ระหว่างการเข้าหมู่บ้านจากขุนแม่รวมเข้าหมู่บ้านห้วย เขียดแห้ง ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ซึ่งน้ำตกโป่งสะแยงเป็นน้ำที่มีความสวยงาม มีความสูง ประมาณ 15 เมตร ซึ่งในแต่ละปีจะมีการไปเที่ยวชมมากในช่วงฤดูร้อนหรือในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือน เมษายน ความโดดเด่นของน้ำตกอยู่ที่ความสูงของน้ำตกและความชุ่มชื้นบริเวณน้ำตก ซึ่งมีต้นไม้ใหญ่คอยให้ ความชุ่มชื้นจึงเหมาะแก่การพักผ่อนในช่วงอากาศร้อนๆ โดยเฉพาะเดือนเมษายน และน้ำตกแห่งนี้อยู่ห่างจาก ถนนไม้ไผ่ไกล คือ ประมาณ 900 เมตร แต่ทางเข้าน้ำตกยังยากต่อการเข้าไป เพราะยังขาดการพัฒนาทางเข้า ฉะนั้นถ้ามีการพัฒนาทางเข้าจะทำให้ดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความงามของธรรมชาติเป็น อย่างดี

5. น้ำตกขุนห้วยแม่ละอุป เป็นน้ำตกตามลำห้วยขุนแม่ละอุป ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 16 กิโลเมตร ทางเข้าน้ำตกยังไม่มีการพัฒนาทำให้ยังไม่ค่อยมีผู้คนเข้าไปท่องเที่ยวมากนักซึ่งมีต้นไม้ใหญ่คอยให้ ความชุ่มชื้นจึงเหมาะแก่การพักผ่อนในช่วงอากาศร้อนๆ โดยเฉพาะในเดือนเมษายน และน้ำตกแห่งนี้อยู่ห่าง จากถนนไม้ไผ่ไกล คือ ประมาณ 900 เมตร แต่ทางเข้าน้ำตกยังยากต่อการเข้าไปเพราะยังขาดการพัฒนาทางเข้า ฉะนั้น ถ้ามีการพัฒนาทางเข้าจะทำให้ดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความสวยงามของ ธรรมชาติ

2.3 ตำบลแม่แดด

ตำบลแม่แดดมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 137.30 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขต ทิศเหนือติดต่อกับตำบลบ้านจันทร์ ตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักดีชุมพล และ ตำบลยังเมิน อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลยังเมิน อำเภอสะเมิง,ตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลแจ่มหลวง อำเภอภักดีชุมพล และตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ภูมิประเทศ ตำบลแม่แดดมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา ป่าไม้และลำห้วย โดยภูเขาสูง 800-1,300 เมตร จากระดับทะเลปานกลาง สภาพป่าไม้เป็นป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ป่าสนเขา ป่าเต็งรัง ดินเป็นดิน เหนียว สีดินเป็นสีน้ำตาล มีค่า pH. 4.5 – 5.5 มีปัญหาการชะล้างของดิน สภาพอากาศจะมีความเย็นตลอด ทั้งปี อุณหภูมิเฉลี่ย 19 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,450 มิลลิเมตรต่อปี หรือมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 120 วันต่อปี โดยทั่วไปพื้นที่เป็นภูเขาประมาณร้อยละ 90 ของพื้นที่ทั้งหมด

และเป็นที่ราบเชิงเขาประมาณ ร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งหมดและเป็นกลุ่มประมาณร้อยละ 5 ของพื้นที่โดยรวม

จำนวนหมู่บ้าน ในตำบลแม่แดดประกอบด้วยหมู่บ้านจำนวน 7 หมู่บ้าน 13 หย่อมบ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านแม่ผาปู่, บ้านโป๊กกะโหล้ง หมู่ที่ 2 บ้านแม่ตะละเหนือ, บ้านนะโน หมู่ที่ 3 บ้านแม่ตะละใต้, บ้านแม่แดดหลวง, บ้านแม่ตะละกลาง หมู่ที่ 4 บ้านแม่แดดน้อย หมู่ที่ 7 บ้านห้วยปู่, บ้านใหม่ห้วยปู่, บ้านสบแม่แดด หมู่ที่ 6 บ้านดงสามหมื่น หมู่ที่ 7 บ้านแม่ตะละม้ง

ประชากร สำรวจเมื่อ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 รวมทั้งสิ้น 3,368 คน แยกเป็นชาย 1,753 คน เป็น หญิง 1,615 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 17.83 คนต่อตารางกิโลเมตร จำนวนหลังคาเรือนทั้งหมด 758 ครัวเรือน แยกเป็นหมู่บ้าน

สภาพสังคม ประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อ เนื่องจากตำบลแม่แดดประชาชนส่วนใหญ่เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยงและชนเผ่าม้ง ซึ่งมี บรรพชนปกากะญอ พิธีกรรมตั้งแต่เกิดจนตาย ด้านความเชื่อ จะเกี่ยวข้องกับ ความเจ็บป่วยและการรักษา การเจ็บป่วยที่สาเหตุมาจากการกระทำของผี การเจ็บป่วยที่สาเหตุมาจากพฤติกรรมของมนุษย์ วิธีการรักษาอาการเจ็บป่วย การเสี่ยงทาย ชื่อกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับป่าและต้นไม้ตามความเชื่อของชาวปกากะญอ ประเพณีที่สืบทอดกันมา ทั้ง ภาษา การแต่งกาย และดนตรี

สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ

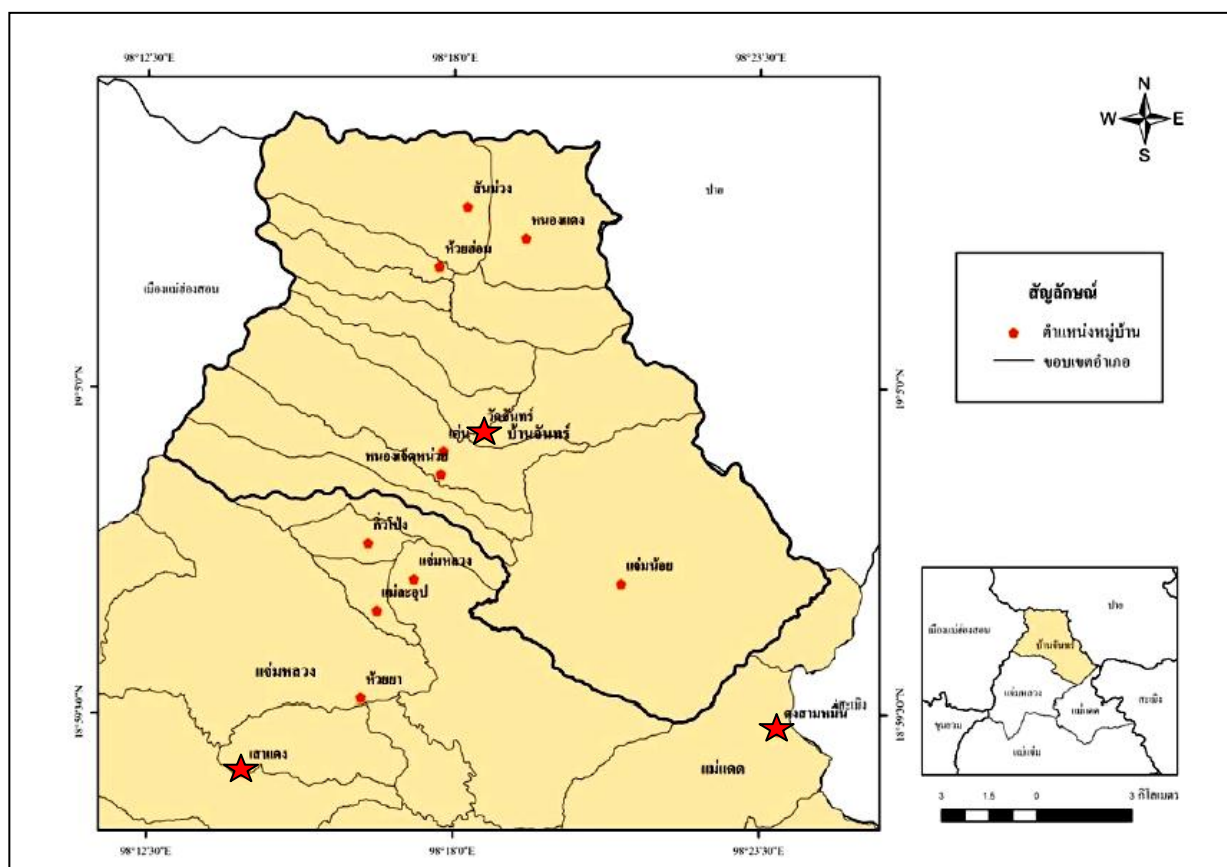
การท่องเที่ยวในตำบลแม่แดด เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยการเดินเท้าและขี่ช้าง เริ่มจากหมู่ที่ 7 บ้าน แม่ตะละม้งถึงบ้านแม่ชา ตำบลแม่จาง มีที่พัก บ้านพักโฮมสเตย์ที่บ้านแม่ตะละกลาง และ ผลิตภัณฑ์ เสื้อ กระโปรง ชามเขและมิด

3. บริบทการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการวิจัย ได้กำหนดชุมชนในการปฏิบัติการเพื่อให้เห็นถึงกระบวนการจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยเลือกชุมชนวิจัยในบริบทที่ต่างกันทั้งมิติทางวัฒนธรรมและกายภาพของพื้นที่ ประกอบด้วย ชุมชนบ้านจันทร์ หมู่ที่ 3 มี 2 หย่อมบ้านคือบ้านวัดจันทร์ และบ้านห้วยอ้อ ตำบลบ้านจันทร์ซึ่งคนในชุมชนเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง มีจุดเด่นในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะป่าสนวัดจันทร์ ,ชุมชนบ้านดงสามหมื่น หมู่ที่ 6 ตำบลแม่แดด คนในชุมชนเป็นชนเผ่าม้ง มีจุดเด่นสำคัญในเรื่องการเกษตรกรรม และ ชุมชนเสาแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง คนในชุมชนเป็นชนเผ่าลีซอหรือลีซุ มีจุดเด่นที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยว คือ วัฒนธรรมประเพณี และ โบราณสถานของชุมชนบริเวณวัดหรือคนในชุมชนเรียกว่าเสาแดงมี

ประวัติศาสตร์ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นท้องถิ่นและการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับป่า ที่สามารถ
สร้างเรียนรู้ร่วมกันในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ความแตกต่างของพื้นที่โดยเฉพาะความเป็นชนเผ่าที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม รวมไปถึงระยะห่างในการเข้าถึงชุมชนนับว่าเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการออกแบบและการวางกระบวนการวิจัยในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมระหว่างพื้นที่ และนำไปสู่ผลการวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการสนับสนุนให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตัวชุมชนเอง และ การท่องเที่ยวจะอยู่ในฐานะของเครื่องมือในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และในส่วนของลักษณะทางกายภาพของพื้นที่จะเห็นได้จากแผนภาพ

★ สัญลักษณแสดงชุมชนวิจัย

ที่มา : <http://wikipedia.org>, <http://gis.chiangmai.go.th>

แผนภาพ แสดงที่ตั้งชุมชนในการทำวิจัย

ในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญต่อการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลของแต่ละชุมชน โดยมีการร่วมกันในกำหนดขอบเขตของการจัดเก็บข้อมูลเพื่อนำไปสู่การออกแบบขั้นตอนในการจัดเก็บและจัดการข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ชนเผ่าหรือกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นสิ่งแรกที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญรวมทั้งบริบทของแต่ละชุมชน สภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพ แบบการดำรงชีวิตและวิถีการผลิต ลักษณะการตั้งบ้านเรือน ความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ กิจกรรมที่สำคัญในรอบปีของชุมชน การปฏิสัมพันธ์กับภายนอก และความสัมพันธ์ภายในชุมชน เป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน รูปแบบและกลไกการจัดการภายในชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว กติกาหรือกฎระเบียบชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว ทุนหรือศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยว ข้อจำกัดชุมชนต่อการจัดการท่องเที่ยว แนวทางการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชน รวมถึง ผลลัพธ์ที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยว ในการนำมาออกแบบให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีรายละเอียดของข้อมูลชุมชนแต่ละชุมชนดังตาราง

ตาราง 1 แสดงบริบทพื้นฐานของแต่ละชุมชน

หมู่บ้าน ประเด็น	บ้านวัดจันทร์	บ้านเสาแดง	บ้านดงสามหมื่น
1.ชนเผ่า /ชาติพันธุ์	ปกากะญอ/กะเหรี่ยง	ชนเผ่าลีซู (ลีซอ)	ชนเผ่าม้ง/แม้ว
2.สภาพทางภูมิศาสตร์/ กายภาพ	1. เป็นพื้นที่ป่าสนและป่าเต็งรังขนาดใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ อยู่สูงกว่าระดับทะเลปานกลาง 960 เมตร อุณหภูมิเฉลี่ย 20.3 องศาเซลเซียส 2. มีเนื้อที่ทั้งหมด 10.08 ตารางกิโลเมตร (6,302 ไร่) ประกอบด้วย ภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้ เป็นที่ราบเชิงเขา และเป็นที่ราบ-	1. อยู่บริเวณที่ราบสูงเชิงเขา เป็นภูเขาสลับกับที่ราบระหว่างภูเขา สภาพป่าส่วนใหญ่เป็นลักษณะป่าดงน้ำขึ้น 1 A และ ป่าสน	1. ชุมชนตั้งอยู่บริเวณพื้นที่ราบระหว่างภูเขา 3 ลูกคือ ดอยดงแข้ง ดอยดงสามหมื่น และดอยป่าอนุรักษ์(บ้านเก่า) 2. มีอาณาเขตติดต่อกับ อ.สะเมิง อ.แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และอ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน

หมู่บ้าน ประเด็น	บ้านวัดจันทร์	บ้านเสาแดง	บ้านดงสามหมื่น
	ลุ่ม โดยจัดสรรเป็นที่อยู่อาศัย ป่าใช้สอย แหล่งน้ำ ป่าอนุรักษ์ต้นน้ำ ส่วนพื้นที่ทำกินมีประมาณ 2.8 ตารางกิโลเมตร (1,790 ไร่)		
3. วิถีชีวิต/วิถีการผลิต	ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติ คนอยู่กับป่า ผสมระหว่างความเชื่อในการนับถือผีกับพุทธศาสนา ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบพึ่งพาตนเอง 1. มีวัฒนธรรมความเชื่อเฉพาะของตนเอง เช่น การนับถือผีตามความเชื่อเดิมที่ถ่ายทอดมา 2. มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา วิถีการผลิต 1. ทำการเกษตร คือ การทำนา ทำไร่ (เป็นการผลิตที่ไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อขาย แต่เพาะปลูกพืชเพื่อไว้บริโภคเองภายในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนที่เหลือก็จะจำหน่ายกันภายในหมู่บ้าน	1. มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเทพเจ้า ผี ซึ่งจะเห็นได้จากยังคงมีประเพณีการไหว้เทพเจ้า และนับถือศาสนาพุทธดังจะเห็นได้จากการมีวัดเสาแดง 2. มีอาชีพเกษตรกรรม โดยมีอาชีพหลักคือการปลูกข้าวโพด ข้าวไร่ และถั่วแดง	มีวิถีชีวิตแบบพึ่งพิงธรรมชาติ ยังคงมีความเชื่อเรื่องผีตามบรรพบุรุษ แต่บางส่วนนับถือศาสนาคริสต์ วิถีการผลิต: 1. ทำการเกษตร คือ การปลูกสตอเบอรี่ เป็นพืชเศรษฐกิจหลักเพื่อจำหน่าย และปลูกข้าวไร่เพื่อใช้กินในครัวเรือน หรือบางส่วนซื้อข้าวมาจากชาวกะเหรี่ยงบ้านจันทร์ 2. การเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ หมู ใช้เป็นอาหารในครัวเรือนและเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ 3. การล่าสัตว์ การดักสัตว์ เช่น นก เป็นต้น

หมู่บ้าน ประเด็น	บ้านวัดจันทร์	บ้านเสาแดง	บ้านดงสามหมื่น
			เพื่อใช้เป็นอาหาร
4. ลักษณะการตั้ง บ้านเรือน	1.บ้านไม้ไผ่ (คงมีอยู่แต่ เห็นได้น้อย) 2.บ้านไม้สน 3.ผสมบ้านไม้ไผ่กับไม้สน (สร้างบ้านใหม่-ขยาย ครัวเรือน)	จะสร้างบ้านติดพื้นดิน และปลูกบ้านลดหลั่นลง ตามเชิงเขาและบริเวณที่ ราบระหว่างหุบเขา	บ้านเรือนปลูกเป็นโรง ติดกับพื้นดิน ฝาเรือน ทำจากไม้ฟากตั้ง คนมี ฐานะจะใช้ไม้กระดาน ตั้งเรียงกันขนานด้วย ไม้ไผ่ หลังคาใช้ไม้ไผ่ ผ่าครึ่งตามความยาว บางบ้านมุงหลังคาด้วย ไม้คา แต่ปัจจุบัน เป็น สังกะสี กระเบื้อง
5. ความเชื่อ/พิธีกรรม	ความเชื่อ 1.การทำนา พิธีกรรม : ก่อนปลูก หลัง ปลูก และข้าวขึ้นย้ง ความเชื่อ 2. การควบคุม การใช้ประโยชน์ของ ทรัพยากร -ป่าสะคือ : ป่าเคปอ (เลื่อน หายไปแล้ว) -ป่าน้ำออกกู : ป่าอนุรักษ์ -ป่าใช้สอย -ป่าช้า พิธีกรรม : เลี้ยงผีขุนน้ำ / ฝายต้นน้ำ: เลี้ยงผีเหมือง-ผี ฝาย ความเชื่อ การดำรงชีวิต พิธีกรรม ระดับของบุคคล เกิด แต่งงาน ตาย ระดับ	มีพิธีกรรมและความเชื่อ เกี่ยวกับเรื่องเทพเจ้าที่ คุ้มครองดูแลชุมชนที่อยู่ บนดอยศาลเจ้า (ดอยอีตา มะ)	1.การจัดการทรัพยากร ความเชื่อ : ป่าดงแซง พิธีกรรม : พิธีเลี้ยง ป่าดงแซง 2.ที่อยู่อาศัย ความเชื่อ : การ สร้างบ้าน พิธีกรรม : การไหว้ หิ้งบูชา (ผีประตู ผีเสา สื่อกะ ผีหิ้ง ผีเตาไป ใหญ่ ผีเตาไฟเล็ก) 3. การรักษาโรค ความเชื่อ : การ เจ็บป่วย พิธีกรรม : -การใช้ขวด หรือเขาสัตว์ -การเรียก

หมู่บ้าน ประเด็น	บ้านวัดจันทร์	บ้านเสาดัง	บ้านดงสามหมื่น
	ครอบครัวครบถ้วน ขึ้นบ้านใหม่ ผูกขวัญ ระดับชุมชน สืบชะตาหมู่บ้าน ผูกข้อมือปีใหม่		ขวัญ
6. วัฒนธรรมประเพณี	ประเพณีสงกรานต์ พระธาตุแชะโฮ : ดานเกียะ กินข้าวใหม่ ปีใหม่ ๆ ล ๆ วัฒนธรรม ภาษา การแต่งกาย คนตรี / กลอน การละเล่น	วัฒนธรรมประเพณีมีความเกี่ยวพันกับเทพเจ้าผู้ซึ่งดูแลป่าไม้คน และสัตว์ในชุมชน ซึ่งเทพเจ้านี้อยู่ที่ดอยศาลเจ้า (ดอยอีดามะ)	วัฒนธรรม : การกิน (อาหาร) ที่อยู่อาศัย (บ้านม้ง) การแต่งกาย (ชาย-หญิง) การเป่าแคน การชอ การเล่นเกม การตีมีด ประเพณี : ปีใหม่ม้ง (น้อเป่เจ้า) เลี้ยงป่าดงเซ่ง พิธีกินข้าวใหม่
7. ทรัพยากรธรรมชาติ/และสถานที่สำคัญ (ประวัติศาสตร์)	ทรัพยากร : พุงนา ป่าสน น้ำออกกู สถานที่สำคัญ : ทำเลตั้งหมู่บ้าน จดชมวิว แม่น้ำ : วัดร้าง (เผ่าลัวะสร้างไว้) : วัดบ้านจันทร์ : โข่/พระธาตุ 3 แห่ง / เจดีย์ 3 องค์ : โข่กล่อมอ พระธาตุจอมแจ้ง: ลานพิธีกรรม สังคห {นายจันทร์ ผู้เป็นชื่อหมู่บ้าน: ผู้ที่มีความสำคัญกับเมืองล้านนา เมื่อ 200 ปีที่ผ่านมา}	-สภาพทั่วไปยังคงเป็นป่าดิบยังคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้ต่าง ๆ เช่น เต็งรัง ไม้ตระกูล วงศ์ก่อ มีสนสมใบแทรกอยู่บริเวณที่เป็นสันเขา -สถานที่สำคัญคือ วัดเสาดัง น้ำตกบ้านเก่า ซึ่งเป็นสถานที่แสดงให้เป็นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของบ้านเสาดัง	-ทรัพยากร : ไร่นา ไร่-เบอรรี่ ดอยดงสามหมื่น -สถานที่ประวัติศาสตร์ : ป่าอนุรักษ์(บ้านเก่า) วัดร้าง(ลัวะ) -สถานที่สำคัญ : ลานกิจกรรมหมู่บ้าน (ลานเล่นลูกข่าง)
8. กิจกรรมสำคัญในรอบปีของชุมชน	ทำนา 12 ขั้นตอน ใน 7 เดือน	ปีใหม่ใหญ่(กู๋เซี่ยะ) ปีใหม่น้อย(เอ๋อีย่ปา)	วัฒนธรรมประเพณี : ปีใหม่ม้ง พิธีกินเจ

หมู่บ้าน ประเด็น	บ้านวัดจันทร์	บ้านเสาแดง	บ้านดงสามหมื่น
		เทศกาลสารทจีน(ฉี้อแพ้ว/วันปีใหม่ข้าวโพด) พิธีไหว้เจ้าดิน (ไหว้เทพเจ้าพืชผล) และพิธีกินข้าวใหม่	พิธีเลี้ยงป่าดงแข่ง พิธีกินข้าวใหม่ วิธีการผลิต : การปลูกสตอเบอร์รี่ ใช้ระยะเวลาประมาณ 8 เดือน มี 6 ขั้นตอน คือ การเลือกพื้นที่ การเตรียมกล้า การบำรุงรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต การคัดเลือกผลผลิตเพื่อจำหน่าย
9.ปฏิสัมพันธ์กับภายนอก	1.โครงการหลวง 2. ออป. 3.หน่วยงานหนุนเสริมองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิจัย ศิลปิน ฯลฯ 4. ขายข้าวให้ ม้ง	การเข้าถึงชุมชนทำได้ดังนี้ - จังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอสะเมิง – บ้านวัดจันทร์ – บ้านเสาแดง ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง 45 นาที -จังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอแมริม – ทางแยกแม่มาลัย อำเภอแม่แตง – เขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน – บ้านวัดจันทร์ – บ้านเสาแดง ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง 20	-หน่วยจัดการต้นน้ำ -หน่วยงานหนุนเสริม นักวิจัย องค์กรพัฒนาเอกชน -การติดต่อค้าขาย สตอเบอร์รี่กับนายทุน

หมู่บ้าน ประเด็น	บ้านวัดจันทร์	บ้านเสาแดง	บ้านดงสามหมื่น
		นาที -จังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอจอมทอง – ยอด ดอยอินทนนท์– อำเภอแม่ แจ่ม–ตำบลแม่นาจร – บ้านแม่ชา – บ้านขุนแม่ รวม – บ้านเสาแดง ใช้ เวลาเดินทางประมาณ 5 ชั่วโมง 15 นาที	

ตาราง 2 ปฏิทินกิจกรรมในรอบปี

1. บ้านวัดจันทร์

รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ทรัพยากรธรรมชาติ												
ลูกอี๋ด : นำมาทำน้ำพริก(คำใต้เว)												
เจียด : นำมาทำน้ำพริก(คำใต้เว)												
ส้มปี้: นำมาทำยำส้มปี้												
ผักกาด: สดทำแกง ลวกจิ้ม น้ำพริก หากนำมาทำ แห้งใช้ใส่ในแกงเย็น (อาหารในฤดูร้อน)												
มะไฟป่า: ผลไม้ตามฤดูกาล												
ยอดผักกูด : นำมาทำผัด แกง												
หน่อหวาน: นำมาทำแกง												
เห็ดหอมป่า: นำมาใส่แกง												
เห็ดเหลือ : นำมาทำแกง												
เห็ดถอบ : นำมาทำแกง ผัด												
พลับ ลูกพลับสุก : ผลไม้ที่โครงการหลวง สนับสนุนให้ปลูก												
สาละ : ผลไม้ที่โครงการหลวงสนับสนุนให้ปลูก												

รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ปักทอง : ผักที่โครงการหลวงสนับสนุนให้ปลูก นำมาทำ ผัด ต้ม แกง												
ถั่วดิน : พืชหลักรองจากข้าว												
ข้าวโพด : พืชหลักรองจากข้าว												
ผลก่อ : รูปร่างคล้ายเกาลัดแต่มีดเล็ก ทานสด หรือนำมาคั่วทานได้												
อะโวคาโด : ผลไม้ที่โครงการหลวงสนับสนุนให้ปลูก												
มัน : นำมาปิ้ง แกง												
ทรัพยากรด้านประเพณี/วัฒนธรรม												
พิธีตานข้าวใหม่												
พิธีสงฆ์ธาตุ												
พิธีผูกข้อมือ												
การใส่กล้า(ข้าว)												
การหมักเหล้า												
พิธีเลี้ยงผีฝ่าย												
พิธีผูกข้อมือใหญ่												
พิธีเซาะโซ(ปักเกียะ)												

รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
พิธีกินข้าวใหม่												
พิธีเลี้ยงผีต้นน้ำ												

2. บ้านดงสามหมื่น

รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ทรัพยากรธรรมชาติ												
ทะเลหมอก (ดอยดงสามหมื่น)												
ดอกนาพญาเสือโคร่ง (ป่าอนุรักษ์)												
ดอกเสี้ยว (ดอยแก้วลม)												
จักจั่น												
หิ้งห้อย												
ดอกบัวตอง (ในหมู่บ้าน)												
ดอกทองกวาว												
ทรัพยากรด้านพืชพรรณ/อาหาร												
มะขามป้อม												
สตรอเบอร์รี่												
จันทน์ (ผลไม้ในชุมชน)												
ผักกาด: นำมาทำต้ม และทำผักดอง												

รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ยอดปัก : นำมาผัด												
ข้าวโพดหวาน												
ตะไคร้ต้น : นำผลของตะไคร้ต้นมาทำน้ำพริก												
ผลก๋วย : รูปร่างคล้ายเกล็ดแต่มีคเล็ก ทานสด หรือนำมาคั่วทานได้												
แตง : นำมาทำตำแตง จิ้มกับน้ำพริก หรือทาน เป็นผลไม่ได้												
ผัก : นำมาทำผัด ต้มใส่หมู												
ข้าวโพด : พิธีรองจากข้าวและสตรอเบอร์รี่												
สตรอเบอร์รี่												
อย่างชวนดื่ม : ใบนามาคั้นใส่ไก่ดำ ถือเป็นการ บำรุงสุขภาพ												
ทรัพยากรด้านประเพณีวัฒนธรรม												
พิธีเลี้ยงป่าดงแซ่ง												
เทศกาลแข่งเม็ง												
พิธีกินเจ												
พิธีกินข้าวใหม่												
เทศกาลขึ้นปีใหม่ (หน่อเปื้อจ้าว)												

3. บ้านเสาดง

รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทรัพยากรธรรมชาติ												
ทะเลหมอก (คอยศาลเจ้า)												
ดอกบัวตอง												
ทรัพยากรด้านพืชพรรณ/อาหาร												
รากหอมแป้น: นำมาผัด หรือทานกับน้ำพริก												
หน่อหวาย : นำมาผัด หรือทานกับน้ำพริก												
อะหลิงอะซี : นำมาทำน้ำพริก												
บวบ : นำมาทำผัด ต้ม หรือลวกจิ้มกับน้ำพริก												
ถั่วพู : นำมาทำผัด ต้ม หรือลวกจิ้มกับน้ำพริก												
ผลก่อ : รูปร่างคล้ายเกล็ดแต่มีคเล็ก ทานสด หรือนำมาคั่วทานได้												
แตง : นำมาทำผัด ต้ม หรือลวกจิ้มกับน้ำพริก												
ผักกาดคอย : นำมาทำผัด ต้ม ลวกจิ้มกับน้ำพริก และทำผัดคอง												
ผักชี : นำใส่ในอาหารเพื่อเพิ่มกลิ่นและรสชาติ												

รายการ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ทรัพยากรด้านประเพณี/วัฒนธรรม												
เทศกาลปีใหม่ (คู่เชิยะ)												
พิธีแต่งงาน												
พิธีสะเดาะห์เคราะห์												
เทศกาลเอ๋อฮ์ปา												
เทศกาลเซงเม้ง												
การดองผัก												
เทศกาลสารทจีน												
พิธีไหว้เจ้าดิน												
พิธีกินข้าวใหม่												
การหมักเหล้า												

ในช่วงต้นเป็นการรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยและแกนนำภายในชุมชน จะเห็นถึงความแตกต่างของบริบทของพื้นที่แต่ละชุมชน หลังจากการรวบรวมข้อมูลในเบื้องต้นจากผู้วิจัยและชุมชนได้ร่วมกันจัดเก็บข้อมูลในส่วนของการรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยมีผลที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

1. บ้านวัดจันทร์

1.1 พิธีการปักเกี๊ยะ (แหะโฮ)

ประวัติและความเป็นมาของพิธีการปักเกี๊ยะ

อดีตมีพระธุดงค์รูปหนึ่ง มีนามว่า พระอุตตมะ ซึ่งมาจากสหภาพพม่า พามาถึงวัดจันทร์ก็มาจำพรรษาอยู่ที่วัดจันทร์พอมายู่ได้สักพักหนึ่งก็ได้บูรณะวัด พระธาตุเจดีย์ต่างๆเมื่อมีการบูรณะเกือบจะเสร็จสมบูรณ์แล้วเหลือเพียงยกฉัตรเจดีย์ ท่านก็บอกกับชาวบ้านว่าจะกลับไปยังประเทศพม่าแล้วท่านจะมายกฉัตรเจดีย์อีกแต่ขณะที่ท่านกลับไประหว่างทางก็ได้มีฝนตก จึงไม่ได้ยกฉัตรเจดีย์ ต่อมาท่านครูบาศรีวิชัย ก็ได้มาที่วัดจันทร์แห่งนี้เมื่อเห็นว่าเจดีย์ที่บูรณะแล้วแต่ยังไม่ได้ยกฉัตรท่านจึงทำพิธียกฉัตรและมีการฉลองเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน ในขณะที่เวลากลางคืนนั้นได้มีการจุดเทียนเพื่อให้เกิดความสว่างและเป็นการบูชาแต่ในตอนนั้นเทียนไขมีไม่เพียงพอท่านครูบาศรีวิชัยบอกกับชาวบ้านนำไม้เกี๊ยะมาจุดเป็นเชื้อเพลิงในการบูชา ชาวบ้านเลยพากันตัดเกี๊ยะมาจุด ต่อมาจากที่จุดเพียงในวัดก็มาจุดที่หน้าบ้านของจนตรวมถึงที่นาด้วยเพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และให้เกิดความสว่าง แต่ยังมีเรื่องเล่าจากพระอาจารย์ฉันทวรรณว่าพิธีการจุดไม้เกี๊ยะนั้นเชื่อว่าเป็นการบูชาและรับเสด็จพระเวสสันดรที่เสด็จลงมาจากสวรรค์จะมีการปักเกี๊ยะตั้งแต่วัดไปยังบ้านแต่บ้านของชาวบ้านเพื่อให้เกิดความสว่างจึงมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ช่วงเวลาที่พบเห็น

ขึ้น 15 ค่ำเดือน วันออกพรรษา (ประมาณเดือนตุลาคม) ของทุกปี

ความเชื่อ/ความสำคัญ

ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงมีความเชื่อว่า พิธีจุดเกี๊ยะเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัยอันตราย รวมทั้งหากจุดที่นา ต้นกล้าข้าวก็จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแลคุ้มครองให้ปลอดจากโรคและแมลง ทำให้มีผลผลิตที่ดี

1.2 วิหารวัดจันทร (วิหารแว่นตา)

วิหารวัดจันทรหรือที่ชาวบ้านบ้านวัดจันทรชอบเรียกว่าวิหารแว่นตานี้มีการสร้างในสมัยใดนั้นไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด ต่อมาเมื่อมีบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐานอีกครั้ง(ห้วยบ้านร้าง) เห็นว่าทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีวัด ที่ยังมีทั้งวิหารและสถูปเจดีย์แต่อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมแล้ว บริเวณบ้านวัดจันทรในอดีตเป็นป่าทึบเป็นวัดร้างทำให้ชาวบ้านไม่กล้าเข้ามาใช้สอยหรือทำการเกษตร ต่อมา มีพระธุดงค์รูปหนึ่งมีนามว่าพระอุตตมะซึ่งท่านมาจากสหภาพพม่า เมื่อชาวบ้านเห็นมีพระมาจำพรรษาที่พากันมาถวายภัตตาหารและทำบุญไหว้พระเป็นประจำ เมื่อพระอุตตมะเห็นว่าสภาพของวิหารของวัดแห่งนี้มีสภาพที่ทรุดโทรมมากคือฝาผนังของวิหารในตอนนั้นเหลือเพียงข้างเดียวคือทางทิศเหนือ ท่านจึงชักชวนชาวบ้านร่วมกันบูรณะโดยมีหนานโกะละเป็นชาวบ้านวัดจันทรที่มีความสามารถในด้านการปั้นอิฐและเผาอิฐได้ชักชวนเพื่อนที่จะมาเป็นลูกมือในการทำงานในครั้งนี้ก็คือ น้อยติยา และนายโนะพาเค เมื่อมีการมีทำอิฐเสร็จก็ลงมือบูรณะวิหารทันที แต่การบูรณะในสมัยนั้นมีความยากลำบากมากเนื่องเครื่องมือเครื่องมือมีไม่เพียงพอรวมทั้งบุคลากรที่มีความสามารถนั้นมีน้อย การบูรณะก็ใช้เวลาเป็นปีกว่าจะเสร็จพอเสร็จเหลือเพียงการยกข่อวิหารก็เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้นคือยอดของพระธาตุที่ตั้งอยู่บริเวณหลังวิหารได้หักพังลงมา พระอุตตมะและชาวบ้านเลยบูรณะพระธาตุต่อหลังจากที่บูรณะพระธาตุเสร็จ(แต่ยังไม่ได้ยกฉัตร) ก็กลับมายกข่อฟ้าวิหารเสร็จ พระอุตตมะบอกกับชาวบ้านว่าจะกลับพม่าแล้วจะมายกฉัตรพระธาตุ แต่พอท่านกลับระหว่างทางท่านก็มรณภาพลง ต่อมาได้มีครูบาศรีวิชัยได้นำชาวบ้านร่วมบุญยกฉัตรให้แล้วและมีการฉลองเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน หลังจากการบูรณะในครั้งนั้นเสร็จก็มีพระสงฆ์และชาวบ้านบูรณะเพิ่มเติมอีกหลายครั้งจนถึงปัจจุบัน

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

1. เป็นศาสนสถานสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านวัดจันทรและบ้านใกล้เคียงและพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

2. เป็นแหล่งสถาปัตยกรรมที่สวยงามและมีคุณค่า

3. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนที่สนใจและคนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

กฎและข้อห้ามของชุมชน

1. ห้ามสวมรองเท้าเข้าไปในวิหาร

2. ห้ามเปล่งวาจาที่ไม่สุภาพเมื่ออยู่ในวิหาร

3. ต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย

1.3 พระธาตุหลวง (พระธาตุองค์ใหญ่)

พระธาตุองค์ใหญ่ตั้งอยู่ด้านหลังของวิหารวัดจันทร์หรือวิหารแวนตาซึ่งเป็นพระธาตุองค์ใหญ่สุดในบรรดาพระธาตุทั้งสามองค์ สำหรับพระธาตุองค์ใหญ่นั้นมีการสร้างขึ้นในสมัยใดนั้นไม่มีใครทราบแน่ชัด แต่คาดว่าน่าจะมีการสร้างในเวลาใกล้เคียงกับวิหารแวนตาและเชื่อกันว่าเป็นพระธาตุที่มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าในพระธาตุและเป็น พระธาตุที่มีความใหญ่สูงกว่าพระธาตุองค์อื่นในสามองค์ ได้มีการบูรณะครั้งใหญ่หนึ่งครั้งเนื่องจากยอดพระธาตุหัก ในปี พ.ศ. 2475 ให้ยังคงสภาพเดิม หลังจากนั้นมาก็มีการบูรณบ้างเล็กน้อย เช่นการทาสีใหม่ คือในอดีตพระธาตุทั้งสามองค์จะเป็นสีขาวล้วน แต่ปัจจุบันถูกทาสีใหม่เป็นสีทอง และทุกปีก็จะมีพิธีสงฆ์พระธาตุทั้งสามองค์ด้วยเช่นกัน

ประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

1. เป็นศาสนสถานสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงและพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ
2. เป็นแหล่งสถาปัตยกรรมที่สวยงามและมีคุณค่า
3. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนที่สนใจและคนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

1.4 พระธาตุจอมแจ้งหรือพระธาตุโโข่ง

เป็นพระธาตุที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดจันทร์ ห่างจากวัดจันทร์ประมาณ 1 กิโลเมตร ตั้งอยู่บนเนินเขาเมื่ออยู่ที่วัดจันทร์สามารถมองเห็นองค์พระธาตุได้ มีประวัติเล่าต่อกันว่า เป็นพระธาตุที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชโปรดฯ ให้สร้างถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระสุพรรณกัลยาพระพี่นางของพระองค์คาดว่าพระธาตุจอมแจ้งองค์นี้น่าจะมีการสร้างในเวลาเดียวกับการสร้างวิหารและพระธาตุองค์อื่นในวัดจันทร์ จึงสร้างขึ้นบนเนินเขาที่สูงกว่าพระธาตุองค์อื่นๆ สำหรับพระธาตุองค์นี้มีการบูรณะใหม่สองครั้งแล้วครั้งที่หนึ่งเมื่อประมาณ 80 ปีที่แล้วเนื่องจากมีโจรขโมยชุดเอาพระเครื่องและของมีค่าที่อยู่ในพระธาตุชาวบ้านและพระสงฆ์ได้ช่วยกันบูรณะใหม่ ส่วนครั้งที่สองก็ถูกโจรชุดเอาพระอีกชาวบ้านและพระก็บูรณะให้คงรูปทรงเดิมจนปัจจุบัน และทุกปีเมื่อการทำบุญก็จะมีการทำบุญและพุทธศาสนิกชนไปสักการะด้วย เช่น การทำบุญปีใหม่สงกรานต์ หรือทำบุญออกพรรษาที่มีพิธีการปักเกี้ยวจะมีชาวบ้านและพระสงฆ์ไปปักเกี้ยวที่บริเวณพระธาตุด้วย

ประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

1. เป็นศาสนสถานสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงและพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

2. เป็นแหล่งสถาปัตยกรรมที่สวยงามและมีคุณค่า

3. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนที่สนใจและคนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

กฎและข้อห้ามของชุมชน

1. ห้ามกระทำการใดๆที่เป็นการลบหลู่ต่อพระธาตุ

1.5 โขก้อมอน(ไม่มีชื่อเรียกภาษาไทย)

โขก้อมอนนับเป็นพระธาตุอีกองค์หนึ่งที่ไม่มีการทราบแน่ชัดว่ามีการสร้างในสมัยใด แต่คาดว่าน่าจะมีการสร้างในเวลาใกล้เคียงกับพระธาตุองค์อื่นๆในวัดจันทร์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดจันทร์ห่างจากวัดจันทร์ประมาณ 800 เมตร(อยู่ติดริ้วด้านเหนือ อบต.บ้านจันทร์)แต่มีประวัติที่มีการเล่าต่อกันว่าเป็นพระธาตุสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระธาตุของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสร้างต่ำกว่าพระธาตุจอมแจ้งพระธาตุของพระพี่นางพระสุพรรณกัลยา มีการบูรณใหม่หนึ่งครั้ง เนื่องจากมีสภาพเสื่อมโทรม แต่การสร้างก็ยังคงรูปทรงเดิม ความสูงของพระธาตุประมาณ 6 เมตร ปัจจุบันมีการสร้างถ้ำนักสงฆ์และมีพระสงฆ์ประจำพรรษาอยู่

ประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

1. เป็นศาสนสถานสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงและพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ

2. เป็นแหล่งสถาปัตยกรรมที่สวยงามและมีคุณค่า

3. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนที่สนใจและคนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

1.6 พิธิตานข้าวใหม่(งานบุญตานข้าวใหม่)

พิธิตานข้าวใหม่นั้นเป็นพิธีที่มีมาตั้งแต่โบราณ ตรงกับวัน ขึ้น 15 ค่ำเดือนมกราคมของทุกปี สำหรับวัตถุประสงค์ของพิธิตานข้าวใหม่นั้นก็เพื่อเป็นการทำบุญถวายข้าวเปลือกและข้าวสารที่ได้จากการเก็บเกี่ยวใหม่ๆแด่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ให้ได้น้ำใจได้บริโภค รวมทั้งเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเนื่องจากมีความเชื่อว่า ข้าวใหม่เป็นสิ่งของที่มีค่าเมื่อทำบุญด้วยสิ่งของอันมีค่าก็

จะได้านิสงส์บุญมาก ในงานบุญตานข้าวใหม่ นั้นชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะนำข้าวเปลือกและข้าวสารพร้อมทั้งดอกไม้ธูปเทียนไปใส่รวมกันแล้วถวายแด่พระสงฆ์จากนั้นก็จะมีการไหว้พระสวดมนต์และขอศีลขอพรจากพระกัน เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตตลอดฤดูกาล นับเป็นงานบุญที่ชาวบ้านวัดจันทร์ยังคงมีการรักษาไว้ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

สถานที่ตั้ง

วัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

ประโยชน์และความสำคัญ

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป
2. เป็นการบูชาแด่พระพุทธเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
3. เป็นการสร้างความสามัคคีปรองดองในชุมชน

1.7 พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุ

พิธีสงฆ์น้ำพระธาตุเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้านบ้านวัดจันทร์ได้ทำและสืบทอดมาช้านาน แต่เมื่อก่อนการสงฆ์น้ำพระธาตุจะทำในงานบุญใหญ่ไม่มีการกำหนดวันเดือนปีที่ชัดเจน ต่อมาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน มีนาคม ปี พ.ศ. 2539 ได้มีคณะพระสงฆ์และคณะศรัทธาจากวัดศรีโสดามาทำบุญทอดผ้าที่วัดจันทร์ได้ทำพิธีสงฆ์น้ำพระธาตุด้วย หลังจากนั้นพระสงฆ์และชาวบ้านบ้านวัดจันทร์ถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน มีนาคม ของทุกปีเป็นวันสงฆ์น้ำพระธาตุ สำหรับพิธีสงฆ์น้ำพระธาตุเพื่อเป็นการขอขมาลาโทษพระธาตุในรอบปีที่ได้ล่วงเกินทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยพระสงฆ์และชาวบ้านนำน้ำส้มป่อยข้าวดอกคอกไม้ไปรดน้ำพระธาตุ พิธีจะมีการจัดขึ้นเป็นเวลาหนึ่งวันกับอีกหนึ่งคืน ตอนกลางวันมีการเข้าวัดทำบุญไหว้พระรับศีลรับพรจากพระและสงฆ์น้ำพระธาตุ ส่วนตอนกลางคืนจะมีการละเล่นต่างๆ เช่น ซอยเตา การโยนห่วง ฯลฯ เพื่อเงินทำบุญเข้าวัด

สถานที่ตั้ง

วัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ

ประโยชน์

1. เป็นการสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน
2. เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา
3. เป็นการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม

1.8 พิธีตานหัวพระเจ้า

พิธีตานหัวพระพุทธเจ้านั้นมีมานานแล้ว เป็นงานบุญประจำปีที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงยังรักษาไว้ ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนตุลาคมของทุกปีชาวบ้านบ้านวัดจันทร์ทำบุญพิธีตานหัวพระพุทธเจ้าในวันนั้นชาวบ้านทุกครัวเรือนจะนำพินเท่ากับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไปถวายพระสงฆ์ที่วัดหลังจากนั้นจะนำมากองไว้ร่วมกันแล้วเผาจากนั้นมีการไหว้พระสวดมนต์รับศีลรับพรจากพระสงฆ์ งานบุญนี้มีความเชื่อว่าการตานหัวให้พระพุทธเจ้านั้นเป็นการบูชาและสร้างความอบอุ่นให้กับพระพุทธเจ้ารวมทั้งเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้กับคนในครอบครัวอีกด้วย

สถานที่ตั้ง

วัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกลาย จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป
2. เป็นบูชาพระพุทธเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
3. เป็นการสร้างความสามัคคีปรองดองในชุมชน

1.9 ป่าต้นน้ำบ้านจันทร์

การมาตั้งถิ่นฐานครั้งแรกของชาวบ้านบ้านวัดจันทร์นั้นตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านวัดจันทร์ในปัจจุบันซึ่งจะอยู่ติดกับสบลำห้วยสายหนึ่ง ต่อมามีการขยายย้ายออกมาทางทิศตะวันออกคือบ้านวัดจันทร์ปัจจุบันชาวบ้านบ้านวัดจันทร์จึงเรียกลำห้วยสายนี้ว่าห้วยบ้านร้าง เดิมห้วยบ้านร้างนั้น เป็นลำห้วยที่เต็มไปด้วยป่าทึบมีสัตว์มากชาวบ้านไม่ค่อยกล้าไปโดยเฉพาะบริเวณขุนห้วยบ้านร้างนั้น มีน้ำผุดขึ้นชาวบ้านบ้านวัดจันทร์เชื่อว่ามีผีและเจ้าที่แรงฉะนั้นการที่จะไปหาของป่าหรือไปทำไร่ไถนาก็ไม่ดี ต่อมาในปี 2524 หรือ 31 ปีที่แล้วได้มีโครงการชลประทานมาสร้างฝายขนาดกลางขึ้นมาบริเวณขุนห้วยบ้านร้างใกล้กับบริเวณน้ำผุดเพื่อกักเก็บน้ำใช้เป็นน้ำอุปโภคของบ้านวัดจันทร์ หลังจากนั้นประมาณสิบกว่าปีชาวบ้านบ้านวัดจันทร์เห็นว่าขุนห้วยแห่งนี้เหมาะที่จะเป็นป่าต้นน้ำและป่าอนุรักษ์ต่อจากนั้นอีก 4-5 ปีได้มีพระธุดงค์ไปตั้งสำนักสงฆ์ที่บริเวณฝายแห่งนี้ คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านวัดจันทร์กับพระสงฆ์ได้ร่วมกันบวชป่าต้นน้ำ รวมทั้งได้นำพันธุ์ปลาที่อยู่ตามธรรมชาติมาปล่อยเพิ่ม ปัจจุบันมีพันธุ์ปลาหลากหลายชนิดที่ฝายแห่งนี้ที่มีการอนุรักษ์อย่างจริงจัง ลำห้วยบ้านร้างมีความยาวของประมาณ 4 กิโลเมตร

ระยะเวลาที่พบเห็น

สามารถพบเห็นได้ตลอดปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านวัดจันทร์ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 15 นาที โดยรถยนต์

ประโยชน์และความสำคัญ

1. เป็นแหล่งขยายพันธุ์พืชพรรณและสัตว์ป่านานาชนิด
2. เป็นแหล่งต้นน้ำอุปโภคบริโภคที่สำคัญของบ้านวัดจันทร์และอื่นๆ
3. เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและธรรมชาติ
4. เป็นสถานปฏิบัติธรรม

1.10 ป่าสน

ประวัติและความเป็นมา

ป่าสนเป็นป่าที่ถือว่ามีความสำคัญในพื้นที่อำเภอภักดีพัฒนาที่ว่าได้ เนื่องจากไม้สนในสมัยก่อนชาวปกากะญอไม่นิยมใช้สอยสักเท่าไรหรือแม้แต่การทำไร่หรือสวนถ้าพื้นที่นั้นๆเป็นป่าสนจะไม่มีใครไปทำไร่ทำสวน เนื่องจากชาวปกากะญอเชื่อว่าพื้นที่ที่เป็นป่าสนจะปลูกพืชผักไม่ขึ้นเพราะว่าดินไม่ดีสามารถสังเกตเห็นได้ว่าถ้าพื้นที่ใดเป็นป่าสนต้นไม้หรือหญ้าประเภทอื่นก็จะไม่ค่อยสมบูรณ์แต่ที่ให้มีเพียงใช้เป็นเชื้อเพลิงเพราะสมัยก่อนไม่มีกระแสไฟฟ้าหรือน้ำมันเชื้อเพลิงอื่นนอกจากไม้สนเพราะไม้สนจะมียางที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างดีและที่สามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงได้ต้องเป็นไม้สนที่แห้งตายเท่านั้น จึงทำให้ป่าสนเป็นป่าที่ถูกทำลายน้อยที่สุดในประเภทของป่าต่างๆเมื่อเฉลี่ยแล้ว แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นว่าป่าที่ถูกทำลายมากเป็นป่าสนเนื่องจากคนหันมานิยมสร้างบ้านด้วยไม้สนมาก

ความสำคัญและความเชื่อ

ความเชื่อเกี่ยวกับป่าสนนั้นลึกๆแล้ว มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตกับชาวปกากะญอบ้านจันทร์เป็นอย่างมาก ทั้งในด้านของพิธีกรรมต่างๆเช่น พิธีจุดเทียนที่มีการสืบทอดมาเป็นเวลาช้านาน หรือแม้แต่การดำรงชีวิตโดยเฉพาะเมื่อสมัยก่อนนั้นไม่มีไฟฟ้าผู้คนที่นี่อาศัยไม้สนหรือไม้เทียนเป็นเชื้อเพลิงเพื่อความอบอุ่นและความสว่างตั้งแต่มีการมาตั้งถิ่นฐานที่พื้นที่แห่งป่าสนนี้

การใช้ประโยชน์

1. ใช้เป็นเชื้อเพลิง
2. สร้างบ้าน

3. เป็นแหล่งท่องเที่ยว

4. ประกอบพิธีกรรม

การอนุรักษ์

การอนุรักษ์ยังไม่จริงจัง เพราะไม่มีความเชื่อ และไม่เห็นคุณค่าประโยชน์ของป่าสน

1.11 ด้านอาหาร

สำหรับชาวปกากะญอนั้น จะมีการทำอาหารตามฤดูกาลของพืชผักที่มีอยู่ในพื้นที่ เป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจะสามารถพบเห็นหรือ

อาหารในฤดูฝน

ตำพอพอ

ประวัติความเป็นมา

ตำพอพอนั้นเป็นอาหารหลักของชาวกะเหรี่ยงที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากในอดีตการทำไร่ทำนามักได้ผลผลิตน้อยเพราะศัตรูพืชโดยเฉพาะสัตว์ป่าเป็นศัตรูพืชหลักที่ทำให้ผลผลิตได้น้อย เลยมีการขาดแคลนในเรื่องของข้าวจึงทำให้มีการทำอาหารที่มีลักษณะคล้ายๆข้าวต้มและๆมีการเติมเนื้อหรือผักต่างๆลงไปซึ่งสามารถกินแทนข้าวและกับข้าวได้เป็นอย่างดี สำหรับตำพอพอถือว่าเป็นแกงอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงเป็นอย่างมากเพราะพิธีกรรมต่างๆเช่น พิธีแต่งงาน พิธีผูกข้อมือ ฯลฯจะมีการทำแกงตำพอพอ และตำพอพอนั้นสามารถพบเห็นได้มากในช่วงฤดูฝนเนื่องจากมีพืชผักนานาชนิดที่สามารถนำมาทำเป็นแกงตำพอพอได้ และผักที่สามารถนำมาทำเป็นแกงตำพอพอได้ เช่น ยอดและผลอ่อนของผักทอง หน่อไม้ ผักกาดแห้ง เป็นต้น หรือบางที่ไม่มี การใส่ผัก ที่มีชื่อเรียกว่าตำพอพอกวา(ในช่วงที่ไม่มีผักเช่นฤดูร้อน)

ขั้นตอนการทำแกงตำพอพอ

1. ต้มหม้อให้น้ำเดือด
2. นำผักที่สุกช้าใส่ก่อน เช่นผลผักทองอ่อน
3. ตามด้วยผักที่สุกเร็วตามลงไปเช่นยอดผักหรือผักกาดเป็นต้น
4. ใส่ข้าวสารหรือข้าวที่หุงสุกแล้วก็ได้
5. ใส่เครื่องปรุง เมื่อเครื่องปรุงสุกก็ยกหม้อลงจากเตา
6. ประโยชน์และความสำคัญ

แกงตำพอพอนั้นเป็นแกงที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเป็นอย่างมากเนื่องมีการใส่ผักได้หลากหลายชนิดและเป็นการกินผักตามฤดูกาลที่มีในพื้นที่ที่ปลอดสารพิษสามารถกินแทนข้าวได้และเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์และใช้ในการประกอบพิธีต่างๆด้วยของชาวปกากะญอด้วย

ตำพอที

ประวัติและความเป็นมา

ตำพอทีเป็นอาหารอีกประเภทหนึ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ แกงตำพอทีนั้นเป็นการแกงผักต่างๆที่มีในพื้นที่และตามฤดูกาลโดยเฉพาะฤดูฝน แกงตำพอทีมีลักษณะและรสชาติคล้ายแกงแคและผักที่สามารถนำมาทำเป็นแกงตำที่ได้ก็มีหลายอย่าง เช่น ผักกาด ยอดผักทอง ผักป่าหรือเห็ดต่างๆซึ่งเข้ากับวิถีชีวิตของกะเหรี่ยงด้วย คือเรียบง่ายไม่ต้องไปหาอะไรมาเอาวัตถุดิบที่มีในพื้นที่มาประกอบอาหารและใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีนาหรือสะเดาะเคราะห์ที่นา

ประโยชน์และความสำคัญ

แกงตำพอทีนั้นจะเน้นในเรื่องผักเป็นส่วนประกอบในการปรุงและเป็นพืชผักที่ปลูกเองหรือขึ้นเองตามธรรมชาติตามฤดูกาลซึ่งเป็นผักที่ปลอดสารพิษจะทำให้มีประโยชน์ต่อร่างกาย เพราะสารอาหารที่มีในผักก็จะมีหลากหลายเช่นกัน รวมทั้งเป็นความเรียบง่ายตามวิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยงด้วย

เครื่องปรุง

1. พริกสด
2. เกลือ
3. กระเทียม
4. ถั่วเน่า
5. ใบห่อวอหรือใบแมงลัก (ถ้ามีเนื้อก็ใส่ด้วย)

ขั้นตอนการปรุง

1. ต้มหม้อให้น้ำเดือด
2. ใส่ผักที่เตรียมไว้ลงไป
3. ใส่เครื่องปรุงที่ตำไว้
4. เมื่อผักและเครื่องปรุงสุกใส่ใบแมงลักหรือห่อวอ
5. ยกหม้อออกจากเตาไฟ แล้วกินได้

อาหารในฤดูหนาว

แกงเผือกและหัวมัน

ประวัติความเป็นมา

เดิมทีชาวกะเหรี่ยงมีอาชีพทำไร่ข้าวมากกว่าทำนา เพราะไร่ข้าวนั้นสามารถปลูกพืชผักแซมลงในไร่ข้าวได้เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวพืชบางอย่างที่ปลูกในไร่ข้าวก็นั้นถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวเช่นกัน โดยเฉพาะมันต่างๆจะนั้นมีการนำหัวมันต่างๆมาประกอบอาหารด้วยและที่ขาดไม่ได้เลยคือพริกจินข้าวใหม่ จะต้องมีการนำหัวมันมาประกอบอาหารเป็นส่วนประกอบหลัก ส่วนใหญ่การแกงเผือกหรือหัวมันนั้นมักนิยมนำเนื้อแห้งลงไปด้วย ช่วงฤดูหนาวจะมีการประกอบอาหารจากมันต่างๆมากกว่าฤดูกาลอื่นๆ

เครื่องปรุง

1. พริกแห้ง
2. เกลือ
3. ถั่วเน่า
4. กระเทียม
5. ใบห่อวอ

ขั้นตอนการปรุง

1. นำหัวมันที่เตรียมไว้ใส่หม้อแล้วเติมน้ำให้มิด
2. ใส่เนื้อแห้ง (ถ้ามี)
3. เมื่อน้ำเดือดได้ที่ใส่เครื่องปรุงที่เตรียมไว้ลงไป
4. พอหัวมันและเครื่องปรุงสุกให้ใส่ใบห่อวอลงไป
5. ยกหม้อออกจากเตา แล้วกินได้

อาหารในฤดูร้อน

ตำไต่वे

ประวัติและความเป็นมา

เมื่อถึงหน้าร้อนจะเป็นช่วงที่ว่างจากฤดูเก็บเกี่ยวฉะนั้นชาวบ้านมักจะหาปูหาปลา มาประกอบอาหารโดยเฉพาะว่าตำไต่वे ซึ่งตำไต่वे มีลักษณะคล้ายน้ำพริกเพราะมีรสชาติเผ็ดและมีผักกินกับด้วย ตำไต่वेก็มีหลายเช่นกันเช่น ไต่वेเคะ(น้ำพริกเขียว) ไต่वेหญ่าโพ (น้ำพริกปลา) ส่วนผักที่มักชอบจิ้มตำไต่वे เช่น บวบก ผักชีฝรั่ง ผักคาวตอง เป็นต้น

เครื่องปรุง

1. พริกแห้ง
2. เกลือ
3. กระเทียม
4. ถั่วเน่า
5. ใบสาระแหน่

ขั้นตอนการปรุง

1. ต้มหม้อใส่น้ำใส่ปลาหรือเขียว
2. พอน้ำเดือดใส่เครื่องปรุง
3. เมื่อเครื่องปรุงสุกตักปลาหรือเขียวออกจากหม้อเพื่ออบคให้ละเอียดแล้วเทใส่มื้อเดิม
4. ใส่ใบสาระแหน่ลงไป แล้วยกหม้อออกจากเตา

2. บ้านเสาดง

2.1 ประเพณีปีไหมลือ

ประเพณีปีไหมลือนั้นเป็นประเพณีที่มีมาตั้งแต่โบราณแล้วจะตรงกับวันที่ 1 เดือน 1 ในปฏิทินลือเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองปีไหมที่มาเยือน โดยสมาชิกทุกคนในครัวเรือนต้องมาบ้านพร้อมหน้าพร้อมตากัน ระยะเวลาในการเฉลิมฉลองปีไหมเป็นเวลาสองคืนสามวัน คือวันแรกเป็นการเตรียมการต่างๆเช่นการเตรียมเครื่องเช่นไห้ว การดำข้าวปุ้นเตรียมหมูเตรียมไก่ รวมทั้งการเตรียมสถานที่เช่น บ้านและศาลเจ้าที่จะทำพิธีปีไหม ส่วนวันที่สองนั้นมีการทำพิธีให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วโดยการปลูกต้นไม้หน้าบ้านของแต่ละครัวเรือนและจะมีการละเล่นต่างๆเช่นการเดินรำโด้รุ่งเป็นเวลาสองคืนที่มีชื่อเรียกว่าการ เดินจาคี เป็นต้น

ระยะเวลาที่พบเห็น

ช่วงเดือนมกราคม – เดือน กุมภาพันธ์ของทุกปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

บ้านเสาดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอกัลยาณิวัฒนาห่างจากตัวอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 40 นาที(โดยรถยนต์)

ประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาดั้งเดิมสืบทอดต่อไป
2. เป็นการสร้างจิตสำนึกความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า
3. เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ในชุมชนและชนเผ่า

กฎและข้อห้ามของชุมชน

ห้ามเข้าไปในบ้านตอนที่เจ้าบ้านยังไม่ได้ทำพิธีปลูกต้นไม้เทวดา

2.2 ประเพณีเซ่งเม้ง

ประเพณีเซ็งเม้งเป็นประเพณีของเผ่าลีซูที่สืบทอดกันมาสมัยบรรพบุรุษเรื่อยมาจนปัจจุบัน เป็นประเพณีทำบุญอุทิศกุศลแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยการนับวันเดือนปีตามปฏิทินลีซูหลังจากปีใหม่ลีซูสามเดือนสามวัน ถ้าครบสามเดือนสามวันก็จะต้องทำพิธีเซ็งเม้งคือหนึ่งปีมีแค่หนึ่งครั้งและมีวันเดียว การทำพิธีเซ็งเม้งจะต้องไปทำในสุสานคือที่หลุมฝังศพของบรรพบุรุษของแต่ละครอบครัว(ของใครของมัน)โดยการไปปักกวาดทำความสะอาดสุสานและหลุมฝังศพแล้วนำดอกไม้ธูปเทียนพร้อมเครื่องเซ่นไหว้ ไก่หนึ่งคู่หรือหมูหนึ่งคู่ วางไว้หน้าหลุมฝังศพและสวดอธิษฐานให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

ระยะเวลาที่พบเห็น

หลังจากใหม่ลีซูสามเดือนกับอีกสามวัน(อยู่ในช่วงเดือนมีนา – เมษายนของทุกปี)

สถานที่ตั้ง

สุสานบ้านเสาแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์และความสำคัญ

เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว

2.3 ประเพณีไหว้เทพเจ้าพืชผล

ประวัติและความเป็นมา

ชนเผ่าลีซูทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ฉะนั้น การปลูกพืชผักในไร่ในสวนก็จะมีทุกปีเช่นกัน การไหว้เทพเจ้าพืชผลชาวลีซูเชื่อว่าเป็นการขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้านั้นดูแลคุ้มครองให้พืชผลที่ปลูก มีความงอกงามได้ผลผลิตที่ดี พิธีจะมีขึ้นในช่วงเดือนกรกฎาคม – เดือนสิงหาคมของทุกปี โดยการนำเอาพืชผลนานาชนิดเช่น แตงกวา ข้าวโพด พักทอง เป็นต้น ไปทำพิธีถวายแด่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน(พืชผลที่นำไปถวายต้องเป็นคู่ เช่น แตงกวาสองลูก ข้าวโพดสองลูก)ทุกครัวเรือนจะไปทำพิธีที่ศาลเจ้าในวันนั้น

ระยะเวลาที่พบเห็น

ช่วงปลายเดือนกรกฎาคม – ต้นเดือนสิงหาคม ของทุกปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

บ้านเสาแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอกัลยาณิวัฒนาห่างจากตัวอำเภอ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 40 นาที(โดยรถยนต์)

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าที่สืบทอดกันมายาวนานให้คงอยู่ต่อไป
2. เป็นการรักษาวิถีชีวิตดั้งเดิมและความเป็นอัตลักษณ์ของชนเผ่า
3. เป็นสิ่งมีคุณค่าที่ไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็นและศึกษาเรียนรู้ต่อไป

2.4 ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านเสาแดง

ประวัติความเป็นมา

ตามความเชื่อของชนเผ่าลีซูนั่นเชื่อว่า การที่จะก่อตั้งหมู่บ้านใดก็จะต้องมีการก่อตั้งศาลเจ้าประจำหมู่บ้านนั้นๆ ขึ้นด้วย เพราะศาลเจ้าเปรียบเสมือนรั้วบ้านที่จะคอยคุ้มครองและปกป้องภัยอันตรายจากนอกบ้านให้คนในบ้านปลอดภัย และบ้านเสาแดงเองก็เช่นกัน เมื่อมีการย้ายหมู่บ้านมาตั้งหลักปักฐานที่บ้านเสาแดงปัจจุบันก็มีการสร้างศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ศาลเจ้าเป็นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์การทำพิธีกรรมสำคัญต่างๆ ก็จะไปที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน เช่น พิธีไหว้เทพเจ้าพืชผล หรือบนขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ก็จะไปที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน และความเชื่อเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษและมีการสืบทอดเรื่อยมาจนปัจจุบัน ฉะนั้นหมู่บ้านลีซุทุกหนแห่งก็จะมีเจ้าประจำหมู่บ้าน

ระยะเวลาที่พบเห็น

สามารถพบเห็นได้ตลอดปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านเสาแดงห่างจากหมู่บ้านประมาณ 300 เมตร

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

เป็นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญต่อคนในชุมชนบ้านเสาแดงเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านความเชื่อสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นการรักษาถึงวิถีชีวิตของความเป็นชนเผ่าลีซุอีกด้วย

กฎและข้อห้ามของคนในชุมชน

ห้ามกระทำการอันใดที่เป็นการดูถูกลบหลู่ หรือเป็นการล่วงเกินในบริเวณศาลเจ้า

3. บ้านดงสามหมื่น

3.1 ประวัติหมู่บ้านดงสามหมื่น

ชาวบ้านมั่งที่บ้านดงสามหมื่นเป็นมั่งส่วนหนึ่งที่ได้อพยพมาจากประเทศจีนได้มีการอพยพเข้าเข้ามายังประเทศลาวและพม่า ต่อมาได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยและมีชาวมั่งบางส่วนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านแม่ละอุบ ตำบลแจ่มหลวงได้ประมาณ 40 – 45 ปีก็ได้ย้ายจากบ้านแม่ละอุบมาอยู่ที่บ้านแม่ตะละ ตำบลแม่แดด ประมาณ 2 ปีได้มีโรคระบาดจึงย้ายมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านดงสามหมื่น ในปี 2439 เดิมที่บ้านดงสามหมื่นมีชื่อเรียกเป็นภาษามั่งว่า “ฮังสาหงเม้ง” ซึ่งคำว่า ฮังแปลว่าป่า คำว่าสาหง แปลว่า สาม คำว่าหงเม้งแปลว่า เขต,แจ้ง ,ยอด

ผู้ที่บุกเบิกและก่อตั้งหมู่บ้าน คือ นายเต่ง แซ่โง้ง เป็นผู้นำหมู่บ้านในขณะนั้น หลังจากมีญาติพี่น้องจากบ้านแม่ละอุบเข้ามาอยู่ด้วย ในปี 2450 เริ่มมีผู้คนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมากขึ้น และได้มีนโยบายที่จะก่อตั้งโรงเรียนสหมิตรวิทยาในหมู่บ้าน ขณะนั้นในพื้นที่มีสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่การจะจัดตั้งโรงเรียน จึงถูกยกเลิกเมื่อปี พ.ศ.2500 ได้เกิดโรคระบาดครั้งใหญ่มีผู้คนล้มป่วยและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้คนหวาดกลัวเนื่องจากพื้นที่เดิมนั้นไม่มีถนน การรักษาพยาบาลและที่ทำมาหากินไม่สะดวกสบายเลยทำให้ชาวบ้านตัดสินใจไปอาศัยอยู่ที่อื่นคือ อำเภอแม่ริม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่และอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนนายเต่ง แซ่โง้ง ก็ได้อพยพไปอยู่ที่บ้านแม่สาอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จากการอพยพครั้งนี้ทำให้ผู้คนในหมู่บ้านเหลือเพียง 3 ครัวเรือน คือ นายโพธิ์ แซ่โง้ง นายโด้ง แซ่โง้ง นายพล่า แซ่โง้ง ซึ่งเป็นญาติพี่น้องของนายเต่ง แซ่โง้ง แต่หลังจากนั้นก็มิชาวบ้านอพยพมาจากแม่ฮ่องสอนและที่อื่นเข้าเพิ่มขึ้นรวมถึงครอบครัวของนายแก้ว แซ่โง้ง จากบ้านแม่สาใหม่เข้ามาอยู่ด้วย ทำให้จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นตามลำดับ ปัจจุบันหมู่บ้านดงสามหมื่นมีจำนวนครัวเรือน 60 ครัวเรือน และจำนวนประชากร 480 คน

อาชีพ

ดั้งเดิมมีอาชีพ ปลูกฝิ่น และข้าวโพด

เริ่มปลูกกะหล่ำปลีในปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา (ปัจจุบันมีการปลูกลดลง)
 เริ่มนำมาปลูกสตรอเบอรี่ในปี พ.ศ. 2550 (นำมาปลูกครั้งแรกโดยพ่อหลวง วันชัย)
 ปัจจุบันมีการนำพืชผักหลายชนิดมาปลูกด้วย เช่น พริกชี้ฟ้า บิทรูท เป็นต้น
 ศาสนา ชาวบ้านดงสามหมื่นส่วนใหญ่นับถือพรพบุรุษ และนับถือศาสนาคริสต์
 บางส่วน

สถานที่สาธารณะ

มีโบสถ์ 1 แห่ง

ศาลาแม่บ้าน 1 หลัง

โรงเรียนแม่แดดน้อยสาขาดงสามหมื่น 1 แห่ง(ระดับชั้นประถมศึกษา)

3.2 พิธีกินเจ (หลือเต้า)

มีความเชื่อตามตำนานของชาวม้งโบราณว่า มีเทพองค์หนึ่งเป็นผู้สร้างดวงดาวและพระอาทิตย์ พออยู่มาวันหนึ่งได้มีชาวบ้านบนโลกมนุษย์คนหนึ่งทะเลาะกันและนำไปสู่การต่อสู้กันกับเทพเจ้าผู้สร้างดวงดาวผลปรากฏว่าฝ่ายเทพเจ้าเป็นผู้แพ้เลยทำให้เทพเจ้าผู้สร้างดวงดาวโกรธแค้นจึงสร้างพระอาทิตย์ขึ้นขึ้นมา 9 ดวงและพระจันทร์อีก 9 ดวง ทำให้โลกมนุษย์เกิดความเดือดร้อนเพราะแสงพระอาทิตย์แผดเผาทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนโลกตายหมดเหลือเพียงต้นเต้าเพียงหนึ่งต้น ต้นยางหนึ่งต้นและมีมนุษย์คนหนึ่งชื่อว่า ย้งหยั่วได้สร้างหน้าไม้เป็นอาวุธไปยิงพระอาทิตย์และพระจันทร์ให้เหลือเพียงอย่างละดวง เลยทำให้พระอาทิตย์และพระจันทร์ไม่กล้าขึ้นจึงใช้คนไปเรียกก็ไม่กล้าขึ้นและใช้สัตว์นานาชนิดไปเรียกก็ไม่กล้าขึ้นเลยใช้ไก่ตัวผู้ไปเรียกพระอาทิตย์จึงขึ้น ชาวม้งเชื่อว่าทุกเช้าไก่ที่ขันเป็นการเรียกพระอาทิตย์ให้ขึ้นมา พระอาทิตย์จึงให้รางวัลไก่ด้วยหัวหนึ่งอัน แต่ไก่ไม่ใช่เป็นเลยไ้วันหัวจึงกลายเป็นหงอนไก่จนทุกวันนี้ จากนั้นมาทุกเดือนเก้าหรือเดือนกันยายน(แรม 14 ค่ำ เดือนเก้า)จะมีพิธีกินเจสะเดาะเคราะห์เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนเหมือนพระอาทิตย์แก่คนในชุมชน ในวันกินเจจะไม่มีการฆ่าสัตว์ กินเนื้อสัตว์หรือไปทำงาน(เมื่อก่อนเคยมีการกินเนื้อสัตว์ในวันกินเจทำให้เกิดอาเพศกับคนในชุมชนหลังจากนั้นไม่มีการกินเนื้อสัตว์)

อุปกรณ์และเครื่องเช่น ไห้ว

1. ข้าวโพด 2 ตะกร้า
2. ไก่ตัวผู้หนึ่งตัว(ไม่ฆ่าไว้ให้หมอทำพิธี)
3. เมล็ดถั่วเหลืองและเมล็ดข้าวโพดอย่างละหนึ่งกำมือ
4. ดาบ

5. หน้าไม้

6. ดันยางหนึ่งตันเฉพาะเจ้าภาพ

7. ดันเต้า ครัวเรือนละสามตัน

8. สายสีล สีแดง สีขาว ความยาวประมาณหนึ่งคืบต้องนำไปทุกครัวเรือน เพื่อนำไปรวมกันและมัดต่อกันสำหรับไว้ล้อมบริเวณลานพิธี

ขั้นตอนพิธี

1. เตรียมเต้าหู้ก่อนวันทำพิธีเมื่อก่อนมีการปลุกถั่วเหลืองและทำเต้าหู้เองแต่ปัจจุบันซื้อมาจากเชียงใหม่(ทาง อบต.ไทรงามซื้อเต้าหู้สำหรับทำพิธีกินเจ)

2. เช้ามีควันทำพิธีก่อนที่จะไปรวมตัวกันบริเวณลานพิธีที่บ้านเจ้าภาพต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ที่บ้านของตนแต่ละครัวเรือน

3. ทุกครัวเรือนนำดันเต้าครัวเรือนละสามตันพร้อมสายสีล ไปไว้รวมกันที่ลานพิธีบ้านเจ้าภาพ

กฎและข้อห้าม

1. ห้ามคนต่างศาสนาหรือต่างหมู่บ้านแม้จะมีแซ่เดียวกันเข้าไปในลานพิธี

2. ห้ามคนต่างเชื้อสายหรือต่างเผ่าพันธุ์ เข้าในลานพิธี

3.ห้ามชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีไปทำงานไร่งานสวนหรือจับของมีคมในวันนั้น

ตอนที่ 2 กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ชุมชน ไม่ว่าจะมียุทธวิธีอย่างไร ต่างก็ผ่านประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่เข้ามากระทบทั้งจากภายนอก และภายใน แต่ชุมชนก็สามารถที่จะก้าวผ่าน และรักษาทรัพยากรต่างๆ ของตนได้มาถึงปัจจุบัน หากสังเกตชุมชนจากระบบการผลิต และการจัดการทรัพยากรต่างๆ จะเห็นว่าชุมชนมีความสามารถในการปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ด้วยการปรับความรู้ ภูมิปัญญา องค์ความรู้เดิมให้สอดคล้องกับความต้องการใหม่ๆ และมีการรับเอานวัตกรรม หรือความรู้ใหม่ๆ เข้ามาปรับประยุกต์ให้ระบบการผลิต และวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นเงื่อนไขสำคัญ ที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนที่ต่อเนื่อง ในลักษณะของการผลิต

ซ้ำ ทั้งจารีตประเพณี วิถีปฏิบัติเดิม และการผลิตใหม่ของระบบการจัดการ เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีนัยสำคัญ

ดังนั้น ในการจัดเก็บข้อมูลและการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่าสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ ก็คือ

หลักการทางนิเวศวิทยา คือ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ ดังนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านต่างๆ เช่น ปัจจัยด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความรู้ทางวิชาการ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งต้องเข้าใจความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยง และการกระทำของเราย่อมมีผลกระทบต่อบริบทของความเป็นชุมชน

หลักการปฏิบัติอย่างยั่งยืน คือ ทุนชุมชนที่มีอยู่ในปริมาณและมีความสามารถในการรองรับที่จำกัด จึงควรมีการศึกษาความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์และการจัดการที่ชาญฉลาด สร้างความสมดุลกับความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน

วิธีการแบบมีส่วนร่วม ต้องเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับรู้ ร่วมตัดสินใจ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และร่วมกันจัดทำแผนงาน

การเน้นปัญหาของประชาชนในพื้นที่ ให้ความสำคัญกับปัญหาที่แท้จริง จัดทำแผนแบบผสมผสาน มีแนวทางปฏิบัติชัดเจน

การจัดการอย่างเหมาะสม จากข้อมูลที่ต้องการ มีการประสานงาน หรือรวมแนวคิดใหม่ๆ มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนแผนได้ตามสภาพการเปลี่ยนแปลง และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

มีความเสมอภาค โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ความรู้ทางวิชาการ อย่างเท่าเทียมกัน

มองการณ์ในอนาคต ในการวางแผนต้องมีเป้าหมายระยะยาว มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีข้อตกลงและความเห็นชอบร่วมกันจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ด้านการจัดการข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยยังพบว่าองค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ คือ

1. หลักการจัดการ โดยทั่วไประบบการจัดการของชุมชนวางอยู่บนหลักการพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1) การยอมรับในจารีตประเพณีของชุมชน

2) การคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน และความเป็นธรรมทางสังคม

3) ความยั่งยืนของระบบการผลิตและความสมดุลของระบบนิเวศ

4) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหมดของชุมชน

2. วิธีการจัดการ วิธีการจัดการข้อมูลของชุมชนอาจจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1) มีการจำแนกประเภทของข้อมูลประเภทต่างๆ ในบริบทของชุมชน

2) มีการร่างกฎเกณฑ์และแนวทางการจัดการให้สมาชิกชุมชนทราบไม่ว่าจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม เพื่อให้ทุกคนได้ใช้ร่วมกัน และมีการกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ

3) มีการประชุมหารือระหว่างคนในชุมชนเป็นครั้งคราวเพื่อทบทวนกฎระเบียบ และกติกาของชุมชน และมีการจัดตั้งองค์กรของชุมชนขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดูแล ตรวจสอบ และควบคุมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน

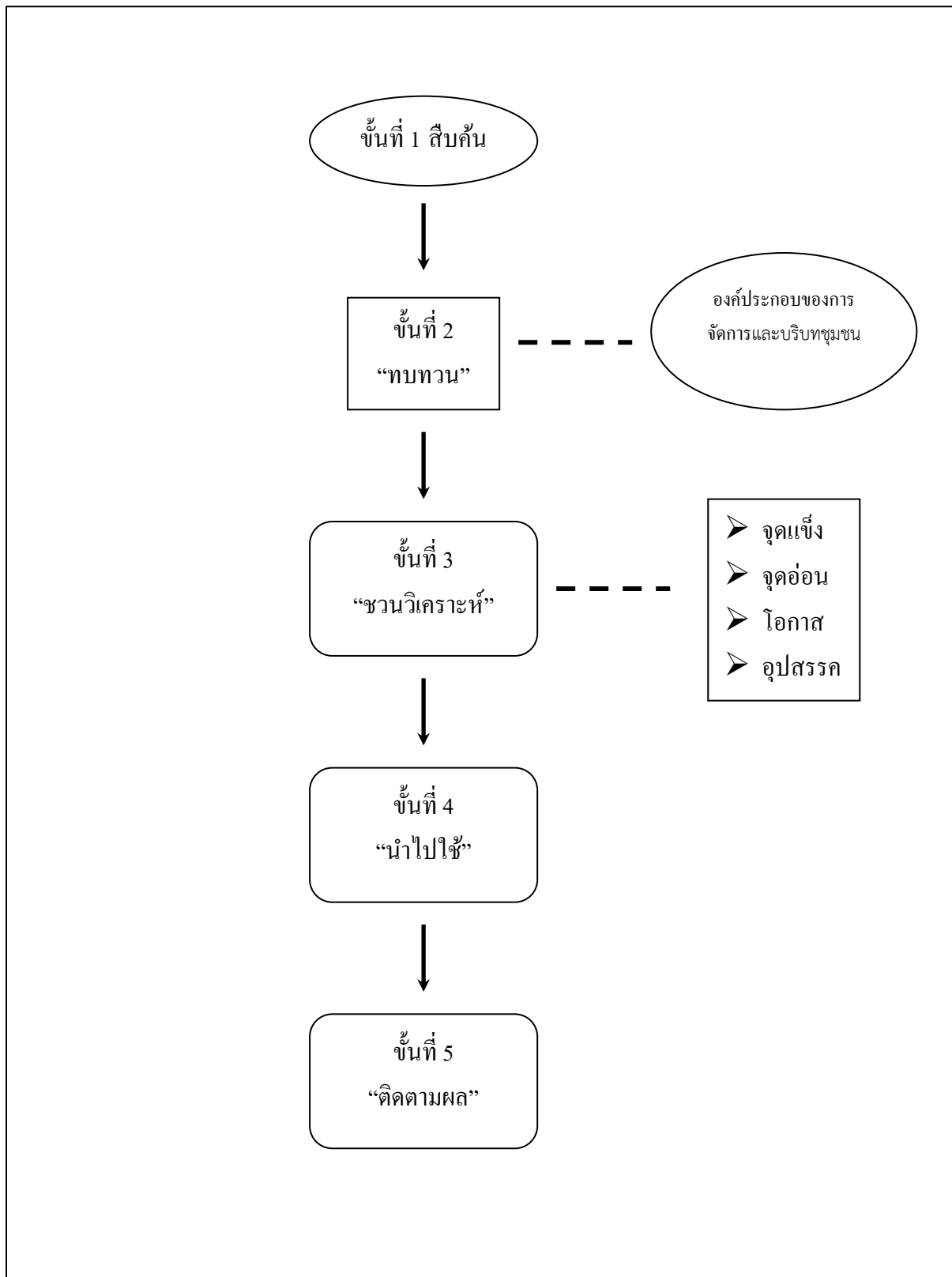
2. รูปแบบการจัดการ การจัดเก็บและการจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจมีความแตกต่างกันตามเงื่อนไขทางกายภาพ และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ การจัดการตามจารีตประเพณี เป็นการนำเอาอุดมการณ์ความเชื่อ และวิธีคิดตามประเพณีมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การจัดการแบบประยุกต์ ในบางชุมชนที่มีความขัดแย้ง และการแย่งชิงทรัพยากรจากภายนอกสูง ชุมชนอาจนำเอารูปแบบและวิธีการจัดการแบบอื่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการจัดการตามจารีตประเพณี หรือในบางพื้นที่อาจนำรูปแบบการจัดการแบบเป็นทางการมาประยุกต์ใช้ เช่น มีการประชุมปรึกษาหารือและร่างระเบียบข้อบังคับในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน โดยอาจให้องค์กรที่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้านและสภาตำบลให้การรับรอง หรือในบางพื้นที่อาจมีการประยุกต์ความคิดใหม่ๆ จากคำแนะนำของพระสงฆ์ องค์กรพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

การจัดการที่เป็นการต่อรองกับภายนอก ในการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างชุมชนกับรัฐ และนายทุน บางครั้งรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวถูกปรับเปลี่ยนเป็นการทำงานร่วมกันโดยมีชุมชนเป็นตั้งในการบริหารจัดการ

ดังนั้นกระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหมาะสมผู้วิจัยได้ดำเนินการ โดยมีวิธีการดังนี้

แผนภาพ กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นที่ 1 “สืบค้น”

ไม่ว่าจะเป็นชุมชนเล็กหรือใหญ่ ใกล้หรือไกล มีความแตกต่าง มีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน และผ่านประสบการณ์ ในการจัดการทรัพยากรของตนเอง แต่จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างของชุมชนนั้น ดังนั้น การดำเนินกิจกรรมใดก็ตามในพื้นที่ ไม่ว่าจะด้วยชุมชนเอง หรือหน่วยงานต่างๆ จะสำเร็จแบบมีประสิทธิภาพได้ยาก หากยังไม่รู้จักชุมชนนั้นดีพอ

การรู้จักชุมชนอย่างลึกซึ้ง ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญ ที่จะทำให้เรา เข้าใจชุมชนมากขึ้น ด้วยการทบทวนตนเอง การศึกษาเรียนรู้ สืบค้นชุมชน ช่วยให้เห็นพัฒนาการของชุมชนในด้านที่เราสสนใจ เช่น หากสนใจในด้านทรัพยากร การศึกษาทบทวนชุมชนนี้ ก็จะให้เห็นสภาพในอดีต สภาพปัญหา การแก้ไขปัญหา หรือวิธีการจัดการที่ผ่านมา เห็นความเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน สาเหตุของความเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างกันภายในและภายนอกชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วิธีการ

ชุมชน และผู้วิจัยได้ร่วมกันวางกรอบสิ่งที่อยากจะรู้ หรือสืบค้น โดยอาจจะใช้วิธีการแบ่งเวลา หรือช่วงของการเปลี่ยนแปลงของชุมชน มาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล เพราะความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับป่า หรือทรัพยากรเป็นพลวัตที่มีเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ และสังคม เข้ามาส่งผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เกิดขึ้นจากการจัดการท่องเที่ยว ในการศึกษาชุมชน เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลง ต่างๆ นี้ การแบ่งเป็นยุค หรือช่วงเวลาจะทำให้เห็นข้อมูลรอบด้าน ทั้งการเปลี่ยนแปลง สาเหตุ ปัญหา การแก้ปัญหา ที่มีพัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างเป็นขั้นเป็นตอน

การเก็บข้อมูลนี้ อาจมีการย่อยวิธีการศึกษาลงไปอีก ด้วยการ แบ่งหน้าที่ให้แต่ละคนในชุมชน หรือทีมผู้วิจัยไปศึกษาในเรื่องต่างๆ ที่สนใจ หรือ มีความถนัด เช่น ด้านทรัพยากรดิน น้ำ ป่า แหล่งน้ำ การเกษตร ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา เป็นต้น ก็จะทำได้รายละเอียดมากขึ้น รวดเร็ว และยังเป็นการฝึกคน และเยาวชนในชุมชนด้วย

การทบทวนข้อมูลเป็นระยะๆ ด้วยการนำข้อมูลมาพูดคุย เล่าสิ่งที่ได้ศึกษาให้ชุมชนฟัง อาจเป็นเวทีประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน หรือ การจัดการพูดคุยกลุ่มย่อย ก็จะช่วยให้ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และเป็นการนำภาพอดีตที่ผ่านมากลับมาให้ชุมชนได้รับรู้ร่วมกัน เป็นการสร้างความผูกพันให้กับชุมชน การหวนคิดถึงอดีตอีกครั้ง จะทำให้ชุมชนได้เห็นคุณค่าของตนเอง และแนวปฏิบัติที่ผ่านมา ที่อาจจะส่งผลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ หรือขาดแคลน ในปัจจุบัน

ขั้นที่ 2 “ทบทวน”

การเก็บข้อมูลและการจัดการข้อมูล มีหลายสิ่งหลายอย่างที่มาเกี่ยวข้อง ทั้งคน ทรัพยากร และปัจจัยภายนอก ดังนั้นในการศึกษาข้อมูลที่เหมาะสมในแต่ละชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงต้องศึกษา หรือทบทวน องค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่

1.สภาพพื้นฐานของชุมชน

เป็นการศึกษา ทบทวนสภาพพื้นฐานของชุมชน ที่หล่อหลอมให้ชุมชน มีการคิด การปฏิบัติ ในเรื่องต่างๆ เช่น ชาติพันธุ์หรือกลุ่มชนหลักในชุมชน สภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะพื้นที่ของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐานของชุมชน จะทำให้ทราบภูมิหลังของแต่ละชุมชน ที่ส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ และการดำเนินชีวิต ที่เกี่ยวข้องกัน ที่เรากำลังทำการศึกษาอยู่ ดังนี้

ชาติพันธุ์หลักในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชุมชนชนเผ่า ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มชนเผ่า ก็มีความคิดความเชื่อแตกต่างกันออกไป ซึ่งก็แตกต่างจากคนนอกที่จะเข้าไปทำงานในพื้นที่ด้วย การทำความเข้าใจก่อนว่า คนในชุมชนเป็นกลุ่มชนเผ่าใด จะทำให้เราเข้าใจภูมิหลังทางความคิด ความเชื่อ เบื้องต้นที่ส่งผลต่อการปฏิบัติในด้านต่างๆ ของพวกเขา มากขึ้น เพื่อให้การทำงานเป็นไปอย่างเข้าใจในความแตกต่าง เช่น ชาวกระเหรี่ยง มีลักษณะนิสัย พูดน้อย และไม่ค่อยแสดงออกถึงความรู้สึกที่แท้จริง ดังนั้นหากชาวบ้านไม่ได้พูดแสดงความคิดเห็น ก็ไม่ได้หมายความว่าพวกเขาไม่สนใจ หรือไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น เป็นต้น

สภาพทางภูมิศาสตร์ หรือลักษณะพื้นที่ที่ชุมชนตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ เช่น ชาวม้งที่บ้านดงสามหมื่น ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน สูงจากระดับทะเลปานกลาง 900-1,500 เมตร ระดับพื้นที่เป็นดอยซึ่งสภาพทางภูมิศาสตร์ ลักษณะทรัพยากร ที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีลักษณะการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน เช่น ในพื้นที่ภูเขาสูง สลับซับซ้อน ที่มีทรัพยากรป่าไม้อุดมสมบูรณ์ ผู้คนในพื้นที่นี้มักอาศัยพึ่งพิงป่าเป็นหลัก ตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ก็มักจะมีความเกี่ยวข้องกับป่า โดยแสดงออกมาในการปฏิบัติตัวต่อป่า เช่น ชาวกระเหรี่ยงจะนำสายสะดือของเด็กแรกเกิดไปไว้กับต้นไม้ใหญ่ในป่า และเชื่อว่าต้นไม้คือชีวิตของเด็ก และจะต้องดูแลรักษาต้นไม้ต้นตลอดไป เป็นต้น

ทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐาน คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่ชุมชนมี เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งอาหาร แหล่งน้ำ ลักษณะของทรัพยากรที่ชุมชนมี เช่น ความอุดมสมบูรณ์ ความขาด

แคลน ลักษณะของพืชพันธุ์ ความหลากหลายของพืชพันธุ์ โดยในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ในแต่ละชุมชนบนพื้นที่สูงมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรหลายส่วน ทั้งทรัพยากรป่าไม้ ดิน น้ำ ดังนั้นในการศึกษาชุมชน การแบ่งการศึกษาทรัพยากรออกเป็นหมวดหมู่ ก็จะทำได้ง่าย และได้ข้อมูลครบถ้วน เช่น ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรดิน และทรัพยากรน้ำ

2. แบบแผนการดำรงชีวิต

เป็นการศึกษา เรียนรู้ ชุมชนในด้าน การดำเนินชีวิตตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแบบแผนการดำรงชีวิตจะสะท้อนความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อของชุมชน ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การทำนาขั้นบันได การทำไร่ การทำเหมืองฝาย การเลี้ยงผี โดยการส่งผ่านความรู้ต่างๆ เหล่านี้ มีในลักษณะต่างๆ เช่น บทกวีนิพนธ์ คำกลอน แหล่งเรียนรู้ หรือ การสืบทอดผ่านวัฒนธรรมความเชื่อบางอย่าง เช่น พิธีกรรมการบวชป่า พิธีชิงเซ่ง การเลี้ยงผีขุนน้ำ ดังนั้น ควรจะต้องศึกษาแบบแผนการดำรงชีวิตของชุมชน ในประเด็นต่างๆ ได้แก่

ลักษณะทางสังคม เช่น ระบบสังคม ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิต เช่น ลักษณะการสร้างบ้านเรือน ลักษณะการทำมาหากิน เป็นต้น

นับเป็นความสำคัญมากในการศึกษาชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งค่อนข้างจะมีแบบแผนการดำรงชีวิตที่เป็นลักษณะเฉพาะหลายแบบ

3. กฎกติกา

การอยู่ร่วมกันของชุมชน เพื่อให้เกิดความสงบสุข เรียบร้อย หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนต่างๆ ล้วนมีกฎกติกา ในการกำกับดูแลร่วมด้วย โดยกฎกติกาในชุมชนมีทั้งแบบลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งอาจมีที่มาที่แตกต่างกัน และมีความสามารถในการใช้บังคับในชุมชนได้แตกต่างกัน กฎกติกา ในแต่ละชุมชนจะเป็นตัวกำกับแนวปฏิบัติของคนในชุมชน ซึ่งควรศึกษาแยกย่อยไปในประเด็นของสิ่งที่ทำให้เกิดกฎระเบียบของแต่ละชุมชนด้วย เพราะเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการปรับตัวของชุมชน รวมทั้งสิ่งที่ทำให้กฎกติกามีประสิทธิภาพ ซึ่งมีประเด็นที่ควรศึกษา คือ

1. ระเบียบ กฎ ข้อปฏิบัติของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ทั้งที่ชุมชนได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร (มุขปาฐะ)

2. พัฒนาการของการกำหนดกฎ กติกาของชุมชน ซึ่งในแต่ละชุมชนมักจะมีพื้นฐานของกฎกติกา ใน 2 ลักษณะ คือ พัฒนาการจากกลไกที่เป็นทางการ และพัฒนาการจากกลไกตามธรรมชาติ ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้ มีที่มาและให้ผลในการใช้ที่แตกต่างกัน

3. รูปแบบการใช้กฎกติกา ซึ่งเป็นตัวควบคุมการใช้ประโยชน์ร่วมกันของคนภายในชุมชน ไม่ว่าจะจากทรัพยากรธรรมชาติ การอยู่ร่วมกัน กติกาทางสังคม มักพบใน 2 รูปแบบ คือ กฎกติกาทางตรง และกฎกติกาทางอ้อม

4. สิ่งที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ ในการกำหนดกฎกติกา กฎกติกาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็แนวทางตรงหรือทางอ้อม ไม่ได้เกิดขึ้นมาโดดๆ แต่มักมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ หรือมีสิ่งต่างๆ ที่อยู่เบื้องหลัง เช่น วิถีชีวิต ความตระหนัก จิตสำนึก สถานการณ์ปัญหา

5. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดกฎ กติกา

6. เงื่อนไข ปัจจัยความสำเร็จของชุมชนในการใช้กฎ กติกาในการอยู่ร่วมกันและดำรงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรม ผ่านจารีตปฏิบัติที่สอดคล้องกับธรรมชาติตัวอย่างเช่น การกำหนด กฎ กติกา ของชุมชนบ้านเสาแดง ผ่านพิธีกรรมต่างๆ

4. กลไกการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมมีความสำคัญมากในการจัดการด้านต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็ปัญหาความขัดแย้ง หรือการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม และยั่งยืน ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ เป็นทั้งการมีส่วนร่วมภายในชุมชน และชุมชนกับหน่วยงานที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับชุมชนนั้นๆ ด้วย บ่อยครั้งที่มีความคิดแต่ขาดการมีส่วนร่วม ก็ไม่อาจทำให้แนวนโยบายที่วางไว้ ประสบความสำเร็จได้ การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะเป็นปัจจัยสำคัญในการออกแบบกระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ดังนั้น การจัดการข้อมูลและการจัดเก็บข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนต้องทำความเข้าใจกลไกการมีส่วนร่วมในชุมชนด้วย ได้แก่ ลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่าน มาของชุมชน ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่ม องค์กร หน่วยงาน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน และผลการทำกิจกรรมที่ผ่านมา เพื่อให้เห็นระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ทั้งของชุมชนเอง และหน่วยงาน องค์กรต่างๆ นอกจากนี้การศึกษาลักษณะต่างๆ ของการมีส่วนร่วมในชุมชนจะทำให้เห็นพันธมิตร ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ ที่จะส่งผลดีต่อไปกับชุมชน

5. กิจกรรม

กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน เป็นสิ่งสะท้อนแนวคิด ที่ชุมชนมีต่อสิ่งนั้นๆ เช่น การบวชป่า สืบหาตาแม่น้ำ ที่บางชุมชนใช้เป็นกุศโลบายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดี

วิธีการ

การศึกษาองค์ประกอบของการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน มีวิธีการที่ค้นพบจากการวิจัยคือ การนำข้อมูลลงในกล่อง หรือ ประเด็นที่จัดทำขึ้น ในลักษณะของตารางรายการ เนื่องจากเมื่อเข้าไปหาข้อมูลในชุมชนจริงๆ แล้ว ข้อมูลต่างๆ ได้มาจากการสัมภาษณ์ พุดคุยซึ่งอาจมีหลายๆ เรื่อง หลายๆ ประเด็นในคราวเดียวกัน เมื่อพุดคุยเสร็จแล้วในแต่ละครั้งควรนำข้อมูลที่ได้อ้อมบันทึกลงในกล่องประเด็นที่จัดทำไว้ ก็จะช่วยให้ไม่สับสน เห็นข้อมูลที่ชัดเจน รู้ว่ายังขาดข้อมูลอะไร และสามารถวางแผนการเก็บข้อมูลในครั้งต่อไปได้

ตัวอย่าง

ตารางรายการเพื่อเก็บข้อมูลชุมชน

(สามารถดูรายละเอียดตัวอย่างได้ใน ตาราง 1 แสดงบริบทพื้นฐานของแต่ละชุมชน)

ประเด็น	(กล่องบันทึก) ข้อค้นพบ
เช่น ... 1. สภาพทรัพยากรพื้นฐาน - ชาติพันธุ์ (กลุ่มชนเผ่า) - สภาพทางภูมิศาสตร์ - ทรัพยากรธรรมชาติพื้นฐาน	
2. แบบแผนการดำรงชีวิต - เป้าหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ - รูปแบบและกลไกการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ - พิธีกรรม ความเชื่อ - ผู้นำ	
3. กฎกติกา	
4. กลไกการมีส่วนร่วม - การมีปฏิสัมพันธ์กับภายนอก	
5. กิจกรรม	

ขั้นที่ 3 “ชวนวิเคราะห์”

การจัดการข้อมูล หรือการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการนำข้อมูล ข้อเท็จจริงที่รวบรวมได้มาแปลความหมาย ให้เห็น ภูมิหลัง วิถีชีวิต แนวคิด ที่นำมาสู่การปฏิบัติ การจัดการ ในเรื่องที่เราสนใจเช่น ประเด็นของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ก็จะทำให้เราเห็น และเข้าใจชุมชนรอบด้านมากขึ้น ซึ่งการวิเคราะห์ชุมชนของตนเอง จะทำให้ชุมชนได้เห็นในบางสิ่งของชุมชนที่อาจเคยเห็นจนชินตา แต่ไม่สามารถตีความสิ่งนั้นๆ ได้ เช่น ประเพณีวัฒนธรรมบางอย่าง เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วกลับพบว่า เป็นจุดดี ที่สามารถนำมาปรับใช้ในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนได้

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน หรือที่นักวิชาการเรียกว่า SWOT มาช่วยในการวิเคราะห์ชุมชน เนื่องจากเป็นวิธีการศึกษาชุมชนที่ไม่ยุ่งยาก และไม่ใช้แนวคิด ทฤษฎีที่มากมายนัก สามารถทำได้ง่าย โดยอาศัยความสามารถพื้นฐานของผู้วิเคราะห์ คือ *สติ สมาธิ ความละเอียดรอบคอบ ความซื่อสัตย์กับข้อมูล และความเข้าใจชุมชน*

ข้อดี

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนนี้ ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจภาพรวมของชุมชนมากยิ่งขึ้น ด้วยการศึกษทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในชุมชน โดยเป็นการประเมินสถานการณ์ ซึ่งช่วยกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ที่มีผลต่อชุมชน เรียกได้ว่าเป็นการมองโดยภาพรวม เรียกให้เข้ากับยุคสมัยนี้ก็คือการมองแบบบูรณาการนั่นเอง

	เป็นประโยชน์	เป็นอุปสรรค
ปัจจัยภายใน	จุดแข็ง	จุดอ่อน
ปัจจัยภายนอก	โอกาส	อุปสรรค

วิธีการ คือ

1. วิเคราะห์ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่

1) จุดเด่น จุดแข็ง

การวิเคราะห์ตามSWOTเป็นผลมาจากปัจจัยภายในชุมชน ที่จะส่งเสริม สนับสนุน การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน จุดแข็ง เป็นความแข็งแกร่ง หรือข้อดี ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายใน ชุมชน หรือสิ่งที่ชุมชนมี เช่น จุดแข็งด้านพิธีกรรม ความเชื่อ จุดแข็งด้านความสามัคคี จุดแข็งด้านผู้นำ โดยจะต้องนำจุดแข็งมาใช้ประโยชน์ในการกำหนดแนวทางการจัดการเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชน ต่อไป

หลายชุมชนเมื่อได้มีโอกาสทบทวนตัวเองแล้ว พบว่า มีสิ่งดีๆ มากมายในชุมชนที่มี อยู่แล้ว แต่ได้เลือนหายไปกับการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้ง สภาพเศรษฐกิจ สังคม การรื้อฟื้นเอาสิ่ง ที่ ชุมชนมี มาใช้ในการจัดการทรัพยากร เช่น ความเชื่อ ภูมิปัญญา พิธีกรรม ส่งผลดีให้ ชุมชนมีความ ภาคภูมิใจในตัวเอง และเป็นวิถีที่แท้จริงของชุมชน

2) จุดอ่อน

หลักการSWOTเป็นสิ่งที่ชุมชนยังขาด และต้องการความรู้ หรือการสนับสนุนจาก ภายนอก เพื่อนำมาเพิ่มเติมปรับปรุง หรือเป็นจุดด้อย อันเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน สิ่งที่เป็นอุปสรรค ในชุมชน ที่จะขัดขวางให้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนไม่ประสบความสำเร็จ เช่น จุดอ่อนด้านการ มีส่วนร่วม โดยเป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในชุมชน ที่จะต้องหาวิธีใน การแก้ปัญหานั้น

การศึกษาเรียนรู้จากพื้นที่ตัวอย่างอื่นเป็นแนวทางหนึ่ง ที่หลายชุมชนเลือกในการ เสริมจุดที่ชุมชนขาด ซึ่งชุมชนจะสามารถนำวิธีการ แนวทางของพื้นที่ตัวอย่างที่ดี ที่ได้เคยปฏิบัติงาน ประสบความสำเร็จมาแล้ว มาใช้ในพื้นที่ชุมชนของตัวเอง ข้อดีของวิธีการนี้ คือ รวดเร็ว ชุมชนไม่ ต้องลงมือทดลองผิดลองถูกด้วยตัวเองบ่อยครั้ง แต่ก็ต้องระมัดระวังและทำความเข้าใจก่อนว่า การหยิบ ยกเอาแนวทางของพื้นที่ตัวอย่าง ต้องอยู่บนพื้นฐานความเข้าใจ ในบริบทแวดล้อมต่างๆ ด้วย โดย การปรับประยุกต์ใช้ อาจไม่ต้องคำนึงว่าตัวอย่างที่ดีนี้ เป็นตัวอย่างจากใคร แต่ควรทำความเข้าใจว่า ตัวอย่างที่ดีนี้มีความน่าสนใจ และมีจุดเด่นอย่างไร ชุมชนตัวอย่างนั้นๆ จึงสามารถจัดการท่องเที่ยว

ของตนเองผ่านการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม จนสามารถดำรงฐานทรัพยากรของตนเองได้อย่างดีในปัจจุบัน

2. วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกชุมชน คือ

1) โอกาส

การวิเคราะห์SWOTเป็นสิ่งที่อยู่รอบๆ ภายนอกชุมชนที่จะมีผลดีต่อชุมชน โอกาสซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกชุมชนเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงาน โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน เราจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น เช่น นโยบายเกี่ยวกับจัดการท่องเที่ยว ของประเทศในขณะนั้น หรือ แนวคิดของผู้บริหาร เช่นนายอำเภอ อบต. หรือผู้ว่าราชการ ที่มีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2) อุปสรรค

เป็นการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงภายนอกว่าอะไรบ้าง ที่จะเป็นอุปสรรคในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน อุปสรรคซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งชุมชนจำเป็นต้องปรับแนวทางให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 “นำไปใช้”

เมื่อเราได้วิเคราะห์ข้อมูลชุมชนแล้ว ชุมชน และหน่วยงาน คงจะได้รู้จัก และเข้าใจ ชุมชนมากขึ้น และน่าจะได้เห็น จุดเด่น จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ที่จะสามารถนำมาใช้ในการ ออกแบบ แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กฎ กติกาที่เหมาะสมของชุมชน นั้นได้ โดยควรเริ่มต้นจากสิ่งง่ายๆ ก่อน เพื่อเป็นการนำร่อง แล้วจึงค่อยๆ ขยับ การนำไปใช้ในเรื่อง อื่นๆ ต่อไป (ติดตามรายละเอียด วิธีการวิเคราะห์ และนำไปใช้จากพื้นที่ตัวอย่างได้ใน ภาคผนวก)

วิธีการ คือ

1. นำข้อมูลที่ได้ศึกษามาประมวลเพื่อคิดว่า ชุมชนน่าจะนำแนวทางใดมาปรับเป็น กฎ กติกาหรือกิจกรรม นำร่องก่อน โดยควรเริ่มจากจุดที่เป็นพื้นฐานของชุมชน ข้อเด่นของชุมชน แก้ไข จุดที่ชุมชนอ่อนหรือยังขาดไป และพยายามเสาะหาโอกาสจากภายนอกที่จะช่วยส่งเสริมการจัดการ ท้องเที่ยวโดยชุมชน

2. ร่วมกันกำหนด กฎ กติกา หรือออกแบบกิจกรรมนำร่อง อย่างมีส่วนร่วม และมี แบบแผนเป็นเรื่องเป็นราว โดยอาจร่างแผนกิจกรรมคร่าวๆ เพื่อให้ชุมชนได้เห็นภาพร่วมกัน ใน ประเด็นต่างๆ เช่น ปัญหาและความสำคัญของกิจกรรม วัตถุประสงค์ ผลที่คาดว่าจะได้รับ ระยะเวลา กลุ่มเป้าหมาย วิธีการ เครื่องมือที่จะใช้ดำเนินกิจกรรม ผู้ที่จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม และ งบประมาณ เป็นต้น

หากเปรียบเทียบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการทำอาหาร หากทำอาหาร ง่ายๆ ที่มีขั้นตอนไม่ยุ่งยาก วัสดุที่หาได้ง่าย และเป็นอาหารพื้นๆ ที่ใครๆ ก็กินได้คนกินก็พอใจ และเมื่อจะทำให้กินอีก ก็อยากกิน แต่ถ้าเป็นอาหารยากๆ มีวัสดุ และขั้นตอนพิสดารไปกว่า ที่เคยกิน คนกินไม่ชินรสชาติ ก็อาจเข็ดขยาด ไม่ขอร่วมวงอีก

ขั้นที่ 5 “ติดตามผล”

การติดตามผล เป็นการทบทวนสิ่งที่ทำร่วมกัน เหมือนเป็นการประเมินผลการ ทำงานเล็กๆ เพื่อที่จะดูว่าสิ่งที่ได้ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ไม่ว่าจะเป็น กฎ ระเบียบ หรือกิจกรรม วิธีการ จัดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีสิ่งใดที่ดี หรือไม่ดีบ้าง สิ่งไหนที่ยังต้องปรับปรุงแก้ไข และ ร่วมกันหาแนวทางปรับปรุง ให้ดีขึ้น ที่นอกจากจะได้พัฒนางานแล้ว ยังได้พัฒนาคนไปด้วย และทำ ให้เห็นถึงแนวทางของกิจกรรมที่น่าจะสานต่อไปในอนาคตด้วย

อาจทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ

1. การถอดบทเรียนที่ทำหลังกิจกรรมทันที เป็นการจัดการความรู้หลังจากเสร็จสิ้นการทำงาน มีข้อดี คือ ข้อมูลที่ได้มีความสด เพราะทำทันทีที่กิจกรรมเสร็จ ทำให้ได้เห็นสิ่งที่ดี หรือไม่ดีในแต่ละกิจกรรม และสามารถนำไปแก้ไขเพื่อดำเนินการกิจกรรมอื่นต่อไป

2. การประเมินผลการทำงานทั้งหมด เมื่อได้ดำเนินการเสร็จสิ้นทั้งหมดแล้ว โดยเป็นการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมกันทุกฝ่าย

วิธีการ

วิธีการประเมินผลสามารถทำได้ด้วยวิธีการง่ายๆ โดยการมานั่งคุยกัน แบบไม่เป็นทางการ อาจเป็นการนั่งล้อมวงคุยกันแบบสบายๆ โดยการใช้คำถามง่ายๆ ให้คนที่ได้มีส่วนร่วมกันทำงานทุกส่วนได้เล่าให้ฟังถึงประเด็นต่างๆ ได้แก่

1. ในภาพรวมของงานสิ่งไหนที่ดี สิ่งไหนที่ยังขาดตกบกพร่อง
2. แต่ละคนได้เรียนรู้อะไรบ้าง ได้บทเรียนอะไรจากการทำงานครั้งนี้
3. ในอนาคตจะทำอะไรกันต่อ วางแผนงานต่อไปอย่างไรดี และใครจะมาช่วยเราบ้าง เป็นต้น

2. ปัจจัย เงื่อนไขในการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการวิจัยการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้ง 3 ชุมชนพบว่า ในแต่ละชุมชน นั้นมี ปัจจัย และเงื่อนไข เข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ อาจแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชน แต่โดยรวมแล้ว สิ่งสำคัญที่เป็นเงื่อนไขของการทำงาน ประกอบด้วย ปัจจัย เงื่อนไขทั้งภายในชุมชน ได้แก่ ผู้นำ การมีส่วนร่วม และจารีตประเพณีของชุมชน และปัจจัย เงื่อนไขภายนอกชุมชน ได้แก่ การหนุนเสริมจากภายนอก มีรายละเอียดดังนี้

ปัจจัย เงื่อนไขภายในชุมชน ได้แก่

1. ผู้นำ

เมื่อจะเข้าทำงานกับชุมชน คนแรกที่เรานึกถึงคือ ผู้นำหรือแกนนำ ซึ่งผู้นำส่วนใหญ่ที่เราให้ความสำคัญก็คือ พ่อหลวง หรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ ในการทำหน้าที่ผู้นำในชุมชนนั้นๆ แท้จริงแล้ว ในชุมชนท้องถิ่น มีผู้นำอีกหลายกลุ่มที่เราอาจยังมองไม่เห็นเมื่อยังไม่เข้าชุมชน เช่น ผู้อาวุโส ผู้ทำพิธีกรรม ผู้นำด้านความเชื่อ จิตวิญญาณ ซึ่งเป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ บางชุมชนมีบทบาท ความสำคัญมากกว่า ผู้นำที่เป็นทางการด้วยซ้ำไป

ความสำคัญของ “ผู้นำ”

ผู้นำหรือแกนนำ เป็นปัจจัย เงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่มีส่วนช่วยให้ชุมชน ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว หากเราเปรียบเทียบชุมชนเหมือนกับเรือลำหนึ่งการที่เรือจะแล่นสู่ ฝั่งได้อย่างปลอดภัย มีองค์ประกอบหลายอย่างทั้ง ความสามารถของลูกเรือ และสภาพทะเล แต่ องค์ประกอบที่สำคัญที่สุดคือกัปตันหรือผู้นำในเรือลำนั้นหากกัปตันไม่มีความรู้ ความสามารถที่ เพียงพอ โอกาสที่เรือจะเข้าสู่ฝั่งได้อย่าง ปลอดภัยก็จะมีน้อยแต่หากกัปตันมีความรู้ความสามารถที่ ประสบการณ์ความชำนาญที่ดีแล้วโอกาสที่เรือจะเข้าสู่ฝั่งได้อย่างปลอดภัยก็จะมีสูง เช่นเดียวกับ ชุมชนหากมีผู้นำหรือ ผู้บริหารที่มี ความรู้ สามารถ ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ชุมชนก็จะสามารถ ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

ในอดีดลักษณะผู้นำหรือแกนนำที่ดีและเข้มแข็งนั้น จะมองเพียงในด้านกายภาพ บุคลิกภาพ ความรู้ความสามารถ ความมั่งคั่ง และบารมี เท่านั้น แต่สำหรับในปัจจุบันมีความ เปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ อยู่ตลอดเวลา ผู้นำที่ดีและเข้มแข็ง จึงต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีการ ติดต่อสื่อสารที่ดี เพื่อที่จะนำชุมชนไปสู่ความสำเร็จ ขณะเดียวกันก็ต้องทำให้คนในชุมชนเกิดความ พึงพอใจด้วย

ผู้นำหรือแกนนำที่พบในชุมชน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

ผู้นำที่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้ง มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการ ให้มี อำนาจ หน้าที่ในการดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดตามกฎหมายของชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน (พ่อ หลวง) คณะกรรมการหมู่บ้าน

ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ คือ ผู้นำที่ไม่ได้มีตำแหน่งเป็นทางการ แต่สมาชิกในชุมชนให้ การยอมรับ และยกย่องให้เป็นผู้นำ เพราะเขามีคุณสมบัติบางประการที่สมาชิกในชุมชนต้องการ ให้ การยอมรับ หรือให้ความไว้วางใจ เช่น ประสบการณ์ ความรู้ความสามารถ มนุษย์สัมพันธ์ เป็นที่ เคารพ เชื่อถือของคนในชุมชน เช่น ผู้นำทางศาสนา พิธีกรรม (ปู่จารย์) ผู้อาวุโส

แต่ไม่ว่าจะเป็นผู้นำลักษณะใด สิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ ในการจัดการ ข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยว ผู้นำของชุมชนเหล่านี้จะต้องมีภาวะผู้นำที่จะสามารถนำพาชุมชน ไปสู่ ความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวได้

ภาวะผู้นำ หรือ ความเป็นผู้นำ คือ ความสามารถในการนำ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับ ความสำเร็จของผู้นำ เป็นกระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มผู้นำ พยายามใช้อิทธิพลของตน

หรือกลุ่มคน กระตุ้น ชี้นำ ผลักดัน ให้บุคคลอื่น หรือกลุ่ม บุคคลอื่น มีความเต็มใจ และกระตือรือร้น ในการทำสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ โดยมีความสำเร็จของกลุ่ม หรือชุมชนเป็นเป้าหมาย

โดยจากการศึกษากระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ชุมชน พบว่า ภาวะผู้นำที่ส่งผลต่อความสำเร็จของ กระบวนการทำงาน ได้แก่

1. เป็นผู้ที่ชุมชนให้การยอมรับนับถือ
2. มีวิสัยทัศน์ มุมมองที่ดีในการอนุรักษ์ และการพัฒนา
3. มีความมุ่งมั่น ในการอนุรักษ์ และพัฒนาชุมชน รวมทั้งมีจุดยืนที่แน่นอน
4. รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในชุมชน
5. มีการทำงานที่โปร่งใส ชุมชนสามารถตรวจสอบได้
6. มีการสื่อสาร พุดคุยกับสมาชิกในชุมชนในการท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา เช่น ในการ ประชุมชาวบ้านทุกเดือน หรือในพิธีกรรมต่างๆ
7. กระตือรือร้น ค้นหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ จากภายนอกชุมชน แล้วนำมาบอกกล่าวแก่สมาชิกในชุมชน และนำมาประยุกต์ใช้ในชุมชนได้อย่างเหมาะสม
8. การให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน
9. มีการใช้กฎระเบียบกับสมาชิกในชุมชน และคนนอกชุมชนอย่างเท่าเทียมกัน
10. รู้จักใช้ประโยชน์จากองค์กร หรือหน่วยงานภายนอกได้อย่างเหมาะสม

2. การมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ของการพัฒนา หรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด ได้แก่ การร่วมกันค้นหา ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร และเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยสิ่งๆ ที่ทำนี้จะต้องมีความ สอดคล้องกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

ในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นปัจจัย เงื่อนไขสำคัญที่นำมาสู่ความสำเร็จ ซึ่งเป็นการมีส่วนร่วมทั้งภายในชุมชน และชุมชนกับหน่วยงาน ตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละส่วน เช่น การที่ชุมชนและหน่วยงาน ได้ร่วมกันวิเคราะห์ชุมชนก่อนการนำแนวทางการจัดการใด การจัดการหนึ่งเข้าไปดำเนินการในชุมชน ก็จะทำให้มีความเข้าใจชุมชนดีกว่าที่หน่วยงานจะนำเพียงนโยบายแบบสำเร็จรูปเข้าไปใช้โดยยังไม่รู้จักชุมชน

รวมทั้งแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ของชุมชน ก็ควรจะเป็นการดำเนินงานร่วมกันของทุกกลุ่มในชุมชน โดยตั้งอยู่บนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ ด้วยความเข้าใจชุมชนอย่างถ่องแท้ ก็จะทำให้ได้แนวทางที่เหมาะสมอย่างแท้จริง

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน การดำเนินชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำงาน ร่วมกันค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยมีการรวมกลุ่มอภิปราย แสดงความคิดเห็นเพื่อกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน และทรัพยากรที่จะต้องใช้

3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา ด้วยการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน เงินทุน หรือเข้าร่วมบริหารงาน การใช้ทรัพยากร การประสานงาน และการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทั้งด้านวัตถุ และจิตใจ โดยอยู่บนพื้นฐานความเท่าเทียมกันของบุคคลและสังคม

5) การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลการพัฒนา เพื่อจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นได้ทันที

สำหรับหน่วยงานทั้งรัฐ และเอกชนนั้น มีบทบาทหน้าที่ สำคัญคือ ให้ความรู้ กระตุ้น สนับสนุน และส่งเสริม ให้เกิดกิจกรรม และให้เกิดการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ซึ่งสิ่งที่ต้องระวังสำหรับหน่วยงานก็คือ หน่วยงาน องค์กรเป็นเพียง พี่เลี้ยงเท่านั้น การตัดสินใจ การดำเนินงาน ขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นหลัก ถ้าทุกฝ่ายมีความเข้าใจได้ตามนี้ก็จะช่วยส่งเสริม ให้การจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมของชุมชน ประสบความสำเร็จได้ด้วยดีอย่างที่ทุกฝ่ายหวัง

3. จารีตประเพณี

จารีตประเพณี คือ แบบแผนการปฏิบัติที่กระทำสืบต่อกันมาช้านาน มักถือเป็นกฎหรือระเบียบของสังคมที่เกี่ยวกับศีลธรรม ใครไม่ทำตามจารีตจะถือว่าเป็นคนชั่วที่ไม่อาจจะอยู่ร่วมในสังคมนั้นได้ เช่น การที่ลูกจะคำทอ หรือทำร้ายพ่อแม่ ถือเป็นการกระทำที่ผิดจารีต หญิงไทยถือเป็นจารีตที่จะไม่เปิดเผยร่างกายคนแก่สาธารณะชน การที่หญิงไทยจะเปลือยอกในที่สาธารณะนั้นเป็นสิ่งที่ผิดจารีตและน่าละอายอย่างยิ่ง ในบางสังคมถือว่าหากมีคนทำผิดจารีตไม่เพียงแต่ผู้กระทำผิดเท่านั้น

จะถูกลงโทษ แต่คนในสังคมทั้งสังคมอาจได้รับโทษด้วย เช่น การที่มีคนทำผิดจารีตอาจทำให้เกิดภาวะฝนแล้ง หรือเกิดอันตรายจากภัยพิบัติอื่นๆ ได้ สังคมถือว่า ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนหรือดื้อไม่ทำตามจะเป็นความผิดรุนแรง เพราะอาจมีผลทำให้เกิดความเดือดร้อนมาสู่บุคคล ครอบครัว และชุมชนได้ ทั้งนี้มักเกี่ยวข้องกับศีลธรรม บทบัญญัติ หรือกฎหมาย ที่สังคมให้ความเชื่อถือ

จากการศึกษา พบว่า จารีตเป็นปัจจัย เงื่อนไขที่สำคัญในความสำเร็จของการจัดการข้อมูลในการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการที่คนในชุมชนมีการยึดถือ ปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชุมชนอย่างเคร่งครัด จะส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วย เนื่องจาก จารีตประเพณีต่างๆ ของชุมชน มักมีความเกี่ยวข้องกับ การประพฤติปฏิบัติตัวที่ดี มีความเคารพเชื่อฟังการอบรมสั่งสอนของบรรพบุรุษ เช่น ความเชื่อเรื่องผี การลงโทษจากสิ่งชั่วร้ายเมื่อฝ่าฝืนกฎ ที่เชื่อมโยงกับกฎ ระเบียบต่างๆ ของชุมชน ทำให้ ไม่กล้าละเมิด ซึ่งส่งผลต่อการร่วมกันรักษากฎ ระเบียบนั้นได้อย่างเข้มแข็ง

ปัจจัย เงื่อนไขภายนอกชุมชน ได้แก่

การหนุนเสริมจากภายนอก คือ การที่ชุมชน ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ เอกชน หรือนักวิชาการ ในเรื่องต่างๆ เช่น การสนับสนุนงบประมาณ การให้ความรู้ คำแนะนำ การจัดทำโครงการต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยว

ในชุมชนที่ได้ศึกษาส่วนมีหน่วยงานภายนอกเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทั้งสิ้นไม่มากนักน้อย ซึ่งมีส่วนต่อความสำเร็จของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะในบางเรื่องชุมชนไม่สามารถคิด และทำด้วยตนเองได้ทั้งหมด จำเป็นที่จะต้องให้คน หรือหน่วยงานจากภายนอกช่วยในการขับเคลื่อนในการส่วนของการจัดการข้อมูล

ลักษณะการหนุนเสริมจากภายนอกที่นำมาสู่ความสำเร็จ ที่พบในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานภาครัฐที่ช่วยผลักดันให้มีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้วยการสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น ความรู้ กิจกรรม และงบประมาณ เป็นต้น

สิ่งที่เป็นส่วนสำคัญร่วมด้วย คือ ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงาน ที่ต้องมีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นมิตร มีการให้ความช่วยเหลือในลักษณะเกื้อกูลกัน โดยหน่วยงานไม่วางตัวเป็นเจ้านาย และชาวบ้านไม่ทำตัวกร่าง ไม่ยอมรับความคิดเห็นใดๆ ก็เป็นส่วนที่สำคัญมากทีเดียว ในการที่จะดำเนินการจัดการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้สำเร็จ

ตอนที่ 3 แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ผลจากการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้ง 3 ชุมชน พบว่าแนวทางทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมชุมชน โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการอยู่อาศัยพึ่งธรรมชาติ ผ่านวัฒนธรรมและจารีตของชุมชน มีแนวทางในการพัฒนา (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) ดังนี้

1.1 การพัฒนาพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยว

- 1.1.1 พัฒนารายการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสน วัดจันทร์
- 1.1.2 พัฒนารายการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชน
- 1.1.3 พัฒนารายการท่องเที่ยวพระธาตุ และ วัดจันทร์
- 1.1.4 พัฒนารายการท่องเที่ยวตามปฏิทินในรอบปี

1.2 การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

1.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชน เช่น ปักผ้าเดือย (ผู้หญิง), ข้าวพันธุ์พื้นเมือง, ผ้าทอ, อาหารตามฤดูกาล (น้ำพริก) เป็นต้น

1.4 การพัฒนาภาคีการระดมทุนชุมชนให้เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยว

2.ชุมชนบ้านเสาดัง ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีแนวทางในการพัฒนา (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) ดังนี้

2.1 การพัฒนาพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยว

- 2.1.1 พัฒนารายการท่องเที่ยวในพื้นที่วัดเสาดัง

2.1.2 พัฒนารายการท่องเที่ยวในพื้นที่พิธีกรรมของชุมชน

2.1.3 พัฒนารายการท่องเที่ยวตามปฏิทินในรอบปี

2.2 การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

2.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชน เช่น วัฒนธรรมประเพณี ปีใหม่ใหญ่(ภูเซียว) ปีใหม่น้อย(เอ๋อฮ์ปา) พิธีไหว้เทพเจ้า ในมิติทรัพยากรธรรมชาติ เช่น คอยศาลเจ้า(คอยอีคามะ) และน้ำตกบ้านเก่า เป็นต้น

3.ชุมชนบ้านดงสามหมื่น ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรวัฒนธรรม โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมและเกษตรกรรม มีแนวทางในการพัฒนา (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) ดังนี้

3.1 การพัฒนาพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยว

3.1.1 พัฒนารายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติ

3.1.2 พัฒนารายการท่องเที่ยวในการทำไร่สตอเบอรี่ปลอดสาร

3.1.4 พัฒนารายการท่องเที่ยวตามปฏิทินในรอบปี

3.2 การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

3.3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชน ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ผ้าทอใยกล้วยง การปักผ้า การแปรรูปสตอเบอรี่ลิ้นคว่ำ เช่น อาหารตามฤดูกาล ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต พืชพรรณตามฤดูกาล โดยเน้น กิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติ (คอยดงสามหมื่น) ,แหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ (บ้านเก่า :ป่าอนุรักษ์/วัดร้างลิ้วะ) การเข้าร่วมกิจกรรม/ประเพณี/วิถีชีวิตของชุมชน เป็นต้น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การดำเนินโครงการวิจัย “การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา” เป็นโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัยการสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนบนพื้นที่สูงโดยใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือกรณีศึกษา อำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ให้ความสำคัญต่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และใช้ กระบวนการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือ CBT (Community Base Tourism) เป็นแนวคิดหลักในการปฏิบัติการวิจัย ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัย “การจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอำเภอภักดีพัฒนา” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เน้นความสำคัญไปที่การพัฒนาคนในชุมชนผ่านกระบวนการจัดการข้อมูล เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาศัยการสืบค้นข้อมูลของชุมชน โดยชุมชน ในการที่จะร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาอัตลักษณ์ของชุมชนโดยใช้การจัดการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยที่เกิดขึ้นดังรายละเอียดต่อไปนี้

การรวบรวมข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทางผู้วิจัยได้มีการรวบรวมข้อมูลทั้งในระดับอำเภอ ตำบล และ ชุมชน โดยกำหนดขอบเขตของข้อมูลที่มีนัยต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันประกอบด้วยบริบทพื้นฐาน ที่รวมทั้งประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ในทุกระดับของพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม ในมิติของการจัดการตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

ภาพรวมของอำเภอภักดีพัฒนา มีการตั้งเป็นอำเภอในปี 2552 อำเภอภักดีพัฒนา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าและภูเขาสูงชัน ล้อมรอบ ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ สภาพป่าเป็นป่าเบญจพรรณ มีอากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี เป็นพื้นที่ป่าไม้และภูเขา 378,245 ไร่ การเกษตร 30,391 ไร่ ที่อยู่อาศัย 3,327 ไร่ และพื้นที่โล่งสาธารณะ 4,635 ไร่ มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,225 มิลลิเมตรต่อปี ฝนตกเฉลี่ย 122 วันต่อปี และ มีอาณาเขตติดต่อ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอปาย (จังหวัดแม่ฮ่องสอน) ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสะเมิง

จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และ ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน (จังหวัดแม่ฮ่องสอน) มีการแบ่งเขตการปกครอง อำเภอภักดีชุมพล ประกอบด้วย 3 ตำบล 21 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลบ้านจันทร์ มีจำนวน 7 หมู่บ้าน ตำบลแม่แดด มีจำนวน 7 หมู่บ้าน และ ตำบลแจ่มหลวง มีจำนวน 7 หมู่บ้าน โดยมี ลักษณะทางสังคม จะประกอบด้วยชุมชนชาวเขาหลายเผ่า เช่น กะเหรี่ยง ม้ง ลีซอ เป็นต้น ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน และการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม

มีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ประกอบด้วย

1. วัดบ้านจันทร์ ที่ตั้งของเจดีย์เก่าแก่อายุกว่า ๑๐๐ ปี เป็นพุทธสถานที่น่าสนใจ ตั้งอยู่บริเวณ ใกล้ศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดเชียงใหม่

2. ศูนย์ศิลปาชีพบ้านวัดจันทร์ เป็นสถานที่ฝึกอบรมการทอผ้าพื้นเมืองเพื่อจัดส่งสำนักพระราชวังและการส่งเสริมอาชีพราษฎร เพื่อเป็นการช่วยเหลือสมาชิกที่มีฐานะยากจนให้มีงานทำหลังจากฤดู ทำนาตั้งอยู่ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์

3. โครงการเกษตรที่สูงวัดจันทร์ เป็นโครงการในพระราชดำริกลางป่าสนธรรมชาติ ทดลองสาธิต การปลูกผักไม้เมืองหนาวชนิดใหม่ให้กับหน่วยงานในโครงการต่างๆ ภายในมีสวนผักผลไม้ อาทิ ฝรั่ง ฯลฯ ในบริเวณหมู่บ้านถัดไป 2-3 กิโลเมตร เป็นป่าต้นน้ำสำคัญแก่เมืองเชียงใหม่ ชาวบ้านเป็นชาวเขาเผ่าปกากะญอดำรงชีวิตโดยอาศัยอาหารตามป่าธรรมชาติ เห็ด หน่อไม้ป่าเป็นอาหาร

4. โครงการหลวงบ้านจันทร์ เป็นโครงการที่มีสถานที่ท่องเที่ยวหลายแห่ง ประกอบด้วย แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นป่าสนธรรมชาติที่มีทั้งสนสองใบและสนสามใบ ความงามของป่าสนอายุ กว่าร้อยปี มีจุดชมวิวกว้างบ้านเด่นรอยต่อระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนสามารถชมทะเลหมอกได้ช่วง ฤดูหนาว และมีน้ำตกห้วยฮ่อมอยู่ห่างจากโครงการหลวงบ้านจันทร์ 14 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่เป็นตาน้ำแจ่ม และน้ำปาย ,การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งเป็นกิจกรรมผลการดำเนินงานของโครงการหลวงบ้านจันทร์ แปลงผัก เช่น พริกบัตเตอร์นัต ไอศลิฟแดง พริกทองญี่ปุ่น กะหล่ำหัวใจ กะหล่ำปลีแดง แปลงไม้ผล เช่น ฝรั่ง กล้วย ฝรั่ง พลับ พลับ ส้ม และสาลี่ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ศึกษาถึงวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยง การละเล่นเครื่องดนตรี การทอผ้ากี่เอว งานหัตถกรรมเครื่องเงิน และโปสการ์ดโบราณที่บ้านวัดจันทร์

5. คอยโปงกา เป็นคอยที่ชาวบ้านขุนแม่รวมให้การเคารพนับถือและถือว่าเป็นคอยที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะในแต่ละปีชาวบ้านจะขึ้นไปยอดคอยทำพิธีสวดมนต์เพื่อขอให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล คอยโปงกา เป็นคอยที่มีความสูงชันมาก ถ้าอยู่บนยอดคอยสามารถมองเห็นหมู่บ้านใกล้เคียง

หลายๆบ้าน เช่น บ้านป่า กล้วย บ้านขุนแม่หยอด บ้านห้วยจีเปอะ บ้านปางอู้ง บ้านปางเกี้ยว ตำบลแม่ศึก บ้านห้วยผา ตำบลแม่นาจร และเป็นที่ที่มีทิวทัศน์สวยงาม จุดเด่นอีกอย่างคือบนยอดดอยมีกุหลาบพันปีซึ่งจะออกดอกในช่วงฤดูหนาว หรือประมาณเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมของทุกปี ระยะทางในการไปสู่ดอยโป่งกาจากหมู่บ้านประมาณ 2.5 กิโลเมตร ต้องเดินขึ้นไปซึ่งชาวบ้านได้ปรับปรุงทางขึ้นเป็นขั้นบันไดและในแต่ละปีจะมีการขึ้นไปไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง

6. ถ้ำเหล่อปูโพ,เส่อวิโซ่ เป็นถ้ำที่มีความลึกและมีค้างคาวจำนวนมาก และมีหินย้อยบ้างแต่จะไม่ค่อยมีความโดดเด่นเท่าใดนัก ผู้คนที่เข้าไปส่วนใหญ่เข้าไปเพื่อเก็บเอามูลค้างคาวและไปจับค้างคาวเท่านั้น ไม่ได้ไปเที่ยวเพื่อชมความงามของถ้ำ อย่างไรก็ตามถ้ำมีการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวก็จะสามารถดึงดูดความสนใจได้มากเหมือนกัน

7. ถ้ำเหล่ออู่เด เป็นถ้ำที่มีความลึกอยู่ติดกับถนนสายหลัก คือถนนสายบ้านขุนแม่รวมไปบ้านวัดจันทร์ ในถ้ำมีหินย้อยที่สวยงามและถ้ำแห่งนี้ยังไม่มีผู้ใดสามารถเข้าสำรวจจนสุดความลึกของถ้ำ ซึ่งถือว่าเป็น ถ้ำที่น่าสนใจอีกถ้ำหนึ่งที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน แต่ปัจจุบันยังไม่มีการพัฒนาและให้ความ สนใจเท่าใดนัก

8. น้ำตกโป่งสะแยง น้ำตกโป่งสะแยงอยู่ระหว่างการเข้าหมู่บ้านจากขุนแม่รวมเข้าหมู่บ้านห้วย เจียดแห้ง ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ซึ่งน้ำตกโป่งสะแยงเป็นน้ำที่มีความสวยงาม มีความสูง ประมาณ 15 เมตร ซึ่งในแต่ละปีจะมีการไปเที่ยวชมมากในช่วงฤดูร้อนหรือในช่วงเดือนมีนาคมถึงเดือน เมษายน ความโดดเด่นของน้ำตกอยู่ที่ความสูงของน้ำตกและความชุ่มชื้นบริเวณน้ำตก ซึ่งมีต้นไม้ใหญ่คอยให้ ความชุ่มชื้นจึงเหมาะแก่การพักผ่อนในช่วงอากาศร้อนๆ โดยเฉพาะเดือนเมษายน และน้ำตกแห่งนี้อยู่ห่างจาก ถนนไม้ไผ่ไกล คือ ระยะทาง 900 เมตร แต่ทางเข้าน้ำตกยังยากต่อการเข้าไป เพราะยังขาดการพัฒนาทางเข้า ฉะนั้นถ้ำมีการพัฒนาทางเข้าจะทำให้ดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความงามของธรรมชาติเป็นอย่างดี

9. น้ำตกขุนห้วยแม่ละอูป เป็นน้ำตกตามลำห้วยขุนแม่ละอูป ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 16 กิโลเมตร ทางเข้าน้ำตกยังไม่มีการพัฒนาทำให้ยังไม่ค่อยมีผู้คนเข้าไปท่องเที่ยวมากนักซึ่งมีต้นไม้ใหญ่คอยให้ ความชุ่มชื้นจึงเหมาะแก่การพักผ่อนในช่วงอากาศร้อนๆ โดยเฉพาะในเดือนเมษายน และน้ำตกแห่งนี้อยู่ห่าง จากถนนไม้ไผ่ไกล คือ ประมาณ 900 เมตร แต่ทางเข้าน้ำตกยังยากต่อการเข้าไปเพราะยังขาดการพัฒนาทางเข้า ฉะนั้น ถ้ำมีการพัฒนาทางเข้าจะทำให้ดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความสวยงามของ ธรรมชาติ

จะเห็นว่า ภาพรวมของอำเภอกัลยาณิวัฒนา มีทรัพยากรการในการท่องเที่ยวที่หลากหลาย แต่จากการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น พบว่ายังขาดการจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย ได้กำหนดชุมชนเป้าหมายในการวิจัย 3 ชุมชน ที่สะท้อนถึงความหลากหลาย

ของกลุ่มชนเผ่าในพื้นที่ ซึ่งมีชุมชนบ้านจันทร์ เป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ชุมชนบ้านเสาแดงเป็นชนเผ่าลีซอ และ บ้านดงสามหมื่น เป็นชนเผ่าม้ง

ณ ปัจจุบัน หลังจากมีการประกาศเป็นอำเภอ ได้มีการเข้ามาของหน่วยงาน เป็นผลให้ทั้ง 3 ชุมชน มีการพัฒนาฐานเศรษฐกิจไปในรูปแบบของความเป็นเมืองมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ คนในชุมชนต้องปรับวิถีการดำเนินชีวิตจากเดิมที่พึ่งพาหว่ากัน และการพึ่งพาธรรมชาติ เริ่มมีการปรับเปลี่ยน มีการซื้อเพื่อกินมากกว่าการพึ่งพาตนเอง

จากปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ระบบการจัดการตนเองภายในชุมชนมีการพึ่งพาทายนอกมากขึ้น วิธีการผลิตมีการลดระดับของการผลิตในการพึ่งตนเองไปสู่การพึ่งพาทายนอก เช่น อาชีพใหม่อย่างการรับจ้างก่อสร้าง ทำให้คนในชุมชนเริ่มออกไปทายนอกชุมชน ในขณะที่พื้นที่ทำกินก็ถูกจำกัดขอบเขตในการทำผลิตเพื่อยังชีพ ผนวกกับประชากรที่เพิ่มขึ้น ก็เป็นการบีบรัดให้คนในชุมชนต้องเข้าเมืองมากขึ้น ทำให้การสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของความเป็นชนเผ่าขาดความต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตามแม้วิถีของชุมชนทั้ง 3 ชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนา ในมิติของการจัดการท่องเที่ยว กลับพบว่า ทรัพยากรภายในชุมชนยังมีคุณค่าที่จะนำไปยกระดับเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจ เพื่อรองรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้วิจัยค้นพบทรัพยากรและทุนทางสังคมที่สำคัญ ที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังนี้

1.ระบบภูมิปัญญา ที่ยังคงดำรงไว้และสะท้อนถึงวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน เช่น การทำนาขั้นบันได ที่สะท้อนถึงองค์ความรู้การอยู่การกินของคนในชุมชน, พิธีกรรมต่างๆที่สอดคล้องกับคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการผูกข้อมือ การเรียกขวัญ การไว้ฝัดน้ำ ระบบภูมิปัญญาเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนเพื่อคงไว้ซึ่งคุณค่า ที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ในการพัฒนาเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของชุมชนบ้านวัดจันทร์ ในขณะที่ชุมชนบ้านเสาแดง ก็ยังคงไว้ซึ่งพิธีกรรมต่างๆที่สะท้อนวิถีการดำรงชีวิต อย่าง พิธีเรียกขวัญใหญ่ “โซฮากูว” ,พิธีเรียกขวัญที่อาปาโหมฮีของประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ส่วนบ้านดงสามหมื่นก็เช่นกัน ระบบภูมิปัญญาที่ยังคงไว้ซึ่งคุณค่าและยึดเหนี่ยวความเป็นชุมชน เช่น ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าหรือผีเจ้าที่ อย่างการบูชาเทพเจ้าของชาวม้ง เทพเจ้าแห่งโลกหล้า หรือเทพเจ้าถือดี ทำหน้าที่ในการดูแลรักษาผืนแผ่นดินโลกและผืนป่า เทพเจ้าปกป้องความชั่ว หรือเทพเจ้าตัวถ้อยวาง เป็นเทพที่คอยปกป้องไม่ให้มีสิ่งชั่วร้ายใดๆมากร่ำกรายคนในชุมชนและผลผลิตทางการเกษตรต่างๆได้ เทพเจ้าใต้ดิน หรือเทพเจ้าแม่งดำ เป็นเทพเจ้าที่ครอบครองและคุ้มครองอยู่ใต้ดิน ซึ่งชาวม้งจะทำการขอขมาหรือขอคำปรึกษาเมื่อต้องการก่อสร้างบ้าน หรือทำพื้นที่ทางการเกษตร เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฮวงจุ้ย เป็นต้น

ระบบภูมิปัญญา ที่สะท้อนผ่านความเชื่อดังกล่าวมาของทั้ง 3 ชุมชน ได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนแต่ละชุมชนที่จะนำไปสู่การจัดการข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ยังคงดำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน

2.แบบแผนทางวัฒนธรรม ของทั้ง 3 ชุมชนก็เช่นกัน ให้สะท้อนให้เห็นถึงมิติการอยู่อาศัยที่คนในชุมชนอาศัยอยู่ร่วมกัน ความเป็นเครือญาติ และระบบตระกูลถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนคงมีความสามัคคีกัน และยังผลไปสู่การกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่พัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในอนาคต จะเห็นได้จาก

ชาวกะเหรี่ยง บ้านวัดจันทร์มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีความเชื่อในเรื่องการนับถือผีตามความเชื่อเดิมที่ถ่ายทอดมาในเรื่องของผีบรรพบุรุษและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งเหนือธรรมชาติ อำนาจเหล่านี้สามารถให้คุณหรือให้โทษได้ซึ่งก็แล้วแต่การกระทำของคนที่นับถือ ซึ่งสะท้อนจากวัฒนธรรมประเพณี เช่น การทำนาขึ้นบันได พิธีกรรมการไหว้ผิต้นน้ำหรือขุนน้ำ การสร้างบ้าน การจัดการป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีการจำแนกพื้นที่ป่า เช่น ป่าสะดือ หรือป่าเดปอ ชาวบ้านจะมีคำกล่าวที่ว่า “อยู่กับไม้ เกิดกับไม้” และ ป่าบริเวณน้ำออกกู หรือป่าอนุรักษ์ อยู่บริเวณทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เป็นต้น

ชาวลีซอ บ้านเสาแดง มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาภายใต้บริบทของความ เป็นชนเผ่า เช่น ประเพณีปีใหม่ “โซะเซ๊ย” จัดขึ้นในวันที่ 1 เดือน 1 ของเดือนลีซอ ซึ่งลีซอเรียกเดือนนี้ว่า “โซะเซ๊ยอาบา”เป็นวันที่มีความสำคัญมากสำหรับชาวลีซอ เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่เริ่มต้นสำหรับชีวิตและสิ่งใหม่ ให้สิ่งเก่าๆที่ไม่ดีหมดไปพร้อมกับปีเก่า เช่น ไหว้เทพ(หั่งวฮาหู่) มีขึ้นในวันที่ 5 เดือน “หั่งวฮา” (เดือน 5 ของลีซอ) ในวันนี้จะมีการทำพิธีเช่น ไหว้เทพ “อาปาโหม” และมีการพัฒนาศาลเจ้า ตลอดจนมีการขอศีลขอพรจากเทพอาปาโหม เพื่อให้พืชผักเจริญงอกงาม เชื่อกันว่าหากเพาะปลูกพืชผักในวันนี้จะทำให้พืชผักเจริญงอกงามมาก แม้แต่ยาสมุนไพรก็ตาม เชื่อกันว่าในวันนี้ตัวยามีฤทธิ์แรง สามารถรักษาโรคได้ดีกว่าวันอื่นๆ เป็นต้น

ชาวม้ง บ้านดงสามหมื่นส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และนับถือผี มีวัฒนธรรมและแบบแผนการดำเนินชีวิต จะเห็นได้จาก พิธีกรรมการเช่นเจ้าที่ หรือ “การดงเซ้ง” ชาวม้งบ้านดงสามหมื่นพิธีกรรมการเช่นเจ้าที่ หรือ “การดงเซ้ง” เป็นการเช่นเทพเจ้าแห่งพื้นดินที่ได้ช่วยคุ้มครองผืนแผ่นดินและป่าเขา ลำเนาไพรให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดปี พิธีกรรมการบนและเช่นเทพเจ้าแห่งไฟหรือ “การผีเหยงและเป้าเหยงชั่วต่อ” เป็น การ บนบานให้เทพเจ้ามาทำการคุ้มครองไม่ให้เกิดไฟป่าและคุ้มครองคนในชุมชนให้ไม่ได้รับภัยอันตรายใดๆจากการเกิดไฟป่า ไม่ว่าจะเป็นช่วงอยู่เวรยามเฝ้าระวังไฟป่า เป็นต้น

3.ระบบของทรัพยากรธรรมชาติ อย่างที่กล่าวมาในข้างต้น ผลของการดำรงไว้ซึ่ง ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ เป็นผลให้ทรัพยากรธรรมชาติทั้ง 3 หมู่บ้านมีศักยภาพที่เอื้อต่อการ จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของหมู่บ้าน จะเห็นได้ ดังนี้

บ้านวัดจันทร์ มีสถานที่สำคัญที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่อยู่ภายใต้ การดำรงไว้ซึ่งคุณค่าทางสังคม เช่น พื้นที่ป่าสนวัดจันทร์ ที่ชุมชนใช้เป็นพื้นที่ทำพิธีกรรมไว้ผัดน้ำ หรือขุนน้ำ พระธาตุในพื้นที่ชุมชน ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมในทุกปีตามความเชื่อของชุมชน ซึ่งมี พระ ธาตุหลวง(พระธาตุองค์ใหญ่), พระธาตุโโข่, โข่กล่อม(ไม่มีชื่อเรียกภาษาไทย) รวมทั้ง วัดจันทร์ ที่ เป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา ของคนในชุมชน

บ้านเสาแดง มีสถานที่สำคัญอย่าง วัดเสาแดง ที่เป็นสถานที่ทางประวัติศาสตร์ของ หมู่บ้าน พื้นที่ป่าหลังหมู่บ้าน ที่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมของหมู่บ้าน รวมถึง น้ำตกบ้านเก่าที่ยัง คงไว้ซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้

บ้านดงสามหมื่น มีสถานที่สำคัญที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะเห็น ได้จาก พื้นที่ต้องห้ามไม่ให้คนในชุมชนเข้าไปรบกวนหรือบุกรุก ล่วงล้ำหลายที่ด้วยกัน แต่ในที่นี้จะ ศึกษาเฉพาะพื้นที่ต้องห้ามที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่พื้นที่ต้องห้าม ต่อไปนี้ พื้นที่ป่าดงแซ่ ขางม้งถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นพื้นที่ๆได้ทำการอันเชิญเทพมาสถิต เหนือสถานที่ดังกล่าวเพื่อคุ้มครองคนในชุมชนและพื้นที่ทั้งหมดในชุมชน หากไม่แล้วจะเกิดภัยต่อ ตนเองและชุมชน พื้นที่ป่าต้นน้ำหรือ “ป่าเฮ้อเด้” พื้นที่ป่าต้นน้ำชุมชนเป็นพื้นที่ๆชุมชนได้ทำ พิธีกรรมอันเชิญให้เทพต่างๆมาคุ้มครองต้นน้ำและประทานน้ำไหลแก่ชุมชนตลอดปี ฉะนั้นจึงห้าม รบกวนใดๆเป็นอันขาดเช่นเดียวกับพื้นที่ป่าดงแซ่ เป็นต้น

อนึ่ง รายละเอียดผู้วิจัยได้อธิบายไว้ในภาคผนวก ของทั้ง 3 ชุมชน ในส่วนสุดท้าย ของกระบวนการจัดการข้อมูล คือ การศึกษาระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ซึ่งมีผลต่อการสร้าง การมีส่วนร่วมและการพัฒนากลไกในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอนาคต

4.ระบบการบริหารจัดการของคนในชุมชน ในส่วนนี้ผู้วิจัย ได้รวบรวมข้อมูลกับ ชุมชนผ่านระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนทั้งนี้ของโครงสร้างการปกครองทั้งท้องที่และท้องถิ่น พบว่า ทั้ง 3 ชุมชน ยังคงมีการจัดการความสัมพันธ์ในเชิงเครือญาติ และใช้ระบบตัวแทนในการ บริหารจัดการการพัฒนาภายในชุมชน ซึ่งจะมีกลุ่มผู้อาวุโสเป็นกลุ่มที่กำกับและดูแล ผ่านกฎระเบียบ กติกาของชุมชนทั้งด้านการจัดการในการอยู่ร่วมกัน และ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ ผ่าน พิธีกรรมต่างๆ แต่ทั้งนี้กติกาหรือระเบียบบางส่วนก็อิงกับระบบราชการ ฉะนั้นในการพัฒนาแนวทาง

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงมีการพัฒนาภาคีจากที่มีอยู่ และพัฒนาโครงสร้างในบริบทของแต่ละชุมชน

ในส่วนของผลการศึกษาระบบการจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทางผู้วิจัยพอสรุปได้ดังนี้

ในการจัดเก็บข้อมูลและการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่าสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ ก็คือ

หลักการทางนิเวศวิทยา คือ มนุษย์เราเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ ดังนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านต่างๆ เช่น ปัจจัยด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และความรู้ทางวิชาการ อย่างเป็นระบบ รวมทั้งต้องเข้าใจความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยง และการกระทำของเราย่อมมีผลกระทบต่อบริบทของความเป็นชุมชน

หลักการปฏิบัติอย่างยั่งยืน คือ ชุมชนที่มีอยู่ในปริมาณและมีความสามารถในการรองรับที่จำกัด จึงควรมีการศึกษาความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์และการจัดการที่ชาญฉลาด สร้างความสมดุลกับความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยั่งยืน

วิธีการแบบมีส่วนร่วม ต้องเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้รับรู้ ร่วมตัดสินใจ การแลกเปลี่ยนข้อมูล และร่วมกันจัดทำแผนงาน

การเน้นปัญหาของประชาชนในพื้นที่ ให้ความสำคัญกับปัญหาที่แท้จริง จัดทำแผนแบบผสมผสาน มีแนวทางปฏิบัติชัดเจน

การจัดการอย่างเหมาะสม จากข้อมูลที่ต้องการ มีการประสานงาน หรือรวมแนวคิดใหม่ๆ มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ มีความยืดหยุ่นสามารถปรับเปลี่ยนแผนได้ตามสภาพการเปลี่ยนแปลง และมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

มีความเสมอภาค โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยต่างๆ ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ความรู้ทางวิชาการ อย่างเท่าเทียมกัน

มองการณ์ในอนาคต ในการวางแผนต้องมีเป้าหมายระยะยาว มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีข้อตกลงและความเห็นชอบร่วมกันจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในการจัดการข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยยังพบอีกว่า องค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประเด็นใหญ่ หลักการจัดการ โดยทั่วไประบบการจัดการของชุมชนวางอยู่บนหลักการพื้นฐาน 4 ประการ คือ การยอมรับในจารีตประเพณีของชุมชน การคำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันของคนในชุมชน และความเป็นธรรมทาง

สังคม ความยั่งยืนของระบบการผลิตและความสมดุลของระบบนิเวศ และ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหมดของชุมชน ด้านวิธีการจัดการ วิธีการจัดการข้อมูลของชุมชนอาจจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ มีการจำแนกประเภทของข้อมูลประเภทต่างๆ ในบริบทของชุมชน มีการร่างกฎเกณฑ์และแนวทางการจัดการให้สมาชิกชุมชนทราบไม่ว่าจะเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม เพื่อให้ทุกคนได้ใช้ร่วมกัน และมีการกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบ มีการประชุมหารือระหว่างคนในชุมชนเป็นครั้งคราวเพื่อทบทวนกฎระเบียบ และกติกาของชุมชน และมีการจัดตั้งองค์กรของชุมชนขึ้นเพื่อทำหน้าที่ดูแล ควบคุม และควบคุมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้ง รูปแบบการจัดการ การจัดเก็บและการจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอาจมีความแตกต่างกันตามเงื่อนไขทางกายภาพ และสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ของแต่ละพื้นที่

การจัดการอาจแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ (1) การจัดการตามจารีตประเพณี เป็นการนำเอาอุดมการณ์ความเชื่อ และวิถีคิดตามประเพณีมาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (2) การจัดการแบบประยุกต์ ในบางชุมชนที่มีความขัดแย้ง และ (3) การแข่งขันทรัพยากรจากภายนอกสูง ชุมชนอาจนำเอารูปแบบและวิธีการจัดการแบบอื่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับการจัดการตามจารีตประเพณี หรือในบางพื้นที่อาจนำรูปแบบการจัดการแบบเป็นทางการมาประยุกต์ใช้ เช่น มีการประชุมปรึกษาหารือและร่างระเบียบข้อบังคับในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน โดยอาจให้องค์กรที่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้านและสภาตำบลให้การรับรอง หรือในบางพื้นที่อาจมีการประยุกต์ความคิดใหม่ๆ จากคำแนะนำของพระสงฆ์ องค์กรพัฒนาเอกชน และเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น และ การจัดการที่เป็นการต่อรองกับภายนอกในการจัดการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างชุมชนกับรัฐ และนายทุนหรือภาคเอกชน บางครั้งรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวถูกปรับเปลี่ยนเป็นการทำงานร่วมกัน โดยมีชุมชนเป็นตั้งในการบริหารจัดการในลักษณะสหกรณ์

กระบวนการจัดเก็บและจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเหมาะสมผู้วิจัยพบว่า มีขั้นตอนสำคัญ คือ การสืบค้นข้อมูล การทบทวนข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และ การติดตามผล

ส่วนแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยอาศัยกระบวนการจัดการข้อมูลในข้างต้นมากำหนดแนวทางของแต่ละชุมชน ประกอบด้วย **ชุมชนบ้านวัดจันทร์** ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมชุมชน โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการอยู่อาศัยพึ่งธรรมชาติ ผ่านวัฒนธรรมและจารีตของชุมชน **ชุมชนบ้านสาแดง** ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น **ชุมชนบ้านคงสามหมื่น** ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรวัฒนธรรม โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมและเกษตรกรรม

อภิปรายผล

ด้านการจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน อำเภอภักดีชุมพล ผู้วิจัยได้อาศัย กระบวนการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นกระบวนการในการดำเนินการ ซึ่งพบว่า มีขั้นตอนสำคัญมีส่วนกัน 5 ขั้นตอน ประกอบด้วย การสืบค้นข้อมูล การทวนข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำข้อมูลไปใช้ และการติดตามผล ซึ่งมีการกำหนดขอบเขตข้อมูล ดังแผนภาพ

แผนภาพ สรุปผลการจัดการข้อมูลในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภายใต้กระบวนการของการจัดเก็บข้อมูลของชุมชน มีนัยสำคัญต่อการกำหนดขอบเขตเนื้อหาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ทั้ง 3 ชุมชน ที่มุ่งเป้าหมายไปที่ การกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ประกอบด้วย การจัดการ พื้นที่ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือ การจัดการทุนภายในคนหรือทรัพยากรมนุษย์ ระบบ ประโยชน์ร่วม ซึ่งอยู่ในส่วนการจัดการ ด้านทรัพยากรที่เกี่ยวข้องเป็นมิติของการจัดการพื้นที่ทั้งรูปธรรมของแหล่งท่องเที่ยวสำคัญภายในชุมชน และพื้นที่ทางสังคมผ่านแบบแผนทางความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี เพื่อนำมาสู่ ด้านการกำหนดกิจกรรม เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ไปสัมพันธ์กับด้านการจัดการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมของท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งพบว่าทั้ง 3 ชุมชนได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวบนฐานการจัดการข้อมูลดังกล่าว คือ

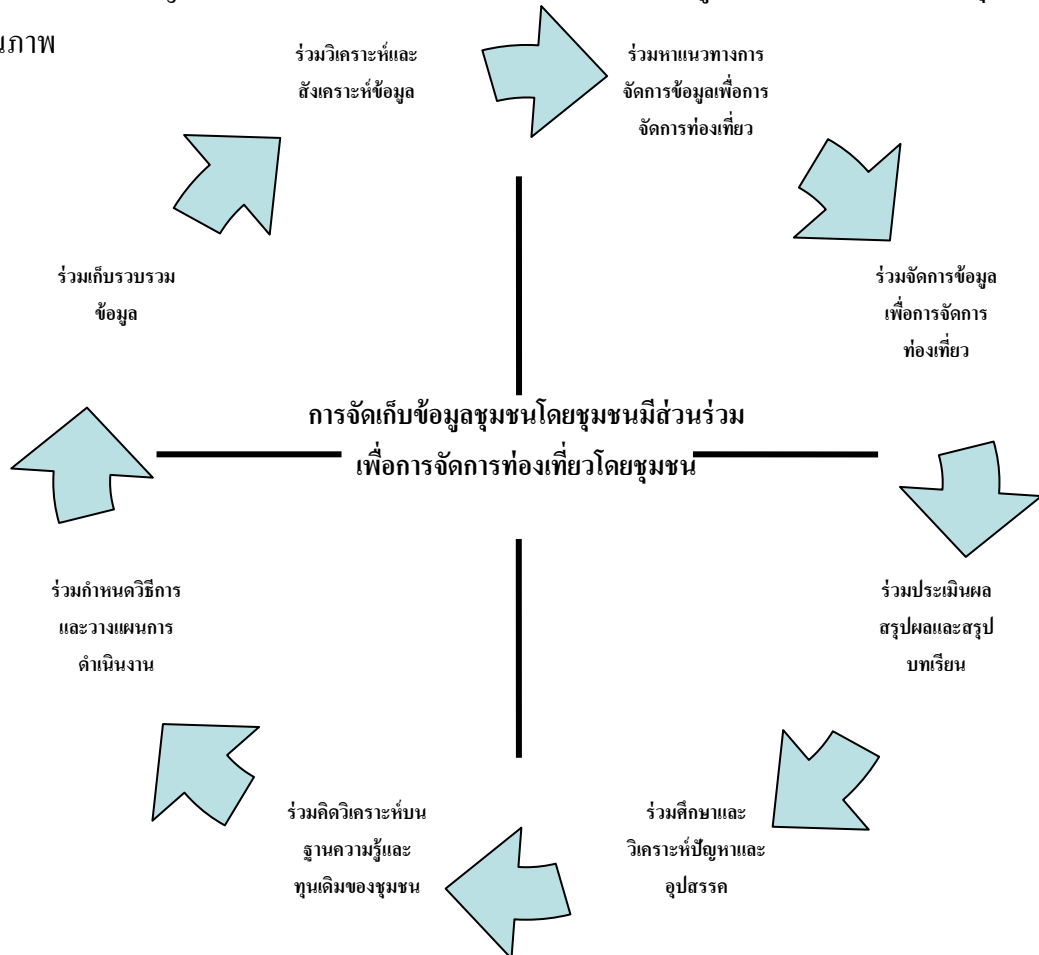
ชุมชนบ้านวัดจันทร์ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศธรรมชาติ โดยมีพื้นที่หรือสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญได้แก่ การทำนาขั้นบันได ที่สะท้อนทั้งรูปธรรมการปฏิบัติและกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว และพื้นที่ทางสังคมในมิติของการจัดการท่องเที่ยวในรอบปี รวมทั้งป่าสน ที่มีการนำเอาพื้นที่ป่าน้ำออกมามีกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศวัฒนธรรม โดยกำหนดเวลาภายใต้เงื่อนไขของชุมชนเป็นการพัฒนาขั้นตอนการท่องเที่ยว

ชุมชนบ้านดงสามหมื่น กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรกรรม ที่อาศัยพื้นที่การทำไร่สตรอเบอรี่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางการเกษตร และพื้นที่ป่าดงเชิง รวมทั้งพิธีกรรมในรอบปีเป็นเงื่อนไขในการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้รวมไปถึงอาหารการกินของชนเผ่า

ชุมชนบ้านเสาแดง กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรมชุมชน โดยอาศัยฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีกรรมของชุมชน ผ่านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ป่าพิธีกรรมของหมู่บ้าน และ ค่านานของเสาแดงที่บ่งบอกประวัติศาสตร์ของชุมชน รวมทั้งการพัฒนาวัฒนธรรมการแต่งกาย เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการออกแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ทั้งนี้ในส่วนของการพัฒนากลไกการท่องเที่ยว ทั้ง 3 ชุมชนอาศัยการวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ได้มีการพัฒนากลไกการท่องเที่ยวในรูปแบบคณะกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ที่ประกอบด้วยผู้ประสานงาน และมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานคณะกรรมการ โดยตำแหน่ง ทั้งได้มีการคัดเลือกตัวแทนกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มหลักในการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อยังผลต่อการสืบทอดวัฒนธรรมของตัวเอง ต่อเนื่องไปถึงการดึงผู้อาวุโสของชุมชนมาเป็นกลุ่มที่ปรึกษาเพื่อขยายแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวให้คนในชุมชน ในการดึงการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

ในส่วนของการจัดการข้อมูลภายใต้ขั้นตอนทั้ง 5 ขั้นตอน ผู้วิจัยพบว่ามีกระบวนการสำคัญที่สอดคล้องกับกระบวนการจัดการข้อมูลในการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังแผนภาพ

แผนภาพ กระบวนการจัดการข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในกระบวนการจัดการข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีกระบวนการสำคัญ คือ การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรค ที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยว เพื่อนำมาร่วมกันกำหนดกระบวนการวิเคราะห์ ที่ยังผลไปสู่การคิดวิเคราะห์บนฐานความรู้และทุนเดิมของชุมชน ในการร่วมกำหนดวิธีการและวางแผนการปฏิบัติการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิเคราะห์สังเคราะห์ และยกระดับไปสู่การร่างแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการจัดการข้อมูล และวางแผนในการประเมินผลและสรุปบทเรียนเพื่อรองรับกระบวนการออกแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งจากกระบวนการดังกล่าวได้ส่งผลให้

1. ชุมชนได้เรียนรู้และเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน
2. ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลและจัดการข้อมูลชุมชน
3. ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสรรหาและพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน
4. ชุมชนเกิดจิตสำนึก เกิดความตระหนัก และเห็นความสำคัญของข้อมูลชุมชนในด้านต่าง ๆ
5. ชุมชนสามารถนำแนวคิดการมีส่วนร่วมไปใช้ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน
6. ชุมชนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ
7. ชุมชนเกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันการศึกษา

จากผลดังกล่าว เมื่อ เทียบกับ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสอดคล้องกันดังที่ พจนา สวนศรี (2546: 178-179) กล่าวไว้ ก็พบว่า การจัดการข้อมูลดังกล่าว ทำให้ชุมชนเข้าใจว่า การท่องเที่ยวจำเป็นต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน” โดยมองว่าการท่องเที่ยวต้องทำงานครอบคลุม 5 ด้านพร้อมกัน ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่เกิดขึ้นคือ **ศักยภาพของคน** ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้ **ศักยภาพของพื้นที่** หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้แล้วชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ ตลอดจนมีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิด พื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย และ **การจัดการ** เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ รวมทั้ง การมีส่วนร่วม การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การถกปัญหา รวมถึงการหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆจากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ

ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่างๆเพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

จากบทเรียนการดำเนินการวิจัยทั้ง 3 ชุมชน เป็น การจัดการข้อมูล ที่ต้องอาศัยกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการปรับตัว เปลี่ยนแปลง ผสมผสาน และมีการจัดการภายใต้พื้นฐานของชุมชนเช่น ทรัพยากร ความรู้ ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถจัดการข้อมูลของชุมชนได้ในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสามารถตอบสนองต่อความเป็นจริงของชุมชน ดังนั้น หัวใจสำคัญของการจัดการข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่เหมาะสมของชุมชนทั้ง 3 ชุมชน จึงเกิดจากการผสมผสานองค์ความรู้ และประสบการณ์

ดังนั้นสิ่งที่สำคัญก่อนการนำไปใช้ คือ การรู้จัก และเข้าใจชุมชนอย่างถ่องแท้ ด้วยการวิเคราะห์ชุมชน หรือการทำความเข้าใจชุมชน ให้ลึกซึ้ง รอบด้าน ในประเด็นต่างๆ ทั้งที่เป็นบริบทของชุมชน และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ ก่อน ไม่ว่าจะเป็นการจัดการด้วยชุมชนเอง หรือจากหน่วยงานร่วมกับชุมชน รวมถึงในด้านผู้กำหนดนโยบาย จะสามารถดำเนินการได้อย่างตรงเป้าหมาย มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ได้ ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในส่วนของปัญหาอุปสรรค ที่ผ่านมา พบว่า การออกแบบการเรียนรู้ในกระบวนการศึกษาข้อมูลแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้อย่างครอบคลุม จำเป็นต้องใช้เวลาก่อนข้างมาก แต่เนื่องจากเวลาที่ทำการศึกษามีจำกัดทำให้ผู้วิจัย ชุมชน ไม่สามารถวิเคราะห์ประเด็นการศึกษาได้ลึก รวมทั้ง การเก็บข้อมูลในช่วงเทศกาลหรือฤดูกาลเพาะปลูกจะทำให้ในเวลาจำกัดเฉพาะช่วงเย็นและเก็บข้อมูลได้น้อยเนื่องจากทั้ง แก่นนำชุมชน ชาวบ้าน อ่อนล้าจากการทำงานจึงทำให้บางพื้นที่เก็บข้อมูลได้ล่าช้า และส่งผลต่อกระบวนการจัดการข้อมูลอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน

1.1 ชุมชนควรมีการจัดระบบฐานข้อมูลของชุมชนเอง ในการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้ชุมชนจำเป็นต้องมีกลไกของชุมชนเองโดยดึงเขาวชนมามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล

1.2 การพัฒนารายการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนต้องคำนึงถึงความเข้าใจของคนในชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมการท่องเที่ยวในแต่ละรายการ เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบทางลบต่อแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่

1.3 การพัฒนากลไกคณะทำงานการท่องเที่ยวของชุมชน จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์เพิ่มเติมในส่วนของผู้ภายในชุมชน เพื่อเสริมศักยภาพด้านการสื่อสารกับผู้มาท่องเที่ยว

1.4 ชุมชนต้องมีการศึกษาและวิเคราะห์นักท่องเที่ยว กลุ่มการท่องเที่ยว เพื่อจำแนกประเภทของผู้มาท่องเที่ยวในการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ ส่วนงานพัฒนาชุมชน ส่วนงานส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น ควรนำฐานข้อมูลของชุมชน ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่มาจากฐานข้อมูลของชุมชนที่ชุมชนได้มีจัดการแล้วให้แก่ชุมชน ทั้งนี้ จำเป็นต้องมีกลไกการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานกับชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

2.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่เป็นรายการการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เป็นต้น รวมถึงบ้านพักและรีสอร์ทของคนภายนอกที่เข้าไปลงทุน ต้องคำนึงถึงฐานข้อมูลของชุมชน และควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งเพื่อให้ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในแต่ละรายการไม่ส่งผลต่อแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ชุมชนมีอยู่

3. ข้อเสนอแนะต่อการทำวิจัยครั้งต่อไป

3.1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาการจัดการข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ฉะนั้นเพื่อเสริมศักยภาพให้ชุมชนจัดการตัวเองได้ โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ จำเป็นต้องมีการให้ชุมชนปรับบทบาทมาเป็นนักวิจัยด้วยตัวเอง โดยใช้การจัดการความรู้เป็นเครื่องมือ และพัฒนารูปแบบการวิจัยในลักษณะของการจัดการวิจัยเชิงพื้นที่ ที่ผู้วิจัยภายนอกทำหน้าที่สนับสนุน และสังเคราะห์กระบวนการทำงานของชุมชน

3.2 ควรมีการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัย ในประเด็นการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวในระดับอำเภอ โดยมีการพัฒนาไกด์นักวิจัยร่วมของชุมชน และ ในประเด็นการวิจัยเพื่อกำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่น และท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3.3 พัฒนางานวิจัยเชิงวัฒนธรรมชุมชนในความเป็นชนเผ่าในพื้นที่ โดยกำหนดประเด็นร่วมกับชุมชนที่สอดคล้องและสอดคล้องกับนโยบายการจัดการท่องเที่ยวภายใต้การรองรับประชาคมอาเซียน และการตั้งหลักของชุมชนบนฐานวัฒนธรรม

บรรณานุกรม

- โกวิท พวงงาม. (2545). การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. ม.ป.ท.
- ขนิษฐา กาญจนรังษิณนท์. (2541). การสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ : กรมพัฒนาชุมชน.
- ดวงพร อ่อนหวาน. (2552). ความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในอำเภอภักดีพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. ศูนย์ความร่วมมือมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เพื่อมูลนิธิโครงการหลวงและกิจกรรมวิชาการ ปี 2552.
- จิต นิลพานิช และกุลธร ธนาพงศธร. (2532). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ชนบท. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3, หน่วยที่ 8). นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- บุญชม ศรีสะอาดและบุญส่งนิลแก้ว, (2535).การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุญส่งหาญพานิช.(2546). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. ปรินญานิพนธ์ ค.ศ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณี ตัวอย่าง. กรุงเทพมหานคร: 598 Print.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นโรดมกิตติเตชานุภาพ.(2551). ระบบการจัดการองค์ความรู้เรื่องโรค. ปัญหาพิเศษวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- พจนา สวนศรี.(2546).เอกสารการสอนชุดวิชา หน่วยที่ 8-15 การจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ.นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พรพรรณ เกตุประกอบและสุพจน์นิตย์สุวรรณ. “ระบบการจัดการองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง”.เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับนานาชาติ The 6TH National Conference on Computing and Information Technology 2010.

- วรพงษ์ ผูกภู. (2556). การท่องเที่ยวโดยชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร(ออนไลน์). สืบค้นจาก : <http://www.cbt-i.org>.
- วันชัย วัฒนศัพท์.(2546). การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาองค์กร บรรยายในการสัมมนานายจ้างและลูกจ้างภาครัฐวิสาหกิจ เรื่อง “ระบบทวิภาคีกับการแก้ปัญหาแรงงานในรัฐวิสาหกิจ . เอกสารประกอบการบรรยาย วันที่ 6-8 มีนาคม 2546 โรงแรมพัทยาศาสน์ เมืองพัทยา ชลบุรี จัดโดย กองรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงาน.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. (2531). การพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิระพล ทองมา และ ประเจต อำนาง.(2547). ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวต่อประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : รายงานผลการวิจัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สุชิน ศีลธรรม และคณะ. (2544).โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ บ้านเกาะปากจั่น ตำบลปากจั่น อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.).
- เสรีพงศ์พิศ .(2549). เศรษฐกิจพอเพียงการพัฒนาที่ยั่งยืนสำนักงานกปร.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลังปัญญา.
- สุภาวัฒน์เพิ่มสุวรรณ. (2551). การวิเคราะห์และออกแบบระบบการจัดการองค์ความรู้และการสืบค้นข้อมูลสำหรับโครงการประเทศไทยเจริญโดยใช้วิธีการจัดกลุ่มผลลัพธ์จากการสืบค้นบนอินเทอร์เน็ต. ปัญหาพิเศษวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- สุวิธาน พัฒนาไพรวัลย์. (2545). การจัดการศึกษาเพื่อฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนปากะญอหมู่บ้านใหม่พัฒนาอ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่.สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- สินธุ์ สโรบล. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่ :โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.

แอนดรู คอร์นิส นันทา สิทธิราช และอาแซ สะยาอะ. เครื่องมือการศึกษาและการเก็บข้อมูล
ชุมชนชายฝั่งอย่างเร่งด่วน คู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่สนาม และบุคคลทั่วไป. สงขลา
: คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2542.

Andersen Arthur and American Productivity and Quality Center. 1996. **The**

KnowledgeManagement Assessment Tool: External Benchmarking Version.

Retrieved August 11, 2011 from <http://sais.aisnet.org/2011/BartczakEtAl.pdf>

Bukowitz, W. and Williams, R. 1999. **The Knowledge Management Field Book.** London:
Prentice Hall.

Dalkir, K. 2005. **Knowledge Management in Theory and Practice.** Burlington, MA:Elsevier
Butterworth-Heinemann.

Raj, Madhu. (1996). **Encyclopaedic Dictionary of Psychology and Education.** Volum 3 (M-Z)
New Delhi : ANMOL Publications PVT.

ภาคผนวก

ภาคผนวก 1

ข้อมูลชุมชน

1. ข้อมูลชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลวัดจันทร์
2. ข้อมูลชุมชนบ้านดงสามหมื่น ตำบลแม่แดด
3. ข้อมูลชุมชนบ้านเสาแดง ตำบลแจ่มหลวง
อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลชุมชน

บ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 3 ตำบลวัดจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
การจัดการข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.บริบททั่วไปของชุมชน

1.1 ประวัติชุมชน

บ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 3 ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เป็นหมู่ที่มีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่มานานนับร้อยปี ราว พ.ศ. 2336 ประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นชนเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งมีวัฒนธรรมความเชื่อเฉพาะของตนเอง

ตำบลบ้านจันทร์เดิมชื่อว่า มูเส่คี (ขุนแม่แจ่ม) มีครอบครัวของนายหน่อลาเข้ามาอยู่ในพื้นที่เป็นครอบครัวแรกซึ่งย้ายถิ่นฐานเดิมมาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อมามีครอบครัวของนายคูลอยและนายชนะแฮเข้ามาอยู่ร่วมสืบทอดด้วย แต่ชาวปาเกอะญอมีความเชื่อหรือถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เรื่องความเป็นผู้นำ ผู้นำต่อผู้นำจะอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านเดียวกันไม่ได้เพราะมีความเชื่อในเรื่องผีผีของผู้นำแต่ละคนนั้นแตกต่างกันออกไปหากการเลี้ยงผีผิดพลาดจะทำให้เกิดผลกระทบต่อหมู่บ้านได้ จึงได้แยกหมู่บ้านของแต่ละคนออกไปโดยมี 1. บ้านโค่ข่อทิ (บ้านวัดจันทร์) 2. บ้านเปลาะโค่ (บ้านเด่น) 3.บ้านชนะแฮ (บ้านหนองเจ็ดหน่วย) มีผู้นำแต่ละบ้านตามลำดับคือ 1. นายคูลอย 2. นายหน่อลา 3. นายชนะแฮ

ผู้นำทั้ง 3 ครอบครัวใหญ่นี้แม้จะไม่อยู่ร่วมกันในหมู่บ้านเดียวกันตามความเชื่อในสมัยก่อนก็ตาม แต่ให้ความสำคัญเรื่องความรักความสามัคคีมาก มีการไปมาหาสู่เกื้อกูลกันมาตลอด ความศรัทธาในศาสนาในขณะนั้นไม่มีมากนักต่างคนต่างนับถือผีของตนอย่างเคร่งครัด เช่น ผีน้ำ ผีทาง ผีห้วย เป็นต้น แต่ในขณะนั้นบริเวณบ้านโค่ข่อทิ (บ้านวัดจันทร์) มีวัดร้างอยู่ที่ผู้นำหมู่บ้านยังไม่ได้ให้ความศรัทธา

ต่อมาราวปี พ.ศ. 2416 มูเส่คีได้มีครอบครัวคนพื้นเมืองครอบครัวหนึ่งเดินทางเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านนี้ด้วย (ไม่ทราบที่มาชัดเจน) ครอบครัวคนพื้นเมืองมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้พบวัดเก่าและเจดีย์ที่อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก จึงได้ร่วมมือกับผู้นำหมู่บ้านและคนที่ยอมรับนับถือจำนวน 6 คน คือ นายหน่อลา นายคูลอย นายชนะแฮ นายและ นายกู และนายคำหมื่น มาประชุมปรึกษารื้อถอนเพื่อจะทำการก่อสร้างวัดขึ้นใหม่ พร้อมทั้งได้สร้างเจดีย์ขึ้น 3 องค์ เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จจึงได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่เป็นบ้านวัดจันทร์ ตามชื่อของผู้สร้างเจดีย์คือ นายจันทร์ตั้งแต่นั้นมาประมาณ 100 ปีที่ผ่านมาได้มีนายคูลอยและนายคำหมื่น ซึ่งเป็นชาวบ้านวัดจันทร์ได้ร่วมกันบูรณะพระเจดีย์อีกครั้งหนึ่งร่วมกับครูบาอุดมะที่กำลังธุดงค์อยู่ใน

ขณะนั้น พอมาถึงระยะเวลาหนึ่งก็มีพระครูบาศรีวิชัยมาธุดงค์ในวัดนี้และได้ร่วมกับชาวบ้านบูรณะอีกครั้ง

วัดบ้านจันทร์เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดในเขตตำบลบ้านจันทร์ แต่ไม่สามารถทราบแน่ชัดว่าตั้งขึ้นเมื่อไร แต่สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นมานานแล้วกว่า 200 ปีที่ผ่านมา สาเหตุที่ชื่อว่า วัดจันทร์ มีแต่ผู้แก่ในหมู่บ้านเล่าว่า บ้านวัดจันทร์เดิมทีไม่มีชื่อเรียกเช่นนี้เพราะว่า มีคนชื่อ “จันทร์” เป็นคนล่านนา ที่ถูกขับไล่ออกจากครอบครัวเพราะทำผิดจารีตประเพณีของตระกูลเดินทางมาเป็นแรมเดือน มาถึงบริเวณวัดจันทร์เห็นว่าบริเวณแห่งนี้มีทำเลที่เหมาะสมแก่การสร้างหมู่บ้านเป็นอย่างมาก เพราะมีสถานที่กว้างขวางมีสายน้ำแม่แจ่มไหลผ่านทางทิศตะวันออก จึงตัดสินใจที่จะปักหลักอาศัยอยู่ตรงนี้ แต่ในที่สุดหลังจากมาอาศัยบริเวณวัดจันทร์ไม่นาน

ต่อมาทางบ้านเมืองล่านนาเกิดอาเพศอย่างร้ายแรงข้าวยากหมากแพง ไม่มีผู้ใดแก้ไขเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยนายจันทร์เท่านั้นที่จะทำให้เหตุการณ์นี้สงบลงได้ ทางมารดาให้ทาสบริวารตามนายจันทร์กลับไปโดยด่วน เมื่อทาสบริวารของมารดามาถึงแล้วเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจนหมดสิ้น แต่ถูกนายจันทร์ปฏิเสธอย่างสิ้นเชิงแต่ในที่สุดทนคำขอร้องไม่ได้ จึงต้องกลับตามคำสั่งของมารดาแต่มีข้อแม้ว่าต้องให้ชาวบ้านปลุกต้นไม้ระหว่างสองข้างทางก่อน เพื่อไม่ให้ตัวเองถูกแดดถูกฝนระหว่างทางนอกจากนั้นจะเดินกลับบนหลังคน ทางมารดาต้องให้ทาสบริวารทำตามที่ถูกขอทุกประการ โดยให้มีการปลุกต้นไม้สองข้างทางและให้คนนอนเรียงกันให้นายจันทร์เดินข้ามจนสิ้นสุดระยะทาง สุดท้ายนายจันทร์ก็เดินทางกลับเมืองล่านนาเพื่อแก้ปัญหาบ้านเมืองด้วยเหตุนี้จึงเรียกบริเวณนี้ว่า “บ้านวัดจันทร์” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

จากนั้นมีชนเผ่าลัวะ ที่มานุกเบิกสร้างหมู่บ้านอย่างไม่เป็นทางการมีการปักหลักอยู่อาศัยในท้องที่ต่างๆพร้อมทั้งแบ่งกันเป็นกลุ่มในการสร้างวัดในที่ต่างๆเป็นจำนวนมากจากนั้นก็จะมีการโยกย้ายที่จึงทำให้วัดและเจดีย์ที่สร้างขึ้นขาดการดูแลรักษา ทำให้ต้องกลายเป็นวัดร้างเหลือแต่เจดีย์ที่ตั้งอยู่ในบริเวณวัดบ้านจันทร์ที่สร้างขึ้นมาโดยชาวลัวะกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ที่มีคนมาบูรณะปฏิสังขรณ์เพื่อเป็นการสักการะบูชาจนถึงปัจจุบัน

แต่ในขณะเดียวกันบ้านจันทร์มีชื่อเป็นภาษาท้องถิ่นชาวปกากะญอว่า โขค่อทอิ ซึ่งคำว่า โข แปลว่าพระเจดีย์ (พระธาตุ) โขค่อทอิ นั้นแปลว่าบ้านดินธาตุโดยอาศัยเจดีย์ที่สร้างในวัดจันทร์เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นเป็นองค์แรกจากนั้นก็สร้างพระเจดีย์ถูกเพิ่มอีก 2 องค์ องค์แรกอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านมีชื่อท้องถิ่นว่า โขกล้อมอ ลูกองค์ที่สองอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีชื่อว่า โขโพโหล่ ทั้งสามองค์นั้นสร้างขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน

ในสมัยก่อนนั้นบริเวณบ้านวัดจันทร์เป็นป่าทึบ ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เต็มไปด้วยแมกไม้นานชนิดโดยเฉพาะรอบๆบริเวณหมู่บ้านเต็มไปด้วยไม้สนเป็นพันธุ์ไม้ แต่บริเวณบ้านจันทร์มี

สถานที่สร้างสถูปเจดีย์เก่า ที่ปรักหักพังตลอดถึงฐานของโบสถ์และวิหารอยู่หลายแห่งที่มีชนเผ่า
ลัวะที่มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ได้มาสร้างทิ้งไว้ในเขตตำบลบ้านจันทร์มีหลาย
แห่ง จากนั้นชนเผ่าลัวะก็อพยพโยกย้ายไปถิ่นฐานอื่น ทำให้บ้านวัดจันทร์เป็นบ้านร้างในที่สุด

ต่อมาเมื่อพระพุทธรูปหนึ่งจาริกมาจากสหภาพพม่ามีนามว่าหลวงพ่อดุตตะมา มา
เห็นว่าบริเวณวัดจันทร์เป็นสถานที่สงบยิ่งนัก จึงปักกลดบำเพ็ญเพียรภาวนา ในขณะที่นั้นมี
ชาวบ้านขุนแจ่มน้อยนามว่านายคูลอยกับชาวบ้านห้วยตองนามว่า นายคำหมื่น ได้มาพบหลวงพ่อดุตตะมา
ที่นั่นปักกลดในบริเวณบ้านวัดจันทร์จึงเกิดความศรัทธาเลื่อมใสยิ่งนัก คิดที่มากำหนดถวาย
ทานกับหลวงพ่อดุตตะมาเป็นประจำ แต่เนื่องจากหมู่บ้านขุนแจ่มน้อยและห้วยตองอยู่ไกลจากบ้าน
วัดจันทร์ประกอบกับการเดินทางมีความยากลำบากการมาทำบุญทุกวันย่อมไม่สะดวก จึงได้ตกลง
กันว่าจะย้ายมาตั้งรกรากอยู่บ้านวัดจันทร์ ตอนแรกนั้นมีเพียง 4 ครอบครัวหลังจากที่ย้ายมาแล้วได้
ประกาศเชิญชวนชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงมาช่วยกันบูรณะสังฆรณ์พระเจดีย์ โดยมีหลวงพ่อดุตตะมา
เป็นประธานหลังจากได้ช่วยกันบูรณะพระเจดีย์ใกล้จะสำเร็จหลวงพ่อดุตตะมาก็ลาชาวบ้าน
เพื่อเดินทางกลับสหภาพพม่าและในระหว่างการเดินทางท่านได้เกิดอาพาธอย่างหนักในที่สุดท่านก็
มรณภาพระหว่างการเดินทาง

ประมาณพุทธศักราช 2473 ครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาได้เดินทางมาทาง
อำเภอป่าสักจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผ่านมาทางบ้านเมืองแปงเข้ามาทางบ้านวัดจันทร์ จึงได้มาพักค้างแรม
ที่บ้านวัดจันทร์เห็นพระธาตุที่สร้างไว้ยังไม่เสร็จ จึงนำชาวบ้านมาบูรณะพระเจดีย์ให้เสร็จสิ้นและ
ได้มีการยกฉัตรโดยพระครูบาเจ้าศรีวิชัย มีการเฉลิมฉลองกัน 7 วันหลังจากเสร็จพิธีการยกฉัตร
ครูบาเจ้าศรีวิชัยก็จาริกไปอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ต่อจากนั้นชาวบ้านกัณนิมัตต์ พระอินทนน
มาอยู่ประจำวัดบ้านจันทร์ ซึ่งในสมัยนั้นมีวัดจันทร์วัดเดียวเท่านั้น ในแต่ละปีจะมีชาวบ้านจาก
ตำบลแม่แดด ตำบลแจ่มหลวง มาร่วมทำบุญเป็นประจำทุกปีเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อการจัดตั้ง
อาศรมพระธรรมจาริกตามหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านมากขึ้น จึงทำให้แต่ละหมู่บ้านมีพระธรรมจาริก
ประจำหมู่บ้าน เกือบทุกหมู่บ้าน หลังจากนั้นจึงมีพระที่มาประจำวัดจันทร์ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

1.2 ลักษณะทางกายภาพ

1.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

บ้านวัดจันทร์ หมู่ที่ 3 ตำบลวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะ
ภูมิประเทศเป็นพื้นที่ป่าสนและป่าเต็งรังขนาดใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์ อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 960
เมตร อุณหภูมิเฉลี่ย 20.3 องศาเซลเซียส

1.2.2 การคมนาคมและการเดินทางเข้าพื้นที่บ้านวัดจันทร์

1) เส้นทางสายแม่แจ่ม-บ้านขุนแม่รวม-บ้านเสาแดง-บ้านวัดจันทร์ ระยะทางประมาณ 96 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง ถนนลูกรัง และถนนดิน สองข้างทางมีสภาพเป็นป่าและภูเขาสลับซับซ้อน เส้นทางคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง ซึ่งสามารถใช้ได้ในบางฤดูเท่านั้น

2) เส้นทางสายแม่แจ่ม-คอยอินทนนท์-อำเภอจอมทอง-กิ่งอำเภอดอยหล่อ-อำเภอสันป่าตอง-อำเภอหางดง-อำเภอสะเมิง-บ้านวัดจันทร์ ระยะทางประมาณ 230 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางและลูกรัง ซึ่งบางช่วงมีสภาพเป็นป่าและภูเขาสลับซับซ้อน เส้นทางคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 5 ชั่วโมง

3) เส้นทางสายแม่แจ่ม-คอยอินทนนท์-บ้านขุนวาง-บ้านบ่อแก้ว-บ้านแม่ยางห้า-บ้านวัดจันทร์ ระยะทางประมาณ 135 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางและลูกรัง ซึ่งมีสภาพเป็นป่าและภูเขาสลับซับซ้อน เส้นทางคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง

4) เส้นทางสายแม่แจ่ม-คอยอินทนนท์-อำเภอจอมทอง-กิ่งอำเภอดอยหล่อ-อำเภอสันป่าตอง-อำเภอหางดง-อำเภอเมืองเชียงใหม่-อำเภอแมริม-อำเภอแม่แตง-อำเภอปาย-จังหวัดแม่ฮ่องสอน-บ้านวัดจันทร์ ระยะทางประมาณ 287 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางและลูกรัง ซึ่งมีสภาพเป็นป่าและภูเขาสลับซับซ้อน เส้นทางคดเคี้ยว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 6 ชั่วโมง

1.2.3 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อเขต	อำเภอปาย	จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ทิศใต้	ติดต่อเขต	อำเภอแม่แจ่ม	จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อเขต	อำเภอสะเมิง	จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อเขต	อำเภอชุมยวม	จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3 ด้านเศรษฐกิจ

ชาวบ้านวัดจันทร์ส่วนใหญ่จะทำการเกษตร คือ การทำนา ทำไร่ แต่การผลิตของชาวบ้านวัดจันทร์นั้นไม่ได้มีจุดประสงค์เพื่อขาย เป็นจุดประสงค์หลัก แต่จะทำเพาะปลูกพืชทั้งไว้บริโภคเองภายในครัวเรือนเป็นหลักส่วนที่เหลือก็จะจำหน่ายกันในหมู่บ้าน นอกจากนั้นก็มีอาชีพอื่นคือการค้าขายรูปแบบการค้าขายภายในหมู่บ้านวัดจันทร์นั้นมีหลายประเภท คือ การเปิดเป็นร้านค้า การตั้งแผงลอย การใส่รถเร่ขาย นอกจากนี้ชาวบ้านวัดจันทร์ยังมีการประกอบอาชีพอื่นๆอีก เช่นรับราชการและรับจ้างทั่วไป สำหรับการรับจ้างของชาวบ้านวัดจันทร์นั้นคือ โครงการหลวงวัดจันทร์ องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้วัดจันทร์ เป็นส่วนใหญ่

1.4 ด้านสังคม

จำนวนประชากรทั้งหมดบ้าน 147 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 666 คน ชาย 399 คน หญิง 267 คนประชากร

2.วัฒนธรรมประเพณี

ชาวปกากะญอบ้านวัดจันทร์มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมสัมพันธ์กับธรรมชาติ มีความเชื่อในเรื่องการนับถือผีตามความเชื่อเดิมที่ถ่ายทอดมาในเรื่องของผีบรรพบุรุษและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งเหนือธรรมชาติ อำนาจเหล่านี้สามารถให้คุณหรือให้โทษได้ซึ่งก็แล้วแต่การกระทำของคนที่น่าเชื่อถือซึ่งสะท้อนจากวัฒนธรรมประเพณีดังต่อไปนี้

การทำนา

อาชีพหลักของชุมชน คือ การทำนา เนื่องจากการเตรียมพื้นที่ในการทำนา ที่ต้องเตรียมพื้นที่เป็นนาขั้นบันได ซึ่งต้องอาศัยแรงงานเตรียมพื้นที่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้ชาวบ้านวัดจันทร์ไม่มีการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำนาเพิ่มเพราะต้องใช้แรงงานและงบประมาณสูงนั่นเอง การทำนาของบ้านวัดจันทร์จึงเป็นการทำนาปลูกข้าวเพื่อยังชีพและให้เพียงพอกับจำนวนสมาชิกในแต่ละครัวเรือน

ขั้นตอนในการทำนามีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้ เริ่มแรกด้วยการตีฝาย หลังจากนั้นจะทำการล้อมเหมือง เพาะกล้าข้าว แปลงคันนา เอน้ำเข้านา ไถนา คราดนา ถอนกล้า ปลูกข้าว ควบคุมระดับน้ำในนา เกี่ยวข้าว ขนข้าวเข้าบ้าน

ประมาณเดือนปลายเดือนเมษายนถึงต้นเดือนพฤษภาคมชาวบ้านที่ทำนาจะช่วยกันซ่อมแซมฝายให้แข็งแรงเพื่อที่จะใช้งานต่อไป ชาวบ้านที่เป็นเจ้าของนาจะมาช่วยกันซ่อมแซมฝายก่อนที่จะมีการซ่อมแซมฝายชาวบ้านจะมีพิธีการเลี้ยงผีน้ำ – ผีฝาย หรือ ลือทิโบ ซึ่งจะทำบริเวณหัวฝาย หลังจากนั้นชาวบ้านจะช่วยกันล้อมเหมือง เพื่อเอน้ำเข้านาแล้วก็ทำการไถนาเพื่อเพาะกล้าข้าว ในช่วงที่รอกกล้าข้าวชาวบ้านจะปรับปรุงคันนา ให้อยู่ในสภาพที่ดี หลังจากเพาะกล้าได้ประมาณ 3 – 4 สัปดาห์ ชาวบ้านจะดำนา โดยใช้ควายไถนาเพื่อพลิกดินขึ้นมาและกลบหญ้าลงในน้ำเพื่อให้เน่า หลังจากนั้นจะปล่อยทิ้งไว้ประมาณ 1 อาทิตย์ แล้วจะคราดนาเพื่อปรับพื้นนาให้เรียบ ระหว่างนั้นกล้าข้าวจะมีอายุ 1 เดือน สามารถที่จะนำมาปลูกได้แล้วชาวบ้านจะถอนกล้าและลงมือปลูกข้าวกัน ก่อนปลูกข้าวจะมีการแหกข้าว 9 ต้น เช่นเดียวกันการทำไร่ข้าว เมื่อปลูกข้าวเรียบร้อยแล้วประมาณข้าวสูง 1 ศอก หรือประมาณ 20 วัน หญ้าจะขึ้นในนาข้าว ชาวบ้านจะเอาหญ้าที่นาข้าว ซึ่งส่วนมากเป็นพืชที่ขึ้นในที่ชื้นแฉะได้ดี ในช่วงเวลาที่ปลูกข้าวชาวบ้านจะปล่อยน้ำเข้านาข้าวเมื่อที่นาของตนเองเริ่มขาดแคลนน้ำ และปล่อยน้ำออกหากน้ำมากกว่าไป ในช่วงที่ข้าวสุก

เหลือชาวบ้านจะค่อยๆ ปล่อน้ำออกจากนาข้าว ช่วงเวลาดังกล่าวข้าวจะมีอายุ 5 เดือนและเมื่อข้าวสุกแก่เต็มที่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ชาวบ้านจะลงมือเกี่ยวข้าว โดยเกี่ยวข้าว 9 กอแรกก่อน แล้วจึงเกี่ยวข้าวกออื่นๆ ต่อไป หลังจากนั้นจะตากข้าวทิ้งไว้ 3 – 4 วัน แล้วจะตีข้าว และขนข้าวเข้าหลองที่บ้าน

เดือนพฤษภาคม ชาวบ้านเริ่มที่จะกลับไปซ่อมแซมฝายของตนเองถ้าเส้นฝายไหนที่มีเจ้าของนาใช้ประโยชน์หลายคนก็จะไปช่วยกันซ่อมแซมฝายร่วมกัน รูปแบบฝายที่มีอยู่ของบ้านวัดจันทร์มีอยู่ 2 ชนิดคือ แบบเดิมจะใช้ไม้ไผ่ปักกันทางเดินของน้ำให้น้ำไหลเข้านาของตนเอง หรืออีกวิธีหนึ่งจะใช้ปูนซีเมนต์แทนไม้ไผ่ นอกจากนี้ยังมีเหมือง (ทีโป) ที่ทำหน้าที่ส่งน้ำจากฝายเข้านา โดยเจ้าของนาจะต้องคอยดูแลให้น้ำไหลเข้านาได้อย่างสะดวกไม่มีใบไม้มากั้นทางเดินของน้ำ

เมื่อเตรียมการเรื่องซ่อมแซมเหมืองฝายเรียบร้อยแล้วก็มาถึงขั้นตอนการปล่อน้ำเข้านาเพื่อเตรียมการหว่านกล้า ก่อนการหว่านจะต้องมีการเตรียมดินก่อนโดยการไถพรวนให้ดินละเอียดเสียก่อนแล้วเอาข้าวเข้าหว่านในนาที่เตรียมไว้ กล้าแบบนี้เรียกว่ากล้าหว่าน (ตือกาฟรี) หรือถ้าบางนาที่ยังไม่มีน้ำเข้านาก็จะใช้วิธีการอีกแบบหนึ่งเรียกว่า (ตือกาทุ) คือการปลูกข้าวไร่โดยไม่ต้องไถเพียงแต่เผาหญ้าเตรียมพื้นที่ขุดหลุมตามต้องการแล้วนำเมล็ดข้าวหยอดฝังกลบก็เสร็จพิธี

เดือนมิถุนายน ในช่วงเดือนนี้หากนาแปลงไหนยังไม่ได้หว่านก็จะทำการหว่านข้าวให้เสร็จถ้าแปลงไหนหว่านไปแล้วก็จะทำการไถดินอีกรอบ ในสมัยก่อนชาวบ้านวัดจันทร์จะใช้ควายเป็นแรงงานหลักในการไถขั้นตอนนี้จะต้องใช้เวลาเป็นเดือนถึงจะแล้วเสร็จแต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านเรียนรู้การใช้รถไถซึ่งประหยัดเวลาในขั้นตอนนี้ลงไปมากนาหนึ่งแปลงของชาวบ้านใช้เวลาประมาณ 1-2 วันก็เสร็จหลังจากนั้นก็พักดินไว้อีกรอบชาวบ้านวัดจันทร์เรียกว่าการแช่ดินไว้ให้น้ำแล้วไถพรวนอีกรอบ(เตอะ) การหว่านกล้าของบ้านวัดจันทร์จะพักกล้าอยู่ประมาณ 1-2 เดือนเพราะน้ำของวัดจันทร์เป็นน้ำเย็นทำให้ข้าวแก่และเหลืองเร็วกว่าพื้นที่ที่เป็นน้ำอุ่น

เดือนกรกฎาคมช่วงเดือนนี้จะมีการเริ่มถอนกล้าและปลูกกล้ากันของแปลงนาที่หว่านกล้าได้ก่อนสำหรับบ้านวัดจันทร์ขั้นตอนนี้ยังมีการช่วยกันแบบเอามือกันอยู่

เดือนสิงหาคม-ตุลาคม ช่วงนี้เจ้าของนาจะคอยดูแลรักษานาของตัวเอง ปลายเดือนตุลาคมบางแปลงนาก็สามารถเก็บเกี่ยวข้าวได้แล้ว

พฤศจิกายนช่วงนี้ชาวบ้านวัดจันทร์ที่มีนาของตนเองจะเข้าเก็บเกี่ยวผลผลิตของตนเอง โดยยังมีการเอามือเอาร่างกัน (กู๋บือ) เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จก็ต้องตากข้าวให้แห้งเพื่อเตรียมเข้าขั้นตอนต่อไปนั่นก็คือ การตีข้าว (เพาะบือ) เมื่อตีข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วก็เข้าสู่ขั้นตอนการนำข้าวขึ้นฉาง

ธันวาคมพิธีกินข้าวใหม่ คือการนำข้าวใหม่ที่เก็บเกี่ยวได้ของแต่ละบ้านมาทำพิธีของตนเอง

พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำนา

1. ก่อนการทำนาจะมีการทำพิธีขอพรบอกกล่าวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ว่าคนบ้านวัดจันทร์ กำลังจะเริ่มการทำนาแล้วขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์อวยพรให้มีผลผลิตที่ดีตลอดปี ที่เรียกว่า(เกีจือ) คือการมัดมือของแต่ละบ้าน ซึ่งในหมู่บ้านจะทำพร้อมกันทั้งหมู่บ้านแต่จะแตกทำในบ้านของตนเอง ในสมัยก่อนระบบความเชื่อที่มี ฮีโงเป็นผู้การทำพิธีนี้บ้านของฮีโงจะเป็นบ้านแรกที่เริ่มทำแล้วบ้านอื่นจะทำตาม แต่ในปัจจุบันบ้านวัดจันทร์ไม่มีการสืบทอด ฮีโง จึงทำให้การทำพิธีใครทำก่อนก็ได้ โดยให้ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นคนทำพิธี โดยใช้ หมูหรือไก่ เหล้า เป็นเครื่องเซ่นในพิธี

2. หลังปลูกข้าวเสร็จก็จะมีพิธีที่เรียกว่า “ชะชะชิ” คือการปิดป่าสิ่งร้ายออกไป เพื่อให้ข้าวออกงามดี ไม่ให้มีสัตว์มารบกวนรวมทั้งไม่ให้คนมาขโมยข้าวของตน ตำนานชะชะชิ เล่าว่า ในสมัยก่อนนั้นมีผู้เฒ่าคนหนึ่งหมู่บ้านเข้าป่าไปทำห้างร้านล่าสัตว์เป็นอาหารระหว่างทำนั้นผู้เฒ่าเกิดหิวจึงกลับบ้านไปเอาข้าวปลาอาหารมาเตรียมการส่งสัตว์ เมื่อกลับมาที่ห้างร้านที่ทำไว้ก็พบกับชายคนหนึ่งนั่งอยู่ผู้เฒ่าไปอย่างไรชายคนนี้ก็ไมยอมไปจากไต้ต้นไม้ต้นนั้น ค็นนั้นผู้เฒ่าก็ไม่ได้สัตว์อะไรกลับไปบ้านเลย เมื่อกลับไปบ้านชายคนนั้นก็ตามไปด้วย ผู้เฒ่าจึงต้องเลี้ยงดูชายคนนั้นเรื่อยมา มีอยู่วันหนึ่งชายที่ตามมาบอกกับผู้เฒ่าว่าถ้าไม่ยากเลี้ยงดูตนให้ไปปล่อยเขาที่นาของผู้เฒ่าเขาจะคอยดูแลข้าวในนาให้อุดมสมบูรณ์ไม่ให้สัตว์มารบกวนไม่ให้คนมาขโมยแต่มีข้อแม้ว่าผู้เฒ่าจะต้อง นำไก่ 1 คู่และเหล้า 1 ขวดไปเลี้ยงทุกปี ตั้งแต่นั้นมาข้าวในนาของผู้เฒ่าก็อุดมสมบูรณ์ตลอดมา พิธีชะชะชิจึงเกิดขึ้นสืบทอดตลอดมา

3. เมื่อมีการนำข้าวขึ้นยุ้งฉางแล้วจะมีการทำพิธีชะชะพอโค เป็นพิธีเพื่อให้ข้าวที่ได้มามีพอกินไปตลอดปี โดยมีพิธีการคือการฆ่าไก่ตัวผู้แล้วเอาเลือดทาบนกระสอบข้าว

การจัดการป่าหรือทรัพยากรธรรมชาติ

1. ป่าสะดือ หรือป่าเดปอ ชาวบ้านจะมีคำกล่าวที่ว่า “อยู่กับไม้ เกิดกับไม้” ความหมายนี้ ชาวบ้านวัดจันทร์ในอดีตเชื่อว่า คนอยู่ไม่ได้หากไม่รักษาต้นไม้หรือรักษาป่า หมู่บ้านชาวปกากะญอวัดจันทร์แต่เดิมเมื่อมีทารกเกิดในหมู่บ้าน สายสะดือของเด็กที่เกิดนั้นจะนำไปเก็บไว้ในกระบอกไม้ไผ่แล้วนำไปแขวนไว้บริเวณต้นไม้ ต้นไม้ที่ใช้เป็นที่เก็บสายสะดือของทารกแรกเกิดนั้นชาวบ้านจะไม่ตัดหรือทำลายต้นไม้ต้นนั้น เพราะมีความเชื่อว่าถ้าทำลายต้นไม้ต้นนั้นแล้วเด็กทารกคนนั้นจะมีภัยพิบัติไปด้วย ดังนั้นเด็กผู้นั้นจะคอยดูแลรักษาต้นไม้ต้นนั้นของเขาเป็น

อย่างดีป่าเดปอ หรือป่าสะตือของบ้านวัดจันทร์ ไม่มีการแบ่งพื้นที่ออกจากหมู่บ้านอย่างชัดเจนแต่จะใช้ต้นไม้ยืนต้นที่มีขนาดเหมาะสมในหมู่บ้าน

ในปัจจุบันนี้ความเชื่อ ภูมิปัญญาเรื่องป่าเดปอหรือป่าสะตือของบ้านวัดจันทร์ได้เลือนหายไปจากบ้านวัดจันทร์จนหมดสิ้นไปแล้ว เนื่องจากการเกิดของทารกแรกเกิดในปัจจุบันนี้ไม่มีสายสะดือกลับมาบ้านเพราะชาวบ้านวัดจันทร์นิยมไปใช้บริการโรงพยาบาลของรัฐมากกว่าการทำคลอดเองในหมู่บ้านเนื่องจากมีความเสี่ยงต่อการตายของเด็กน้อยกว่า ดังนั้นป่าเดปอหรือป่าสะตือจึงไม่สามารถพบเห็นแล้วในหมู่บ้านวัดจันทร์

2. ป่าบริเวณน้ำออกกู หรือป่าอนุรักษ์ อยู่บริเวณทางทิศเหนือของหมู่บ้าน เป็นบริเวณป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำและเป็นบริเวณต้นน้ำของหมู่บ้าน ซึ่งบริเวณนี้ชาวบ้านจะช่วยกันอนุรักษ์ไม่มีการตัดไม้ ชาวบ้านวัดจันทร์จะมีพิธีกรรมคือการเลี้ยงผีขุนน้ำทุกปีหลังฤดูเก็บเกี่ยวผ่านพ้นไป (มีนาคม – เมษายน) ขั้นตอนในการทำพิธีคือ ชาวบ้านจะกำหนดเขตบริเวณที่ต้องการทำพิธีไว้ เป็นพื้นที่เฉพาะ ฮีโซ่ ที่ทำหน้าที่นำพิธีกรรมและผู้เฒ่าที่เป็นที่เคารพในหมู่บ้านไม่กี่คนเท่านั้นที่จะเข้าไปในบริเวณนั้น เครื่องเซ่นที่ใช้ในการทำพิธี ประกอบด้วย ไก่สีดำทั้งตัว ๑ คู่ เหล้า และเครื่องประกอบอย่างอื่นตามความเหมาะสม เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วคนที่เข้าร่วมทำพิธีจะต้องช่วยกันกินเครื่องเซ่นนั้นให้หมดเสียก่อนถึงจะสามารถกลับเข้ามาในหมู่บ้านได้

นอกจากการเลี้ยงผีขุนน้ำที่ชาวบ้านทั้งหมู่บ้านร่วมกันแสดงถึงความขอบคุณที่ชาวบ้านได้มีน้ำใช้ตลอดปีแล้วนั้น ในการผลิตทางการเกษตรคือการทำนาข้าวของบ้านวัดจันทร์ที่มีระบบแก่งเหมืองแก่งฝายที่ช่วยกันดูแลและจัดการน้ำให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างอุดมสมบูรณ์นั้น ชาวบ้านวัดจันทร์ยังมีพิธีกรรมเลี้ยงผีเหมือง ฝายอีกด้วยโดยขั้นตอนนั้นจะทำคล้ายกับการเลี้ยงผีขุนน้ำของหมู่บ้านแต่การเลี้ยงผีเหมืองฝายจะทำกันเฉพาะเจ้าของนาที่ใช้ลำเหมืองหรือฝายร่วมกันเท่านั้น สำหรับคนที่ทำหน้าที่ทำพิธีกรรมนั้นก็คือ คนที่อยู่หัวฝายหรือเหมืองเส้นนั้นซึ่งจะต้องรับหน้าที่เป็นแก่งเหมืองแก่งฝายเส้นนั้นด้วย การทำหน้าที่ของแก่งเหมืองแก่งฝายนี้จะมีการถ่ายทอดไปเรื่อยกล่าวคือ ลูกชายคนโตของแก่งเหมืองแก่งฝายคนเดิมจะต้องมารับหน้าที่แทนพ่อของตนแต่ถ้าแก่งเหมืองแก่งฝายคนนั้นไม่มีลูกชายคนโตระบบแก่งเหมืองแก่งฝายเส้นนั้นก็จะต้องหมดไปแต่เจ้าของนาที่ใช้เหมืองฝายเส้นนั้นจะต้องช่วยกันดูแลรักษากันไป

ปัจจุบันนี้บริเวณน้ำออกกูได้รับความเสียหายมากจากสัตว์เลื้อยของชาวบ้านที่ขึ้นไปหากินในบริเวณนั้น เข้าไปเหยียบย่ำ ชุมชนจึงช่วยกันทำรั้วล้อมเพื่อกันสัตว์เลื้อยเข้าไปทำลายบริเวณต้นน้ำดังกล่าว และนอกจากนี้บริเวณดังกล่าว ทางชลประทานได้สร้างฝายคอนกรีตเพื่อเป็นแหล่งต้นน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคของบ้านวัดจันทร์ (จะกล่าวต่อไปในระบบเหมืองฝาย)

3. ป่าใช้สอยทั่วไป บริเวณหัวไร่ปลายนาของพื้นที่นาข้าว ที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ โดยรูปแบบการเข้าไปใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน คือ การหาฟืน การเก็บอาหารทั้งพืชและสัตว์ แต่สำหรับการตัดไม้ใหญ่เพื่อมาใช้ประโยชน์เช่นการสร้างบ้าน หรือการทำอุปกรณ์เครื่องใช้นั้นชาวบ้านวัดจันทร์มีข้อตกลงกันร่วมกันว่า ถ้าต้นไม้ที่ต้องการตัดอยู่ใกล้บริเวณหัวไร่ปลายนาของใครก็ให้ไปขออนุญาตกับคนนั้นเสียก่อน ถ้าคนที่เป็นเจ้าของไร่ นา ใกล้ๆนั้นอนุญาตก็สามารถตัดไม้ต้นนั้นมาใช้ประโยชน์ได้

พื้นที่ป่าใช้สอย บริเวณใกล้กับหมู่บ้านขึ้นไปจะเป็นป่าที่จัดไว้สำหรับการใช้สอยของหมู่บ้าน ชาวบ้านวัดจันทร์จะใช้ป่าบริเวณนี้ใช้สำหรับการทำสวน ทำไร่ หาของป่าของชาวบ้าน บริเวณที่ใกล้กับหมู่บ้านส่วนหนึ่งที่ชาวบ้านใช้ในการทำสวนทำไร่นั้นจะมีการล้อมรั้วด้วยไม้สนตัดเป็นท่อนปักเรียงไว้ เพื่อให้รู้อาณาเขตและป้องกันสัตว์เลื้อยเข้าไปทำลายต้นไม้ในพื้นที่ดังกล่าว นอกจากนี้ยังมีร่องรอยการตัดไม้ท่าเสาเพื่อเตรียมพื้นที่ในการเพาะปลูกอีกด้วย เมื่อห่างออกจากหมู่บ้านออกไปอีกลักษณะของต้นไม้โดยเฉพาะสนทั้งสองใบและสามใบที่พบบริเวณนี้จะมีขนาดเล็กถึงประมาณกลางไม้ใหญ่มากนัก เนื่องจากสนในพื้นที่ป่าใช้สอยจะถูกชาวบ้านนำไปใช้ประโยชน์ เช่น ทำฟืน เป็นต้น สนในบริเวณนี้จะมีร่องรอยของการทำยางสนอยู่เป็นจำนวนมาก คือบริเวณโคนต้นจะมีการเจาะเป็นวงลงไปบนเนื้อสนและมีร่องรอยการเผา สำหรับการใช้สอยพื้นที่ป่าบริเวณนี้ชาวบ้านวัดจันทร์เท่านั้นที่สามารถเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ รูปแบบการใช้ประโยชน์ป่าพื้นนี้คือการตัดไม้สร้างบ้าน การนำไม้ที่ลัมแล้วไปทำฟืน ตลอดจนนำสัตว์เลื้อยมาเลี้ยงในพื้นที่ดังกล่าว การหาของป่า เช่น สมุนไพร เห็ด รวมถึงการล่าสัตว์ โดยชาวบ้านวัดจันทร์ใช้การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการช่วยอนุรักษ์ป่าใช้สอยไว้ เช่น การมีข้อกำหนดในการตัดไม้ ก็จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้อาวุโสในหมู่บ้านก่อน หรือจะต้องขออนุญาตจากเจ้าของที่ดินบริเวณใกล้เคียงก่อนถึงจะสามารถตัดไม้ต้นที่ต้องการได้ หรือการเอาสนหรือไม้อื่นมาทำฟืนนั้นจะเป็นหน้าที่ของผู้หญิงในหมู่บ้านและจะต้องเป็นไม้ที่ลัมแล้วเท่านั้น

4. พื้นที่ป่าช้า เป็นพื้นที่ป่าที่ชาวบ้านกำหนดไว้สำหรับทำพิธีกรรมของหมู่บ้าน คือ การฝังศพคนตายในหมู่บ้าน ซึ่งพื้นที่นี้ชาวบ้านจะไม่เข้าไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นไม้ สัตว์ หรือ พืช ชาวบ้านถือว่าบริเวณนี้เป็นพื้นที่หวงห้ามนั่นเอง

4. การจัดการข้อมูลเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1 ประเพณีและวัฒนธรรมในรอบปี

รายละเอียด	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
พิธีตานข้าวใหม่												
พิธีสงฆ์น้ำธาตุ												
พิธีผูกข้อมือ												
พิธีเลี้ยงผีฝ่าย												
พิธีผูกข้อมือใหญ่												
พิธีเซะโซ												
พิธีกินข้าวใหม่												
พิธีเลี้ยงผีต้นน้ำ												

พิธีตานข้าวใหม่

พิธีตานข้าวใหม่นั้นเป็นพิธีที่มีมาตั้งแต่โบราณแล้วเวลาในการทำพิธี ขึ้น 15 ค่ำเดือน 1 มกราคมของทุกปีสำหรับวัตถุประสงค์ของการตานข้าวใหม่นั้นก็เพื่อเป็นการทำบุญถวายข้าวเปลือกและข้าวสารที่ได้จากการเก็บเกี่ยวใหม่ๆแก่พระพุทธเจ้าและพระสงฆ์ให้ได้ฉันได้บริโภค รวมทั้งเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยเนื่องจากมีความเชื่อว่าข้าวใหม่เป็นสิ่งของที่มีค่าเมื่อทำบุญด้วยสิ่งของอันมีค่าก็จะได้นิยามมาก ในงานบุญตานข้าวใหม่นั้นชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะนำข้าวเปลือกและข้าวสารพร้อมทั้งดอกไม้ธูปเทียนไปใส่รวมกันแล้วถวายพระสงฆ์จากนั้นก็จะมีการไหว้พระสวดมนต์และขอศีลขอพรจากพระซึ่งเป็นงานบุญที่ชาวบ้านวัดจันทรังค์ยังคงมีการรักษาไว้ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันไว้ได้เป็นอย่างดี

สถานที่ตั้ง

วัดจันทรังค์ ตำบลบ้านจันทรังค์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์และความสำคัญ

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป
2. เป็นบูชาพระพุทธเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
3. เป็นการสร้างความสามัคคีปรองดองในชุมชน

พิธีสงฆ์น้ำธาตุ

พิธีสงฆ์น้ำธาตุเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่ชาวบ้านบ้านวัดจันทรังค์ได้ทำและสืบทอดมายาวนานแล้วแต่เมื่อก่อนการทรงน้ำธาตุจะทำในงานบุญใหญ่ไม่มีการกำหนดวันเดือนปี

ที่ชัดเจน ต่อมาในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน มีนาคม ปี พศ. 2539 ได้มีคณะพระสงฆ์และคณะศัทธาจากวัดศรีโสดามาทำบุญทอดผ้าที่วัดจันทร์ได้ทำพิธีทรงน้ำพระธาตุด้วย หลังจากนั้นพระสงฆ์และชาวบ้านบ้านวัดจันทร์ถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน มีนาคม ของทุกปีเป็นวันทรงน้ำพระธาตุ สำหรับพิธีทรงน้ำพระธาตุเพื่อเป็นการขอขมาลาโทษพระธาตุในรอบปีที่ได้ล่วงเกินทั้งทาง กาย วาจา และใจ โดยพระสงฆ์และชาวบ้านนำน้ำส้มป่อยข้าวตอกดอกไม้ไปรดน้ำพระธาตุ พิธีจะมีการจัดขึ้นเป็นเวลาหนึ่งวันกับอีกหนึ่งคืน ตอนกลางวันมีการเข้าวัดทำบุญไหว้พระรับศีลรับพรจากพระและทรงน้ำพระธาตุ ส่วนตอนกลางคืนก็จะมีการละเล่นต่าง เช่น ซอยเคา การโยนห่วง ฯลฯ เพื่อเงินทำบุญเข้าวัด

สถานที่ตั้ง

วัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์

1. เป็นการสร้างความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชนและระหว่างชุมชน
2. เป็นการสืบทอดพุทธศาสนา
3. เป็นการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม

พิธีการเลี้ยงผีฝ่าย

การเลี้ยงผีฝ่าย จะเริ่มขึ้นก่อนการลงนา ซึ่งจะมีขึ้นประมาณเดือนมิถุนายนของทุกปี พิธีกรรมนี้ผู้กระขอบพิธีกรรมคือคนที่มืี่ที่นาติดกับฝ่ายเป็นผู้ประกอบพิธีโดยมีญาติหรือคนที่มืี่นาใกล้เคียงมาประกอบพิธีร่วมกัน โดยค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีจะมีการออกร่วมกันตามกำลังของแต่ละคน สิ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีมีดังต่อไปนี้

1. เหล้า 1 ขวด ซึ่งได้จากการหมักและต้มของชาวบ้าน
2. ไก่ 1 คู่ (ตัวผู้และตัวเมีย)

ในวันนั้นผู้ประกอบพิธีและผู้มาร่วมพิธีจะประกอบอาหารร่วมกัน เมื่อเสร็จก็จะนำไปถวายแก่เจ้าที่ฝ่าย พร้อมกับอธิฐานขอเจ้าที่ฝ่ายให้ปกปักรักษาเจ้าของนา และน้ำในนาให้อุดมสมบูรณ์ และเพียงพอแก่การเพาะปลูก อย่าได้คิดขัดหรือขัดสนน้ำที่ใช้ในการทำนา ส่วนอาหารที่เหลือจากการประกอบพิธีทุกคนจะร่วมรับประทานอาหารร่วมกันจนหมดในวันนั้น โดยไม่มีการนำกลับบ้าน พร้อมกับแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเรื่องของการทำนา และการใช้น้ำในนาาร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีและเสมอภาคกันในเรื่องการใช้น้ำในนา

ช่วงเวลาการเกิดพิธีกรรม

พิธีการเลี้ยงผีฝ่าย จะเริ่มขึ้นประมาณเดือนมิถุนายนของทุกปีซึ่งจะไม่มีการระบุนวันที่แน่นอน แต่ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมในช่วงที่เจ้าของนาเตรียมตัวก่อนจะลงทำนา

พิธีกรรมประกอบด้วย

1. เหล้า 1 ขวด (ซึ่งได้จากการหมักและต้มของชาวบ้าน)
2. ไก่ 1 คู่ (ตัวผู้และตัวเมียอย่างละ 1 ตัว)
3. ดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อใช้ในการประกอบพิธี

ข้อห้าม

1. เจ้าของที่นาที่อยู่ติดฝ่ายเท่านั้นจะต้องประกอบพิธี
2. เจ้าของที่นาที่ใช้น้ำร่วมฝ่ายเดียวกัน ต้องร่วมออกค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงผีฝ่ายตามกำลังศรัทธา ไม่มีการบังคับ

ความเชื่อ

พิธีการเลี้ยงผีฝ่าย เป็นการขอเจ้าที่ฝ่ายให้ปกป้องรักษาเจ้าของนา และน้ำในนาให้อุดมสมบูรณ์ และเพียงพอแก่การเพาะปลูก อย่าได้ตัดขาดหรือขัดสนน้ำในการทำเกษตร

พิธีการปักเกี๊ยะ (แชะโซ)

ในอดีตมีพระพุทธรูปหนึ่ง มีนามว่า พระอุทุมมะ ซึ่งมาจากประเทศพม่า พอมาถึงวัดจันทร์ก็มาจำพรรษาอยู่ที่วัดจันทร์พอมายู่ได้สักพักหนึ่งก็ได้บูรณะวัด พระธาตุเจดีย์ต่างๆเมื่อมีการบูรณะเกือบจะเสร็จสมบูรณ์แล้วเหลือเพียงยกฉัตรเจดีย์ ท่านก็บอกกับชาวบ้านว่าจะกลับไปยังประเทศพม่าแล้วท่านจะมายกฉัตรเจดีย์อีกแต่ขณะที่ท่านกลับไประหว่างทางก็ได้มรณภาพลง จึงไม่ได้ยกฉัตรเจดีย์ต่อมาท่านครูบาศรีวิชัย ก็ได้มาที่วัดจันทร์แห่งนี้เมื่อเห็นว่าเจดีย์ที่บูรณะแล้วแต่ยังไม่ได้ยกฉัตรเจดีย์จึงทำพิธียกฉัตรและมีการฉลองในการยกฉัตรครั้งนั้นเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน ในขณะที่เวลากลางคืนได้มีการจุดเทียนเพื่อให้เกิดความสว่างและเป็นการบูชาแต่ในตอนนั้นเทียนไขไม่มีเพียงพอท่านครูบาศรีวิชัยบอกกับชาวบ้านทำไมไม่เอาเกี๊ยะมาจุดเป็นเชื้อเพลิงในการบูชา ชาวบ้านเลยพากันตัดเกี๊ยะมาจุด ต่อมาจากการจุดเพียงในวัดก็มาจุดที่หน้าบ้านของตนรวมถึงที่นาด้วยเพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และให้เกิดความสว่างแต่ยังมีเรื่องเล่าจากพระอาจารย์ฉิมวรรณว่าพิธีการจุดเกี๊ยะนั้นเชื่อว่าเป็นการบูชาและรับเสด็จพระเวสสันดรที่เสด็จลงมาจากสวรรค์จะมีการปักเกี๊ยะตั้งแต่วัดไปยังบ้านแต่บ้านของชาวบ้านเพื่อให้เกิดความสว่างจึงมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ช่วงเวลาพบเห็น

ขึ้น 15 ค่ำเดือน วันออกพรรษา (ประมาณเดือนตุลาคม) ของทุกปี

ความเชื่อ/ความสำคัญ

ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงมีความเชื่อว่าพิธีจุดเทียนเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อปกป้องคุ้มครองให้พ้นภัยอันตรายรวมทั้งถ้าจุดที่หน้าต้นกล้วยก็จะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแลคุ้มครองให้ปลอดภัยจากโรคและแมลง ทำให้มีผลผลิตที่ดี

กฎและข้อห้ามของชุมชน

ไม่มี

พิธีตานหลวงพระเจ้า

พิธีตานหลวงพระพุทธรูปเจ้านั้นมีมานานแล้วเป็นงานบุญประจำปีที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงยังคงรักษาไว้ในวันขึ้น 15 ค่ำเดือนตุลาคมของทุกปีชาวบ้านวัดจันทร์ทำบุญพิธีตานหลวงพระพุทธรูปเจ้านั้นชาวบ้านทุกครัวเรือนจะนำพินเท่ากับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนไปถวายพระสงฆ์ที่วัดหลังจากนั้นจะนำมากองไว้ร่วมกันแล้วเผาจากนั้นมีการไหว้พระสวดมนต์รับศีลรับพรจากพระสงฆ์ซึ่งมีความเชื่อว่าการตานหลวงให้พระพุทธรูปเจ้านั้นเป็นการบูชาและสร้างความอบอุ่นให้กับพระพุทธรูปรวมทั้งเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้กับคนในครอบครัวอีกด้วย

สถานที่ตั้ง

วัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมให้สืบทอดต่อไป
2. เป็นบูชาพระพุทธรูปและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
3. เป็นการสร้างความสามัคคีปรองดองในชุมชน

พิธีการเลี้ยงผีฝ่าย

การเลี้ยงผีฝ่าย จะเริ่มขึ้นก่อนการลงนา ซึ่งจะมีขึ้นประมาณเดือนมิถุนายนของทุกปี พิธีกรรมนี้ผู้กระขอบพิธีกรรมคือคนที่มียี่นาติดกับฝ่ายเป็นผู้ประกอบพิธีโดยมีญาติหรือคนที่มีนาใกล้เคียงมาประกอบพิธีร่วมกัน โดยค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีจะมีการออกร่วมกันตามกำลังของแต่ละคน สิ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีมีดังต่อไปนี้

3. เหล้า 1 ขวด ซึ่งได้จากการหมักและต้มของชาวบ้าน
4. ไก่ 1 คู่ (ตัวผู้และตัวเมีย)

ในวันนั้นผู้ประกอบพิธีและผู้มาร่วมพิธีจะประกอบอาหารร่วมกัน เมื่อเสร็จก็จะนำไปถวายแก่เจ้าที่ฝ่าย พร้อมกับอธิษฐานขอเจ้าที่ฝ่ายให้ปกป้องรักษาเจ้าของนา และน้ำในนาให้อุดมสมบูรณ์

และเพียงพอแก่การเพาะปลูก อย่าได้ตัดซัดหรือขุดสนน้ำที่ใช้ในการทำนา ส่วนอาหารที่เหลือจากการประกอบพิธีทุกคนจะร่วมรับประทานอาหารร่วมกันจนหมดในวันนั้นโดยไม่มีการนำกลับบ้าน พร้อมกับแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในเรื่องของการทำนา และใช้น้ำในนาร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความสามัคคีและเสมอภาคกันในเรื่องการใช้น้ำในนา

ช่วงเวลาการเกิดพิธีกรรม

พิธีการเลี้ยงผีฝ่าย จะเริ่มขึ้นประมาณเดือนมิถุนายนของทุกปีซึ่งจะไม่มีภาระงานที่แน่นอน แต่ชาวบ้านจะประกอบพิธีกรรมในช่วงที่เจ้าของนาเตรียมตัวก่อนจะลงทำนา

พิธีกรรมประกอบด้วย

4. เหล้า 1 ขวด (ซึ่งได้จากการหมักและต้มของชาวบ้าน)
5. ไก่ 1 คู่ (ตัวผู้และตัวเมียอย่างละ 1 ตัว)
6. ดอกไม้ ธูปเทียน เพื่อใช้ในการประกอบพิธี

ข้อห้าม

3. เจ้าของที่นาที่อยู่ติดฝ่ายเท่านั้นจะต้องประกอบพิธี
4. เจ้าของที่นาที่ใช้น้ำร่วมฝ่ายเดียวกัน ต้องร่วมออกค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงผีฝ่ายตามกำลังศรัทธา ไม่มีการบังคับ

ความเชื่อ

พิธีการเลี้ยงผีฝ่าย เป็นการขอเจ้าที่ฝ่ายให้ปกป้องรักษาเจ้าของนา และน้ำในนาให้อุดมสมบูรณ์ และเพียงพอแก่การเพาะปลูก อย่าได้ตัดซัดหรือขุดสนน้ำในการทำนาเกษตร

พิธีกินข้าวใหม่

พิธีกินข้าวใหม่เริ่มต้นก่อนดีข้าว ซึ่งจะประกอบพิธีช่วงประมาณเดือนตุลาคมของทุกปี โดยหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้ประกอบพิธี การประกอบพิธีอาจใช้หมูหรือไก่ก็ได้โดยนำมาประกอบอาหารแล้วนำเนื้อที่ปรุงอาหารเสร็จมารับประทานร่วมกับคนในครอบครัวก่อนรับประทานที่บ้าน ต้องนำข้าวสุกใหม่ที่ได้อากในนา 3 ก้อนเล็ก แล้วนำเนื้อสุกที่ได้จากการประกอบอาหารมาวางรวมกับข้าวสุกก้อนละชิ้น แล้วนำปูนที่ได้จากการบั้งให้สุกมาวางรวมกันก่อนข้าวก้อนละตัว แล้วนำไปวางที่เตาที่ใช้ในการประกอบอาหาร 3 จุดทิ้งไว้ 1 วัน หลังจากนั้นทุกคนในครอบครัวก็รับประทานอาหารร่วมกันโดยพร้อมเพรียงกัน พิธีการนี้จะประกอบกันทุกหลังคาเรือน

ความเชื่อในเรื่องของพิธีการกินข้าวใหม่

เพื่อให้ข้าวที่จะได้ในปีนี้ได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย และให้เพียงพอแก่การรับประทานของคนในบ้านอย่าได้ขุดสนจนกว่าฤดูกาลการเพาะปลูกจะมาเยือน

ช่วงเวลาการเกิดพิธีกรรม

พิธีการกินข้าวใหม่ของคนในหมู่บ้าน จะมีขึ้นก็ต่อเมื่อเจ้าของที่นาจะเริ่มดีข้าวซึ่งแต่ละหลังคาเรือนจะทำพิธีกรรมไม่พร้อมกัน ใครพร้อมที่จะดีข้าวก็เริ่มประกอบพิธีกรรมก่อน แต่พิธีกรรมจะมีขึ้นในช่วงของเดือนตุลาคมของทุกปี

พิธีกรรมประกอบด้วย

- หมู หรือ ไก่ ก็ได้จำนวน 1 ตัว เพื่อประกอบพิธีและนำไปประกอบพิธี
- ข้าวต้มสุกที่ได้จากเมล็ดข้าวในนาใหม่ 1 หม้อ
- ปูนาอย่างสุก จำนวน 3 ตัว

ข้อห้าม

- ของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมต้องวางไว้ที่เตาทั้งไว้ให้ครบ 1 วันแล้วค่อยเก็บ
- หัวหน้าครอบครัวเท่านั้นเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม

ความเชื่อ

- พิธีกรรมนี้มีความเชื่อว่า เพื่อให้ข้าวที่ได้ในปีนี้ได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วยและเพียงพอแก่การรับประทานของคนในบ้านจนกว่าฤดูกาลเพาะปลูกจะมาเยือน

พิธีเลี้ยงผีต้นน้ำ

พิธีเลี้ยงผีต้นน้ำ จะเริ่มช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปีก่อนพิธีจะเริ่มต้นคนในหมู่บ้านจะนัดประชุมกันที่วัดเพื่อเลือกผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเป็นผู้นำในการประกอบพิธีในการเลี้ยงผีต้นน้ำ เมื่อที่ประชุมเห็นชอบและได้ผู้นำเลี้ยงผีต้นน้ำแล้ว ชาวบ้านก็จะนำปัจจัยมาบริจาคร่วมกันตามความสามารถเพื่อใช้ในการประกอบพิธี เครื่องประกอบพิธีก็จะประกอบไปด้วย ไก่ผู้ 1 ตัว เหล้า 1 ขวด และมีอาหารเครื่องคั่วอีกจำพวกหนึ่งที่ชาวบ้านนำมาบริจาคเพื่อนำมารับประทานหลังจากเสร็จพิธีร่วมกัน เมื่อผู้นำประกอบพิธีและชาวบ้านไปถึงสถานที่ประกอบพิธีก็จะมีการประกอบอาหาร แล้วนำไปเลี้ยงผีต้นน้ำพร้อมกับเหล้าที่ได้จากการปรุงของชาวบ้าน 1 ขวด โดยผู้ประกอบพิธีจะอธิษฐานขอให้ผีต้นน้ำช่วยดูแลรักษาต้นน้ำและน้ำที่ใช้ในการทำนาให้อุดมสมบูรณ์ และเพียงพอแก่การทำนา ให้ไหลตลอดอย่าได้ขัดสนในช่วงเพาะปลูก เมื่อเสร็จจากการประกอบพิธีชาวบ้านที่ไปร่วมพิธีก็จะรับประทานอาหารร่วมกันเสร็จแล้วทุกคนก็แยกย้ายกันกลับบ้าน

ช่วงเวลาการเกิดพิธี

พิธีเลี้ยงผีต้นน้ำ จะเริ่มขึ้นในช่วงของเดือนพฤศจิกายนของทุกปีโดยไม่ระบุเวลาที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับผู้คนในหมู่บ้านจะประชุมตกลงวันที่จะประกอบพิธีกันเอง

วิหารวัดจันทร(วิหารแวนตา)

วิหารวัดจันทรหรือที่ชาวบ้านบ้านวัดจันทรชอบเรียกว่าวิหารแวนตานี้มีการสร้างในสมัยใดนั้นไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด ต่อมาเมื่อมีบ้านเข้ามาตั้งถิ่นฐานอีกครั้ง(ห้วยบ้านร้าง) เห็นว่าทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีวัดที่ยังมีทั้งวิหารและสถูปเจดีย์แต่อยู่ในสภาพที่ทรุดโทรมแล้วซึ่งบริเวณบ้านวัดจันทรในปัจจุบันนั้นในอดีตเป็นป่าที่บวมทั้งบริเวณวัดด้วยทำให้ชาวบ้านที่นี่ไม่กล้าเข้ามาใช้สอยหรือทำการเกษตร ต่อมาเมื่อพระครูคงคำมาจำพรรษาอยู่ในวัดแห่งนี้รูปหนึ่งมีนามว่าพระอุตตมะซึ่งท่านมาจากประเทศพม่าเมื่อชาวบ้านเห็นมีพระมาจำพรรษาที่พากันมาถวายภัตตาหารและทำบุญไหว้เป็นประจำเมื่อพระอุตตมะเห็นว่าสภาพของวิหารของวัดแห่งนี้มีสภาพที่ทรุดโทรมมากคือฝาผนังของวิหารในตอนนั้นเหลือเพียงข้างเดียวคือทางทิศเหนือเลยชักชวนชาวบ้านมีการบูรณะโดยมีหนานโกะละเป็นชาวบ้านวัดจันทรที่มีความสามารถในการปั้นอิฐและเผาอิฐได้ชักชวนเพื่อนที่จะมาเป็นลูกมือในการทำงานในครั้งนี้คือ น้อยติยา และนายโนะพาแคะเมื่อมีการมีทำอิฐเสร็จก็ลงมือบูรณะวิหารทันที แต่การบูรณะในสมัยนั้นมีความยากลำบากมากเนื่องจากเครื่องมือเครื่องใช้ไม่มีเพียงพอรวมทั้งบุคคลากรที่มีความสามารถนั้นมีน้อยการบูรณะก็ใช้เวลาเป็นปีกว่าจะเสร็จพอเสร็จเหลือเพียงการยกช่อวิหารก็เกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้นคือยอดของพระธาตุที่ตั้งอยู่บริเวณหลังวิหารได้หักพังลงมา พระอุตตมะและชาวบ้านเลยบูรณะพระธาตุต่อหลังจากที่บูรณะพระธาตุเสร็จ(แต่ยังไม่ได้ยกฉัตร) ก็กลับมายกช่อวิหารเสร็จพระอุตตมะบอกกับชาวบ้านว่าจะกลับประเทศพม่าแล้วจะมายกฉัตรพระธาตุ แต่พอท่านกลับระหว่างทางท่านก็มรณภาพลงและได้มีครูบาศรีวิชัยมายกฉัตรให้แล้วมีการฉลองเป็นเวลา 7 วัน 7 คืน หลังจากการบูรณะในครั้งนี้เสร็จก็มีพระสงฆ์และชาวบ้านบูรณะเพิ่มเติมอีกหลายครั้งจนถึงปัจจุบัน

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

1. เป็นศาสนสถานสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงและพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ
2. เป็นแหล่งประติมากรรมที่สวยงามและมีค่า
3. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนที่สนใจและคนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

กฎและข้อห้ามของชุมชน

1. ห้ามสวมรองเท้าเข้าไปในวิหาร
2. ห้ามเปล่งวาจาที่ไม่สุภาพเมื่ออยู่ในวิหาร
3. ต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย

พระธาตุหลวง(พระธาตุองค์ใหญ่)

พระธาตุองค์ใหญ่ตั้งอยู่ด้านหลังของวิหารวัดจันทร์หรือวิหารแว่นตาซึ่งเป็นพระธาตุองค์ใหญ่ที่สุดในบรรดาพระธาตุทั้งสามองค์ สำหรับพระธาตุองค์ใหญ่นั้นมีการสร้างขึ้นในสมัยใดนั้นไม่มีใครทราบแน่ชัดแต่คาดว่าจะมีการสร้างในเวลาใกล้เคียงกับวิหารแว่นตาและเชื่อกันว่าเป็นพระธาตุที่มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าในพระธาตุและเป็น พระธาตุที่มีความใหญ่สูงกว่าพระธาตุองค์อื่นในบรรดาพระธาตุทั้งสามองค์มีการบูรณะครั้งใหญ่หนึ่งครั้งเนื่องจากยอด

พระธาตุหัก ในปี พ.ศ. 2475 ให้ยังคงสภาพเดิม หลังจากนั้นมาก็มีการบูรณปฏิสังขรณ์บ้างเล็กน้อย เช่นการทาสีใหม่ คือในอดีตพระธาตุทั้งสามองค์จะเป็นสีขาวล้วนแต่ปัจจุบันถูกทาสีใหม่เป็นสีทอง และทุกปีก็จะมีพิธีทรงน้ำพระธาตุทั้งสามองค์ด้วยเช่นกัน

ประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

1. เป็นศาสนสถานสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงและพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ
2. เป็นแหล่งประติมากรรมที่สวยงามและมีค่า
3. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนที่สนใจและคนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

พระธาตุโโข่งโหล่

เป็นพระธาตุที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดจันทร์ ห่างจากวัดจันทร์ประมาณ 1 กิโลเมตรตั้งอยู่บนเนินเขาเมื่ออยู่ที่วัดจันทร์สามารถมองเห็นองค์พระธาตุได้ มีประวัติการเล่าต่อกันต่อๆว่าเป็นพระธาตุที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ถวายพระสุพรรณกัลยาพระพี่นางของพระองค์ท่านคาดว่าพระธาตุจอมแจ้งคือน่าจะมีการสร้างในเวลาเดียวกันกับการสร้างวิหารและพระธาตุองค์อื่นในวัดจันทร์ มีประวัติการเล่าต่อกันสมเด็จพระนเรศวรมหาราชสร้างขึ้นเพื่อถวายแด่พระพี่นางของ

พระองค์ท่านจึงสร้างขึ้นบนเนินเขาที่สูงกว่าพระธาตุองค์อื่นๆสำหรับพระธาตุองค์นี้มีการบูรณะใหม่สองครั้งแล้วครั้งที่หนึ่งเมื่อประมาณ 80 ปีที่แล้วเนื่องจากมีโจรขโมยชุดเอาพระและของมีค่าที่อยู่ในพระธาตุชาวบ้านและพระเลยช่วยกันบูรณะใหม่ ส่วนครั้งที่สองก็ถูกโจรชุดเอาพระอีกชาวบ้านและพระก็บูรณะให้คงรูปทรงเดิมจนปัจจุบัน และทุกปีเมื่อการทำบุญก็จะมีพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนไปสักการะด้วย เช่น การทำบุญปีใหม่สงกรานต์ หรือทำบุญออกพรรษาที่มีพิธีการปักเกี๊ยะจะมีชาวบ้านและพระสงฆ์ไปปักเกี๊ยะที่บริเวณพระธาตุจอมแจ้งด้วย

ประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

1. เป็นศาสนสถานสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงและพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ
2. เป็นแหล่งประติมากรรมที่สวยงามและมีค่า
3. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนที่สนใจและคนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

กฎและข้อห้ามของชุมชน

1. ห้ามกระทำการใดๆที่เป็นการลบหลู่ต่อพระธาตุ

ใกล้ล้อมอ

โขงล้อมอซึ่งเป็นพระธาตุอีกองค์หนึ่งที่ไม่มีการทราบแน่ชัดว่ามีการสร้างในสมัยใด แต่คาดว่าน่าจะมีการสร้างในเวลาใกล้เคียงกับพระธาตุองค์อื่นๆในวัดจันทร์ ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของวัดจันทร์ห่างจากวัดจันทร์ประมาณ 800 เมตร(อยู่ติดริ้วด้านเหนือ อบต.บ้านจันทร์)แต่มีประวัติที่มีการเล่าต่อกันว่าเป็นพระธาตุสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระธาตุของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสร้างต่ำกว่าพระธาตุจอมแจ้งพระธาตุของพระสุพรรณกัลยาพระพี่นางมีการบูรณะใหม่หนึ่งครั้งเนื่องจากมีสภาพเสื่อมโทรม แต่การสร้างก็ยังคงรูปทรงเดิม ความสูงของพระธาตุประมาณ 6 เมตร ปัจจุบันมีการสร้างสำนักสงฆ์และมีพระสงฆ์ประจำพรรษาอยู่

ประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

1. เป็นศาสนสถานสำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านวัดจันทร์และบ้านใกล้เคียงและพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพสักการะเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ
2. เป็นแหล่งประติมากรรมที่สวยงามและมีค่า
3. เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับคนที่สนใจและคนรุ่นหลังได้เป็นอย่างดี

ป่าต้นน้ำบ้านจันทร์

การมาตั้งหลักปักฐานครั้งแรกของบ้านวัดจันทร์นั้นตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านวัดจันทร์ในปัจจุบันซึ่งจะอยู่ติดกับสบลำห้วยสายหนึ่งต่อมาได้มีการขยายโยกย้ายออกมาทางทิศตะวันออกคือบ้านวัดจันทร์ปัจจุบันชาวบ้านบ้านวัดจันทร์จึงเรียกลำห้วยสายนี้ว่าห้วยบ้านร้างเดิมที่ห้วยบ้านร้างนั้นเป็นลำห้วยที่เต็มไปด้วยป่าทึบมีสัตว์มากชาวบ้านไม่ค่อยกล้าไปโดยเฉพาะบริเวณขุนห้วยบ้านร้างนั้นจะมีน้ำผุดขึ้นชาวบ้านบ้านวัดจันทร์เชื่อว่าผีและเจ้าที่แรงจะนั่นการที่จะไปหาของป่าหรือไปทำไร่ไถนาที่ไม่มี ต่อมาในปี พ.ศ. 2524 หรือ 31 ปีที่แล้วได้มีโครงการชลประทานมาสร้างฝายขึ้นขนาดกลางขึ้นมาบริเวณขุนห้วยบ้านร้าง(ใกล้กับบริเวณน้ำผุด)เพื่อเก็บน้ำใช้เป็นน้ำอุปโภคของบ้านวัดจันทร์หลังจากนั้นประมาณสิบกว่าปีชาวบ้านบ้านวัดจันทร์เห็นว่าขุนห้วยแห่งนี้เหมาะที่จะเป็นป่าต้นน้ำและป่าอนุรักษ์หลังจากนั้นปีประมาณ 4-5 ปีได้มีพระธุดงค์ไปตั้งสำนักสงฆ์ที่บริเวณฝายแห่งนี้คณะกรรมการหมู่บ้านบ้านวัดจันทร์กับพระสงฆ์ได้ร่วมกันบวชป่าต้นน้ำ รวมทั้งได้นำพันธุ์ปลาที่อยู่ตามธรรมชาติมาปล่อยเพิ่ม ปัจจุบันมีพันธุ์ปลาหลากหลายชนิดที่ฝายแห่งนี้ที่มีการอนุรักษ์อย่างจริงจัง ลำห้วยบ้านร้างมีความยาวของประมาณ 4 กิโลเมตร

ระยะเวลาที่พบเห็น

สามารถพบเห็นได้ตลอดปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้านวัดจันทร์ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 4 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 15 นาที โดยรถยนต์

ประโยชน์และความสำคัญ

1. เป็นแหล่งขยายพันธุ์พืชพรรณและสัตว์ป่านานาชนิด
2. เป็นแหล่งต้นน้ำอุปโภคบริโภคที่สำคัญของบ้านวัดจันทร์และอื่นๆ
3. เป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติและธรรมชาติ
4. เป็นสถานปฏิบัติธรรม

ป่าสน

ประวัติและความเป็นมา

ป่าสนเป็นป่าที่ถือว่ามีมากที่สุดในพื้นที่อำเภอกลายกัว่าได้เนื่องจากไม้สนในสมัยก่อนชาวปกากะญอไม่นิยมใช้สอยสักเท่าไรแต่การทำไร่หรือสวนถ้าพื้นที่นั้นๆเป็นป่าสนจะไม่มีใครไปทำไร่ทำสวนเนื่องชาวปกากะญอเชื่อว่าพื้นที่ที่เป็นป่าสนจะปลูกพืชผักไม่ขึ้นเพราะว่าดินไม่ดีสามารถสังเกตเห็นได้ว่าถ้าพื้นที่ใดเป็นป่าสนต้นไม้หรือหญ้าประเภทอื่นก็จะไม่ค่อยมีหรือมีก็จะไม่ค่อยสมบูรณ์แต่ที่ให้มีเพียงใช้เป็นเชื้อเพลิงเพราะสมัยก่อนไม่มีกระแสไฟฟ้าหรือน้ำมันเชื้อเพลิงอื่นนอกจากไม้สนเพราะไม้สนจะมียางที่เป็นเชื้อเพลิงอย่างดีและที่สามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงได้ต้องเป็นไม้สนที่แห้งตายเท่านั้นจึงทำให้ป่าสนเป็นป่าที่ถูกทำลายน้อยที่สุดในประเภทของป่าต่างๆเมื่อเฉลี่ยแล้ว แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นว่าป่าที่ถูกทำลายมากเป็นป่าสนเนื่องจากคนหันมานิยมสร้างบ้านด้วยไม้สนมากขึ้น

ความสำคัญและความเชื่อ

ความเชื่อเกี่ยวกับป่าสนอันที่จริงแล้วป่าสนนั้นลึกๆแล้วมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตกับชาวปกากะญอบ้านจันทร์เป็นอย่างมากทั้งในด้านของพิธีกรรมต่างๆเช่น พิธีจุดเทียนที่มีการสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน หรือแม้แต่การดำรงชีวิตโดยเฉพาะเมื่อสมัยก่อนนั้นไม่มีไฟฟ้าผู้คนที่นี่อาศัยไม้สนหรือไม้เกียะเป็นเชื้อเพลิงเพื่อความอบอุ่นและความสว่างตั้งแต่มีการมาตั้งหลักปักฐานที่พื้นที่แห่งป่าสนนี้

การใช้ประโยชน์

1. ใช้เป็นเชื้อเพลิง
2. สร้างบ้าน
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยว
4. ประกอบพิธีกรรม

การอนุรักษ์

การอนุรักษ์ยังไม่จริงจัง เพราะไม่มีความเชื่อ และไม่เห็นคุณค่าประโยชน์ของป่าสน

4.3 พืชอาหาร / ภูมิปัญญาด้านอาหาร

รายละเอียด	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ลูกฮ้อด												
เจียค												
ส้มปี้												
ผักกาด												
มะไฟป่า												
ผักกูด												
หน่อหวาน												
เห็ดหอมป่า												
เห็ดเหือง												
เห็ดถอบ												
พลับ												
สาเล่												
ฟักทอง												
ถั่วดิน												
ข้าวโพด												
ก่อ												

อาหารในฤดูฝน

1. ตำพอพ้อ

ตำพอพ้อนั้นเป็นอาหารหลักของชาวชาวปกาเกอะญอที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณกาลแล้วเนื่องจากในอดีตนั้นการทำไร่ทำนามักได้ผลผลิตน้อยเพราะศัตรูพืชโดยเฉพาะสัตว์ป่าเป็นศัตรูพืชหลักที่ทำให้ผลผลิตได้น้อย เลยมีการขาดแคลนในเรื่องของข้าวจึงทำให้มีการทำอาหารที่มีลักษณะคล้ายๆข้าวต้มและละมีการเติมเนื้อหรือผักต่างๆลงไปซึ่งสามารถทานแทนข้าวและกับข้าวได้เป็นอย่างดี สำหรับตำพอพ้อถือว่าเป็นแกงอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญวิถีชีวิตต่อชาวชาวปกา

เกะแวนเป็นอย่างมากเพราะพิธีกรรมต่างๆเช่น พิธีแต่งงาน พิธีผูกข้อมือ ฯลฯ จะมีการทำแกงตำพอพ้อ และตำพอพ้อนั้นสามารถพบเห็นได้มากในช่วงฤดูฝนเนื่องจากมีพืชผักนานาชนิดที่สามารถนำมาทำเป็นแกงตำพอพ้อได้ และผักที่สามารถนำมาทำเป็นแกงตำพอพ้อได้ เช่น ยอดและผลอ่อนของผักทอง หน่อไม้ ผักกาดแห้ง เป็นต้น หรือบางทีไม่มีการใส่ผัก ที่มีชื่อเรียกว่าตำพอพ้อกวาง (ในช่วงที่ไม่มีผักเช่นฤดูร้อน)

ขั้นตอนการทำแกงตำพอพ้อ

1. ต้มน้ำให้เดือด
2. นำผักที่สุกช้าใส่ก่อน เช่น ผลผักทองอ่อน
3. ตามด้วยผักที่สุกเร็วตามลงไปเช่นยอดผักหรือผักกาดเป็นต้น
4. ใส่ข้าวสารหรือข้าวที่หุงสุกแล้วก็ได้
5. ใส่เครื่องปรุง เมื่อเครื่องปรุงสุกก็ยกหม้อลงจากเตา
6. ประโยชน์และความสำคัญ

แกงตำพอพ้อนั้นเป็นแกงที่มีประโยชน์ต่อร่างกายเป็นอย่างมากเนื่องจากการใส่ผักได้หลักหลายชนิดและเป็นการกินผักตามฤดูกาลที่มีในพื้นที่ที่ปลอดภัยสามารถทานแทนข้าวได้ และเป็นอาหารที่เป็นเอกลักษณ์และใช้ในการประกอบพิธีต่างๆด้วยของชาวปกากะญอด้วย

2. ตำพอทิ

ตำพอทิเป็นอาหารอีกประเภทหนึ่งที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว แกงตำพอทินั้นเป็นการแกงผักต่างๆที่มีในพื้นที่และตามฤดูกาลโดยเฉพาะฤดูฝน แกงตำพอทิมีลักษณะและรสชาติคล้ายแกงแคะและผักที่สามารถนำมาทำเป็นแกงตำพอทิได้ก็มีหลายอย่าง เช่น ผักกาด ยอดผัก ผักป่าหรือเห็ดต่างๆซึ่งเข้ากับวิถีชีวิตของชาวปกากะญอด้วยคือเรียบง่ายไม่ต้องไปหาอะไรมาเอาวัตถุดิบที่มีในพื้นที่มาประกอบอาหารและใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีนาหรือสะเดาะเคราะห์ที่นา

ประโยชน์และความสำคัญ

แกงตำพอทินั้นจะเน้นในเรื่องผักเป็นส่วนประกอบในการปรุงและเป็นพืชผักที่ปลูกเองหรือขึ้นเองตามธรรมชาติตามฤดูกาลซึ่งเป็นผักที่ปลอดภัยจะทำให้มีประโยชน์ต่อร่างกายเพราะสารอาหารที่มีในผักก็จะมีหลากหลายเช่นกัน รวมทั้งเป็นความเรียบง่ายตามแบบฉบับของคนชาวปกากะญอด้วย

เครื่องปรุง

1. พริกสด
2. เกลือ

3. กระเทียม
4. ถั่วเน่า
5. ใบห่อวอหรือใบแมงลัก (ถ้ามีเนื้อก็ใส่ด้วย)

ขั้นตอนการปรุง

1. ตั้งหม้อให้น้ำเดือด
2. ใส่ผักที่เตรียมไว้ลงไป
3. ใส่เครื่องปรุงที่ตำไว้
4. เมื่อผักและเครื่องปรุงสุกใส่ใบแมงลักหรือห่อวอ
5. ยกหม้อออกจากเตาไฟ แล้วทานได้

อาหารฤดูหนาว

1. แกงเผือกและหัวมัน

เดิมทีชาวชาวปกาเกอะญอมีอาชีพทำไร่ข้าวมากกว่าทำนา เพราะไร่ข้าวนั้นสามารถปลูกพืชผักแซมลงในไร่ข้าวได้เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวพืชบางอย่างที่ปลูกในไร่ข้าวก็นำมาปลูกในไร่ข้าวเช่นกัน โดยเฉพาะมันต่างๆจะนั้นมีการนำหัวมันต่างๆมาประกอบอาหารด้วยและที่ขาดไม่ได้เลยคือพริกจินข้าวใหม่ จะต้องมีการนำหัวมันมาประกอบอาหารเป็นส่วนประกอบหลัก ซึ่งส่วนใหญ่การแกงเผือกหรือหัวมันนั้นมักนิยมนำเนื้อแห้งลงไปด้วย ช่วงฤดูหนาวจะมีการประกอบอาหารจากมันต่างๆมากกว่าฤดูกาลอื่นๆ

เครื่องปรุง

1. พริกแห้ง
2. เกลือ
3. ถั่วเน่า
4. กระเทียม
5. ใบห่อวอ

ขั้นตอนการปรุง

1. นำหัวมันที่เตรียมไว้ใส่หม้อแล้วเติมน้ำให้มิด
2. ใส่เนื้อแห้ง (ถ้ามี)
3. เมื่อน้ำเดือดได้ที่ใส่เครื่องปรุงที่เตรียมไว้ลงไป
4. พอหัวมันและเครื่องปรุงสุกใส่ใบห่อวอลงไป
5. ยกหม้อออกจากเตา แล้วทานได้

อาหารในฤดูร้อน

1. ตำโต้ว

เมื่อถึงหน้าร้อนจะเป็นช่วงที่ว่างจากฤดูเก็บเกี่ยวฉะนั้นชาวบ้านมักจะหาปูหาปลา มาประกอบอาหารโดยเฉพาะว่าตำโต้ว ซึ่งตำโต้ว มีลักษณะคล้ายน้ำพริกเพราะมีรสชาติเผ็ดและมี ผักกินกับด้วย ตำโต้วก็มีหลายเช่นกันเช่นโต้วเคะ(น้ำพริกเขียว) โต้วหญ่าโพ (น้ำพริกปลา) ส่วน ผักที่มักชอบจิ้มตำโต้ว เช่น บวบัก ผักชีฝรั่ง ผักลาวตอง เป็นต้น

เครื่องปรุง

1. พริกแห้ง
2. เกลือ
3. กระเทียม
4. ถั่วเน่า
5. ใบสาระแหน่

ขั้นตอนการปรุง

1. ต้มหม้อใส่น้ำใส่ปลาหรือเขียว
2. พอน้ำเดือดใส่เครื่องปรุง
3. เมื่อเครื่องปรุงสุกตักปลาหรือเขียวออกจากหม้อเพื่อต้มให้ละเอียดแล้วเทใส่ หม้อเดิม
4. ใส่ใบสาระแหน่ลงไป แล้วยกหม้อออกจากเตา

5.แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านวัดจันทร์

ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิง นิเวศวัฒนธรรมชุมชน โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในการอยู่อาศัยพึ่งธรรมชาติ ผ่าน วัฒนธรรมและจารีตของชุมชน มีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนาพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยว

1.1 พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าสนวัดจันทร์ บ้านวัดจันทร์ ตั้งอยู่บนพื้นที่ป่าสนเขา ประกอบด้วยป่าสนสองใบและป่าสนสาม ซึ่งมีพื้นที่ป่าสนที่มีความอุดม สมบูรณ์ สวยงาม และพื้นที่มากที่สุดในอำเภอภักดีวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ การพัฒนา โปรแกรมการท่องเที่ยวพื้นที่ป่าสนวัดจันทร์เป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ผู้มาเยือนเรียนรู้วิถีชีวิต ความ เชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ของชนเผ่าปกากะญอที่มีความสัมพันธ์กับป่าสนผืนใหญ่นี้ เช่น

กิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวปกากะญอที่มีความสัมพันธ์กับป่าสนโดยผ่านประเพณีตานเกี๊ยะ (แะโซ) กิจกรรมการเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวปกากะญอผ่านป่าสน เป็นต้น

1.2 พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชน อำเภอ กัลยาณิวัฒนาเป็นพื้นที่ป่าชุ่มน้ำ เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำหลายสายที่ไหลหล่อเลี้ยงคนบนพื้นราบ ดังนั้นพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าต้นน้ำของชุมชน จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยให้คนพื้นราบหรือผู้มาเยือนเข้าใจในวิถีชีวิตของคนต้นน้ำ ผ่านทางการเข้าร่วมกิจกรรมวิถีชีวิตในพิธีกรรมการเลี้ยงผีต้นน้ำ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่ให้คนพื้นราบหรือผู้มาเยือนได้มีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ผืนป่าอันเป็นแหล่งต้นน้ำโดยผ่านกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมบวชป่า การเข้าร่วมกิจกรรมการทำแนวกันไฟ เป็นต้น

1.3 พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวพระธาตุ และ วัดจันทร์ บ้านวัดจันทร์ มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน ดังนั้นโปรแกรมการท่องเที่ยวพระธาตุ และ วัดจันทร์ เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวแนวศึกษาเรียนรู้เรื่องราวประวัติความเป็นมาของชุมชน ผ่านโบราณสถานที่ยังคงเหลือร่องรอยให้สืบเสาะถาม อีกทั้งยังมีวัดเก่าที่รกร้างรอคอยคนมาศึกษาเรียนรู้อีกหลายแห่งในพื้นที่บ้านวัดจันทร์

1.4 พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวตามปฏิทินในรอบปี จากปฏิทินรอบปีของบ้านวัดจันทร์ แสดงให้เห็นว่า วัฒนธรรมประเพณีในรอบปีของบ้านวัดจันทร์มีความน่าสนใจสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนที่ต้องการมาศึกษาเรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวปกากะญอบ้านวัดจันทร์ตามปฏิทินวงปีของชุมชน ดังนั้นจึงควรมีการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวตามปฏิทินในรอบปี เช่น กิจกรรมการทำนาขึ้นบันไดของชาวปกากะญอบ้านวัดจันทร์ เป็นต้น

2. การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือการพัฒนาคน โดยการใช้งานวิจัยชาวบ้านเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เนื่องจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าเชื่อถือ “คน” ในชุมชน เข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ โดยมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเอง จนสามารถใช้กระบวนการนี้ ในการแก้ไขปัญหาชุมชนในเรื่องอื่นๆ ต่อไป ซึ่งชุมชนบ้านวัดจันทร์ได้เน้นวิถี

ชีวิตของชุมชนในการอยู่อาศัยพึ่งธรรมชาติ ผ่านวัฒนธรรมและจารีตของชุมชน เป็นประเด็นในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะได้ดำเนินการในโครงการวิจัยปี 2557 ต่อไป

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชน เช่น ปักผ้าเคียว(ผู้หญิง), ข้าวพันธุ์พื้นเมือง,ผ้าทอ ,อาหารตามฤดูกาล (น้ำพริก) เป็นต้น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชนเป็นรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Active of CBT) ตามมติการอยู่อาศัยที่พึ่งธรรมชาติ ผ่านวัฒนธรรมและจารีตของชุมชนบ้านวัดจันทร์ คือ กิจกรรมการเข้าร่วมพิธีเลี้ยงผีต้นน้ำ กิจกรรมการเข้าร่วมพิธีการเลี้ยงผีฝ่าย กิจกรรมการเข้าร่วมเรียนรู้วิถีชีวิตการปลูกนาขั้นบันได เป็นต้น

ตัวอย่างรายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านวัดจันทร์

กิจกรรมกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในวิถีชีวิต วัฒนธรรม กับธรรมชาติ : พิธีเลี้ยงผีต้นน้ำ

วันแรก

- 7.00 น. ออกเดินทางจากเชียงใหม่มุ่งสู่บ้านวัดจันทร์
- 11.00 น. ถึงบ้านวัดจันทร์ รับประทานน้ำชา ตัวแทนชุมชนกล่าวต้อนรับ แนะนำตัว และทำความรู้จักกัน
- 12.00 น. รับประทานอาหารร่วมกัน
- 13.30 น. เข้าที่พักเพื่อเก็บสัมภาระและพักผ่อนริยาบท
- 15.00 น. เดินเที่ยวชมวิถีชีวิตในหมู่บ้าน การทอผ้า การจักสาน และชมทิวทัศน์รอบชุมชน
- 17.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 18.00 น. จิบน้ำชาพูดคุยกันในเรื่องราวของวิถีชนเผ่าที่อยู่กับธรรมชาติ
- 21.00 น. เข้านอน

วันที่ 2

- 7.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 8.30 น. เข้าร่วมพิธีเลี้ยงผีต้นน้ำ คู่วิถีชีวิตและความเชื่อของชาวปกากะญอที่มีวิถีชีวิต ความเชื่อ จารีต ที่พึ่งพิงธรรมชาติและเคารพธรรมชาติ
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. เดินศึกษาป่าต้นน้ำบ้านวัดจันทร์ ชมความอุดมสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำ น้ำออกสู่แหล่งต้นกำเนิดน้ำปิงที่หล่อเลี้ยงคนไทยทั่วประเทศ
- 16.00 น. กลับลงมาบ้านพักเพื่อพักผ่อน
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 20.00 น. นั่งรอบกองไฟเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนต่างวัฒนธรรมกับเรื่องราว ความเชื่อ วิถีชีวิต ที่อาศัยพึ่งพิงกับธรรมชาติ

วันที่ 3

- 6.00 น. ร่วมทำบุญตักบาตรที่วัดบ้านจันทร์ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมากว่า 200 ปี ขึ้นไปกราบนมัสการไข่มุกโหล่นเนินสูงเพื่อชมทิวทัศน์ยามเช้าของบ้านวัดจันทร์
- 8.00 น. รับประทานอาหารเช้า พร้อมเก็บสัมภาระเตรียมตัวเดินทางกลับ
- 9.00 น. ซื้อของที่ระลึกและอำลาชาวปกากะญอบ้านวัดจันทร์
- 10.00 น. ออกเดินทางจากบ้านวัดจันทร์สู่เชียงใหม่โดยสวัสดิภาพ

ข้อมูลชุมชน

บ้านดงสามหมื่น หมู่ที่ 6 ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

การจัดการข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.บริบททั่วไปของชุมชน

1.1 ประวัติชุมชน

ที่ตั้งและถิ่นฐานเดิมของชาวบ้านคือประเทศจีนอพยพเข้ามาประเทศลาว,ประเทศพม่า(ท่าขี้เหล็ก)และเข้ามาประเทศไทยในเวลาต่อมาที่หมู่บ้านแม่ละอุบ ปัจจุบันหมู่บ้านแม่ละอุบเป็นเขตรับผิดชอบของ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ชาวบ้านอาศัยอยู่ในหมู่บ้านได้เป็นเวลาประมาณ 40-45 ปี ต่างก็อพยพจากหมู่บ้านแม่ละอุบมาอยู่ที่หมู่บ้านแม่ละอุบเป็นเวลา 2 ปี ในปี พ.ศ. 2439 ชาวบ้านได้อพยพมาอยู่ที่หมู่บ้านดงสามหมื่น นับเวลามาจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 95 ปี ชื่อ “บ้านดงสามหมื่น” มาจากการเรียกขานว่า”ยังสาบเหม่ง”ซึ่งเป็นภาษาม้งโดย ยัง แปลว่า ป่า สาบ แปลว่า สาย และเหม่ง แปลว่า เขต,แจ้ง,ยอด

ผู้ที่เริ่มบุกเบิกก่อตั้งหมู่บ้านคือ นายเต่ง แซ่โซ้ง เป็นผู้นำหมู่บ้านในขณะนั้น ช่วงหลังเริ่มมีญาติพี่น้องย้ายจากบ้านแม่ละอุบมาอาศัยอยู่ด้วยในปี พ.ศ. 2450 เริ่มมีผู้คนอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น และได้มีนโยบายที่จะก่อตั้งโรงเรียนสหมิตรวิทยากันในหมู่บ้าน ขณะนั้นในพื้นที่มีสถานการณ์ไม่สงบในพื้นที่การจะจัดตั้งโรงเรียนชาวบ้านกลัวว่าจะมีการสร้างทหารให้กับคอมมิวนิสต์ เลยปฏิเสธที่จะก่อตั้งโรงเรียนในหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2500 ได้เกิดโรคระบาดครั้งใหญ่จนผู้คนล้มป่วยและเสียชีวิตเป็นจำนวนมากจนทำให้ผู้คนหวาดกลัวเนื่องจากพื้นที่เดิมนั้นไม่มีถนนหนทาง การรักษาพยาบาลและที่ทำมาหากินไม่อำนวยความสะดวกเลยทำให้ชาวบ้านตัดสินใจไปอาศัยอยู่ที่อื่น อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้ที่อพยพก็มีนายเต่ง แซ่โซ้ง ได้อพยพไปอยู่ที่บ้านแม่สา อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จากการอพยพของชาวบ้านทำให้เหลือผู้คนที่ยังอยู่ในหมู่บ้านเพียง 3ครัวเรือน คือ นายโพล่ แซ่โซ้ง นายโด้ง แซ่โซ้ง นายพ่า แซ่โซ้ง ซึ่งเป็นญาติพี่น้องของ นายเต่ง แซ่โซ้ง แต่หลังจากนั้นไม่นานก็มีชาวบ้านชาวบ้านอพยพมาจากแม่ฮ่องสอน และที่อื่นรวมถึงครอบครัวของ นายแก้ว แซ่โซ้ง มาจากบ้านแม่สาใหม่มาอาศัยอยู่ด้วย

ในปี พ.ศ. 2515-2554 หมู่บ้านได้กลายเป็นชุมชนใหญ่และเป็นเขตพื้นที่รับผิดชอบของ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ บ้านดงสามหมื่น ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลแม่แดด อำเภอกัลยาณิวัฒนา ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และ

นับถือผี ประชากรทั้งหมดมีจำนวน 455 คน แยกเป็นชาย 238 คน หญิง 217 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 77 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร เช่น ปลูกสอ เบอร์รี่ พลับ และพืชตามฤดูกาล เป็นต้น

1.2 ลักษณะทางกายภาพ

1.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

บ้านดงสามหมื่น ตั้งอยู่พิกัด E438763, N2103824 ระหว่างแผนที่ 4647II ตั้งอยู่ในชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1,2 เขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่แจ่ม ลุ่มน้ำห้วยแม่แดดหลวง

สภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาทอดยาวต่อเนื่องล้อมรอบหมู่บ้าน ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,403 กิโลเมตร สภาพการตั้งบ้านเรือนเป็นบริเวณที่ราบเชิงเขาและที่ราบชันเขา สภาพเป็นป่าดิบเขา ป่าเต็งรัง ป่าสนเขา และป่าผสมผลัดใบบางส่วน พื้นที่ของหมู่บ้านครอบคลุมลุ่มน้ำห้วยแม่แดดหลวง และเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำหลายสาย เช่น ห้วยแม่แดดน้อย ห้วยแม่ขาน และห้วยแจ่มน้อย เป็นต้น

1.2.2 การคมนาคมและการเดินทางเข้าพื้นที่บ้านเสาดง

1) จากจังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอสะเมิง – บ้านวัดจันทร์ – บ้านดงสามหมื่น รวมระยะทาง 140 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 3 ชั่วโมง 30 นาที

2) จากจังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอแมริม – ทางแยกแม่มาลัยอำเภอแม่แตง – เขต อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน – บ้านวัดจันทร์ – บ้านดงสามหมื่น รวมระยะทาง 170 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง

3) จากจังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอจอมทอง – ขอดคอยอินทนนท์ – อำเภอแม่แจ่ม – ตำบลแม่जार - บ้านแม่ชา – บ้านขุนแม่รวม – บ้านเสาดง – บ้านวัดจันทร์ บ้านดงสามหมื่น รวมระยะทาง 236 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 6 ชั่วโมง 30 นาที

1.2.3 ขอบเขตพื้นที่ และอาณาเขตการติดต่อ

บ้านดงสามหมื่นอยู่ห่างจากตัวอำเภอภักดีวัฒนาประมาณ 25 กิโลเมตร โดยใช้เส้นทางอำเภอภักดีวัฒนา-อำเภอสะเมิง สภาพถนนเป็นดินลูกรังอัดแน่น มักจะชำรุดเสียหายในช่วงฤดูฝน ระยะเวลาในการเดินทางจากอำเภอถึงหมู่บ้านประมาณ 45 นาที

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ป่าธรรมชาติ และบ้านแจ่มน้อย ตำบลบ้านจันทร์
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ป่าธรรมชาติ และบ้านแม่แดดน้อย ตำบลแม่แดด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ป่าธรรมชาติ บ้านห้วยปูและบ้านแจ่มน้อย

ตำบลบ้านจันทร์
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ป่าธรรมชาติ บ้านแม่อีลื้อ ตำบลโปงสา อำเภอปาย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน และตำบลยั้งเมิน อำเภอสะเมิง
จังหวัดเชียงใหม่

2. วัฒนธรรมประเพณี

บ้านดงสามหมื่น ตั้งอยู่หมู่ที่ 6 ตำบลแม่แดด อำเภอภักดีพัฒนา ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง นับถือศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ และนับถือผี ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อ ดังนี้

พิธีกรรมการเซ่นเจ้าที่ หรือ “การดงเซ่ง”

ชาวม้งบ้านดงสามหมื่นพิธีกรรมการเซ่นเจ้าที่ หรือ “การดงเซ่ง” เป็นการเซ่นเทพเจ้าแห่งพื้นดินที่ได้ช่วยคุ้มครองผืนแผ่นดินและป่าเขา ลำเนาไพรให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ตลอดปีตลอดจนเป็นการขอบคุณเทพเจ้าที่ได้ช่วยคุ้มครองพิทักษ์รักษาคนในชุมชนให้อยู่อย่างร่มเย็น เป็นสุขตลอดปีหลังจากการทำพิธีแล้วชาวม้งจะไม่เข้าไปกระทำการอันใดๆ ที่เป็นการรบกวนพื้นที่ดังกล่าวอีก ไม่ว่าจะเป็นการตัดไม้ ล่าสัตว์หรือส่งเสียงดัง เพราะเชื่อว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หากเข้าไปรบกวนจะถูกเทพเจ้าที่สิงห์สถิตในสถานที่ดังกล่าวบันดาลให้เจ็บป่วย จนอาจถึงขั้นเสียชีวิตได้

ในขั้นแรกจะทำการเลือกต้นไม้ที่จะทำการดงเซ่งก่อน ซึ่งจะต้องเป็นต้นไม้ที่ใหญ่กว่าต้นไม้อื่นในละแวกใกล้เคียงทั้งหมด และสวยงาม มีการแผ่กิ่งก้านออกไปทุกทิศทางรอบด้าน ไม่มีกิ่งแห้งหรือรอยตำหนิ ลำต้นต้องตั้งตรง และขึ้นในทำเลที่เหมาะสม โดยมากจะเป็นบริเวณเหนือหมู่บ้านที่เป็นเขตป่าต้นน้ำ

จากนั้นผู้นำทางจิตวิญญาณสูงสุดในหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ นายแก้ว แซ่โง้งจะประกอบพิธีโดยการอันเชิญเทพเจ้าทั้ง 4 องค์ มาสิงห์สถิต ณ ต้นไม้นั้น ซึ่งได้แก่เทพเจ้าต่อไปนี้

1. เทพเจ้าถือติ หรือ เทพเจ้าที่แห่งโลกหล้า ควบคุมดูแลผืนดิน ป่าเขา และพันธุ์พืช
2. เทพเจ้าชะแซงคิอ หรือ เทพเจ้าที่ควบคุมดูแลสัตว์ต่างๆ
3. เทพเจ้าฝือแซง/เหยา แซง หรือ เทพเจ้าที่ควบคุมดูแลสัตว์ร้ายหรือสัตว์กินเนื้อ
4. เทพเจ้าจือเซ่งโล่งเมด หรือเทพเจ้าที่ควบคุมดูแลได้พิภพ (ใต้ดิน)

ทั้งนี้เพื่อทำการดูแลคุ้มครองอาณาเขตบริเวณทั้งหมดในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นภูเขา ป่าไม้ และตัวหมู่บ้าน

พิธีกรรมการคงเซ่งนี้จะกระทำเป็นประจำทุกๆปี โดยจะกระทำในช่วงที่มีการเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ม้ง กล่าวคือเมื่อมีการละเล่นและเฉลิมฉลองปีใหม่ได้ประมาณ 4-5 วันแล้ว แต่ละครัวเรือนในชุมชนจะไปร่วมนำเครื่องเซ่นไปให้ผู้ผู้นำทำการประกอบพิธี

พิธีกรรมการบนและเซ่นเทพเจ้าแห่งไฟหรือ “การผีเหียงและเป่าเหียงชั่วต่อ”

เป็นการบนบานให้เทพเจ้ามาทำการคุ้มครองไม่ให้เกิดไฟป่าและคุ้มครองคนในชุมชนให้ไม่ได้รับภัยอันตรายใดๆจากการเกิดไฟป่า ไม่ว่าจะเป็นช่วงอยู่เวรยามเฝ้าระวังไฟป่า การทำแนวกันไฟ และการดับไฟป่าเป็นต้น จากนั้นเมื่อใกล้สิ้นปีจะมีการเซ่นเทพเจ้าต่างๆที่ได้ทำการคุ้มครองไม่ให้เกิดไฟป่าและช่วยคุ้มครองไม่ให้คนในชุมชนได้รับภัยอันตรายใดๆจากไฟป่า

ผู้ประกอบพิธีจะทำการฆ่าวัวตัวผู้ทำการบนบานและเซ่นเทพเจ้า โดยใช้รูป กระดาษเงิน กระดาษทอง และกระดาษสารประกอบพิธีร่วม โดยจะประกอบพิธีในบริเวณพื้นที่ป่าที่เสี่ยงต่อการเกิดไฟป่าได้ง่าย เช่น เขตพื้นที่ป่าแห่งในฤดูแล้ง

จะกระทำกันเป็นประจำทุกปี โดยจะทำการบนในช่วงฤดูหนาวแล้ง ประมาณเดือนกุมภาพันธ์และจะประกอบพิธีบนในช่วงฤดูฝนประมาณเดือนพฤษภาคม

พิธีกรรมการเซ่นเทพเจ้าแห่งการเกษตรหรือผีเหียงดำ

เป็นการบนบานให้เทพเจ้าแห่งการเกษตรมาทำการคุ้มครองพืชผักให้ปราศจากโรคเพลี้ยหรือโรคใดๆก็ตามที่เกิดจากแมลงต่างๆ และทำการเซ่นไหว้เมื่อสิ้นปี

ผู้ประกอบพิธีจะทำการฆ่าไก่หรือหมูก็ได้เพื่อทำการบนบานและเซ่นเทพเจ้า โดยใช้รูป กระดาษเงินหรือกระดาษทองประกอบพิธีร่วม จะทำการประกอบพิธีตามไร่หรือสวนที่ทำการเพาะปลูก

ใน 1 ปีอาจมีการประกอบพิธีมากกว่า 1 ครั้งทั้งนี้แล้วแต่ว่าครัวเรือนนั้นๆมีการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวกี่ครั้ง โดยจะทำพิธีการบนก่อนทำการเพาะปลูกและทำการเซ่นหลังจากมีการเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ความเชื่อ

ชาวม้งมีความเชื่อหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ อันได้แก่ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าหรือภูตผี ความเชื่อในเรื่องพื้นที่ต้องห้ามและข้อห้ามต่างๆที่เกี่ยวข้องกับป่า ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าหรือผีเจ้าที่

เทพเจ้าที่ชาวม้งให้ความเคารพและยำเกรงที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีหลายองค์ด้วยกัน ซึ่งมีฤทธิ์อำนาจและหน้าที่แตกต่างกันไป อันได้แก่เทพเจ้าต่อไปนี้

เทพเจ้าแห่งโลกหล้า หรือเทพเจ้าถือติ ทำหน้าที่ในการดูแลรักษาผืนแผ่นดินโลก และผืนป่า

เทพเจ้าปกป้องความชั่ว หรือเทพเจ้าตัวถือว่าง เป็นเทพที่คอยปกป้องไม่ให้สิ่งชั่วร้ายใดๆ มากำรุกรายคนในชุมชนและผลผลิตทางการเกษตรต่างๆ ได้

เทพเจ้าไต้ดิน หรือเทพเจ้าแม่งด้า เป็นเทพเจ้าที่ครอบครองและคุ้มครองอยู่ใต้ดิน ซึ่งชาวม้งจะทำการขอขมาหรือขอคำปรึกษาเมื่อต้องการก่อสร้างบ้าน หรือทำพื้นที่ทางการเกษตร เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับฮวงจุ้ย

เขตพื้นที่ต้องห้าม

ชาวม้งมีพื้นที่ต้องห้ามไม่ให้คนในชุมชนเข้าไปรบกวนหรือบุกรุก ล้วงล่าหลายที่ด้วยกัน แต่ในที่นี้จะศึกษาเฉพาะพื้นที่ต้องห้ามที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้แก่ พื้นที่ต้องห้ามต่อไปนี้

พื้นที่ป่าดงแซ้ง ชาวม้งถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์เพราะเป็นพื้นที่ๆ ได้ทำการอันเชิญเทพมาสิงสถิตเหนือสถานที่ดังกล่าวเพื่อคุ้มครองคนในชุมชนและพื้นที่ทั้งหมดในชุมชน หากไม่แล้วจะเกิดภัยต่อตนเองและชุมชน

พื้นที่ป่าต้นน้ำหรือ “ป่าเฮ้อเต้” พื้นที่ป่าต้นน้ำชุมชนเป็นพื้นที่ๆ ชุมชนได้ทำพิธีกรรมอันเชิญให้เทพต่างๆ มาคุ้มครองต้นน้ำและประทานน้ำไหลแก่ชุมชนตลอดปี ฉะนั้นจึงห้ามรบกวนใดๆ เป็นอันขาดเช่นเดียวกับพื้นที่ป่าดงแซ้ง

พื้นที่ป่าช้า หรือ “ต้อจาง” เป็นพื้นที่สุสานซึ่งทำการฝังศพของบรรพชนไว้ ซึ่งชาวม้งจะให้ความเคารพต่อบรรพชนสูงมาก ฉะนั้นจึงห้ามกระทำการใดๆ อันเป็นการรบกวนในสถานที่บริเวณนี้ หากไม่แล้วเชื่อกันว่าหากใครทำอะไรล่วงเกินสถานที่นี้ก็จะได้รับเคราะห์กรรมและภัยพิบัติแก่ลูกหลานได้

พื้นที่ป่าดอยสามม่อน หรือ “จั้งชะงู” พื้นที่ป่าดอยสามม่อนหมายถึง พื้นที่ป่าที่ปกคลุมอยู่บนเนินเขาสามลูก ที่มีขนาดและความสูงใกล้เคียงกัน พื้นที่บริเวณนี้ชาวม้งเชื่อกันว่า มีเจ้าป่า เจ้าที่แรงมากสิงสถิตอาศัยอยู่ จึงห้ามกระทำการเกษตรหรืออยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณนี้

พื้นที่ป่าบริเวณก๊วดอย หรือ “เดอะ” หมายถึงพื้นที่บริเวณที่อยู่กึ่งกลางระหว่างเขาสองลูกที่มาบรรจบกันพอดี ชาวม้งเชื่อกันว่าบริเวณนี้คือทางผ่านของผีป่า และผีร้ายต่างๆ จึงห้ามทำการเกษตรและอยู่อาศัยในบริเวณนี้

พื้นที่ป่าบริเวณห้วยส่งผี หรือ “หางชาติา” กล่าวคือเป็นห้วยหรือสถานที่ชาวม้งใช้ฝังศพเด็กที่คลอดออกมาแล้วเสียชีวิตซึ่งเชื่อว่าเกิดจากฤทธิ์ของผีร้าย จึงเป็นสถานที่ต้องห้ามเพราะเป็นสถานที่ส่งผีร้ายกลับคืนสู่ปรโลก จึงห้ามเข้าใกล้และผ่านบริเวณนี้

พื้นที่ป่าบริเวณน้ำออกกู หรือ “ขอเค้ เตอ” คือ บริเวณที่เป็นรูแล้วน้ำไหลออกมา ชาวม้งเชื่อกันว่ามีเจ้าที่สถิตอยู่ซึ่งเป็นเจ้าที่ๆแรงมาก จึงห้ามใช้ไม้แห่หรือเล่นน้ำที่ออกมาจากรูดังกล่าว เพราะจะทำให้เจ้าที่ไม่พอใจแล้วบันดาลให้เกิดโรคร้าย ไข้เจ็บได้

พื้นที่ป่าที่มีเถาวัลย์ขึ้นแล้วพันไปทางซ้าย ชาวม้งเชื่อกันว่าป่าใดๆก็ตามหากมีเถาวัลย์ขึ้นแล้วพันต้นไม้โดยพันไปทางซ้าย นั้นหมายถึงมีผีป่าที่แรงมากอาศัยอยู่ จึงห้ามอยู่อาศัยและทำการเกษตรในพื้นที่ดังกล่าว เพราะจำทำให้เกิดโรคร้าย ไข้เจ็บได้ง่าย

พื้นที่หนอง และตลอดปี หรือ “หางอ้า” คือเป็นพื้นที่ลำห้วยที่ไม่มีหนองน้ำแต่มีสภาพดินที่แฉะตลอดปี ที่บริเวณแถบนี้ชาวม้งเชื่อกันว่าเป็นที่อยู่อาศัยของผีร้ายและสิ่งชั่วร้ายต่างๆ จึงห้ามอยู่อาศัยและทำการเกษตรใดๆ

พื้นที่บริเวณหนองน้ำ หรือ “ปางช่าง” ชาวม้งเชื่อกันว่าหนองน้ำหรือที่บริเวณนี้คือที่อยู่อาศัยของพญานาค ซึ่งถือว่าเป็นเทพแห่งสายน้ำหรือ “เทพเล่าทำตัวว่าง” จึงห้ามรบกวนและสร้างบ้านเรือนหรือทำการเกษตรในบริเวณดังกล่าว เพราะเทพแห่งสายน้ำจะไม่พอใจแล้วบันดาลให้เกิดโรคร้าย ไข้เจ็บได้

พื้นที่บริเวณน้ำลอด หรือ “ขอเค้เส้า” คือบริเวณที่เป็นรูหรือโพรงหินแล้วธารน้ำหรือแม่น้ำไหลผ่านมาแล้วมุดหายเข้าไปในรูหรือโพรงดังกล่าว ซึ่งไม่สามารถค้นหาจุดที่น้ำไหลออกมาได้ ชาวม้งเชื่อกันว่าพื้นที่บริเวณดังกล่าวเป็นเขตที่อยู่อาศัยของพญานาคและสิ่งชั่วร้ายทั้งหมด จึงห้ามไม่ให้เฝ้าก้อนหินข้างหรือใช้ไม้แห่ลงในรูดังกล่าวรวมทั้งห้ามทำการเกษตรและอยู่อาศัยเพราะจะทำให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้

พื้นที่บริเวณหน้าผาหรือถ้ำ หรือ “ขอจั่ว/ป้อจั่ว” เชื่อกันว่ามีเจ้าที่ เจ้าทางสิงสถิตอยู่ จึงห้ามถ้ำอยู่จระ ปัสสาวะหรือทำสิ่งใดๆที่ไม่ดีในพื้นที่บริเวณดังกล่าว หากไม่แล้วจะเกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้

พื้นที่บริเวณหน้าดินพังทลาย หรือ “จั่วต้อป้อ” เชื่อกันว่าเป็นที่สิงสถิตของผีร้าย จึงห้ามใครเข้าใกล้ โดยเฉพาะคนที่ขวัญอ่อนและสตรีที่กำลังตั้งครรภ์ ผีร้ายที่สิงสถิตอยู่จะทำให้ลูกในท้องเกิดการแท้งได้

พื้นที่บริเวณเขาแทงกัน หรือ “จั้งซีหย่อ” หมายถึงบริเวณที่เขาสองลูกมาบรรจบชนกันพอดี กล่าวคือ ลูกหนึ่งทอดขวางอยู่และอีกลูกหนึ่งทอดยาวมาแทงลูกที่ทอดขวางอยู่ ชาวม้งเชื่อกันว่าเป็นเช่นนั้นเพราะเจ้าที่ๆทำการครอบครองเขาสองลูกนี้เกิดความขัดแย้ง ผิดใจกัน ไม่เป็นอันหนึ่ง

อันเดียวกัน จึงทำการขวางและแทงกัน ฉะนั้นหากใครเข้าอยู่อาศัยก็จะเกิดเรื่องบาดหมางกับคนอื่น เหมือนดังเช่นสถานที่แห่งนั้น จึงไม่นิยมอยู่อาศัยและทำการเกษตรในพื้นที่ดังกล่าว

ทรัพยากรธรรมชาติ

ป่าใช้สอย

“ป่าไม้ใช้สอย” ของหมู่บ้านดงสามหมื่น ในความเป็นจริงแล้วน่าจะถือได้ว่าเป็น ส่วนหนึ่งของ “ป่าชุมชน” แต่มีการแยกย่อยออกมาเพื่อให้ง่ายต่อการดูแลจัดการและการใช้ ประโยชน์จากป่าผืนดังกล่าวให้ชัดเจน

ป่าไม้ใช้สอยคือพื้นที่ป่าไม้ที่ชุมชนได้ทำการแยกกันไว้ต่างหากจากเขตป่า ชุมชน ซึ่งในความเป็นจริงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของป่าชุมชน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าไป หาประโยชน์จากพื้นที่ป่าดังกล่าวได้ แต่ห้ามไม่ให้ใครเข้าไปใช้ประโยชน์โดยการเข้ายึดถือหรือ ครอบครองเป็นของตัวเอง เช่น สามารถนำกิ่งไม้แห้งหรือต้นไม้ที่ตายแล้วมาเป็นฟืน สามารถตัดไม้ มาใช้ในกรณีจำเป็นได้ เช่น ตัดมาสร้างบ้านเพื่อทำเป็นที่อยู่อาศัย และสามารถหาสมุนไพรหรือ ของกินจากป่าได้ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันสมาชิกทุกคนในชุมชนต่างก็มีส่วนร่วมในการ จัดการและดูแลรักษาร่วมกัน ห้ามมิให้ทั้งสมาชิกในชุมชนและจากภายนอกชุมชนเข้าครอบครอง หรือบุกรุกโดยการแผ้วถางหรือทำการเกษตรใดๆ เป็นอันขาด นอกจากการใช้ประโยชน์ดังที่ได้ กล่าวมาแล้วเท่านั้น

ป่าชุมชน

“ป่าไม้ชุมชน” วัตถุประสงค์และความหมายก็ใกล้เคียงกับป่าใช้สอย แต่จะกว้าง กว่าตรงที่ครอบคลุมไปถึงหลักการใช้และการจัดการป่าไม้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของสมาชิกใน ชุมชน กล่าวคือ นอกจากจะมีการแบ่งพื้นที่ป่าให้เป็นเขตพื้นที่ป่าของชุมชนแล้วก็จะเน้นการจัดการ ป่าไม้ที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหมดที่อยู่ในป่าผืนดังกล่าวอย่างยั่งยืนและถาวร ตามกฎเกณฑ์ที่ชุมชนได้กำหนดวางไว้ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากรดิน น้ำและป่าที่ถือว่าเป็น ทรัพย์สินส่วนรวมของชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนเช่นความเชื่อและ วัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ของชุมชน

ป่าอนุรักษ์

“ป่าอนุรักษ์” คือพื้นที่ๆ ชุมชนทำการกันไว้เพื่อให้เป็นพื้นที่ป่าตามธรรมชาติ ห้ามบุคคลใดๆ ทั้งสมาชิกในชุมชนและจากภายนอกเข้าครอบครอง หรือหาประโยชน์ใดๆ จากผืน ป่าดังกล่าวโดยเด็ดขาด โดยสมาชิกในชุมชนฯ จะมีส่วนในการจัดการดูแลรักษาป่าผืนดังกล่าวและ ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

4. การจัดการข้อมูลเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1 ประเพณีและวัฒนธรรมในรอบปี

รายละเอียด	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
พิธีเลี้ยงป่าดงแซ่ง												
พิธีกินเจ												
พิธีกินข้าวใหม่												
เทศกาลขึ้นปีใหม่ (หน่อเป๊ะจ้าว)												

พิธีเลี้ยงป่าดงแซ่ง

พิธีเลี้ยงป่าดงแซ่ง จะมีขึ้นหลังปีใหม่(หน่อเป๊ะจ้าว)ของปีใหม่ม้งของทุกปี เพื่อที่เจ้าที่ป่าดงแซ่งจะช่วยปกปักรักษาคนในชุมชน ให้อยู่ดีกินดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และให้คนในชุมชนปลอดภัยจากสิ่งที่มีอันตราย และปราศจากการเคราะห์ร้าย

อุปกรณ์ในการทำพิธี

1. ข้าวตอก
2. กระดาษสา
3. ธูป
4. น้ำชา
5. เหล้า
6. เทียนไข

การประกอบพิธีกรรม ส่วนที่ทุกคนในชุมชนจะเตรียมอุปกรณ์ที่จะเตรียมเช่นไฉ่นั้น จะมีดังนี้

1. กระดาษสา
2. ธูป
3. เทียนไข

สัตว์ที่จะประกอบพิธีนั้น มีหมูหนึ่งตัว และหมูตัวนั้นจะต้องเป็นหมูสีดำ และเป็นหมูรุ่น และเวลาในการทำพิธีนั้นจะเป็นช่วงเช้า 08.00 น. โดยประมาณจนถึง 12.00 น.- 14.00 น.

เทศกาลขึ้นปีใหม่ (น้อเป่เจ้า)

เทศกาลขึ้นปีใหม่ของม้ง(น้อเป่เจ้า)จะตรงกับ แรม 15 ค่ำ เดือน 12 จะเป็นพิธีเรียกขวัญ ในการเรียกขวัญนั้น จะเป็นการเรียกขวัญของทุกคนที่อยู่ในบ้าน และขวัญข้าว ขวัญเงิน ฯลฯ

อุปกรณ์ในการทำพิธี

1. รูป
2. กระดาษสา
3. เทียน

สัตว์ที่ใช้ในการประกอบพิธี ไก่คนละหนึ่งตัว หรือไข่คนละหนึ่งฟอง ต่อคนในครอบครัวหนึ่งคน เพื่อประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญ พอเสร็จพิธีก็จะกินข้าวร่วมกัน ก่อนกินข้าวจะมีการยิงปืนสามครั้ง หรือ (จุดประทัด) สามครั้ง พอเวลาเที่ยงคืนจะมีพิธีกรรมในการทำนายของผู้อาวุโส หรือเรียกว่า จั่วเค้า (เค้าเดา) แล้วจะมีผู้นำอาวุโสทำพิธีเปิดน้ำใหม่ หรือเปิดสิ่งใหม่ๆ ให้กับคนในชุมชน พอขึ้น 1 ค่ำ เดือน 1 ของวันรุ่งขึ้น จะมีกิจกรรมขอพรจากผู้อาวุโสในชุมชน และทุกคนจะต้องใส่เสื้อผ้าใหม่ ของชุดประจำเผ่าในวันทำกิจกรรม ส่วนเด็กๆทุกคนจะต้องใส่ชุดประจำเผ่ามั้งกันทุกคน และมีกิจกรรมในการละเล่น ของชนเผ่า เช่น เล่นลูกข่าง, โยนลูกช่วง ถ้ามีเวที เด็กและเยาวชนจะมีการ เต้นรำ ร้องเพลง เป็นกิจกรรมการละเล่น สามวัน

พิธีกินเจ (หลือเต้า)

มีความเชื่อตามตำนานของชาวม้งโบราณว่ามีเทพองค์หนึ่งเป็นผู้สร้างดวงดาวและพระอาทิตย์ พออยู่มาวันหนึ่งได้มีชาวบ้านบนโลกมนุษย์คนหนึ่งทะเลาะกันและนำไปสู่การต่อสู้กันกับเทพเจ้าผู้สร้างดวงดาวและผลปรากฏว่าฝ่ายเทพเจ้าเป็นผู้แพ้เลยทำให้เทพเจ้าผู้สร้างดวงดาวโกรธแค้นจึงสร้างพระอาทิตย์ขึ้นขึ้นมา 9 ดวงและพระจันทร์อีก 9 ดวง ทำให้โลกมนุษย์เกิดความเดือดร้อนเพราะแสงพระอาทิตย์แผดเผาทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่บนโลกตายหมดเหลือเพียงต้นไม้เพียงหนึ่งต้นและต้นยางหนึ่งต้นและมีมนุษย์คนหนึ่งชื่อว่า ย้งหั่ว ได้สร้างหน้าไม้เป็นอาวุธไปยังพระอาทิตย์และพระจันทร์ให้เหลือเพียงอย่างละดวง เลยทำให้พระอาทิตย์และพระจันทร์ไม่กล้าขึ้นจึงใช้คนไปเรียกก็ไม่กล้าขึ้นและใช้สัตว์นานาชนิดไปเรียกก็ไม่กล้าขึ้นเลยใช้ไก่ตัวผู้ไปเรียกพระอาทิตย์จึงขึ้น ชาวม้งเชื่อว่าทุกเช้าไก่ที่ขันเป็นการเรียกพระอาทิตย์ให้ขึ้นมาพระอาทิตย์จึงให้รางวัลไก่ด้วยหัวหนึ่งอัน แต่ไก่ไข่ม้วนไม่เป็นเลยไว้บนหัวจึงกลายเป็นงอนไก่จนทุกวันนี้ จากนั้นมาทุกเดือนเก้าหรือเดือนกันยายน(แรม 14 เดือนเก้า)จะมีพิธีกินเจสะเดาะเคราะห์เพื่อไม่ให้เกิดความเดือดร้อนเหมือนพระอาทิตย์แก่คนในชุมชน ในวันกินเจจะไม่มีการฆ่าสัตว์ กินเนื้อสัตว์หรือไป

ทำงาน(เมื่อก่อนเคยมีการกินเนื้อสัตว์ในวันกินเจทำให้เกิดอาเพศกับคนในชุมชนหลังจากนั้นไม่มีการกินเนื้อสัตว์)

อุปกรณ์และเครื่องเซ่นไหว้

1. ข้าวโพด 2 ตะกร้า
2. ไก่ตัวผู้หนึ่งตัว(ไม่ฆ่าไว้ให้หมอบำพิต)
3. เมล็ดถั่วเหลืองและเมล็ดข้าวโพดอย่างละหนึ่งกำมือ
4. ดาบ
5. หน้าไม้
6. ต้นยางหนึ่งต้นเฉพาะเจ้าภาพ
7. ต้นเต้า ครวเรือนละสามต้น
8. สายสิริ สีแดง สีขาว ความยาวประมาณหนึ่งคืบต้องนำไปทุกครวเรือนเพื่อนำไปรวมกัน

และมัดต่อกันสำหรับไว้ล้อมบริเวณลานพิธี

ขั้นตอนพิธี

1. เตรียมเต้าหู้ก่อนวันทำพิธีเมื่อก่อนมีการปลุกถั่วเหลืองและทำเต้าหู้เองแต่ปัจจุบันซื้อมาจากเชียงใหม่ (ทาง อบต.ให้งบซื้อเต้าหู้สำหรับทำพิธีกินเจ)
2. เข้ามีดวันทำพิธีก่อนที่จะไปรวมตัวกันบริเวณลานพิธีที่บ้านเจ้าภาพต้องทำพิธีสะเดาะเคราะห์ที่บ้านของตนแต่ละครวเรือน
3. ทุกครวเรือนนำต้นเต้าครวเรือนละสามต้นพร้อมสายสิริไปไว้รวมกันที่ลานพิธีบ้านเจ้าภาพ

กฎและข้อห้าม

1. ห้ามคนต่างศาสนาหรือต่างหมู่บ้านแม้จะมีแซ่เดียวกันเข้าไปในลานพิธี
2. ห้ามคนต่างเชื้อสายหรือต่างเผ่าพันธุ์ เข้าในลานพิธี
3. ห้ามชาวบ้านผู้เข้าร่วมพิธีไปทำงานไร่งานสวนหรือจับของมีคมในวันนั้น

พิธีกินข้าวใหม่

พิธีกินข้าวใหม่จะมีอยู่ในช่วงระยะเวลาปลายเดือน พฤศจิกายน จนถึงกลางเดือน ธันวาคม ของทุกปี ซึ่งแล้วแต่ แต่ละบ้านว่าจะพร้อมกินเมื่อไหร่ การกินข้าวใหม่นั้นบางบ้านก็มีหมู บางบ้านก็มีไก่ เพื่อมาทำอาหารในการกินข้าวใหม่ ส่วนพิธีกรรมนั้นจะให้ผู้นำในครอบครัวประกอบพิธีเรียกบรรพบุรุษมากินข้าวใหม่ พอเสร็จพิธีคนในบ้านและเพื่อนบ้านก็จะมารับประทานอาหารด้วยกัน

4.2 สถานที่ท่องเที่ยว และ ทรัพยากรธรรมชาติ

รายละเอียด	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
หน่วยจัดการต้นน้ำ												
ป่าดงแซ้ง												
คอยดงสามหมื่น												
ไร้สตรอเบอร์รี่												

ป่าดงแซ้ง

ป่าดงแซ้ง มีความเชื่อว่า ป่าดงแซ้ง เป็นที่อยู่ของเทพเจ้า ซึ่งทำหน้าที่ดูแลปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้านให้อยู่ดีกินดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และให้คนในชุมชนปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้าย และปราศจากการเคราะห์ร้าย พิธีเลี้ยงป่าดงแซ้ง จะมีขึ้นหลังปีใหม่(น้อเป่เจ้า)ของปีใหม่ม้งของทุกปี

หน่วยจัดการต้นน้ำ –หมู่บ้านดงสามหมื่น

เดิมหมู่บ้านตั้งอยู่ที่หน่วยจัดการต้นน้ำในปี พ.ศ. 2439 ซึ่งตอนนั้นหมู่บ้านมีชื่อว่า บ้านดง (ลั้ง, เป็นภาษาม้งที่เรียกกัน) มาในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งตอนนั้นหมู่บ้านมีจำนวนคนมากขึ้น น้ำไม่พอใช้ ชาวบ้านได้อพยพมาอยู่ในหมู่บ้าน ดงสามหมื่น นับเวลามาจนถึงปัจจุบันนี้เป็นเวลา 96 ปี ชื่อหมู่บ้านดงสามหมื่น มาจากการเรียกกันว่า “ยังสาংเหม้ง” ซึ่งเป็นภาษาม้งโดย ยัง แปลว่า ป่าดง สาং แปลว่า สาม (สามคอยหลวงมาชนกัน สามอำเภอมาชนกัน สามหัวน้ำมาชนกัน) ที่หมู่บ้านเหม้ง แปลว่า เขต, แจ่ง, ยอด แต่แปลเป็นภาษาไทย “ดงสามหมื่น”

คอยดงสามหมื่น

วิถีชีวิตชุมชนนั้นอยู่กับป่าหาของป่าเป็นอาหาร เช่นการล่าสัตว์ คนในชุมชนจะรู้ว่าช่วงฤดูไหน ควรล่าหรือไม่ควรล่า เพราะสัตว์แต่ละชนิดมีลูกติด ถ้าหากว่าทำให้สัตว์ตกใจ บางทีอาจทำให้พลาดจากกัน และลูกก็จะตาย ส่วนการหาของป่านั้น ในช่วงฤดูฝนคนในชุมชนจะหาของป่ามาเพื่อบริโภค เช่น เห็ด หน่อ เพื่อมาทำเป็นอาหาร ส่วนการหาเห็ดมาทำเป็นอาหารต้องระมัดระวังให้ดี เพราะเห็ดบางชนิดนั้น เป็นเห็ดมีพิษ

การป้องกันไฟป่า คนในชุมชนได้ร่วมกับหน่วยจัดการต้นน้ำทำความเข้าใจด้วยกัน คือ ป่านั้นไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของทุกคนที่เราอยู่ร่วมกัน คนในชุมชนร่วมกับหน่วยจัดการต้นน้ำ ทำแนวกันไฟ และจัดเวรยามเฝ้าระวัง ตลอดช่วงฤดูแล้ง จนถึงฤดูฝนตก

การอนุรักษ์ป่านั้น คนในชุมชนจะช่วยกันอนุรักษ์ป่าในเขตป่าอนุรักษ์และได้ให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ในเวลาที่เหมาะสมและเหมาะสม เช่น ยาสมุนไพร บางชนิด

การปลูกสตอเบอรี่

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านคงสามหมื่นในปี พ.ศ. 2439 ได้อพยพมาอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งประกอบอาชีพหลัก คือ ปลูกข้าว ปลูกข้าวโพด ปลูกฝิ่น ปลูกกังชา มาจนถึงปี พ.ศ. 2530 ชาวบ้านเลิกปลูกฝิ่นและหาอาชีพทดแทนฝิ่น เช่น พืชเชิงเดี่ยว เช่น กะหล่ำปลี เป็นหลัก และยังปลูก ข้าว ข้าวโพด มาจนถึงปี พ.ศ. 2550 ชาวบ้านเริ่มปลูกสตอเบอรี่ มาจนถึง ณ ปัจจุบัน

ขั้นตอนการปลูกสตอเบอรี่

วิธีการเลือกสถานที่ สถานที่ที่เลือกต้องเป็นที่มีน้ำไหลผ่าน ดินต้องเป็นดินที่ดี สามารถเพาะปลูกการเกษตรได้

วิธีเตรียมพื้นที่

1. แห้วถางหญ้า
2. เฝ้า
3. ขึ้นแปลงในการเพาะปลูก

วิธีเตรียมกล้า

1. ขยายต้นกล้าที่ชำไว้ลงในแปลง
2. เตรียมดินใส่ไว้ในถุง
3. ระยะเวลาออกไหลใช้ถุงที่ได้ดินตวงไหลไว้เพื่อที่จะย้ายต้นกล้าลงในแปลงที่จะเก็บผลผลิต

วิธีการบำรุงรักษา

1. ใส่ปุ๋ยตามความเหมาะสม
2. พ่นยาป้องกันการโรค
3. พ่นฮอร์โมนในการบำรุงต้น
4. ใส่น้ำตามความเหมาะสม

วิธีการเก็บ

1. เก็บลงในถังน้ำ
2. นำสตอเบอรี่ที่เก็บเสร็จมารวมกันเพื่อคัดแยกเกรด

[illegible]

อาหาร

น้ำพริกตะไคร้ดั้น ฤดูกาลที่รับประทาน เดือน มิถุนายน- เดือนธันวาคม

เครื่องปรุงที่ใช้

1. เกลือ
2. พริก
3. กระเทียม
4. ตะไคร้ดั้น
5. ผงชูรส

ขั้นตอนการทำ

1. เกลือกกับพริกตำรวมกัน
2. ใส่กระเทียมตำรวมกัน
3. ใส่ตะไคร้ดั้นตำรวมกัน
4. ใส่ผงชูรสตามความเหมาะสมให้ได้กับรสชาติ และความต้องการ

ต้มไก่อย่างขวนคั่ว ฤดูกาลที่รับประทาน เดือน มกราคม – ธันวาคมของทุกปี

เครื่องปรุง

อย่างขวนคั่ว, พริกไทย, เกลือ

ขั้นตอนการทำ

1. ต้มไก่ให้สุก ใส่เกลือให้พอเหมาะ
2. ใส่อย่างขวนคั่ว 1 กำมือต่อไก่ 1 ตัว
3. ใส่พริกไทย 1 กรัม
4. ประมาณ 2-3 นาที
5. ยกออกจากไฟที่ต้ม
6. ตักรับประทานได้ และจะได้รสชาติที่หอม

ต้มไก่สมุนไพร

เครื่องปรุง

ไก่, เกลือ, พริกไทยดำ

สมุนไพร

1. ข้าวตอก (ลักษณะเด่นใบสีเขียวด้านหลังสีแดง)
2. ตะไคร้
3. เ่ามาละ (ต้นมีแดงทั้งต้น)
4. ข้าว ตง ไก (ลักษณะใบคล้ายฟ้าทลายโจร)
5. กือ เตอ ก่อ (ผักจิงจูฉ่ำ)
6. ชาด เด (ลักษณะคล้ายผักกวาดทอง)
7. ย่าง ขวน คั่ว (ลักษณะคล้ายใบผักไผ่)

ขั้นตอนการทำ

ต้มน้ำให้เดือด ใส่เกลือ และตามด้วยไก่พื้นเมือง ตะไคร้ รอกจนไก่สุก และน้ำซุปหวาน จึงใส่สมุนไพรต่างๆ ลงไป เมื่อจะยกหม้อลงจากเตาไฟ นำพริกไทยดำ ที่ตำละเอียดใส่ลงในขั้นตอนสุดท้าย

สรรพคุณ

สมุนไพรที่ใส่ลงไปจะมีสรรพคุณหลากหลาย รักษาโรค แก้ปวดหลัง ปวดเอว บำรุงเลือด บำรุงกำลัง

ซूपผักทอง

จะต้มแต่ฟองทองเพื่อใช้ทานเป็นซूप ถ้าคนที่ชอบหวานหน่อย ก็จะเติมน้ำตาลลงไป

5.แนวทางการพัฒนาการเที่ยวบ้านเสาดง

ชุมชนบ้านดงสามหมื่น ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิงเกษตรวัฒนธรรม โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมและเกษตรกรรม มีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนาพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยว

1.1 พัฒนารายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรธรรมชาติ บ้านดงสามหมื่นมีดอยดงสามหมื่นซึ่งมีพืชพันธุ์ที่หลากหลายและอุดมสมบูรณ์ ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนบ้านดงสามหมื่นสอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งอาชีพหลักของชุมชนบ้านดงสามหมื่นคือเกษตรกรรม ดังนั้นโปรแกรม

การท่องเที่ยวตามวิถีชีวิตของชาวม้งบ้านดงสามหมื่นควรจะนำเสนอในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเกษตรธรรมชาติ เช่น การชมวิถีชีวิตการปลูกข้าวไร่ เป็นต้น

1.2 พัฒนารายการท่องเที่ยวในการทำไร่สตรอเบอร์รี่ปลอดสาร ชุมชนบ้านดงสามหมื่นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพปลูกสตรอเบอร์รี่ ซึ่งบ้านดงสามหมื่นเป็นแหล่งผลิตสตรอเบอร์รี่รายใหญ่ที่สุดให้แก่อำเภอสะเมิง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมทำให้ทราบว่า กระบวนการปลูกสตรอเบอร์รี่ส่วนใหญ่ใช้น้ำสารเคมีในการปลูกสตรอเบอร์รี่แทบทั้งขั้นตอนการปลูก การดูแล และการเก็บเกี่ยว

หากบ้านดงสามหมื่นต้องการพัฒนาการปลูกสตรอเบอร์รี่ให้เป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวแล้วควรนำเสนอโปรแกรมการปลูกสตรอเบอร์รี่ปลอดสาร เพื่อดึงดูดผู้มาเยือนและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและผู้มาเยือนเกี่ยวกับการปลูกสตรอเบอร์รี่ปลอดสาร

1.3 พัฒนารายการท่องเที่ยวตามปฏิทินในรอบปี ชุมชนบ้านดงสามหมื่นมีความต้องการที่จะพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของตน ได้แก่ พิธีเลี้ยงป่าดงแซ่ เทศกาลขึ้นปีใหม่ (หน่อเป๊ะจ้าว) พิธีกินเจ (หลือเต้า) เป็นต้น

2. การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือการพัฒนาคน โดยการใช้งานวิจัยชาวบ้านเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เนื่องจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าเชื่อถือ “คน” ในชุมชน เข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ โดยมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเอง จนสามารถใช้กระบวนการนี้ ในการแก้ไขปัญหาชุมชนในเรื่องอื่นๆ ต่อไป ซึ่งชุมชนบ้านดงสามหมื่นได้เน้นมิติทางวัฒนธรรมและเกษตรกรรม มีแนวทางในการพัฒนาเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะได้ดำเนินการในโครงการวิจัยปี 2557 ต่อไป

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชน ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ผ้าทอโยกัญชง การปักผ้า การแปรรูปสตรอเบอร์รี่สินค้า เช่น อาหารตามฤดูกาล ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต พืชพรรณตามฤดูกาล โดยเน้นกิจกรรม เส้นทางศึกษาธรรมชาติ (ดอยดงสามหมื่น) ,แหล่งศึกษาประวัติศาสตร์ (บ้านเก่า : ปาอนุรักษ์/วัดร้าง ถั่ว) การเข้าร่วมกิจกรรม/ประเพณี/วิถีชีวิตของชุมชน เป็นต้น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชนเป็นรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Active of CBT) ตามมิติทางมิติทาง

วัฒนธรรมและเกษตรกรรมของชุมชนบ้านดงสามหมื่น คือ กิจกรรมการเข้าร่วมพิธีเลี้ยงป่าดงแซ่ง
กิจกรรมการเดินป่าบนดอยดงสามหมื่น เป็นต้น

ตัวอย่างรายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านดงสามหมื่น
กิจกรรมกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในวิถีชีวิตและศึกษาธรรมชาติ : พิธีเลี้ยงป่าดงแซ่ง

วันแรก

- 9.00 น. ออกเดินทางจากจุดรับนักท่องเที่ยวโครงการหลวงวัดจันทรมิ่งสู่บ้านดงสามหมื่น
โดยรถ 4WD
- 10.30 น. ถึงบ้านดงสามหมื่น รับประทานอาหารน้ำชา ตัวแทนชุมชนกล่าวต้อนรับ แนะนำตัว
และทำความรู้จักกัน
- 11.00 น. นำสัมภาระเข้าที่พักทำความรู้จักกับเจ้าของบ้าน
- 12.00 น. รับประทานอาหารร่วมกัน
- 13.00 น. เดินเที่ยวชมวิถีชีวิตในหมู่บ้าน การทอผ้าใยกล้วย การปักผ้า การตีมีด
และชมทิวทัศน์รอบชุมชน
- 17.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 18.00 น. จิบน้ำชาพูดคุยกันในเรื่องราวของวิถีชนเผ่าที่อยู่กับธรรมชาติ
- 21.00 น. เข้าที่พัก

วันที่ 2

- 7.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 8.30 น. เข้าร่วมพิธีเลี้ยงป่าดงแซ่ง ดูวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวม้งที่มีความผูกพันกับ
ธรรมชาติและให้ความสำคัญกับธรรมชาติ
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. เดินศึกษาวิถีชีวิตเกษตรธรรมชาติของชาวม้งบนดอยดงสามหมื่นที่มีพืชพันธุ์
หลากหลาย
- 16.00 น. กลับลงมาบ้านพักเพื่อพักผ่อน
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 20.00 น. นั่งรอบกองไฟเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนต่างวัฒนธรรมกับเรื่องราว
ความเชื่อ วิถีชีวิต ที่อาศัยพึ่งพิงกับธรรมชาติ

วันที่ 3

- 7.00 น. รับประทานอาหารเช้า พร้อมเก็บสัมภาระเตรียมตัวเดินทางกลับ
- 9.00 น. ชื้อของที่ระลึกและอำลาชาวเมืองบ้านดงสามหมื่น
- 10.00 น. ออกเดินทางจากบ้านเสาแดงสู่โครงการหลวงวัดจันทร์
- 11.00 น. เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

ข้อมูลชุมชน

บ้านเสาแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

การจัดการข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.บริบททั่วไปของชุมชน

1.1 ประวัติชุมชน

ในอดีตราษฎรอพยพมาจากหลายแหล่ง คือ จาก อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และ อำเภอเชียงดาว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณเหนือ บ้านแม่ละอู ขณะนั้นมีอยู่ 18 หลังคาเรือน ทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย ซึ่งย้ายที่ทำกินไปเรื่อยๆ และมีการปลูกฝิ่นไปด้วย จนประสบปัญหาที่ทำกินขาดความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับที่ตั้งชุมชนเป็นพื้นที่ที่ทุรกันดารและมีอากาศหนาวเย็น จึงได้อพยพมายังที่ตั้งหมู่บ้านใหม่ในปัจจุบัน เมื่อ พ.ศ.2528 โดยการนำของนายสามเลาฟู เลิศธรรมพิริยะ พร้อมผู้อาวุโสในหมู่บ้านอีกจำนวน 18 คน ซึ่งแต่เดิมนั้นชุมชนแห่งนี้ เคยเป็นที่ตั้งของชุมชนเก่าแก่ของ”ลัวะ” มาก่อน ดังหลักฐานที่ปรากฏอยู่บนยอดเขาทางด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้าน เป็นซากวัดเก่าแก่ของลัวะ โดยเข้ามาอยู่ใหม่ๆ นั้นภายในบริเวณวัดมีเสาหินสี่แฉกตั้งอยู่จึงตั้งชื่อชุมชนแห่งนี้ว่า “บ้านเสาแดง “ปัจจุบันเสาหินสี่แฉกนั้นได้ชำรุดพังทลายไปตามกาลเวลา มีเหลือไว้บางส่วนที่ราษฎรเก็บไว้และได้นำมาตั้งยังสถานที่เดิม และปัจจุบัน ราษฎรยังได้บูรณะก่อสร้างสำนักสงฆ์ใหม่เพื่อสำหรับบำเพ็ญธรรมประกอบพิธีทางศาสนาถึง เมื่อปี พ.ศ.2555

ผู้นำกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านเสาแดง เมื่อ พ.ศ. 2528 ได้อพยพย้ายถิ่นเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ในถิ่นฐานเดิมขณะนั้นค่อนข้างลำบาก อากาศหนาวเย็นตลอดทั้งปี การทำการเกษตรไม่ได้ผล ผลผลิตไม่เพียงพอต่อครัวเรือน และการคมนาคมไม่สะดวกในการสัญจรไปมา จากสภาพความเป็นอยู่ดังกล่าวจึงได้อพยพมายังบ้านเสาแดงในปัจจุบัน โดยการนำของนายสามเลาฟู เลิศธรรมพิริยะ (เลาว่าง) เป็นแกนนำพาผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านมายังที่ตั้งปัจจุบัน ซึ่งในขณะนั้นมีอยู่ 18 หลังคาเรือน ดังที่กล่าวมา และได้เพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้นจากการอพยพมาจากหลายๆ แหล่ง คือจากอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน อำเภอเชียงดาว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

1.2 ลักษณะทางกายภาพ

1.2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์และที่ตั้ง

พื้นที่บริเวณ บ้านเสาแดง พิกัด MA195972E 0419863 N 2097681 ระวางแผนที่ 4646 IV คอยเม่อคอก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1 และ 2 ครอบคลุมน้ำย่อยหลายสาย อาทิ ห้วยยา, ห้วยโป่ง, ห้วยผึ้ง, ห้วยน้ำดิบ และห้วยตอง

ชุมชนบ้านเสาแดงอยู่ในเขตพื้นที่หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ อยู่บนพื้นที่ราบสูงเชิงเขา บริเวณคอยขุนห้วยยา เป็นภูเขาสูงสลับกับที่ราบระหว่างหุบเขาการตั้งบ้านเรือนลดหลั่นกันลงมา มีการกระจายตัวของหมู่บ้านอยู่ตามเชิงเขาและบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา

ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าแม่แจ่มเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำแม่แจ่มตอนบนซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารหลายสาย อาทิ ห้วยยา, ห้วยโป่ง, ห้วยน้ำดิบ ห้วยผึ้ง, ห้วยเขียดแห้ง และห้วยตอง เป็นต้น ลำน้ำเหล่านี้ไหลผ่านบริเวณหมู่บ้านและเป็นแหล่งน้ำที่ชุมชนใช้อุปโภคบริโภค ก่อนที่จะไหลสู่แม่น้ำแม่แจ่ม

สภาพป่าทั่วไปเป็นป่าดิบเขาที่ยังคงมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้ต่าง ๆ อาทิ เต็ง, รัง, ไม้ในตระกูล “วงศ์ก่อ” เช่น ก่อนก, ก่อเดือย, ก่อแป้น หว้าขึ้นก, ทะโล้, กำลังเสือโคร่ง, มะขามป้อม มีสนสามใบแทรกอยู่เป็นหย่อมๆ ในพื้นที่บริเวณต้นเขาและที่โล่งแจ้ง

สภาพภูมิอากาศ อุณหภูมิสูงสุดในช่วงปลายเดือนธันวาคมประมาณ 12-18 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิต่ำสุดในช่วงเดือนเมษายน ระหว่าง 20-25 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 1,200 มิลลิเมตร ช่วงที่ฝนตกชุกคือเดือน กรกฎาคม - เดือนกันยายน โดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 1,230 เมตร

1.2.2 การคมนาคมและการเดินทางเข้าพื้นที่บ้านเสาแดง

1) จากจังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอสะเมิง – บ้านวัดจันทร์ – บ้านเสาแดง รวมระยะทาง 165 กิโลเมตร (เป็นทางลาดยาง 81 กิโลเมตร ถนนรกรัง 62 กิโลเมตร ถนนลาลอง 22 กิโลเมตร) ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง 45 นาที

2) จากจังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอแมริม – ทางแยกแม่มาลัยอำเภอแม่แตง – เขต อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน – บ้านวัดจันทร์ – บ้านเสาแดง รวมระยะทาง 195 กิโลเมตร (เป็นทางลาดยาง 173 กิโลเมตร ถนนลาลอง 22 กิโลเมตร) ใช้ระยะเวลาในการเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมง 20 นาที

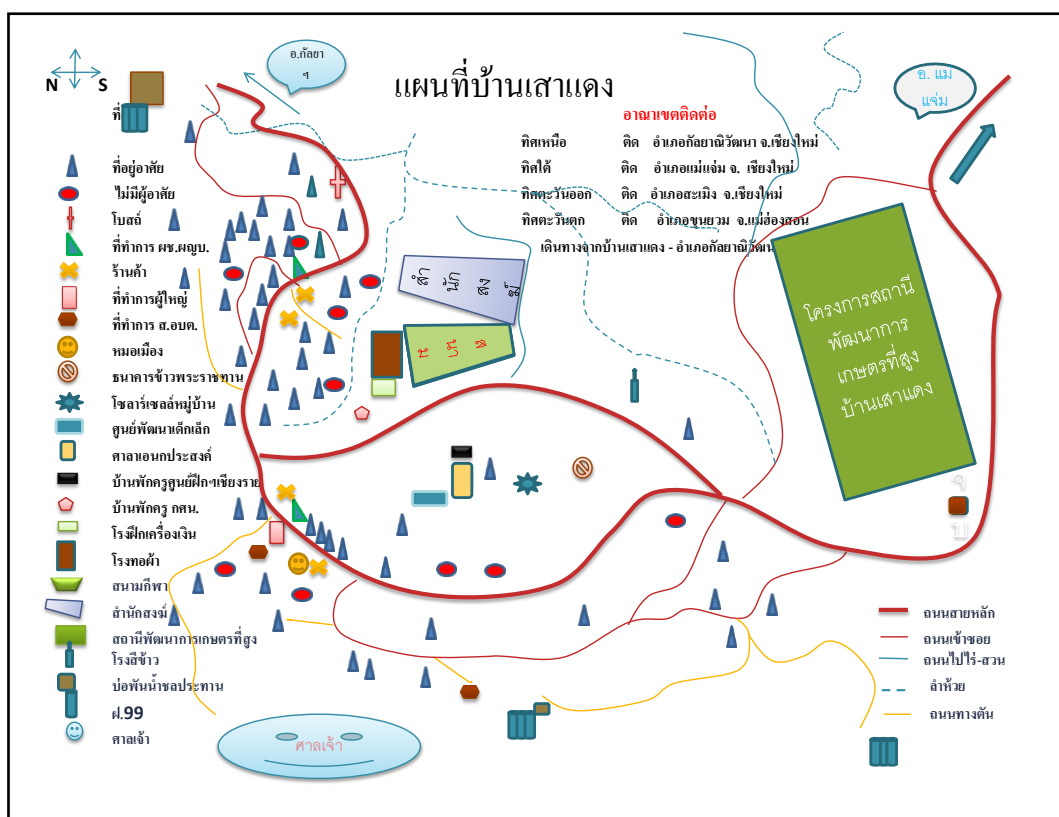
3) จากจังหวัดเชียงใหม่ – อำเภอจอมทอง – ขอดคอยอินทนนท์ – อำเภอแม่แจ่ม – ตำบลแม่นาจร - บ้านแม่ชา – บ้านขุนแม่รวม - บ้านเสาแดง รวมระยะทาง 211 กิโลเมตร

(เป็นทางลาดยาง 144 กิโลเมตร ล้ำลงสลักรัง 67 กิโลเมตร) ใช้เวลาเดินทางประมาณ 5 ชั่วโมง 15 นาที

1.2.3 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อเขต	อำเภอปาย	จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ทิศใต้	ติดต่อเขต	อำเภอแม่แจ่ม	จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	ติดต่อเขต	อำเภอสะเมิง	จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อเขต	อำเภอขุมยวม	จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนที่หมู่บ้าน

1.3 ด้านเศรษฐกิจ

ราษฎรในพื้นที่ บ้านเสาดงส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวไร่ข้าวโพด, ฝรั่ง, ถั่วแดงหลวง มีพื้นที่ทำกินของหมู่บ้านทั้งหมดประมาณ 5,000 ไร่ แต่หมุนเวียนใช้เพาะปลูกเพียงปีละประมาณ 1,000 ไร่เศษ ได้ผลผลิตข้าวเฉลี่ยปีละ 30 ถึง/ปี ซึ่งร้อยละ 70 ผลผลิตข้าวเพียงพอต่อการบริโภค และอีกร้อยละ 30 ยังต้องกู้ยืมจากธนาคารข้าวพระราชทาน และยังมีการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคภายในครัวเรือนด้วย เช่น สุกร วัว ควาย ไก่ เป็นต้น นอกนั้นไม่มีอาชีพเสริมอื่นๆ ที่เป็นรายได้ให้แก่ครอบครัว นอกจากวัยรุ่นหนุ่มสาวได้ออกไปทำงานต่างถิ่น (ในเมือง) และส่งเงินกลับมาทางบ้านเป็นจำนวนหนึ่ง เช่น บริการในร้านอาหาร และทำงานรับจ้างทั่วไป

1.4 ด้านสังคม

จำนวนประชากรทั้งหมู่บ้าน 60 ครัวเรือนได้ทำการสำรวจจัดเก็บข้อมูล 54 ครัวเรือนจำนวนสมาชิก รวม 309 คน ชาย 154 คน หญิง 155

2. วัฒนธรรมประเพณี

บ้านเสาดงเป็นชนเผ่าลีซู มีวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาภายใต้บริบทของความเป็นชนเผ่า มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ประเพณีปีใหม่ จัดขึ้นในวันที่ 1 เดือน 1 ของเดือนลีซอ ซึ่งลีซอเรียกเดือนนี้ว่า “โซเซยืออาบา” เป็นวันที่มีความสำคัญมากสำหรับชาวลีซอ เพราะเชื่อว่าเป็นวันที่เริ่มต้นสำหรับชีวิตและสิ่งใหม่ ให้สิ่งเก่าๆที่ไม่ดีหมดไปพร้อมกับปีเก่า จึงต้องมีการเฉลิมฉลองด้วยการทำพิธีกรรมและการจัดงานรื่นเริง เช่น การทำบุญศาลเจ้าและเทพเจ้าต่างๆของชาวลีซอ การขอพรจากเทพเจ้าและผู้อาวุโส การร้องเพลง การเล่นดนตรีและการเต้นรำ เป็นต้น ก่อนวันปีใหม่ 1 วันหรือวันสุดท้ายของเดือน “หลายี” (เดือน 12) จะมีการดำข้าวปัก หรือเรียกว่า “ปาปาเตียะ”

สำหรับกิจกรรมและพิธีกรรมต่างๆที่ทำในวันนี้คือ นึ่งข้าวเหนียวเพื่อดำข้าวปักในตอนเช้า เมื่อข้าวสุกแล้วก็นำข้าวเหนียวไปดำใน “ลู่ทว” จนนุ่มและโรยแป้งหรืองาเพื่อไม่ให้ข้าวเหนียวติดมือและปั้นเป็นก้อนพอประมาณ ไล่ลงไปในใบตองที่เตรียมไว้ โดยทาบใบตองไปมา หน้าละ 2 ก้อน จนกระทั่งใบตองหมดแผ่น จึงนำแผ่นใหม่เรื่อยๆจนหมด

หมายเหตุ ก่อนวัน “ปาปาเตียะ” 1 วัน ตอนเย็นวันนั้น “มือหมี” จะต้องเป็นคนแช่ข้าวเหนียวก่อนและจุดประทัดบอกสัญญาณบอก จากนั้นชาวบ้านอื่นๆ ก็จะแช่ข้าวเหนียวได้ ช่วงเย็นต้องเตรียมต้นไม้ “โซเซยือและจิ่ว” ซึ่งจะเลือกเอาต้นไม้ที่มีลักษณะงาม ลำต้นเรียวยาว สูงประมาณ 1.5 เมตร โดยนำต้นไม้มาปักกลางลานบริเวณบ้าน จากนั้นนำ “ปาปา” และเนื้อหมูหัน

ยาวประมาณ 6-7 นิ้ว “ซาซื่อ” แขนงที่เสาะและจุดรูป 2 ดอกและมีการเตรียมไข่ต้ม และเส้นด้ายยาวขนาดที่จะมัดที่คอหรือข้อมือได้ เท่ากับจำนวนสมาชิกในบ้าน

ผู้อาวุโสในบ้าน(จะเป็นผู้ชาย)เป็นผู้ทำพิธีเรียกขวัญ “โหวฮาคว” โดยการเอาไข่ต้มทั้งหมดและเส้นด้ายที่จะใช้มัดวางบนถ้วยที่ใส่ข้าวสุกที่วางบนผ้าอีกชั้นหนึ่ง ไปยื่นเรียกขวัญที่หน้าประตูบ้านเมื่อทำพิธีเสร็จ จึงทำการผูกด้ายสายสิญจน์และให้ไข่ต้มแก่สมาชิกคนละใบ เพื่อให้ขวัญที่อาจหลุดลอยไปจากร่างกายของเจ้าของได้กลับเข้าร่างของตน

สำหรับการตั้ง “โฆเซยียและจีว” นั้นเพื่อเป็นการอันเชิญให้เทพผู้หญิงลงมาประทับ ซึ่งจะให้ศีลและพรแก่เจ้าของบ้านและจะลงมาเยี่ยมเยียนปีละครั้งในตอนเช้าของวัน “อาพูวทัง” (วันแรกของวันปีใหม่) ดังนั้นจึงต้องทำความสะอาดบ้าน ก่อนที่เทพองค์นี้จะลงมาเชื่อว่าหากบ้านไหนสกปรกจะไม่ให้พร นอกจากนี้ยังใช้สำหรับเป็นจุดศูนย์กลางในการเดินร่ำรอบๆ ดันอีกด้วย เพื่อเฉลิมฉลองปีใหม่และขับไล่สิ่งชั่วร้ายออกจากบริเวณบ้าน

เมื่อตั้ง “โฆเซยียและจีว” แล้วก็เตรียมทำเทียน โดยอาภรณ์จีฟั้งไปรณไฟให้อ่อนแล้วปั้นเป็นก้อนและไปรูดกับด้ายที่ขึงเตรียมไว้จนหมดด้าย แล้วนำมาตัดเป็นท่อนๆ ยาวพอประมาณสำหรับใช้พิธีบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และวิญญาณบรรพบุรุษ กลางคืนจะมีการเดินร่ำรอบๆ “โฆเซยียและจีว” ของทุกๆ บ้านตลอดคืน โดยจะมีการเวียนจนครบทุกบ้าน เพื่อเป็นการขับไล่สิ่งเลวร้ายไปให้หมด พร้อมกับปีเก่าและต้อนรับสำหรับปีใหม่ ซึ่งชาวลิซอเรียกว่า “โฆเบ้จีว”

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเดินร่ำ ได้แก่ ซึ่ง “ซื่อบือ” แคนน้ำเต้า “พูหวลว” มีหลายประเภท มีทั้งแคนสั้นและแคนยาวและขลุ่ย “จู้หวลว” เป็นต้น

อาพูวทัง คือ วันแรกสำหรับปีใหม่ ในวันนี้ ทุกบ้านจะต้องตื่นเช้า เพื่อเตรียมอุปกรณ์สำหรับทำพิธีการเช่นไหว้วิญญาณบรรพบุรุษและเทพ “อาปาโหม่ว” เช่น ปั้ง “ปาปา” ดัม “ซาซื่อ” เป็นต้น รวมทั้งการตักน้ำ ในเช้านี้เชื่อว่าจะนำมาซึ่งโชคลาภและเงินทองที่ไหลมาตามน้ำ นอกจากนี้จะไม่นำเศษขยะที่กวาดทิ้งภายในบ้านไปทิ้งนอกบ้านเด็ดขาด จนกว่าพิธีปีใหม่จะเสร็จสิ้น จะนำขยะไปเก็บไว้ในถังขยะภายในบ้านก่อน

เมื่อเตรียมอุปกรณ์เสร็จแล้ว ก็เดินทางไปศาลประจำหมู่บ้าน “อาปาโหม่ว” โดยทุกบ้านต้องส่งตัวแทนไปร่วม 1 คน ซึ่งต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น อุปกรณ์ที่นำไป ได้แก่ ปาปา 1 คู่ เหล้า 1 ขวดและซาซื่อ 1 อัน เพื่อนำไปขอศีลพรจากเทพ “อาปาโหม่ว” ซึ่งเป็นเทพที่ปกป้องดูแลคนภายในหมู่บ้าน โดยมี “มือหมี” เป็นผู้นำพิธี เมื่อเสร็จพิธีแล้วก็กลับมาพร้อมกับพรต่างๆ ส่วนสมาชิกคนอื่นๆ ที่อยู่ที่บ้าน เมื่อได้ยินเสียงประทัด ซึ่งเป็นสัญญาณบอกว่าพิธีขอพรจากเทพ “อาปาโหม่ว” เสร็จสิ้นลงแล้ว จะมีการเรียกหมู เรียกไก่หรืออื่นๆ ตามแต่ที่แต่ละคนอยากได้

เพราะเชื่อกันว่าเช้านี้“อาปาโหม่ว”จะให้พรแก่ทุกคนตามความต้องการ จากนั้นจึงจัดเตรียมของเช่น ไหว้บรรพบุรุษในบ้านและเช่น ไหว้ และในเช้ามืดวันนี้ห้ามผู้หญิงออกนอกบ้าน จนกว่าพระอาทิตย์จะขึ้น หากเข้าไปบ้านของผู้อื่นจะโดนราดด้วยน้ำสกปรก เพราะเชื่อว่าจะนำความชั่วร้ายมาสู่คนในครอบครัวนั้น จึงต้องขับไล่ออกไป ส่วนผู้ชายสามารถไปบ้านคนอื่นได้ โดยที่ผู้ชายคนแรกที่เข้าบ้านเรียกว่า “ละหมื่อ” คนในครอบครัวนั้นจะให้ของต่างๆ เช่น ขนม เงิน หรือของใช้ต่างๆตามแต่เจ้าของบ้านจะให้เพราะเชื่อว่าจะนำความโชคดีมาให้

ในวันนี้เป็นวันสืลจะไม่มีการฆ่าสัตว์ใดๆ พอสายก็เตรียมอุปกรณ์เพื่อไปร่วมพิธีคำหั่ว “มือหมื่อ” ซึ่งเรียกว่า “มือหมื่อไป” อุปกรณ์ที่เตรียมไปได้แก่ ปาปา ซาซือ ดอกไม้ ธูปเทียน และเหล้า สำหรับพิธีนี้ เป็นการแสดงความขอบคุณ “มือหมื่อ” ซึ่งเป็นผู้นำพิธีกรรมต่างๆตลอดปีที่ผ่านมาและ ขอศีลขอพรจาก “มือหมื่อ” อีกด้วยจากนั้นจะมีการเดินรำ ร้องเพลง โดยหนุ่มสาวจะแต่งกายด้วยชุดชนเผ่า และสวมเครื่องประดับอย่างสวยงามมาเดินรำอย่างสนุกสนาน ผู้ใหญ่ก็จะร้องเพลงพูดคุยกัน จนกระทั่งดึก ก็จะมีการเดินรำเวียนรอบบ้านทุกบ้าน ซึ่งเรียกว่า “โซเซยี้จั่ว” เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองและการต้อนรับปีใหม่ ตลอดจนเพื่อให้พรและสิริมงคลแก่เจ้าของบ้านต่างๆ โดยเจ้าบ้านจะคอยต้อนรับด้วยการนำขนม น้ำชา และ เหล้ามาเลี้ยงขอบคุณ

อาพูว้ง คือ วันที่สองสำหรับงานปีใหม่ ในวันนี้ชาวบ้านจะมาทำพิธีคำหั่วผู้นำชุมชน “มั่วทวไป” เพื่อขอบคุณผู้นำชุมชนที่ดูแล และปกครองคนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดปี ซึ่งพิธีกรรมและกิจกรรมเหมือนการคำหั่ว “มือหมื่อ” แต่จะไม่มีการ “โซเซยี้จั่ว” จะร่วมกิจกรรมและเดินรำตลอดวันและตลอดคืนนี้

อาพูล่าจี้ คือ วันที่สามสำหรับงานปีใหม่ ในวันนี้ช่วงเช้าจะไปยังบริเวณศาลเจ้า “อีด้ามอ” หรือ “มี้ว กูกั้ว” เพื่อขอศีลขอพรจากเทพ “อีด้ามอ” ซึ่งเป็นเทพผู้ใหญ่ที่ปกป้องดูแลไม่ให้เกิดสิ่งชั่วร้ายสำหรับคน แม้แต่จะอยู่นอกเขตหมู่บ้านก็ตาม จะปกป้องทั่วทุกสารทิศ สำหรับเครื่องเช่น ไหว้ ได้แก่ ซาซือ ปาปาและเหล้า และต้องมีหนุ่มสาวที่บริสุทธิ์ ความประพฤติดีจำนวน 4 คน ประกอบด้วย หญิง 2 คน และชายหนุ่ม 2 คน เพราะเทพ “อีด้ามอ” เป็นเทพแห่งความบริสุทธิ์ (หนุ่มสาวที่ไปร่วมพิธี 2 คู่ ไม่ได้นำไปประหัตประหารแต่ประการใด เพียงแค่เป็นหนึ่งในเครื่องเช่น ไปร่วมพิธีเท่านั้น) นอกจากนั้นจะมีบุคคลอื่นๆไปร่วมพิธีขอพรแล้วก็ได้เดินรำ ร้องเพลง จากนั้นจะมีการคำหั่วผู้นำคนอื่นๆตามแต่ชาวบ้านจะเห็นสมควรและอยากทำพิธีคำหั่วเช่นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

หมายเหตุ : พิธีสำคัญในงานปีใหม่จะมีเพียง 3 วัน เท่านั้น นอกจากนั้นจะสามารถจัดงานรื่นเริง เดินรำ ร้องเพลง ได้เรื่อยๆ ประมาณ 3-7 วันหรือตามแต่คนในชุมชนอยากจะจัด

2.2 เซ่นไหว้เทพ(ห้วงฮาหฺว) มีขึ้นในวันที่ 5 เดือน “ห้วงฮา” (เดือน 5 ของลือซอ) ในวันนี้จะมีการทำพิธีเซ่นไหว้เทพ “อาปาโหม” และมีการพัฒนาศาลเจ้า ตลอดจนมีการขอศีลขอพรจากเทพอาปาโหม เพื่อให้พืชผักเจริญงอกงาม เชื่อกันว่าหากเพาะปลูกพืชผักในวันนี้จะทำให้พืชผักเจริญงอกงามมาก แม้แต่ยาสมุนไพรก็ตาม เชื่อกันว่าในวันนี้ด้วยจะมีฤทธิ์แรง สามารถรักษาโรคได้ดีกว่าวันอื่นๆ

2.3 พิธีขอบคุณเทพ(ฉว๊อแป๊ะก๊วะ) มีขึ้นวันที่ 12-14 เดือน 7 “ซียีฮา” เป็นพิธีแสดงความขอบคุณเทพเจ้า ที่ช่วยดูแลรักษาพืชพรรณธัญญาหารของชุมชน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญเติบโตจนได้ผลผลิต ในช่วงตลอดปีที่ผ่านมา พิธีกรรมจะไม่เหมือนกัน เพราะว่าแต่ละตระกูลจะมีรายละเอียดของการประกอบพิธีกรรมที่ไม่เหมือนกัน โดยรวมๆ แล้วในวันแรกจะมีการนำผลผลิต พืชผลต่างๆ เช่น กล้วย แดงกวา ข้าวโพด อ้อยและดอกไม้ต่างๆ มาประดับประดาบนหิ้งบูชาบรรพบุรุษ และทำพิธีสวดบทสวดการะเทพต่างๆ ซึ่งในเทศกาลนี้ทุกบ้าน จะต้องทำความสะอาดบ้านและร่างกายของตัวเอง เพื่อเป็นสิริมงคลกับบ้านและตนเอง ไม่มีการไปทำงานหรือทำธุระนอกบ้าน หากไม่จำเป็น จากนั้นในวันที่ 3 จึงนำพืชผลและดอกไม้ต่างๆ ออกจากหิ้งบูชา ตอนเย็นเปลี่ยนน้ำและจุดธูปอันว่าเป็นว่าจบพิธี

2.4 พิธีขอบคุณเทพ(ฉว๊อแป๊ะก๊วะ) มีขึ้นในวันที่ 12-14 เดือน 7 “ซียีฮา” เป็นพิธีแสดงความขอบคุณเทพเจ้า ที่ช่วยดูแลรักษาพืชพรรณธัญญาหารของชุมชน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญเติบโตจนได้ผลผลิต ในช่วงตลอดปีที่ผ่านมา พิธีกรรมจะไม่เหมือนกัน เพราะว่าแต่ละตระกูลจะมีรายละเอียดของการประกอบพิธีกรรมไม่เหมือนกัน โดยรวมๆ แล้วในวันแรกจะมีการนำผลผลิตพืชต่างๆ เช่น กล้วย แดงกวา ข้าวโพด อ้อยและดอกไม้ต่างๆ มาประดับประดาบนหิ้งบูชาบรรพบุรุษ และทำพิธีสวดบทสวดการะเทพต่างๆ ซึ่งในเทศกาลนี้ทุกบ้าน จะต้องทำความสะอาดบ้านและร่างกายของตัวเอง เพื่อเป็นสิริมงคลกับบ้านและตนเอง ไม่มีการไปทำงานหรือทำธุระนอกบ้าน หากไม่จำเป็น จากนั้นในวันที่ 3 จึงนำพืชผลและดอกไม้ต่างๆ ออกจากหิ้งบูชา ตอนเย็นเปลี่ยนน้ำและจุดธูป อันเป็นว่าจบพิธี

2.5 ซ่อมแซมศาลเจ้า (เฮ้อยี่ปา) จัดขึ้นในวันที่ 7 เดือน “เฮ้อยี่ปา” (เดือน 2 ของลือซอ) พิธีจัดขึ้นที่ศาลเจ้า “อาปาโหม” โดยมีการทำพิธีเซ่นไหว้ “อาปาโหม” และพัฒนาศาลเจ้า เมื่อเสร็จแล้วมีการกินข้าวร่วมกัน ร้องเพลงและเดินรำตลอดจน มีการเสวนาแลกเปลี่ยนต่าง ๆ กัน ซึ่งผู้เข้าร่วมพิธีนี้จะมีแต่ผู้ชายเท่านั้นเพราะถือว่า “เฮ้อยี่ปา” เป็นการเฉลิมฉลองปีใหม่ของผู้ชาย มีเรื่องเล่ากันว่าในอดีตช่วงที่มีเทศกาลปีใหม่นั้น ผู้ชายทั้งหลายต้องออกไปสู้รบกัน เหลือแต่ผู้หญิงที่อยู่ร่วมพิธีในวันขึ้นปีใหม่ ดังนั้นหลังปีใหม่ 1 เดือน พวกผู้ชายได้กลับมาและได้จัดงานปีใหม่อีกครั้งหนึ่งเป็นการทดแทน

พระประจำหมู่บ้าน(หม่อมหมือพะ) เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน จะเป็นผู้ดูแลศาลเจ้า “อาปาโหม” และเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของลือซอ ตลอดจนถึงวันสำคัญต่างๆ หมือพะก็จะไปรับการปรึกษาจากบรรดาผู้สูงอายุในหมู่บ้าน สำหรับหน้าที่ของหมือหมือพะ คือ ทุก ๆ 15 วัน ในวันขึ้น 15 ค่ำหรือแรม 15 ค่ำ เป็นวันศีลหรือเป็นวันหยุดงานของลือซอ หมือหมือพะจะต้องไปทำความสะอาดกวาดเช็ดถ้ำที่อาปาโหมและจุดธูป เปลี่ยนน้ำ แล้วก็บอกกล่าวให้อาปาโหมรับรู้ว่าเป็นวันศีล ขอให้อาปาโหมช่วยเมตตาดูแลคุ้มครองบรรดาลูกหลาน และสัตว์เลี้ยงทั้งหลายในหมู่บ้านเถาะ

2.6 วันศีล เรียกว่า “จื่อ” วันศีลหรือวันกรรมของลือวอ จะมีทุกๆ 15 วัน จะมีกานนับ วัน เดือน ปี นั้น ตามปฏิทินจีน การนับวันศีลนั้นคือ พระจันทร์เต็มดวงและพระจันทร์มีดมืด จึงเป็นวันศีล เป็นหน้าที่ของหมือหมือพะที่ผู้ประกาศให้ชาวบ้านทราบล่วงหน้า 1 วัน ว่าวันพรุ่งนี้จะเป็นวันศีลบอกให้ชาวบ้านว่าห้ามใช้ของมีดคม เช่น มีด ขวาน เลื่อย ห้ามทำงานไร้ทำสวน นอกจากนั้นก็ห้ามฆ่าหมู ไก่หรือสัตว์ทุกชนิดที่มีชีวิต วันศีลจะหยุดงาน 1 วัน อยู่ที่บ้านอยู่กับครอบครัว ส่วนผู้หญิงก็เย็บผ้าปักผ้า ส่วนผู้ชายก็ไปหาของป่า หรือ ทำงานเล็กๆ น้อยๆ

การปฏิบัติในวันศีล ชุมชนในแต่ละพื้นที่แต่ละแห่งวิถีการดำรงชีวิต และความเชื่อที่แตกต่างกันไป เพราะมาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่ไม่เหมือนกัน การกระทำใดๆ ในความเชื่อในสิ่งต่างๆ หรือเรียกว่าพิธีกรรม เพื่อที่จะให้ชาวบ้านได้มีการจัดการทำพิธีกรรมทางความเชื่อ โดยเฉพาะพิธีกรรมในวันศีล ชาวลือซอถือว่า เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งที่สำคัญ ที่ชาวบ้านหลังคาเรือนหยุดงาน เพื่อประกอบพิธีกรรมในวันศีล เพราะฉะนั้นชาวลือซอพร้อมใจกันเพื่อหยุดงานต่างๆ อยู่ที่บ้านกับครอบครัว

ข้อห้ามและข้อปฏิบัติ จะไม่ไปทำงานนอกหมู่บ้าน ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ควรพูดถึงเรื่องที่ไม่ดีและไม่เป็นมงคลจะไม่ดื่มเหล้า ถ้ากินอาจจะเกิดการเจ็บป่วยได้ง่าย

หมอผี “หนี่พะ” ทำหน้าที่ทำพิธีกรรมต่างๆ ในบ้านและในหมู่บ้าน ผู้ที่จะมาเป็นหนี่พะได้นั้นจะต้องมีเหตุเกิดขึ้นในลักษณะที่ผีบรรพบุรุษต้องการจะเข้าทรงในร่างของบุคคลนั้นๆ โดยอาจจะมาเข้าฝันหรือมีอาการเจ็บป่วยบ่อยๆ ตัวสั่นและจะสวดบทเพลงโดยไม่รู้ตัว จิตจะอ่อนลง รู้สึกอ่อนเพลียง่าย เป็นต้น

เมื่อรู้ตัวว่าผีบรรพบุรุษจะมาเข้าทรง ลือซอมีความเชื่อ ถ้าบุคคลใดหลีกเลี่ยงด้วยการไม่ยอมเป็น หนี่พะ ก็จะมีโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นบ่อยๆ โดยไม่ทราบสาเหตุ จึงจำเป็นต้องเป็น หนี่พะตามความประสงค์ของผีบรรพบุรุษ คนที่เป็น หนี่พะสามารถเข้าใจ, รู้พิธีกรรมต่างๆ, บทสวดโดยไม่ต้องเรียนรู้กับผู้อื่น เพราะ หนี่พะสามารถติดต่อกับวิญญาณของบรรพบุรุษได้

หนี่พะจะเป็นคนหนุ่มหรือคนเฒ่าก็ได้ ไม่จำกัดอายุ แต่ผู้ที่ถูกเลือกจากผีบรรพบุรุษจะเป็นเฉพาะผู้ชายเท่านั้น แต่ละหมู่บ้านจะมี หนี่พะ 1-2 คนถ้าหมู่บ้านไหนไม่มี เมื่อต้องการทำพิธีเข้าทรงก็ต้องไปเชิญผู้ที่เป็หนี่พะมาทำพิธีให้

ก่อนหนี่พะจะเข้าทรง เจ้าของบ้านจะต้องเปลี่ยนถ้วยน้ำที่หิ้งบูชาในบ้านและเตรียมใบไม้ ภาษาลีซุเรียกใบ “โลขวา” ใบไม้ชนิดนี้ใช้ทำพิธีกรรม จากนั้นหนี่พะจะจุดธูป เทียน หน้าหิ้งแล้วก้มลงเล็กน้อย แล้วจะสวดเป็นเสียงเพลงภาลีสขอแล้ว ผีบรรพบุรุษก็จะมาเข้าทรง ตัวหนี่พะจะสั่น พูดจาเสียงผิดเพี้ยนไปจากเดิม พอสวดจบแล้ว หนี่พะก็จะกลับสู่สภาพปกติญาติหรือผู้ใกล้ชิดจะช่วยกันประครองร่างของหนี่พะไว้มิให้ล้มลงสู่พื้นดิน หลังจากหนี่พะฟื้นสู่สภาพปกติ มีสติคืนมา ก็จะจำไม่ได้ว่าตนได้ทำอะไรหรือพุดอะไรไปบ้าง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน หมู่บ้านของลีซุที่นับถือผีบรรพบุรุษจะมีศาลผีประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง ลีซุเรียกว่า **อ่าปาโหม่วอี** ซึ่งจะตั้งอยู่บนเนินเขาอยู่สูงกว่าหมู่บ้าน ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 50-100 เมตร หากสถานที่ที่ตั้ง อ่าปาโหม่วอี ไม่ได้ก็อาจจะใช้บริเวณกลางหมู่บ้านสำหรับเป็นที่ตั้ง อ่าปาโหม่วอี ลักษณะบ้านของ อ่าปาโหม่วอี จะปลูกสร้างเป็นเพิงแหงน หันหน้าไปทางหมู่บ้าน มีหิ้งบูชาตั้งอยู่ตรงกลาง โดยปักเสาทำเป็นหิ้งสูงประมาณ 2-3 เมตรและมีถ้วยชาเงินวางเรียงอยู่ประมาณ 5-10 ถ้วยและรอบๆ อ่าปาโหม่วอี จะมีต้นไม้ อ่าปาโหม่ว ชอบอยู่ที่ร่มเย็น และในบริเวณที่ตั้งอ่าปาโหม่วอี ห้ามตัดต้นไม้การสร้างบ้านหรือที่อยู่อาศัยของ อ่าปาโหม่วอี จะทำกันเมื่อตั้งหมู่บ้าน ปลูกสร้างบ้านกันแล้วก็ต้องปลูกสร้าง

อ่าปาโหม่วอี และคัดเลือกผู้นำศาสนา **“มือหมือพะ”** ด้วยบริเวณ อ่าปาโหม่วอีประจำหมู่บ้านลีซุ นอกจากจะมีอ่าปาโหม่วอีแล้วยังมีศาลที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง มีชื่อว่า **“อีคะมา”** อีคะมาเป็นน้องชายของอ่าปาโหม่ว ที่อยู่หรือที่ตั้งของอีคะมา จะอยู่ห่างจากอ่าปาโหม่วอี ออกไปด้านข้างไปประมาณ 5-10 เมตร มีสัญลักษณ์คล้ายกับ อ่าปาโหม่วอี มีหิ้งบูชาและถ้วยชาเงินวางอยู่บนหิ้งแห่งละประมาณ 5-10 ถ้วย มีกระดาดสาทำเป็นธงเล็กๆ ตัดเป็นรูปพลวคล้ายต่าง ๆ นำมาปักไว้ข้างต้นเสาหรือต้นไม้ รอบๆ อีคะมา จะมีต้นไม้ ห้ามตัดต้นไม้รอบๆ อีคะมา เด็ดขาด ลีซุมีความเชื่อว่า อีคะมาชอบอยู่ที่มีต้นไม้เยอะๆและชอบอยู่ที่ร่มเย็น

บุคคลที่ดูแลรักษาที่ศาลประจำหมู่บ้าน **“อ่าปาโหม่วอี”** คือ ผู้นำศาสนาของหมู่บ้าน **“มือหมือพะ”** ทุกๆวันสัปดาห์มือหมือต้องทำความสะอาดหิ้งบูชา “อ่าปาโหม่วอี” และจุดธูปบูชาเปลี่ยนน้ำในถ้วย บอกกล่าวให้ อ่าปาโหม่ว ได้ทราบว่าเป็นวันสัปดาห์ขอให้ดูแลปกป้องสมาชิกในหมู่บ้านทุกคนและสัตว์เลี้ยงไว้ ให้มีชีวิตอย่างเป็นสุขตลอดไป พิธีกรรมต่างๆ เช่น ปีใหม่ กินข้าวโพดใหม่ แต่งงาน และพิธีกรรมต่างๆจะจัดขึ้น ณ อ่าปาโหม่วอีเป็นหัวหน้าที่เฉพาะของผู้ชาย ผู้หญิงห้ามเข้าไปบริเวณอ่าปาโหม่วอี

ความเชื่อของลี้ซอ เกี่ยวกับศาลประจำหมู่บ้าน หรือ อ่าปาโหม่วอี ที่นับถือนั้นเป็น ศีที่ใดไม่มีการให้โทษ ศีที่ทำหน้าที่คอยดูแลและรักษาชีวิตมนุษย์และสัตว์เลี้ยงที่อยู่ในหมู่บ้าน ให้พ้นจากภัยอันตรายต่างๆ และคลั่งคลั่งให้สมาชิกในหมู่บ้าน มีความสุข ความเจริญมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและจิตใจสดใส ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ โดยการเซ่นไหว้ อ่าปาโหม่วอี ประจำหมู่บ้าน

3.ความเชื่อและภูมิปัญญา

ระบบความเชื่อลี้ซอยังคงนับถืออยู่ส่วนใหญ่นับถืออยู่บ้างที่หันมานับถือศาสนาพุทธ การนับถือลี้ซอยังคงพบเห็นในหมู่บ้านโดยทั่วไป มีผีประจำหมู่บ้าน ผีบ้าน ผีเรือน ผีหลวง ผีป่า ผีน้ำ หรือผีลำห้วย ผีแบ่งออกเป็นผีดีและผีร้าย ผีดีเป็นผีที่ให้ลูกแก่พวกเขา เช่นผีประจำหมู่บ้าน ผีบรรพบุรุษ ผีบ้านเรือน ส่วนผีร้าย ได้แก่ ผีป่า ผีคนตายไม่ดี เช่น ถูกยิงตายหรือถูกฟ้าผ่าตาย ในหมู่บ้านจะมีหมอเมืองเปรียบเสมือนผู้นำทางศาสนาเป็นผู้ทำพิธีบูชาผีประจำหมู่บ้าน จะมีวันสี่ลทุกๆ ๑๕ วันต่อครั้ง ชาวบ้านจะหยุดการทำงานกันทั้งหมด ห้ามใช้มีดหรือของมีคมทุกชนิด แต่การล่าสัตว์ในป่าบางหมู่บ้านไม่มีข้อห้าม

นอกจากหมอเมืองแล้ว ก็มีหมอผีเป็นสื่อกลางระหว่างคนกับผี เมื่อเกิดความเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ ลี้ซอจะเชื่อกันว่าถูกผีกระทำ จะให้หมอผีมาเข้าทรงเชิญวิญญาณมาสิงในร่างกายของหมอผี ถ้ามหาเหตุแห่งความเจ็บป่วยและหมอผีจะเป็นผู้รักษาคณเจ็บป่วย การรักษาที่มีหายบ้างไม่หายบ้างปัจจุบันลี้ซอหันมาใช้ยาตำราหลวง หรือถ้าเจ็บป่วยหนักก็จะเดินทางไปรักษาที่โรงพยาบาล หมอเมืองและหมอผีไม่มีการสืบทอดไปยังบุตรหลาน คนที่จะเป็นหมอเมืองได้โดยการให้ไม้คว่ำหงายเสี่ยงทาย ผู้หญิงเป็นไม่ได้ ส่วนคนที่จะเป็นหมอผีบุตรชายของหมอผีมักจะเป็นหมอผีด้วย

กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสภายในชุมชน ได้สะท้อนถึงระบบแบบแผนวิถีการปฏิบัติบนระบบความเชื่อที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งไม่แตกต่างจากลี้ซอ(ลี้ซอ)อื่นที่อาศัยในประเทศไทยปัจจุบันการส่งผ่านระบบความเชื่อและฐานวัฒนธรรมประเพณี ยังมีอยู่แต่ไม่เหมือนเดิม เพราะคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ออกไปทำงานนอกหมู่บ้านและศึกษาต่อในเมือง ระบบความเชื่อและประเพณีของชาวเขาเผ่าลี้ซอยังคงถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน มีดังนี้

3.1 ความเชื่อลางบอกเหตุคนใกล้ตาย

ลี้ซอมีความเชื่อกันว่า ใครที่ขวัญอ่อนหรือคนในช่วงที่ป่วยหนักใกล้ตาย โดยมาปรากฏตัวให้เห็นเป็นเงา การปรากฏตัวของดวงวิญญาณมี 2 กรณี เช่น ปรากฏตัวให้เห็นเหมือนคนธรรมดาปรากฏตัวระยะเวลาสั้นๆ ยังไม่ได้ตกตายหรือพูดคุยหรือพูดคุยอยู่ๆก็หายไปอย่าง

รวดเร็วจนผิดสังเกตถ้าเป็นเช่นนี้ผู้ที่เห็นดวงวิญญาณนั้น ต้องไปบอกเจ้าของดวงวิญญาณและบุคคลผู้ที่อยู่ในช่วงขวัญอ่อน โดยตัวเองไม่ได้ไปตรงบริเวณที่มีคนเห็นต้องรีบไปทำพิธี โดยใช้ไข 1 ฟอง ข้าวสารหรือข้าวสุก 1 ถ้วยรูป 2 คู่และให้คนที่เห็นดวงวิญญาณเป็นผู้เรียกขวัญให้ ส่วนปรากฏให้เห็นเป็นเงานั้นมี 2 รูปแบบ ขาวครึ่งหนึ่งดำครึ่งหนึ่ง แสดงว่าเจ้าของเงานั้นขวัญอ่อนมาก และกำลังป่วยหนักใกล้จะตายถ้าหากรีบทำพิธีเรียกขวัญอาจจะทำให้รอดตาย ส่วนกรณีที่ปรากฏตัวเป็นเงาสีขาวทั้งตัวแสดงว่าเจ้าของเงานั้นใกล้จะตายและไม่มีทางรักษา

3.2 การตายและพิธีเก็บศพ

ลือขอมมีความเชื่อในเรื่องความตายเมื่อมีการตาย ลำดับแรก ลูกหลานและญาติพี่น้อง จะจัดการอาบน้ำชำระศพคนตายจนสะอาดเรียบร้อย แล้วจึงเปลี่ยนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายชุดใหม่ให้กับคนตาย จากนั้นจึงห่อด้วยผ้าขาวอีกชั้นหนึ่ง นำร่างเข้าบรรจุในโรงศพ ตั้งไว้บริเวณหน้าห้องผีบรรพบุรุษภายในบ้านที่หน้าศพจะมีเครื่องบูชา และเครื่องเช่นไหวัดตลอด เครื่องบูชานั้นจะเป็นตะเกียงน้ำมันก๊าดดวงเล็กๆ 1 ดวงและรูป ซึ่งจะต้องจุดไฟตะเกียงไว้ตลอดเวลา พร้อมทั้งรูปจุดไปปักไว้ในกระถางและต้องคอยเติมน้ำมันตะเกียงและจุดรูปต่อไป มิให้ขาดต่อตลอดระยะเวลาที่ตั้งศพไว้ในบ้าน

ส่วนเครื่องเช่นนั้น จะเช่นกันวันละ 2 ครั้งในช่วงเช้าและเย็น โดยช่วงเช้าจะเป็นไก่ 1 ตัวหรือหมูก็ได้ ข้าวสารหรือข้าวสุก น้ำ เหล้า ช่วงเย็นก็เหมือนกัน ส่วนช่วงกลางคืนตั้งแต่หัวค่ำจนถึงสว่างตลอดระยะเวลาที่ตั้งศพไว้ในที่บ้าน มีกลุ่มหนึ่งจะทำพิธีสวดกล่อมร้องเพลงให้วิญญาณผู้ตายที่หน้าโรงศพ จะกล่าวให้ผู้ตายได้รับรู้ว่าบัดนี้เขาได้ไปอยู่บนสวรรค์แล้ว ขอให้อย่าห่วงใยลูกหลาน มีพิธีสวดส่งวิญญาณผู้ตายให้ขึ้นไปอยู่ที่บนสวรรค์ ในคืนสุดท้ายก่อนที่จะนำศพไปฝังตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น

บรรดาแขกทั้งหลายที่มาช่วยงาน ช่วงกลางคืนจนถึงสว่าง ตลอดระยะเวลาที่ตั้งศพอยู่ในบ้าน มีการเล่นไพ่ ไฮโล บ้านเจ้าภาพอย่างสนุกสนาน ทั้งชายและหญิงได้มีโอกาสเข้าร่วมวงเสี่ยงโชคกันอย่างพร้อมหน้าพร้อมตา การเล่นทั้งหลายที่มีขึ้นในงานศพนั้น เพื่อปลอบใจบรรดาลูกหลานและญาติมิตรมิให้โศกเศร้าในการจากไปของผู้ตาย พิธีทั้งหมด 3 วัน 3 คืน หรือจะไว้ 7 วัน 7 คืน ก็ได้แล้วแต่ลูกหลาน

3.3 พิธีฝังศพ

ลือขอมไม่มีป่าช้าสำหรับการฝังศพ แต่จะเลือกสถานที่ที่คิดว่าเหมาะสม ลักษณะเดียวกับ ฮวงจุ้ยของคนจีน ถ้าหากสถานที่ฝังศพของผู้ตายถูกลักษณะฮวงจุ้ยได้ วิญญาณ ของผู้ตายก็จะอยู่อย่างสงบสุข และจะแผ่บารมีให้กับลูกหลานและญาติมิตร ทำมาค้าขายขึ้นมีทรัพย์สินเงินทอง

ถ้าหากหาสถานที่ที่ไม่เหมาะสมและไม่ถูกลักษณะของฮวงจุ้ย วิทยญาณผู้ตายย่อมไม่สงบสุขจะกลับมาหาลูกหลาน จะทำให้ลูกหลานอยู่ไม่สงบสุข ทำมาหากินก็ไม่ขึ้น

เมื่อมาถึงสถานที่ฝังแล้วมีการโยนไข่เสี่ยงทาย เพื่อถามวิทยญาณผู้ตายว่าพอใจสถานที่ที่เลือกให้แห่งนี้หรือไม่ โดยจุดธูปบอกกล่าวกับวิทยญาณผู้ตายเสียก่อนแล้วโยนไข่ดิบ โยนไข่ด้านหน้าไปข้ามหลังให้ตกลงบริเวณที่จะขุดหลุมฝังศพ หากไข่แตกเป็นอันว่าวิทยญาณผู้ตายพอใจหากไข่ไม่แตกเป็นอันว่าวิทยญาณผู้ตายไม่พอใจ ต้องโยนซ้ำอีกจนครบ 3 ครั้ง หากยังไม่แตกอีก ต้องเปลี่ยนมาโยนข้ามหลังไปด้านหน้า หากครั้งแรกยังไม่แตกก็โยนซ้ำจนครบ 3 ครั้ง แล้วยังไม่แตกแสดงว่าเจ้าของผู้ตายไม่พอใจที่จะให้ฝังร่างของตนในที่แห่งนี้ ต้องหาที่อื่นและต้องแย่งทาย โยนไข่ดิบ ถามต่อไปจนกว่าไข่แตกแล้ว

เมื่อหาสถานที่ที่พอใจจึงลงมือขุดหลุมศพ ขุดหลุมเสร็จแล้ววางโรงศพไปแล้วถมดินลงไปจนเสร็จ สวดให้วิทยญาณผู้ตายให้อยู่อย่างสงบสุข หลังจากทำพิธีเสร็จแล้ว ดวงวิทยญาณของผู้ตายจะไปแจ้งให้กับศาลเจ้า(อาปาโหม้อ) ให้ทราบว่ายอนนี้ได้ตายไปแล้ว หลังจากการแจ้งตายให้อาปาโหม้อแล้ว ดวงวิทยญาณของผู้ตายก็จะกลับไปรอขอส่วนบุญจากลูกหลาน ที่มาทำบุญให้ในวันเซ็งเม้งที่หลุมศพของผู้ตายครบ 3 ครั้ง แล้วกลับมารายงานตัวกับอาปาโหม้ออีกครั้ง เพื่อขอไปเกิดใหม่บนสวรรค์หรือลงนรก แล้วแต่ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ทำความดีหรือทำบาปไว้มากเพียงใด สำหรับผู้สืบสกุลก็จะมาประจำอยู่ที่แท่นบูชาประจำบ้านของผู้สืบสกุลของตนเองซื้อที่ดินหว่านเมล็ดพันธุ์พืชและซื้อน้ำซื้อฟืนให้กับผู้ตาย

ลี้ซอมีความเชื่อกันว่า เมื่อตายไปแล้วแต่ก็ต้องการทำมาหากินและต้องการที่ดิน ต้องการเมล็ดพันธุ์ ซื้อที่ดินให้ผู้ตาย กรณีหมอผีจะซื้อที่ดินให้รอบๆบริเวณหลุมศพจากผีป่าผีดอย เจ้าที่เจ้าทาง ซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินบริเวณนี้เพื่อให้วิทยญาณของผู้ตายได้ใช้พื้นที่สำหรับทำมาหากิน โดยจะใช้เงินเหรียญโยนไปทั้ง 4 ทิศรอบๆบริเวณหลุมศพเป็นค่าที่ดิน จากนั้นจะทำพิธีหว่านพันธุ์ข้าว ข้าวโพดและเมล็ดพันธุ์ผักต่างๆอีกหลายชนิดลงบนพื้นดินที่ซื้อให้ผู้ตาย เพื่อให้ผู้ตายได้ใช้พืชผลเหล่านี้ทำมาหากินในโลกของผู้ตายต่อไปเสร็จจากการหว่านเมล็ดพืชพันธุ์ผักแล้ว โยนเงินเหรียญไปทางด้านฝั่งซ้ายของหลุมศพ ซื้อฟืนจากเจ้าที่เจ้าทางได้ใช้หุงอาหาร โยนเงินเหรียญไปทางด้านฝั่งขวาของหลุมศพ ซื้อน้ำให้กับผู้ตายได้ใช้อาบและได้ดื่มกินตลอดไป หมอผี “หนี่ผะ” จะสวดบอกกล่าวให้กับวิทยญาณผู้ตายว่า ยังไม่ได้ฝังศพไปเกิด ก็ขอให้ทำมาหากินบริเวณนี้ อย่าได้ออกแธ่ไปที่ไหนเป็นอันขาด

ง.พิธีทำบุญ “หลี่ฮันว้า”

ขึ้นในวันที่ 3 ของเดือน “ซาฮา” (เดือน 3 ของลี้ซุ) พิธีนี้เป็นการทำบุญให้กับวิทยญาณบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าลูกหลานใส่ใจและทำบุญให้ ตลอดจนดูแลบริเวณหลุมฝังศพให้

เป็นอย่างดี จะทำให้ลูกหลานมีความเจริญรุ่งเรือง มีทรัพย์สิน เงินทอง การทำบุญให้วิญญาณบรรพบุรุษจะทำบริเวณหลุมฝังศพ พิธีเช่นไหว้เซ่น ไก่ หมู จากนั้นจะมีการปรับปรุงซ่อมแซมหลุมฝังศพ และบริเวณรอบๆซึ่งการทำพิธี “หลี่ฮี่ฉั่ว” อย่างน้อยต้องทำ 3 ปีต่อวิญญาณ 1 ดวง หากลูกหลานมีทรัพย์สินก็อาจจะทำให้ทุกปี แต่คนที่ไม่พร้อมหรือไม่มีเงินที่จะทำก็ไม่เป็นไร มีเงินเมื่อไรค่อยทำก็ได้ จ.พิธีเรียกขวัญข้ามสะพาน “กุ๊ยจู้ก๊วะ”

ลี้ซอมีความเชื่อว่า โลกของวิญญาณกับโลกมนุษย์อยู่กันคนละภพ พิธีกรรมนี้นิยมทำกับคนขวัญอ่อนและคนที่สุขภาพไม่แข็งแรง สุขภาพจิตไม่ค่อยดี เช่น ผื่นร้ายบ่อยๆ มีความเชื่อกันว่าขวัญ(โชฮา) ไม่อยู่กับร่างของเจ้าของ ผิดำลึงจะเอาดวงวิญญาณไป ทำให้สุขภาพและจิตใจไม่ค่อยสงบ พิธีนี้จะทำที่หน้าบ้านตรงบริเวณทางเข้าบ้าน จะเตรียมสะพานไม้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้รู้หรือหัวหน้าครอบครัว(บิดา) ไปตัดไม้มาผ่าครึ่งแล้วนำมาวางคู่กันที่พื้นทางเข้าบ้าน ที่หัวสะพานจะเสียบต้นไม้อเล็กๆหรือกิ่งไม้ ข้างละ 1 ต้น แล้วนำใบไม้มาทำเป็นกรวย 2 อัน นำข้าวสุกมาใส่ข้างละ 1 ถ้วยและเอาน้ำมาใส่ข้างละ 1 จอก

ส่วนรูปนั้นจุดหัวสะพานข้างละ 1 คู่ ผู้รู้หรือบิดาครอบครัวที่มีการทำพิธี จะยกเครื่องเซ่นไหว้ที่เตรียมไว้ไปตั้งที่หัวสะพาน การเรียกขวัญจะมีการบอกให้ดวงวิญญาณของผู้ป่วยให้กลับเข้าร่างผู้ป่วย เมื่อบอกดวงวิญญาณเสร็จแล้วแบ่งตับไก่กับข้าวสุก และน้ำใส่ในกรวยใบไม้ทั้ง 2 อัน อย่างละนิด เชิญขวัญกลับมาขึ้นเครื่องเซ่นไหว้พร้อมกับเข้าบ้านและเชิญให้ขวัญกลับเข้าบ้านด้วย ผู้ป่วยต้องนั่งคุกเข่าให้ผู้ทำประกอบพิธีสวดช่วยมัดมือหรือมัดคอให้

3.5 พิธีเรียกขวัญใหญ่ “โชฮาควัว”

พิธีครั้งนี้จะทำการขึ้นเพื่อเรียกขวัญให้กลับคืนมาร่างของตนเอง ผู้ที่ขวัญอ่อนและผู้ที่ยังขวัญอ่อนลอยออกจากร่าง จนทำให้ร่างกายไม่สบาย มีความเชื่อกันว่า ขวัญผู้หญิงจะมี 7 ดวง ส่วนขวัญผู้ชายจะมี 9 ดวง หากหายไปดวงใดดวงหนึ่ง จะทำให้ไม่สบายได้ พิธีกรรมนี้จะทำขึ้นภายในบ้านของผู้ป่วย อุปกรณ์และเครื่องเซ่นก็จะเหมือน เช่น เงินเหรียญ ข้าวสุก หัวหมู ไก่ น้ำ เหล้า ข้าวโพด รูป ด้ายสายสิญจน์ และ (ฟู่ปะ)เงินห้อยคอ เครื่องประดับของผู้ป่วยชุดหนึ่ง จะวางบนกองเสื้อผ้าของผู้ป่วยแล้วก็จะวางบนขันโตกอีกทีและตั้งไว้ข้างๆประตูทางขวามือ 2 ชุดและว้ายมือ 1 ชุด ใช้วางเครื่องเซ่นไหว้ที่จะเซ่นสังเวย โดยหักกิ่งไม้อเล็ก ๆ 4 กิ่ง นำมาเสียบปักไว้บนขันโตก เพื่อสร้างบรรยากาศให้เหมือนกับบ้านนอกหมู่บ้านที่ผีร้ายอาศัยอยู่ แล้วเอาน้ำ เหล้า ข้าว รูป และไข่ 1 ฟอง

เริ่มพิธีโดยหมอผี(หนีชะ)จะสวดมนต์ร่ำวานาให้ผีร้ายที่กักขวัญของผู้ป่วยนั้น ให้ปล่อยขวัญกลับมาสู่ร่างกายของผู้ป่วย เสร็จแล้วหมอผีออกไปยืนที่ประตูบ้านในมือถือไข่ไก่และด้ายสายสิญจน์ สวดมนต์ให้ผีบรรพบุรุษมากินอาหารที่เตรียมไว้ให้ แล้วหมอผีเข้ามาทำพิธีมัดคอมัดมือของผู้ป่วย ด้วยด้ายสายสิญจน์เป็นการรับขวัญมาสู่ร่างกายเรียบร้อยแล้ว เป็นอันจบพิธี

4. การจัดการข้อมูลเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

[illegible]

เทศกาลปีใหม่ (กู๋เซี่ยะ)

เทศกาลปีใหม่ของลี้ชู่เป็นงานที่สำคัญที่สุดในรอบปี ตรงกับตรุษจีน ตรงกับวันปีใหม่ของจีน ฮ่อ ปกติจะเป็นต้นเดือนกุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่อากาศหนาวเย็น เป็นเวลาที่ทุกคนมีจิตใจปลอดโปร่ง เนื่องจากงานหนักในรอบปีได้สิ้นสุดลงแล้ว ทุกครอบครัวเก็บเกี่ยวข้าวในไร่เสร็จแล้ว เก็บข้าวเข้ายุ้งฉางเรียบร้อย ข้าวโพดหรือพืชอื่นๆ ก็อยู่ในยุ้งฉางอย่างครบครัน หากผลผลิตบริบูรณ์ และสัตว์เลี้ยงเติบโตดี ทุกคนก็จะมีอาหารเพียงพอสำหรับปีหน้า และยังมีรายได้เป็นเงินสดไว้ใช้อีกด้วย ผู้หญิงเตรียมเย็บเสื้อผ้าชุดใหม่ไว้ให้สมาชิกทุกคนในครอบครัว ผู้ใหญ่ทุกคนในบ้านช่วยกันฆ่าหมูทำหมูเค็มแขวนไว้กินในฤดูปีใหม่ ผักดอง ผักตากแห้ง ไว้เป็นเสบียงทั้งยังต้มเหล้าข้าวโพดหรือข้าวเจ้าไว้ด้วย ทุกคนช่วยกันหาฝืนเก็บไว้ใช้ในยามที่มีงานเร่งด่วน ต่ำข้าวล่องหน้าไว้หลายๆ ถัง (ปัจจุบันใช้บริการโรงสีข้าว) เพื่อช่วงเวลปีใหม่อีกๆ จะได้สนุกสนานกันได้เต็มที่

งานปีใหม่เริ่มในวันสุดท้ายของปีเก่า โดยเช้าวานนั้นทุกบ้านจะยิงปืนหรือปะทัดขึ้นฟ้าการใช้ประโยชน์

ทุกปีเมื่อถึงวันปีใหม่ (กู๋เซี่ยะ) ลูกหลานหรือชาวบ้านก็จะกลับมาบ้านร่วมเฉลิมฉลองตามประเพณีและดำข้าวปลูกเพื่อใช้ในการงานตามประเพณี และทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

ระยะเวลาที่พบเห็น

ช่วงเดือนมกราคม – เดือน กุมภาพันธ์ของทุกปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

บ้านเสาแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยา จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอกัลยาห่างจากตัวอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 40 นาที (โดยรถยนต์)

ประโยชน์และคุณค่าต่อชุมชน

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมที่มีมาดั้งเดิมสืบทอดต่อไป
2. เป็นการสร้างจิตสำนึกความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า
3. เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ในชุมชนและชนเผ่า

กฎและข้อห้ามของชุมชน

ห้ามเข้าไปในบ้านตอนที่เจ้าบ้านยังไม่ได้ทำพิธีปลูกต้นไม้เทวดา

เทศกาลปีใหม่น้อย (เอ๋อียี่ปา)

วันปีใหม่น้อย มีขึ้นหลังจากปีใหม่แล้วประมาณ 1 เดือนกับ 7 วัน มีเพียง วัน 1 คืนเท่านั้น มีพิธีเช่น ไหว้บูชาผีบรรพบุรุษภายในบ้านเรือนและผีประจำหมู่บ้าน (อาปาโหม่งฮี้) หลังจากนั้นจะไปเดินรำน้ำบ้านหอมเมือง (มิ่งมิ่งผะ)

ระยะเวลาที่พบเห็น

หลังจากขึ้นปีใหม่แล้วประมาณ 1 เดือนกับ 7 วันประมาณเดือน มีนาคม

สถานที่ตั้ง

บ้านเสาแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยา จังเจียงใหม่

ประโยชน์และความสำคัญ

เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป

กฎและข้อห้ามของชุมชน

เทศกาลเซ่งเม้ง

ประเพณีเซ่งเม้งเป็นประเพณีของเผ่าลีซุที่สืบทอดกันมาสมัยบรรพบุรุษเรื่อยมาจนปัจจุบัน เป็นประเพณีทำบุญอุทิศกุศลแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป โดยการนับวันเดือนปีตามปฏิทินลีซุ หลังจากปีใหม่ลีซุสามเดือนสามวัน ถ้าครบสามเดือนสามวันก็จะต้องทำพิธีเซ่งเม้งคือหนึ่งปีมีแค่หนึ่งครั้งและมีวันเดียว การทำพิธีเซ่งเม้งจะต้องไปทำในสุสานคือที่หลุมฝังศพของบรรพบุรุษของแต่ละครอบครัว(ของใครของมัน)โดยการไปปักกวาดทำความสะอาดสุสานและหลุมฝังศพแล้วนำดอกไม้ธูปเทียนพร้อมเครื่องเช่น ไหว้ ไก่หนึ่งคู่หรือหมูหนึ่งคู่ วางไว้น้ำห่มฝังศพและสวดอธิฐานให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ

ระยะเวลาที่พบเห็น

หลังจากใหม่ลีซุสามเดือนกับอีกสามวัน(อยู่ในช่วงเดือนมีนาคม – เมษายนของทุกปี)

สถานที่ตั้ง

สุสานบ้านเสาแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยา จังเจียงใหม่

ประโยชน์และความสำคัญ

เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการระลึกถึงบุญคุณของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไป

กฎและข้อห้ามของชุมชน

เทศกาลสารทจีน

เทศกาลสารทจีน หรือชาวลีซูเรียกว่า “ฉือแพกั่ว” หรือพิธีถวายผลผลิต พิธีจะเกิดขึ้นในเดือน 7 หากปีใดมีเดือน 7 แรกและเดือน 7 หลัง พิธีนี้ก็จะมิในเดือน 7 หรือประมาณต้นเดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นเวลาที่ผลผลิตแก่ได้ที่แล้ว สามารถนำมาทำพิธีเพื่อถวายผลผลิตแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ซึ่งแต่ละบ้านจะมีหิ้งบูชาบรรพบุรุษภายในบ้าน (ลีซูเรียกว่า ต้าเปียะ) ที่ต้าเปียะจะประดับประดาอย่างสวยงามด้วยผลผลิตต่างๆ เช่น ข้าวโพดทั้งฝักแก่และฝักอ่อน แดงกวา สับประรด ถั่วลิสง และผลไม้อื่นๆที่มี ดอกไม้สีต่างๆ สิ่งที่เขาเคยมีได้ ก็คือ ข้าวโพด พิธีนี้ชาวลีซูอาจเรียกว่า วันปีใหม่ข้าวโพดด้วย

การเซ่นไหว้ทำขึ้นเพื่อแสดงความขอบคุณที่บรรพบุรุษได้ปกป้องทุกคนในครอบครัวให้อยู่เย็นเป็นสุข พิธีดังกล่าวมีระยะเวลา 3 วัน หากจะนับวันศุกร์วันดิบหรือวันเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ในการเซ่นไหว้ด้วยก็จะเป็น 4 วัน

วันทำพิธีเซ่นไหว้บูชาบรรพบุรุษวันแรก หัวหน้าครอบครัวจะนำเนื้อหมู สุรา น้ำชาหรือน้ำเปล่า รูป ไปเซ่นไหว้ศาลประจำหมู่บ้านก่อนช่วงเวลาเช้า (ลีซูเรียกว่า อาปาโหมฮือ) และเมื่อถึงเวลาบ่ายประมาณ 15.00 หรือประมาณ 16.00 น. แต่ละครอบครัวจะทำพิธีเซ่นไหว้ที่หน้าหิ้งบูชาบรรพบุรุษภายในบ้าน และเซ่นไหว้ผีบ้านผีเรือนที่ข้างประตูบ้าน โดยนั่งยองๆ สวดเป็นเป็นภาษาลีซู โดยสมาชิกในครัวเรือนอยู่ร่วมทำพิธีทุกคน

รุ่งขึ้นวันที่สองช่วงเวลาบ่าย หัวหน้าครัวเรือนหรือเจ้าของบ้านจะทำพิธีเซ่นไหว้บูชาบรรพบุรุษภายในบ้านอีกครั้ง โดยเอาเครื่องเซ่นไหว้บอก แล้วนำเส้นด้ายสีขาววางไว้แทน มีความเชื่อกันว่าผีบรรพบุรุษจะเดินทางออกไปนอนค้างคืนที่ศาลเจ้า “อาปาโหมฮือ”

รุ่งขึ้นวันที่สามซึ่งเป็นวันสุดท้าย ผีบรรพบุรุษจะเดินทางกลับมาอยู่ที่หิ้งบูชาภายในบ้านตามเดิมก่อนกลับมาผีบรรพบุรุษจะนำพืชผักผลไม้ต่างๆที่เซ่นไหว้ไปขาย และกินเนื้อหมู ดื่มสุรา น้ำชาจนหมดสิ้น ก่อน ถึงมาอยู่ที่หิ้งตามเดิม

ระยะเวลาที่พบเห็น

ช่วงปลายเดือนกรกฎาคม – ต้นเดือนสิงหาคม ของทุกปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

บ้านเสาแดง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอกัลยา จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอกัลยาห่างจากตัวอำเภอประมาณ 20 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 40 นาที (โดยรถยนต์)

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าที่สืบทอดกันมายาวนานให้คงอยู่ต่อไป
2. เป็นการรักษาซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมและความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า
3. เป็นสิ่งมีค่าที่ไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็นและศึกษาเรียนรู้ต่อไป

พิธีกินข้าวใหม่

วันกินข้าวใหม่ จะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ซึ่งเป็นระยะที่ข้าวในไร่เริ่มแก่จัด สามารถเก็บเกี่ยวได้แล้ว การทำพิธีกินข้าวใหม่จะต้องเลือกวันดี ปัจจุบันมีการทำพิธีนี้เพียงบางครอบครัวเท่านั้น

ระยะเวลาที่พบเห็น

ช่วงเดือนธันวาคม ของทุกปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

บ้านเสาแดง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

1. เป็นการรักษาประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าที่สืบทอดกันมายาวนานให้คงอยู่ต่อไป
2. เป็นการรักษาซึ่งวิถีชีวิตดั้งเดิมและความเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่า
3. เป็นสิ่งมีค่าที่ไว้ให้คนรุ่นหลังได้เห็นและศึกษาเรียนรู้ต่อไป

4.2 สถานที่ท่องเที่ยว และ ทรัพยากรธรรมชาติ

รายละเอียด	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ศาลเจ้าเสาแดง												
อาศรมเสาแดง												
โครงการพระราชดำริน้ำตกบ้านเก่า												

ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านเสาแดง

ตามความเชื่อของชนเผ่าลีซูนั้นเชื่อว่าการที่จะก่อตั้งหมู่บ้านใดก็ต้องมีการก่อตั้งศาลเจ้าประจำหมู่บ้านนั้นๆ ขึ้นด้วยเพราะศาลเจ้าเปรียบเสมือนรั้วบ้านที่จะคอยคุ้มครองและปกป้องภัยอันตราย

จากนอกบ้านให้คนในบ้านปลอดภัย และบ้านเสาแดงเองก็เช่นกันเมื่อมีการย้ายหมู่บ้านมาตั้งหลัก
ปักฐานที่บ้านเสาแดงปัจจุบันก็มีการสร้างศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ศาลเจ้าเป็นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์การทำ
พิธีกรรมสำคัญต่างก็จะไปทำที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน เช่น พิธีไหว้เทพเจ้าพืชผล หรือบนขอสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆก็จะไปทำที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน และความเชื่อเหล่านี้มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ
และมีการสืบทอดเรื่อยมาจนปัจจุบัน ฉะนั้นหมู่บ้านลือทุกหนแห่งก็จะมีเจ้าประจำหมู่บ้าน

ระยะเวลาที่พบเห็น

สามารถพบเห็นได้ตลอดปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านเสาแดงห่างจากหมู่บ้านประมาณ 300 เมตร

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

เป็นที่ที่ศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญต่อคนในชุมชนบ้านเสาแดงเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้าน
ความเชื่อสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นการรักษาถึงวิถีชีวิตของความเป็นชนเผ่าลืออีกด้วย

กฎและข้อห้ามของคนในชุมชน

ห้ามกระทำการอันใดที่เป็นการดูถูกลบหลู่ หรือเป็นการล่วงเกินในบริเวณศาลเจ้า

สำนักสงฆ์พระธาตุบ้านเสาแดง

เดิมสถานที่แห่งนี้ในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนเผ่าลือะมาก่อน ก่อนที่ราษฎรบ้านเสาแดง
มาตั้งถิ่นเมื่อ พ.ศ.2528 จากการย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ๆ ของราษฎรลือะบ้านเสาแดง สภาพบริเวณวัด
แห่งนี้พังทลายตามกาลเวลาหมดแล้ว ดังหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในบริเวณวัดแห่งนี้ มีซากกองอิฐเก่าๆ
และแท่งหินสีแดง ที่หลงเหลืออยู่ไม่มาก และจากการสำรวจรอบบริเวณที่ตั้งวัดแห่งนี้มีการขุดเอา
พระพุทธรูปและसरคโลกก็มีมาก ทั้งจากราษฎรนอกพื้นที่และคนในพื้นที่ จึงไม่หลงเหลือ จากการ
พิสูจน์กองหลักฐานซากอิฐจากศูนย์วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ว่า วัดแห่งนี้เคย
เจริญรุ่งเรืองมาก่อนทางพระพุทธศาสนาในสมัยของพระนเรศวรมหาราช

ระยะเวลาที่พบเห็น

สามารถพบเห็นได้ตลอดปี

สถานที่ตั้งและเส้นทาง

ตั้งอยู่บนเนินเขาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของบ้านเสาแดง

ประโยชน์และคุณค่าต่อคนในชุมชน

เป็นสำนักสงฆ์ในชุมชนบ้านเสาแดง แสดงให้เห็นว่าบ้านเสาแดงนับถือศาสนาพุทธ

กฎและข้อห้ามของคนในชุมชน

ห้ามกระทำการอันใดที่เป็นารคูลกบหลู่ หรือเป็นการล่วงเกินในบริเวณสำนักสงฆ์

โครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง ตามพระราชดำริบ้านเสาดัง

วันเสาร์ที่ 14 กุมภาพันธ์ 2547 สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพื้นที่บริเวณคอยขุนห้วยยา ตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เนื่อง จากทรงทราบว่า พื้นที่ป่าคอยขุนห้วยยา ได้ถูกแผ้วถางไปจำนวนหนึ่งโดยชาวเขาเผ่าลีซอซึ่งแต่เดิมได้ใช้พื้นที่บริเวณนี้ปลูกฝิ่น และทำไร่หมุนเวียน ทั้งยังเป็นแหล่งค้ายาเสพติด แต่เมื่อทางราชการได้ทำการปราบปรามอย่างเข้มงวดชาวเขาเผ่าลีซอบ้านเสาดัง จึงได้เลิกปลูกพืชเสพติดและเปลี่ยนมายังชีพด้วยการประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยเฉพาะการทำไร่หมุนเวียนซึ่งทำได้เพียงปีละ 1,000 – 1,500 ไร่ จากพื้นที่ทำกินทั้งหมดประมาณ 6,000 ไร่ ทำให้พื้นที่ทำกินที่เหลือถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าก่อนที่จะหมุนเวียนไปทำในปีต่อๆ ไป พืชที่เพาะปลูกส่วนใหญ่คือข้าว และข้าวโพด ผลผลิตข้าวที่ได้เฉลี่ยประมาณ 30 ถึง 40 ไร่ ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในชุมชน ดังนั้นเมื่อหมดฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านโดยเฉพาะคนหนุ่มสาวจึงละทิ้งถิ่นฐานไปหางานทำในเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่ เพื่อหารายได้

นอกจากปัญหาการทำเกษตรเพาะปลูกได้ผลผลิตไม่เพียงพอเลี้ยงครอบครัวและปัญหาสภาพพื้นที่ไม่ดีด้านยาเสพติดแล้ว ยังพบว่าบ้านลีซอเสาดังยังขาดโอกาสทางการศึกษา เนื่องจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนที่มีในหมู่บ้านไม่มีครูมาสอนเป็นเวลา 6 ปีแล้ว และชาวบ้านยังได้รับการบริการด้านสุขอนามัยต่ำกว่ามาตรฐาน ดังนั้นคณะกรรมการหมู่บ้านเสาดัง จึงได้ร้องขอให้ทางราชการเข้ามาให้ความช่วยเหลือโดยยินดีที่จะให้ความร่วมมือกับทางราชการทุกอย่าง

สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เชิญแม่ทัพภาคที่ 3 ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้แทนกรมป่าไม้ ผู้แทนกรมชลประทาน ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร ผู้แทนกรมปศุสัตว์ ผู้แทนกรมประมง ผู้แทนกรมการพัฒนาชุมชน ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) และผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 16 มาร่วมประชุมปรึกษาหารือในการแก้ปัญหา โดยขอใช้พื้นที่บริเวณบ้านลีซอเสาดัง ตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มาจัดตั้งสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูง โดยให้ราษฎรบ้านเสาดัง หมู่ที่ 7 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม เป็นราษฎรเผ่าลีซอ จำนวน 68 ครอบครัว ประชากร 443 คน และบ้านห้วยเจียดแห่ง หมู่ที่ 5 ตำบลแจ่มหลวง อำเภอแม่แจ่ม เป็นราษฎรเผ่ากะเหรี่ยง จำนวนประชากร 83 ครอบครัว ประชากร 494 คน ได้เข้าร่วมอยู่ในโครงการสถานีพัฒนาการเกษตรที่สูงตามพระราชดำริบ้านเสาดังจึงได้ถูกจัดตั้งขึ้น และถือเอาวันที่สมเด็จพระนาง

กฎและข้อห้ามของคนในชุมชน

[illegible]

ลาชีตีตี (ตำน้ำพริกมะเขือเทศ)

ส่วนผสม

1. ผักชี
2. มะเขือเทศ
3. พริกสด
4. ต้นหอม
5. กระเทียม
6. มะนาว

ลาชีแป๊ะแป๊ะ (ตำน้ำพริกมะเขือเทศ)

ส่วนผสม

1. ผักชี
2. มะเขือเทศ
3. พริกป่นแห้ง
4. ต้นหอม
5. กระเทียม
6. มะนาว

วูพีเง๊ะเง๊ะ (แกงจืดผักกาด)

ส่วนผสม

1. ผักกาดขม
2. กระดุกหมูหรือหมูสามชั้น
3. กระเทียม
4. เกลือ
5. พริกแห้ง

วิธีการทำ

ต้มน้ำกับกระเทียมให้กลิ่นหอมจากนั้นเติมน้ำลงไปรอจนน้ำเดือดใส่ผักกาดลงไปต้มพอเดือดเพื่อไม่ให้ผักกาดเหลืองใส่พริกแห้งลงไปแล้วแต่ชอบ ปรุงรสด้วยเกลือ พริกไทย

ผักกาดดอง

ส่วนผสม

1. ผักกาดดอง
2. เกลือ
3. กระเทียม
4. พริกป่น
5. เหล้า

วิธีการทำ

นำผักกาดดองมาคั้นกับเกลือและเหล้าจนได้ที่ นำเกลือกับพริกป่นมาคลุกเคล้าเข้าด้วยกัน เพื่อปรุงรสตามชอบ จากนั้นนำผักกาดที่ผสมเครื่องปรุงแล้วใส่ในไหหรือโอ่ง ปิดฝาให้สนิท หมักไว้ประมาณ 7 วัน จึงจะสามารถเริ่มรับประทานได้

ผักกาดดองสามารถทำไว้ทานทั้งปีได้ โดยหากมีระยะเวลาในการหมักนานจะทำให้รสชาติของผักกาดดองยิ่งดีขึ้น

5.แนวทางการพัฒนาการเที่ยวบ้านเสาแดง

ชุมชนบ้านเสาแดง ได้กำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน โดยเน้นความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1. การพัฒนาพื้นที่ สถานที่ท่องเที่ยว

1.1 พัฒนารายการท่องเที่ยวในพื้นที่วัดเสาแดง จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมทำให้ทราบว่าพื้นที่วัดเสาแดงมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์อยู่ เช่น เสาหินสีแดง ตัวอักษรที่อยู่บนก้อนอิฐ เป็นต้น แต่ยังขาดนักประวัติศาสตร์เข้ามาทำการศึกษาเพื่อเพิ่มเติมข้อมูลให้มีความถูกต้องและชัดเจนตามหลักฐานที่ปรากฏและสามารถอ้างอิงได้ตามหลักการทางวิชาการ เพื่อเป็นการเสริมองค์ความรู้ให้แก่คนในชุมชน

1.2 พัฒนารายการท่องเที่ยวในพื้นที่พิธีกรรมของชุมชน พิธีการไหว้ศาลเจ้าที่ คอยศาลเจ้า(คอยอีคามะ) เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวลีซุในการนับถือเทพเจ้าที่ปกครองชุมชน ซึ่งเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตของชาวลีซุ ดังนั้นการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่พิธีกรรมนอกจากจะให้ผู้มาเยือนได้เรียนรู้วิถีชีวิตชนเผ่าแล้วยังช่วยให้ชนเผ่าเห็นความสำคัญของพิธีกรรมดังกล่าว เพื่อรู้พื้น พื้นฟู และอนุรักษ์ให้คงอยู่ต่อไป

1.3 พัฒนารายการท่องเที่ยวตามปฏิทินในรอบปี จากการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ชุมชนบ้านเสาดังมีความต้องการที่จะพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของตน ได้แก่ ประเพณีขึ้นปีใหม่ (กู๋เซี๊ยะ) ปีใหม่น้อย (เอ๋อฮี่ปา) เป็นต้น เนื่องจากประเพณีดังกล่าวเป็นการเฉลิมฉลองจึงมีหลากหลายกิจกรรมให้เข้ามาเยือนได้เข้าร่วมกิจกรรม และได้สัมผัสวิถีชีวิตของชนเผ่าลีซูได้อย่างแท้จริง

2. การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรภายในชุมชน

การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่สำคัญคือการพัฒนาคน โดยการใช้งานวิจัยชาวบ้านเป็นเครื่องมือในการพัฒนา เนื่องจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ทำให้ “คน” ในชุมชน เข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ โดยมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การพัฒนากลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเอง จนสามารถใช้กระบวนการนี้ ในการแก้ไขปัญหาชุมชนในเรื่องอื่นๆ ต่อไป ซึ่งชุมชนบ้านเสาดังได้เน้นมิติทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเป็นประเด็นในการศึกษาวิจัย ซึ่งจะได้ดำเนินการในโครงการวิจัยปี 2557 ต่อไป

3. การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชน เช่น ในมิติวัฒนธรรมประเพณี ปีใหม่ใหญ่ (กู๋เซี๊ยะ) ปีใหม่น้อย (เอ๋อฮี่ปา) พิธีไหว้เทพเจ้า เป็นต้น และในมิติทรัพยากรธรรมชาติ เช่น คอยศาลเจ้า (คอยอี๋ดามะ) และน้ำตกบ้านเก่า เป็นต้น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในการเสริมสร้างรายได้ของชุมชนเป็นรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Active of CBT) ตามมิติทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนบ้านเสาดังนั้น ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่จะสนับสนุนรายได้เสริมให้แก่คนในชุมชน คือ ประเพณี เป็นกิจกรรมกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในวิถีชีวิต คือ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเรียนรู้ประเพณีปีใหม่ใหญ่ (กู๋เซี๊ยะ) ปีใหม่น้อย (เอ๋อฮี่ปา) พิธีไหว้เทพเจ้า เป็นต้น

ตัวอย่างรายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านเสาดัง
กิจกรรมกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในวิถีชีวิต : ประเพณีไหว้เทพเจ้า

วันแรก

- 9.00 น. ออกเดินทางจากจุดรับนักท่องเที่ยวโครงการหลวงวัดจันทรมิ่งสู่บ้านเสาดัง
โดยรถ 4WD
- 10.30 น. ถึงบ้านเสาดัง รับประทานน้ำชา ตัวแทนชุมชนกล่าวต้อนรับ แนะนำตัว และ
ทำความรู้จักกัน
- 11.00 น. นำสัมภาระเข้าที่พักทำความรู้จักกับเจ้าของบ้าน
- 12.00 น. รับประทานอาหารร่วมกัน
- 13.00 น. เดินทางชมวัดเสาดัง โครงการในพระราชดำริ และทิวทัศน์รอบชุมชน
- 17.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 18.00 น. จิบน้ำชาพูดคุยกันในเรื่องราวของวิถีชนเผ่าที่อยู่กับธรรมชาติ
- 21.00 น. เข้าที่พัก

วันที่ 2

- 7.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 8.30 น. เข้าร่วมพิธีไหว้เทพเจ้า คู่วิถีชีวิตลึซุที่เคารพธรรมชาติผ่านพิธีกรรมการ
ไหว้เทพเจ้า
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. เดินทางชมธรรมชาติบนคอกศาลเจ้า(คอกยี่ดามะ) เป็นคอกที่มีเทพเจ้าและสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ความคุ้มครองชาวลึซุบ้านเสาดัง อันเป็นที่มาของพิธีกรรมนี้
- 16.00 น. กลับลงมาบ้านพักเพื่อพักผ่อน
- 18.00 น. รับประทานอาหารเย็น
- 20.00 น. นั่งรอบกองไฟเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของคนต่างวัฒนธรรมกับเรื่องราว
ความเชื่อ วิถีชีวิต ที่อาศัยพึ่งพิงกับธรรมชาติ

วันที่ 3

- 6.00 น. ตื่นขึ้นมาดักบาตรพร้อมชมพระอาทิตย์ขึ้นบนวัดเสาดัง
- 7.00 น. รับประทานอาหารเช้า พร้อมเก็บสัมภาระเตรียมตัวเดินทางกลับ
- 9.00 น. ซื่อของที่ระลึกและอำลาชาวลึซุ
- 10.00 น. ออกเดินทางจากบ้านเสาดังสู่โครงการหลวงวัดจันทรมิ่ง
- 11.00 น. เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพ

ภาคผนวก 2

ผลการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. กิจกรรมการสร้างความเข้าใจและค้นหาแกนนำ

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1.1.1 เพื่อประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับชุมชนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนในการใช้เป็นฐานข้อมูลทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยว

1.1.2 เพื่อหาแกนนำ เยาวชน ผู้รู้ ปราชญ์ ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1.3 เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจถึงเนื้อหาและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลของชุมชน

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 จัดเตรียมข้อมูล สื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อใช้ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อสนับสนุนให้เวทีชาวบ้านสามารถบรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้ คือ สามารถเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้

1.3.2 ติดต่อประสานงานทั้ง 3 ชุมชนเพื่อกำหนดหมายการวัน เวลา และสถานที่การจัดเวทีชาวบ้าน

1.3.3 ชี้แจงทำความเข้าใจ กระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง 3

1.3.4 ชุมชนร่วมซักถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.3.4 ชุมชนร่วมกันคัดเลือกตัวแทนหรือแกนนำและเยาวชน เพื่อเข้าร่วมกระบวนการเก็บข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.3.5 ชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชนและกำหนดผู้รู้หรือปราชญ์ที่มีองค์ความรู้ในเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มแกนนำและเยาวชนเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน

1.4 ผลการดำเนินงานกิจกรรม

ชุมชนให้เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนในการใช้เป็นฐานข้อมูลทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยว ได้แก่นำน้า เขาวชน ผู้รู้ ปราชญ์ ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลและเกิดทำความเข้าใจถึงเนื้อหาและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลของชุมชน

ภาพประกอบกิจกรรม

2. กิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

2.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

2.1.1 เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

2.1.2 เพื่อทบทวนข้อมูลที่ได้มาผ่านเวทีประชาคม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มนักสืบเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ ปราชญ์ คนในชุมชน และผู้นำชุมชน เป็นต้น

2.1.3 เพื่อสร้างและพัฒนากลุ่มนักสืบเยาวชนเกี่ยวกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และกระบวนการทบทวนข้อมูล

2.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

2.3 วิธีการดำเนินการ

2.3.1 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม(Focus Group)ระหว่างคณะวิจัยและแกนนำในการเก็บรวบรวมข้อมูลของทั้ง 3 ชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3.2 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม(Focus Group) เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นสัมภาษณ์ร่วมกัน พร้อมทั้งให้ชุมชนทั้ง 3 ชุมชนแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อเกิดประเด็นสัมภาษณ์อื่น ๆ ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพบริบทของแต่ละพื้นที่

2.3.3 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ตามประเด็นการสัมภาษณ์ที่ได้ร่วมกันทำ

2.3.4 จัดเวทีการสนทนากลุ่ม(Focus Group) เพื่อให้กลุ่มแกนนำ เยาวชน นำเสนอปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อร่วมกันวางแผนแก้ไขปรับปรุง และพัฒนากระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.4 ผลการดำเนินกิจกรรม

ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน ทบทวนข้อมูลที่ได้มาผ่านเวทีประชาคม ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มนักสืบเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุ ปราชญ์ คนในชุมชน และผู้นำชุมชน เป็นต้น ซึ่งประชากรกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและกระบวนการทบทวนข้อมูล

ภาพประกอบกิจกรรม

3. กิจกรรมทบทวนข้อมูลทรัพยากร

3.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

3.1.1 เพื่อให้กลุ่มแกนนำและนักสืบเยาวชนได้นำเสนอข้อมูลทรัพยากรของชุมชนที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.2 เพื่อทบทวน เพิ่มเติม แก้ไข และปรับปรุงข้อมูลและคืนข้อมูลให้แก่ชุมชน

3.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

3.3 วิธีการดำเนินการ

3.3.1 จัดเตรียมข้อมูลทรัพยากรชุมชน สื่อ วัสดุอุปกรณ์อื่นๆ เพื่อใช้ในการนำเสนอข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน

3.3.2 กลุ่มแกนนำและกลุ่มเยาวชนนำเสนอข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้ภาษาพื้นถิ่นของตนเองในการนำเสนอข้อมูล

3.3.3 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ข้อมูลเสริมและเพิ่มเติมข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนและสมบูรณ์

3.3.4 กลุ่มแกนนำและกลุ่มเยาวชนบันทึกข้อมูลเพิ่มเติมจากการให้ข้อมูลของคนในชุมชน ผู้รู้ และปราชญ์ ในเวทีประชาคม

3.3.4 จัดเวทีประชาคมอีกครั้งหนึ่งเพื่อนำเสนอข้อมูลของชุมชนและคืนข้อมูลให้กับชุมชนโดยแกนนำและกลุ่มเยาวชนเป็นผู้ดำเนินการจัดเวทีประชาคมเอง

3.4 ผลการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มแกนนำและนักสืบเยาวชนได้นำเสนอข้อมูลทรัพยากรของชุมชนที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล และได้ทบทวน เพิ่มเติม แก้ไข และปรับปรุงข้อมูลและคืนข้อมูลให้แก่ชุมชนโดยผ่านเวทีประชาคม

ภาพประกอบกิจกรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน

1. กิจกรรมการสังเกตการมีส่วนร่วมของชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1.1.1 เพื่อสังเกตการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน

1.1.2 เพื่อสังเกตการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

1.1.3 เพื่อสังเกตการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมเวทีประชาคม

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 จัดเตรียมประเด็นการสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลของคนในชุมชนตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ศึกษา

1.3.2 สังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participation Observation) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) ในกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล และกิจกรรมเวทีประชาคม

1.3.3 จัดบันทึกการสังเกตตามประเด็นพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลของคนในชุมชนตามแนวคิดและทฤษฎีที่ได้ศึกษา

1.4 ผลการดำเนินกิจกรรม

ผลการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน กิจกรรมการจัดการข้อมูล และกิจกรรมหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

2. กิจกรรมการถอดบทเรียน

2.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

2.1.1 เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน

2.1.2 เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน

2.1.3 เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมเวทีประชาคม

2.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

2.3 วิธีการดำเนินการ

2.3.1 สันทนาากลุ่มย่อย(Focus Group) หลังจากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูล และกิจกรรมเวทีประชาคม เพื่อถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม

2.3.2 กลุ่มแกนนำและเยาวชนบันทึกสรุปผลการถอดบทเรียนการมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม

2.3 ผลการดำเนินกิจกรรม

องค์ความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่าง ผู้รู้/ปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้านเยาวชน จากกิจกรรมการจัดเวทีชาวบ้าน การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน กิจกรรมการจัดการข้อมูล และกิจกรรมหาแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว

ภาพประกอบกิจกรรม

**วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อจัดการข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน**

1. กิจกรรมการจัดการข้อมูลโดยชุมชนมีส่วนร่วม

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1.1.1 เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจแก่ชุมชนในการจัดการข้อมูลทรัพยากรของชุมชน
เพื่อจัดการท่องเที่ยว

1.1.2 เพื่อนำข้อมูลทรัพยากรของชุมชนมาสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.1.3 เพื่อนำทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ได้รับการคัดเลือกและสรรหาแล้วมาระดม
ความคิดเห็นเพื่อนำมาจัดการข้อมูลเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์
แกนนำ และเยาวชน

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 จัดเตรียมข้อมูลการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและข้อมูลทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวของชุมชน สื่อ และอุปกรณ์อื่นประกอบการนำเสนอ

1.3.2 กลุ่มแกนนำและเยาวชนนำเสนอข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวตามข้อมูล
โดยสรุปตามปฏิทินวงปี

1.3.3 ชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อคัดเลือกผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของ
ชุมชนที่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีชีวิต สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่จากข้อมูลทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวตามข้อมูลโดยสรุปตามปฏิทินวงปี

1.3.4 สนทนากลุ่มย่อย(Focus Group) ระหว่างผู้วิจัย แกนนำ เยาวชน ปราชญ์
ผู้รู้ เพื่อจัดการข้อมูลทรัพยากรให้สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่ได้รับความเห็นชอบจาก
ชุมชน

1.4 ผลการดำเนินกิจกรรม

ชุมชนเกิดความเข้าใจการจัดการข้อมูลทรัพยากรของชุมชนเพื่อจัดการ
ท่องเที่ยว สามารถนำข้อมูลทรัพยากรของชุมชนมาสรรหาและคัดเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวที่
เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

ภาพประกอบกิจกรรม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1. กิจกรรมการหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.2 ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในกิจกรรมนี้ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน ผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน

1.3 วิธีการดำเนินการ

1.3.1 สันทนากลุ่มย่อย(Focus Group) ระหว่างผู้รู้หรือปราชญ์ แกนนำ และเยาวชน เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.3.2 จัดเตรียมข้อมูลแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและข้อมูลผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน สื่อ และอุปกรณ์ประกอบการนำเสนอผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของชุมชน

1.3.3 จัดเวทีประชาคมเพื่อให้กลุ่มแกนนำและเยาวชนนำเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และชุมชนร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อให้แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวชัดเจนและสมบูรณ์ขึ้น

1.4 ผลการเน้นกิจกรรม

แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ภาพประกอบกิจกรรม

ภาคผนวก3
ประวัติคณะผู้วิจัย

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อ-สกุล

นางสาวพิศาทิมพ์ จันทรพรหม

Miss Phisaphim Junphrom

หน่วยงานที่สังกัด :

แผนกวิชาภาษาตะวันออก คณะวิชาบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาควิชาฯ เชียงใหม่

อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300

โทร 0-5392-1444 แฟกซ์ 0-5321-3183

E-mail : phisaphim@gmail.com และ phisa_m@yahoo.com

โทรศัพท์มือถือ 08-1169-3726

วุฒิการศึกษา :

ศศ.บ.(ภาษาไทย) สถาบันราชภัฏเชียงใหม่

ศษ.ม.(การสอนภาษาไทย) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กำลังศึกษา ปร.ด.(พัฒนาทรัพยากรชนบท) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ร่วมงานวิจัยคนที่ 1

1) ชื่อ-สกุล

นายชูเกียรติ ชัยบุญศรี

Mr.Chukiat Chaiboonsri (PH.d)

หน่วยงานที่สังกัด :

ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

โทรศัพท์ 0-5387-3294 โทรศัพท์มือถือ 08-7716-7971

โทรสาร 0-53-87-3294

E-mail: bobby_brown1977@hotmail.com

วุฒิการศึกษา :

ปริญญาตรีภาควิชาทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปริญญาโทคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปริญญาเอก Ph.D, (Tourism Econometrics), Bangalore University,

India.(Supported by Indian Government)